

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 2

Sebiha DÜZ - Hüseyin GÜL - Hüseyin ÖZGÜR

Türkiye’de Covid-19 Küresel Salgınının Kamu Politikaları Çalışma Konularına Etkileri / Effects of the Covid-19 Global Pandemic on Public Policy Studies in Türkiye

Tayfun VARNALI

Yapay Zekâ Kariyerlerinin Geleceği: Küresel Büyüme ve Fırsatlar / The Future of Artificial Intelligence Careers: Global Growth and Opportunities

Dilek ŞAHİN

E-Governance and Social Media in Terms of Governance Processes / Yönetişim Süreçleri Açısından E-Yönetişim ve Sosyal Medya

Hasan Alpay KARASOY - Sabit Akın ZAIMOĞLU

Rusya’nın Ukrayna Politikası Bağlamında Vekalet ve Modern Savaş Tanımlamaları / Defining Proxy and Modern Warfare in the Context of Russia’s Ukraine Policy

Elif AVANER

Siyasetnameler ve Adaletnameler ile Günümüz “Etik Çerçeve”lerinin Karşılaştırılması / Comparison of Siyasetnama and Adaletnama with Today’s Ethical Frameworks

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 2

**ULUSLARARASI
HAKEMLİ DERGİ**

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 2

ISSN: 2717-9729

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Adına Sahibi/Owner
Doç. Dr. Cenay Babaoğlu / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Editörler/Editors

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu - Doç. Dr. Elvettin Akman
Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan - Doç. Dr. Onur Kulaç

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Arş. Gör. Gökberk Uray / Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Yabancı Dil Editörü/Language Editor

Dr. Öğr. Üyesi Dilek Dede

İletişim/Contact

kaypoddergi@gmail.com

E-posta/E-mail: kaypoddergi@gmail.com

Genel Ağ/Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>

Yayın Türü/Publication Type

Elektronik / Electronic

Yapım/By Production

Ajans Düş Pınarı

Birlik Mh. 465. Cd. No: 1/5 Çankaya/ANKARA

Tasarım/Design: Pınar COŞGUN

E-posta/E-mail: bilgi@duspinari.com

Genel Ağ/Web: www.duspinari.com

e-yayın/e-publication

© Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi yayınlarının her hakkı saklıdır. Bu yayınlar izin alınmaksızın, ticari amaçlarla kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz ve yayınlanamaz. Ancak ticari amaçlar dışında, kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde yayınlanan makalelerde görüş ve fikirler yazarına aittir. Resmi görüşü yansıtmaz.

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi Yılda 3 (üç) sayı yayımlanır.

Uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergi İndeksleri/Indexes

Dergimize gönderilen makaleler benzerlik analizi programları yoluyla intihal riskine karşı kontrol edilmektedir.

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 2

Editör Kurulu / Editorial Board

- Prof. Dr. Shui Yan Tang, University of Southern California, ABD
Prof. Dr. Alexey G. Barabashev, National Research University, Rusya
Prof. Dr. John Duffy, University of Alaska, ABD
Prof. Dr. Todor A. Tanev, Sofia University St. Kliment Ohridski, Bulgaristan
Prof. Dr. Mete Yıldız, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Paul Leonard Gallina, Bishop's University, Kanada
Prof. Dr. Dimitris Gouscos, University of Athens, Yunanistan
Doç. Dr. Teona Mataradze, Tbilisi State University, Gürcistan
Doç. Dr. Tekin Avaner, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye
Dr. Athanasios Podaras, Technical University of Liberec, Çekya
Dr. Dejan Maralov, Goce Delchev University, Kuzey Makedonya
Dr. Veronika Linhartova, Ambis University, Çekya
Dr. Bo Li, Huaiyin Institute of Technolog
-

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

- Prof. Dr. Tamar Dolbaia, Tbilisi State University, Gürcistan
Prof. Dr. Wolfgang Drechsler, Tallinn University of Technology, Estonya
Prof. Dr. Gülise Gökçe, Selçuk Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Hüseyin Gül, Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici, Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. Yusuf Şahin, Aksaray Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr. William Webster, University of Stirling, İngiltere
Prof. Dr. Perfecto G. Aquino, Duy Tan University, Vietnam
Dr. Martin Sobotka, University of Pardubice, Çekya
Dr. Florin Constantin Mihai, Alexandru Ioan Cuza University, Romanya
Dr. Lucie Sobotkova, University of Pardubice, Çekya
Dr. David de Gennaro, Italian National School of Administration, İtalya
Dr. Cecep Mustafa, University of Stirling, Birleşik Krallık
Dr. Baasanjav Ganbaatar, National University of Mongolia, Moğolistan

Bu Sayının Hakemleri / List of the Referees of the Current Issue

- Doç. Dr. Nilay YAVUZ Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Prof. Dr. Cem ERGUN Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Prof. Dr. Bayram COŞKUN Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Arş. Gör. Beyza GÜDEK Karadeniz Teknik Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zühre AYVAZ Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇAMUR Bingöl Üniversitesi
Dr. Şeyda GÜDEK-GÖLÇEK Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Serkan GÜNDOĞDU Munzur Üniversitesi
Prof. Dr. Murat YAMAN Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Berat AKINCI Adana Alparslan Türkeş Üniversitesi
Prof. Dr. Altuğ Murat KÖKTAŞ Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Bilal GÖDE Pamukkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa YILMAZ Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Emre ATSAN Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

TAKDİM

Kıymetli Okuyucularımız, Değerli Araştırmacılar; on dördüncü sayımızda farklı üniversitelerden akademisyenler ve çeşitli kurumlardan araştırmacılar dergimize katkı sundular.

Sayının ilk çalışması, Arş. Gör Sebiha DÜZ, Prof.Dr. Hüseyin GÜL ve Prof.Dr. Hüseyin Özgür tarafından hazırlanan “Türkiye’de Covid-19 Küresel Salgınının Kamu Politikaları Çalışma Konularına Etkileri” başlıklı makaledir. Bu çalışmada, Türkiye’de güncel toplumsal sorunların, kamu politikası alanına yönelik olarak 2009-2022 yılları arasında üretilen bilimsel makalelerde konu edilme durumunu irdelemiştir. Özeldir ise COVID-19 küresel krizinin Türkiye’de kamu politikası alanında yapılan çalışmalara konu edilip edilmediğini incelemiştir.

Sayıdaki ikinci çalışma, Tayfun VARNALI tarafından kaleme alınan “Yapay Zekâ Kariyerlerinin Geleceği: Küresel Büyüme ve Fırsatlar” başlıklı makaledir. Bu çalışma ile yapay zekânın iş dünyasındaki çeşitli uygulama alanları ve bu alanlardaki etkileri incelenmiştir.

On dördüncü sayımızda yer alan “E-Governance And Social Media in Terms Of Governance Processes” başlıklı üçüncü çalışma, Doktora Öğrencisi, Dilek ŞAHİN tarafından kaleme alınmıştır. Çalışmanın amacı; yönetim sürecinin bilgi iletişim teknolojileri temelinde gelişen e-yönetişim ve sosyal medya mecraları aracılığıyla yerel yönetsel süreçlere vatandaş katılımının geleneksel bürokrasinin sınırlılığını aşmak açısından paradigma değişikliğinin kapılarını araladığını ortaya koymaktır.

On dördüncü sayıda yer alan dördüncü çalışma, Prof. Dr. Hasan Alpay KARASOY ve Dr. Sabit Akın ZAİMOĞLU tarafından hazırlanan “Rusya’nın Ukrayna Politikası Bağlamında Vekâlet ve Modern Savaş Tanımlamaları” başlıklı makaledir. Çalışmada Rusya-Ukrayna savaşının, günümüz “modern savaş”ını ve “üçüncü tarafların dolaylı yoldan katıldığı savaşları açıklamak için geliştirilen vekâlet savaşı teorisini” anlamak açısından bir laboratuvar olduğu varsayılmıştır. Çalışmanın amacı, bu laboratuvarı, modern savaş ve vekâlet savaşı teorisi perspektifinde incelemek ve geleceğin güvenlik ortamını şekillendirmek açısından ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşabilmek için bu savaştan dersler çıkarmaktır.

Dergimizde yer alan beşinci çalışma ise, Dr. Elif AVANER tarafından hazırlanan “Siyasetnameler ve Adaletnameler İle Günümüz “Etik Çerçeve”lerinin Karşılaştırılması” başlıklı makaledir. Makalede, siyasetnameler ve adaletnameler ile günümüz etik çerçeve belgeleri karşılaştırılarak özellikle adalet kavramı temelinde ortak özellikleri, siyasetnameler ve adaletnamelerin felsefi önemi, günümüz etik çerçeveleri ile benzerlikleri incelenmiştir.

Bu sayımızda emeği geçen bütün editoryal ekibimize, değerli vakitlerini ve birikimlerini dergimiz ile paylaşan saygıdeğer hakemlerimize, bilime katkı sunacağı düşüncesi ile yazılarını bizimle paylaşan yazarlarımıza ve tabii ki siz değerli okurlarımıza sonsuz teşekkürlerimizi sunuyoruz. Bir sonraki sayımızda buluşma temennisiyle....

Editörler

Doç. Dr. Cenay Babaoğlu

Doç. Dr. Elvettin Akman

Doç. Dr. Oğuzhan Erdoğan

Doç. Dr. Onur Kulaç

FOREWORD

Dear Readers, Dear Researchers; In our fourteenth issue, academics from different universities and researchers from various institutions contributed to our journal.

The first study of the issue is by Assist. Gör Sebiha DÜZ, Prof. Dr. Hüseyin GÜL and Prof. Dr. It is an article titled “The Effects of the Covid-19 Global Pandemic on Public Policy Study Issues in Turkey”, directed by Hüseyin Özgür. This has been examined without mentioning the current social performance in Turkey in scientific articles produced between 2009 and 2022 for the field of public policy. In particular, we see that the methods of the COVID-19 global crisis are not included in the procedures carried out in the field of public policy in Turkey.

The second study in the issue is the article titled “The Future of Artificial Intelligence Careers: Global Growth and Opportunities” written by Tayfun VARNALI. With this study, various application areas of artificial intelligence in the business world and the results in these areas.

The study titled “E-Governance and Social Media in Terms of Governance Processes” in our fourth issue was written by the third PhD Student, Dilek ŞAHİN. Purpose of the study; It is to reveal that the presentation of citizens to local administrative methods through the information communication infrastructure technologies of the management system, complete e-governance and social media channels opens the doors of a paradigm shift from the point of view of overcoming the limitations of traditional bureaucracy.

The fourth study in the fourteenth issue is the article titled “Definitions of Proxy and Modern War in the Context of Russia’s Ukraine Policy” by Prof. Dr. Hasan Alpay KARASOY and Dr. Sabit Akın ZALMOĞLU. In the study, it is assumed that the Russian-Ukrainian war is a laboratory for understanding today’s “modern warfare” and “the theory of proxy warfare developed to explain wars in which third parties indirectly participate”. The aim of the study is to analyze this laboratory from the perspective of modern warfare and proxy war theory and to draw lessons from this war in order to reach the information needed to shape the future security environment.

The fifth study in our journal is by Dr. This is an article titled “Comparison of Politics and Justice Books with Today’s “Ethical Frameworks”” prepared by Elif AVANER. In the article, by comparing the politics and justice books with today’s ethical framework documents, their common features, the philosophical importance of the politics and justice books, and their similarities with today’s ethical frameworks, especially on the basis of the concept of justice, are examined.

We would like to extend our endless thanks to all our editorial team who contributed to this issue, to our esteemed referees who shared their valuable time and knowledge with our journal, to our authors who shared their articles with us with the idea that they will contribute to science and of course to you, our valuable readers. Hope to meet you in our next issue....

Editors

Assoc. Prof. Dr. Cenay Babaoğlu
Assoc. Prof. Dr. Elvettin Akman
Assoc. Prof. Oğuzhan Erdoğan
Assoc. Prof. Dr. Onur Kulaç

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Takdim	Vii
Foreword	ix

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Türkiye’de Covid-19 Küresel Salgınının Kamu Politikaları Çalışma Konularına Etkileri Effects of the Covid-19 Global Pandemic on Public Policy Studies in Türkiye	163
Sebiha DÜZ - Hüseyin GÜL - Hüseyin ÖZGÜR	

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

Yapay Zekâ Kariyerlerinin Geleceği: Küresel Büyüme ve Fırsatlar The Future of Artificial Intelligence Careers: Global Growth and Opportunities	189
Tayfun VARNALI	

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

E-Governance and Social Media in Terms of Governance Processes Yönetişim Süreçleri Açısından E-Yönetişim ve Sosyal Medya	229
Dilek ŞAHİN	

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Rusya’nın Ukrayna Politikası Bağlamında Vekalet ve Modern Savaş Tanımlamaları Defining Proxy and Modern Warfare in the Context of Russia’s Ukraine Policy	249
Hasan Alpay KARASOY - Sabit Akın ZAIMOĞLU	

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Siyasetnameler ve Adaletnameler ile Günümüz “Etik Çerçeve”lerinin Karşılaştırılması Comparison of Siyasatnama and Adaletnama with Today’s Ethical Frameworks	287
Elif AVANER	

TÜRKİYE'DE COVID-19 KÜRESEL SALGINININ KAMU POLİTİKALARI ÇALIŞMA KONULARINA ETKİLERİ*

Effects of the Covid-19 Global Pandemic on Public Policy Studies in Türkiye

Sebiha DÜZ** - Hüseyin GÜL*** - Hüseyin ÖZGÜR****

Öz

Toplumu ilgilendiren çeşitli sorunların ve ihtiyaçların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi noktasında yapılan bilimsel çalışmalar, hem kamu politikası çalışmaları alanının geçmişine dönük bir değerlendirmesinin yapılarak daha iyi anlaşılmasına hem de geleceğe dönük fikir vermesine ve zenginleşmesine olanak sunmaktadır. Bu makalede Türkiye'de güncel toplumsal sorunların, kamu politikası alanına yönelik olarak 2009-2022 yılları arasında üretilen bilimsel makalelerde konu edilme durumunu irdelemek temel amaçtır. Özellikle ise COVID-19 küresel krizinin Türkiye'de kamu politikası alanında yapılan çalışmalara konu edilip edilmediğini incelemek hedeflenmiştir. Bu çerçevede, makalenin kapsamı ve konusunu, *Dergipark/ULAKBİLİM*, *Amme İdaresi Dergisi* ve *Çağdaş Yerel Yönetimler* veri tabanlarında 2009-2022 yılları arasında kamu politikası alanında yayımlanan makaleler oluşturmaktadır. Söz konusu veri tabanları dahil etme ve dışlama kriterleri kullanılarak taranmış ve kamu politikasıyla ilgili olanlar bibliyometrik analize tabi tutularak bulgular sayısal verilere dökülmüştür. 2020-2022 yıllarını kapsayan pandemi döneminde COVID-19 temalı çalışmalarda genel bir artış olduğu gözlemlenmiş olsa da Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi'nde doğrudan bu konuya ilişkin yalnızca bir adet çalışmaya rastlanmıştır, Amme İdaresi Dergisi'nde COVID-19 temalı herhangi bir çalışmanın yer almadığı görülmüştür.

ABSTRACT

Scientific studies carried out to identify and evaluate various problems and needs that concern society allow the field of public policy studies to be better understood by making a retrospective evaluation and providing ideas and enrichment for the future. In this study, the main purpose is to determine which issues are most concerned the field of public policy, and to what extent social problems in Türkiye have been the subject of public policy studies between 2009-2022. In particular, it aims to examine whether the COVID-19 pandemic is the subject of public policy studies in Türkiye. The articles published between the years 2009 and 2022 in *Dergipark/ULAKBİLİM*, and the journals of both Public Administration (*Amme İdaresi*) and Contemporary Local Administrations (*Çağdaş Yerel Yönetimler*) databases were reviewed, and those articles related to the public policy were included in a comparative bibliometric analysis. Although it was observed that there was an overall increase in COVID-19-themed studies in the period covering 2020-2022, only one study directly related to this subject was found in the Contemporary Local Administrations Journal, and it was observed that any COVID-19-themed study had not been published in the Public Administration Journal.

* Bu çalışma, 3-4 Haziran 2022 tarihinde Van'da, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilen "Post-Pandemi Döneminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Politikaları" konulu 9. Kamu Politikaları Çalıştayı'nda sunumu yapılan özet bildirinin genişletilmesi ve 2022 yılına ait güncel verilerin eklenmesi ile üretilmiştir.

** Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, sebihaduz@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4706-6001

*** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, huseyingul@sdu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6901-541X

**** Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, huseyinozgur@anadolu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1219-1273

Anahtar Kelimeler: Kamu politikası, kamu politikası analizi, COVID-19, bibliyometrik analiz, Türkiye

Keywords: Public policy, public policy analysis, COVID-19, bibliometric analysis, Türkiye

1. GİRİŞ

Kamu politikası ya da siyasası çalışmaları, teori ve uygulamanın birlikte ele alınarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Friedberg’e (2018, s. 354) göre kamu politikası çalışmaları, teorik ve bilimsel olarak sağlam temellere dayanmasının yanında, politikanın hedeflediği toplumsal yapı üzerindeki değişikliklere de hassas olmalıdır. Dunn’a (2018, s. 3) göre ise politika/siyasa analizi, siyasa ile ilgili bilgilerin (*policy-relevant knowledge*) oluşturulması, eleştirel bir yolla değerlendirilmesi ve dönüştürülmesini amaçlayan multidisipliner bir araştırma sürecidir.

Kamu politikası, bir sorun-çözme disiplini olarak, kamu politikası sorunlarını saptamak, sorunları ve ortaya çıktıkları bağlamı incelemek ve çözümlerine yönelik kamu politikası seçenekleri geliştirmek için sosyal bilim yöntemleri, teorileri ve bulgularından yararlanmaktadır (deLeon ve Vogenbeck, 2007, s. 4; Lasswell, 1951). Dunn (2018, s. 34), siyasa ile ilgili bilginin daha bilimsel, rasyonel, sistematik ve modern bir halinin 19. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başladığını belirtmektedir. Bu dönemde siyasa ile ilgili bilgileri üretenler, çalışmalarını deneysel verilerin sistematik biçimde kayıtlanmasına; toplumu ve toplumun sorunlarını anlamak için kullanılan prosedürlere ilişkin ampirik, nicel ve siyasa-yönelimli (*policy-oriented*) araştırmalara dayandırmışlardır.

Politika bilimlerinde üretilen bilgiler Laswell (1951; 1971) tarafından “politika süreçleri hakkında bilgi” ve “politika süreçlerinde bilgi” olmak üzere ikili bir çerçevede ortaya konmuştur. Buna göre, kamu politikası bilgisi, politikaların nasıl yapıldığına dair süreçlere ilişkin olabileceği gibi, politika uygulamalarının çeşitli yöntemlerle incelenmesinden ortaya çıkan sonuçlara dayanarak politika yapıcılara öneriler yapılmasıyla da ilgili olabilir. Politika analizi çalışmaları da bu ikinci grupta, araştırma ve veri analizi içeren aşamaya ilişkin olarak kendisine yer bulmaktadır. Politika analizi çalışmaları, geçmiş politikaların incelenmesi ve değerlendirilmesi ile geleceğe dönük prospektif nitelikte tahminde bulunmak ve politika seçeneklerine dair öneriler sunma hedefi düşünüldüğünde, geçmişe dönük özellik taşıyan çalışmalardır (Morçöl, 2018, s. 54-55). Politika analizi çalışmaları, “olanı anlamayı hedefleyen, daha görgül (ampirik) ve uygulama odaklıdır” (Gül, 2015a, s. 7). Bu yönüyle de, toplumu ilgilendiren sosyal sorunların ampirik ve sistemli bir şekilde incelenmesi, bunlara yönelik farkındalık yaratılması ve politika yapımının geleceğine

ışık tutulması bakımından önemlidir. Ayrıca, bu çalışmaların bilimsel bir anlayışın geliştirilmesi açısından da değerli olduğunu ifade etmek mümkündür.

Sosyal bilimlerde açık bir siyasa yönelimi geliştirmeye yönelik ilk sistematik adım 1951 yılında Harold D. Lasswell ve Daniel Lerner tarafından düzenlenen *The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method* adlı çalışma olmuştur. Bu çalışmada Lasswell (1951), politika bilimlerinin, bilimin teorik amaçları ile sınırlı olmadığını ve temelde pratik bir yönelime (*practical orientation*) sahip olduğunu ifade etmektedir. Lasswell (1951), sosyal bilim ve siyasa bilimini, disiplinlerarası bir yaklaşım çerçevesinde bir pratik sosyal sorun çözme yöntemi olarak görmüştür. Siyasa/politika bilimi sosyal bilimler alanında uygulamalı siyasa-yönelimli (*policy orientation*) özelliğiyle ayrılmakta olup, siyasa bilimci de kamusal sorunlara ve çözümlerine katkıda bulunarak demokratik gelişmeye katkı yapma rolü üstlenmektedir. Demir'e (2011, s. 110) göre, "toplumun karşı karşıya olduğu sorunların çözülmesi için gerçekler hakkında bilgi sahibi olmak şarttır". Kamu politikası analizi çalışmaları yoluyla "kamu politikasının sebep ve sonuçlarının anlaşılması, pratikte karşılaşılan problemlere çözüm bulmak için sosyal bilimlerden elde edilen bilgilerin kullanılmasını sağlar" (Demir, 2011, s. 110). Erat (2011, s. 110) da kamu politikası analizinin uygulanan politikaların nedenlerinin yanı sıra uygulanmasını ve uygulama sonuçlarını değerlendirme çabası içerdiğine vurgu yapmıştır. Usta (2013, s. 83) ise politika analizinin, "politika oluşturma sürecini daha iyi anlamak ve politikaları oluşturan aktörler üzerinde önemli etkileri bulunan sosyo-ekonomik koşullar hakkında güvenilir bilgiler edinmek için yapılan bilimsel bir çalışma" olduğuna dikkati çekmektedir. Kısacası, Lasswell ve Lerner'in çerçevesini çizdiği politika bilimleri aslında, kamuya ve/veya topluma ait sorunlara ve bu sorunların çözümlerine ilişkin (*context orientation*) uygulamalı/pratik bilgi üretmeyi (*practical orientation*) içeren çalışmalardır.

Lasswell'in "siyasa yönelimi" (*policy orientation*) önerisi toplumsal olarak bağlamsal haritalama ve etkileşime de dayanmaktadır. Ona göre, toplumsal bağlamın ve yeni gelişmelerin etkilerinden bağımsız bir kamu politikası çalışması ya da analizi mümkün değildir. Toplumsal bağlama yönelimli olmak (*the principle of contextuality* ya da *context orientation*) ve karmaşık ve hızlı dönüşüm halindeki bu bağlamı sürekli takip etmek, gözlemek ve haritalamak siyasa bilimi çalışmaları, uzmanları ve araştırmaları için güçtür ama gereklidir (Lasswell, 1971, s. 155; Torgerson, 1985). Toplumsal bağlama yönelimli oluş aynı zamanda değişimi anlama odaklı olmayı da gerektirir (*the principle of temporality* ya da *change orientation*). Bu değişim ortamında toplumsal bağlam yönelimini ve kavrayışını ilerletmek isteyen araştırmacı, gelişmeleri takip etmek, geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında anlamak, öngörü-

ler ortaya koymak ve bunları çalışmalarına yansıtma durumundadır (Lasswell ve Kaplan, 1950, s. xiv, xxiii; Torgerson, 1985, s. 247).

Sonuç olarak, *kamu politikası analizi, değişen sosyoekonomik bağlam çerçevesinde, uygulama ya da olana odaklı kamu siyasetleri çalışmalarını içerir*. Kamu politikası analizi çalışmalarının çıkışının temelinde yatan, toplumun temel sorunlarına etkili çözümler bulma (*policy/context orientation*) anlayışı, aslında siyasal bilimcilerin ortaya çıkan toplumsal sorunların hangilerine ne ölçüde ilgili olup olduklarının incelenmesini de içerir. Bu çalışma da aslında böyle bir inceleme çabasının ürünüdür.

COVID-19 pandemisini küresel bir kriz olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. COVID-19 salgınının dünyanın her yerinde toplum, ekonomi, sağlık, eğitim, yönetim, iletişim gibi pek çok alanda önemli etkileri olmuş ve inceleme konusu haline gelmiştir. Hastalığın ger geçen gün hızla yayılması ve ölüm ile sonuçlanan ciddi vaka sayılarının söz konusu olması hükümetler ve uluslararası örgütleri bu konuya eğilmeye itmiştir. Hastalığın çeşitli alanlardaki etkileri ile mücadele etmek en temel gündem olmuş ve bu konuda hükümetlere aktif bir rol yüklenmiştir. Yukarıda kamu politikası analizi hakkında verilen bilgiler doğrultusunda, COVID-19 küresel salgınının kamu politikası çalışmalarının ilgi alanına girmesi kaçınılmaz olmuştur. Çalışmada, belirlenen veri tabanlarında 2009-2022 yılları arasında yayınlanan kamu politikası alanına ilişkin çalışmaları incelemek ve özelde de COVID-19 pandemisinin kamu politikası alanında Türkiye'de yapılan çalışmalara ne ölçüde yansıdığına saptanması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmalar belirli dahil etme ve dışlama kriterlerine tabi tutularak bibliyometrik bir analiz yapılmaktadır.

1.2 Araştırmanın Konusu, Amacı, Örneklemi ve Soruları

Çalışmanın temel sorunsalı, başta sağlık olmak üzere sosyo-ekonomik yaşam, eğitim, teknoloji, bilim gibi pek çok alanı ciddi şekilde etkileyen COVID-19 küresel salgını gibi önemli bir kamusal sorunun, Türkiye'de kamu politikası alanında yapılan çalışmalara da bir yansımalarının olup olmadığını saptamaktır. Bu doğrultuda çalışmada 2009 ve 2022 yılları arasında; i. Dergipark/ULAKBİLİM, ii. Amme İdaresi Dergisi (AİD) ve iii. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi (ÇYYD) veri tabanlarında kamu politikası alanında yayımlanan makaleler taranarak, başlık, özet ve anahtar kelimeler bazında bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Ancak COVID-19 pandemi dönemi ve öncesi ile karşılaştırma içermesi nedeniyle çalışmada zaman serisi analizi de kullanılmıştır. Çalışmada aşağıdaki bir temel soru ile dört ayrı alt soru çerçevesinde hareket edilmiştir.

S1: COVID-19 küresel salgını, Türkiye’de kamu politikası alanında yapılan çalışmalarda hangi alanda çalışanlarca ne ölçüde yansıtılmış ve konu edinilmiştir?

Bu temel sorudan yola çıkarak, hem COVID-19 pandemisinin yaşandığı 2020-2022 döneminde hem de pandemi öncesiyle karşılaştırma yapabilmek amacıyla 2009-2019 yılları arasında kamu politikası alanında Türkiye’de yayımlanan makaleler aşağıdaki dört alt soru çerçevesinde taranmış ve değerlendirilmiştir:

S1a: Yıllara göre konuların sayısal yoğunluğu nasıl seyretmektedir?

S1b: İlgili makalelerin yazarları hangi kurumlarda çalışmaktadır?

S1c: Yazarlar hangi alanlarda/bölmelerde çalışmaktadır?

S1d: Konulara göre sayısal dağılım nasıldır?

1.3 Bibliyometrik Analiz ve Verilerin Toplanması

Bibliyometrik yöntemler, belirli araştırma soruları çerçevesinde niceliksel analizinin yapılabilmesine olanak sağlamaktadır. Verilerin toplanması ve değerlendirilmesi için bibliyometrik yöntemler içerik veya atıf analizi şeklinde kullanılabilir (Ellegaard ve Wallin, 2015, s. 1810; Wallin, 2005). Bibliyometrik analiz yöntemleri her ne kadar ilgili konuda literatürün sentezlenmesi ve özetlenmesi için oldukça etkili olsa da, verinin toplanması süreçleri araştırmacının kriterlerine ve teknolojik imkanlara bağlı birtakım kısıtlamalardan bağımsız değildir (Donthu vd., 2021, s. 295). Araştırmacılar, bibliyometrik analiz yöntemini çalışma alanlarındaki yükselen trendleri makale sayısı, dergi, yazarlar, anahtar sözcükler vb. temelinde analiz etmek için kullanabilmektedirler.

Bibliyometrik yöntemin uygulanması, Web of Science, Dergipark, Scopus gibi dijital veri tabanlarının ortaya çıkıp yaygınlaşmaya başlamasıyla daha kolay bir hal almıştır. Zira bilgiye erişebilirliğin artması, analog bilginin dijital ortamlara aktarılması aracılığıyla oluşturulan veri tabanları sayesinde daha olanaklıdır. Basılı haldeki dergilerin internet ortamında arşivlenerek kullanıcılara sunulması da aslında basılı yayınlar üzerinden zahmetli sayılabilecek bir süreç olan makale taramasını kolaylaştırır. Böylelikle bibliyometrik yöntem kullanılarak yapılacak bir çalışma için veri toplamak daha zahmetsiz olmaktadır. Bibliyometrik çalışmaların genellikle sahip oldukları araştırma yöntemi, yapılacak çalışmanın amacı ve dolayısıyla yanıt aranan araştırma sorusu/soruları doğrultusunda bir akış planlaması yapılarak belirlenen şemaya uygun şekilde ilerlenmesiyle gerçekleşmektedir.

Şekil 1: Çalışmanın Akış Planı

Bibliyometri tekniğinin kullanılmasında önemli olan spesifik bir soruya odaklanarak yanıt aranması ve bu yapılırken de önceden belirlenen dahil etme ve dışlama kriterlerine göre bir araştırma stratejisinin izlenmesidir. Bu ise, belirlenen araştırma sorusu ve veri tabanı doğrultusunda bulunan bilimsel çalışmaların sınıflandırılmasını ve ilgili kriterlere göre elenerek sentezlenmesini gerektiren bir süreçtir.

COVID-19 pandemisinin Türkiye’deki kamu politikası çalışmalarına konu edilmesi açısından incelenmesinin amaçlandığı bu keşif çalışmasında, Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanına ek olarak *Amme İdaresi Dergisi* (AİD) ve *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* (ÇYYD) üzerinden 2009-2022 yılları arasında yapılmış makale çalışmaları irdelenmektedir. Söz konusu çalışmalara ulaşabilmek için öncelikle veri tabanı üzerinde gelişmiş farklı arama seçenekleri kullanılarak optimum veriye ulaşılması gerekmiştir. Dergipark/ULAKBİLİM üzerinden yapılan tarama, önce ayrı ayrı anahtar sözcüklerde ve özetlerde “kamu politikası” sözcük grubunun aratılmasıyla başlatılmıştır. Ardından ise ulaşılabilecek veri havuzunun genişletilebilmesi ve önceki arama sonuçlarındaki çakışmalardan doğabilecek yanlışlıkların önlenmesi adına anahtar sözcüklerinin arasında veya özetinde “kamu politikası” kelime grubunun yer aldığı çalışmalara ulaşabilmek için [keywords: “Kamu Politikası” OR abstract: “Kamu Politikası”] araması yapılmıştır.

Tüm arama sonuçlarının ayrı ayrı kaydedildiği süreçte, buna ek olarak gözden kaçabilecek sonuçları en aza indirmek adına bir önceki arama, çalışmanın kapsamına giren yıllara göre tekrar edilmiştir. Bunun için girilen arama kriterleri ise [keywords: “Kamu Politikası” OR abstract: “Kamu Politikası” AND Pubyear: ...] şeklindedir. Kimi çalışmalarda, makalelerin yayımlandıkları dergilerin Dergipark platformuna yüklendiği tarihin arama sonuçlarını hataya sürükleyecek şekilde çalışmanın yayım yılı yerine kaydedildiği fark edilmiştir. Bunu engellemek için de bulunan sonuçlarda yer alan yayım yılı değil, doğrudan makalelerin kendisinde belirtilen yıl esas alınarak veri toplanmasına devam edilmiştir.

AİD ve ÇYYD arşivlerinde yapılan taramalarda ise yukarıda belirtilen gelişmiş arama kriterlerinin kullanılmıyor olması teknik bir kısıt doğurmuştur. Bu veri tabanlarında çalışmanın içerme ve dışlama kriterlerine uygun makalelerin bulunabilmesi için yazarların kişisel yargıları belirleyici olmuş ve elemeler başlık ve anahtar sözcüklere bakılarak sezgisel olarak gerçekleştirilmiştir. Çevrimiçi arşiv üzerinden

2009-2022 yılları arasındaki tüm sayı dosyaları taranarak kamu politikası alanında yayımlanan makaleler araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Arama sonuçlarının ayrı ayrı kaydedilmesi ve bir kaynak listesinin çıkarılmasının ardından oluşturulan Excel formatlı tabloyla erişilen tüm makale çalışmalarının başlık, anahtar sözcükler, yazarlar, yazarların o dönem çalıştıkları kurumlar, yazarların uzmanlık alanları ve son olarak da çalışmaların özetlerinin yer aldığı bir derleme hazırlanmıştır. Bu Tablo sürekli olarak eldeki kaynak listesiyle karşılaştırılarak kontrol edilmiş ve gerek tekrarların gerekse gözden kaçırmanın önlenmesi sağlanmıştır.

Araştırmada, Türkiye’de kamu politikası alanında yapılan çalışmalarda COVID-19 pandemisinin yansımaları görebilmek için, 2020-2022 yılları arasında kapsayacak şekilde COVID-19 dönemi ile öncesindeki 2009-2019 dönemini kıyaslamak ve bunun sonucunda da çalışma konularındaki dönüşümü incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde, yapılan tarama sonucunda ulaşılan çalışmalar yayım yıllarına göre 2009-2019 ve 2020-2022 dönemleri olmak üzere iki ayrı havuzda toplanmıştır. Tüm tarama sürecinin sonunda, 2009-2019 yılları arasında kapsayan COVID-19 öncesi dönem ile 2020-2022 yılları arasında kapsayan COVID-19 dönemi olmak üzere iki dönemde Türkiye’de kamu politikası alanında yapılan çalışmalardan aşağıda belirtilen sayılarda makale analize dahil edilmiştir:

- Dergipark/ULAKBİLİM platformundan elde edilen 207 makale
- AİD ve ÇYYD arşivlerinden elde edilen 147 makale.

Bu iki döneme ait makaleler aşağıdaki kriterler üzerinden sınıflandırılmış, bibliyografik analize tabi tutularak, bulgular analiz edilmiş ve sayısal grafiklere dökülmüştür. Kullanılan dört ana kriter aşağıda gösterilmektedir:

- Yayın sayıları,
- Yazarların çalıştıkları kurumlar,
- Yazarların çalışma alanı/bölgeleri,
- Çalışmaların temaları (özet ve anahtar sözcükler üzerinden ortak temaların belirlenmesi)

2. ANALİZ, BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bir önceki bölümde, araştırma sorusu ve alt sorular doğrultusunda çalışmaya dahil edilecek yayınların, önceden saptanan içerme ve dışlama kriterlerine göre be-

lirlenmesinin yöntemsel bir gereklilik olduğu ifade edilmişti. Bu doğrultuda, söz konusu çalışmada incelenmesi uygun görülerek seçilen makaleler yıllara ve dönemlere göre, yazar sayılarına göre, yazarların çalıştıkları kurumlar ve çalışma alanlarına göre ve son olarak ise temalarına göre sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Taranan veri tabanlarının ve tarama kriterlerinin değişkenlik göstermesi nedeniyle Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanı tek ve AİD ve ÇYYD birlikte olacak şekilde bu başlıklara göre taramalar gerçekleştirilmiş, sonuçlar tablo ve grafiklere dökülmüştür.

Bulguların genel analizi çerçevesinde, kamu politikası alanında yapılan ve mevcut çalışma kapsamına dahil edilmesine karar verilen makaleler incelendiğinde, kamu politikası ve çeşitli disiplinlerin ilişkisi; ülke, bölge ve disiplinler düzeyde kamu politikasına dair inceleme yahut karşılaştırmalar ve politika önerileri; kamu politikası çalışmalarının dönemsel seyri gibi farklı bağlamlarda çalışmaların yürütüldüğü gözlemlenmiştir. İki ayrı döneme ait verilerin analizi temelinde ortaya çıkan kavram ve kelime bulutları aşağıda Şekil 2 ve Şekil 3’te sunulmaktadır. Kavram ve kelime bulutları karşılaştırması, COVID-19, sağlık, ekonomi, sosyal politika, kent ve yerel yönetim alanlarının 2020-2022 döneminde öne çıktığına işaret etmektedir.

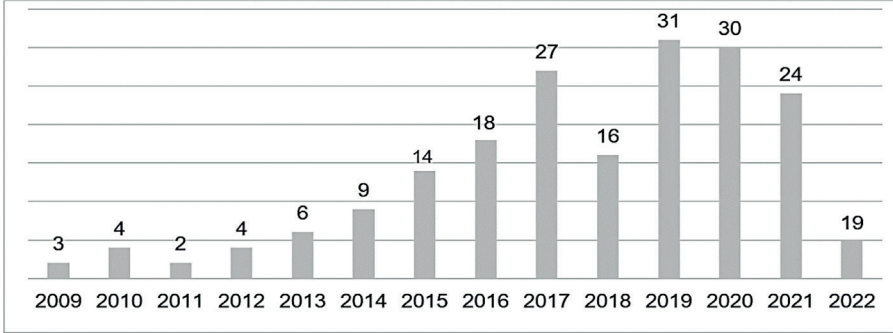
Şekil 2: 2009-2019 Dönemi Kelime Bulutu

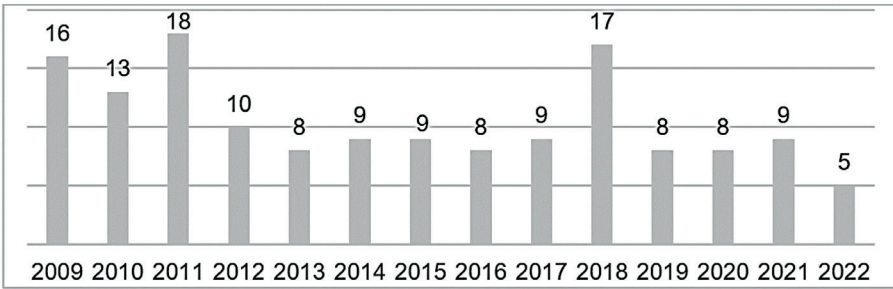
Şekil 3: 2020-2022 Dönemi Kelime Bulutu

Aşağıda sunulan Grafik 1 ve Grafik 2’deki veriler, Dergipark/ULAKBİLİM ile Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi ve Amme İdaresi Dergisi veri tabanlarında 2009-2022 yıllarında yayınlanan kamu politikası temalı makale sayılarını göstermektedir. Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanında 2009-2022 yılları arasında taranan kamu politikası ile ilgili Grafik 1’de sunulan makale sayıları, 2013 yılı sonrasında 2018 hariç 2019 yılına kadar artış eğilimi olduğu ama bu eğilimin pandemiyle birlikte duraklayarak düşüş eğilime döndüğü görülmektedir. Ancak, düşüş eğilimine rağmen, 2020-2022 arasındaki 3 yıllık dönemdeki makale yayın sayılarının yıllık dağılımına bakıldığında, toplamda 73 ve yıllık ortalama olarak 24,33 makale yayımlandığı görülmektedir. Bu rakamlar, Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanında 2009-2019 dönemindeki makale yayın sayılarının yıllık ortalamasıyla karşılaştırıldığında önceki döneme göre yaklaşık yüzde 100’lük bir artışa işaret etmektedir.

11 yıllık ilk dönemde kamu politikasıyla ilgili 134 yayın gerçekleştirilmiş ve yıllık ortalama yayın sayısı 12,18 olmuştur.

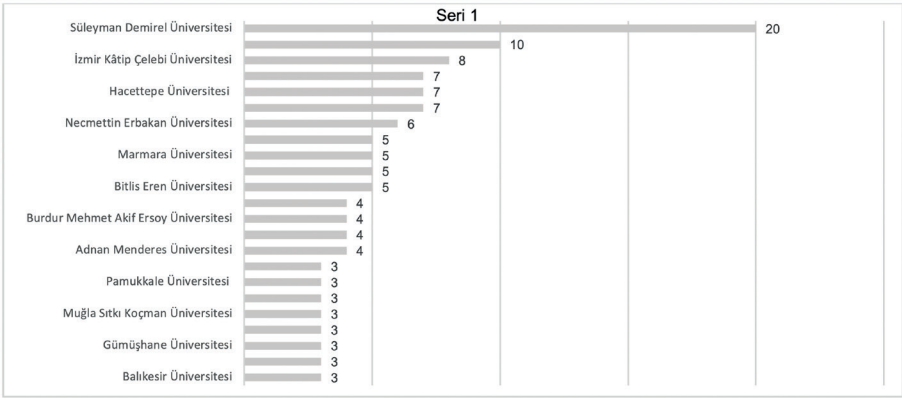
Grafik 1. Yıllara Göre Makale Sayıları (Dergipark/ULAKBİLİM)

Grafik 2. Yıllara Göre Makale Sayıları (AİD ve ÇYYD)

Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanı taramasına ilişkin Grafik 1’de sunulan bulguların aksine, Aİ ve ÇYY dergilerinin veri tabanlarında aynı dönemde makale sayılarının yıllara göre dağılımına ilişkin yapılan tarama, Grafik 2’de görüldüğü gibi, farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Buna göre Aİ ve ÇYY dergilerinde 2009-2022 döneminde yayınlanan makale sayılarında 2012 yılında düşüş yaşanmış ve 2013-2021 yılları arasında kamu politikasıyla ilgili yayınlanan makale sayıları, 2018 yılı haricinde istikrarlı biçimde 8 ya da 9 olmuştur. 2009-2019 ve 2020-2022 dönemlerinde yapılan makale yayınlarının sayılarının dağılımına bakıldığında, kamu politikasıyla ilgili 11 yıllık ilk dönemde 125 (yıllık ortalama 11,36) ve 3 yıllık ikinci dönemde ise 22 (yıllık ortalama 7,33) olmak üzere toplamda 147 makale yayımlandığı görülmektedir. Bu bulgular, COVID-19 döneminde kamu politikası ile ilgili yayın sayısı ortalamasında önceki döneme göre yüzde 35’lik bir düşüşe işaret etmektedir.

Yapılan yayınlardan -her üç veri tabanından ayrı ayrı olmak üzere- tarananların yazarlarının hangi kurumlara mensup olduğuna dair bir incelemeye de çalışma kapsamında yer verilmiştir (Grafik 3.1, 3.2., 3.3, 3.4.). Bunun için ise her bir makalede yazarlar tarafından verilen kurum bilgileri esas alınmıştır. 2009-2019 döneminde kamu politikası alanında yapılan ve Dergipark üzerinden taranan makale çalışmalarının yazarlarının çalıştıkları kurumlara Grafik 3 üzerinden bakıldığında, Türkiye'de kamu politikası alanında yapılan çalışmaların çoğunlukla üniversitelere mensup akademisyenler tarafından üretildiği görülmektedir.

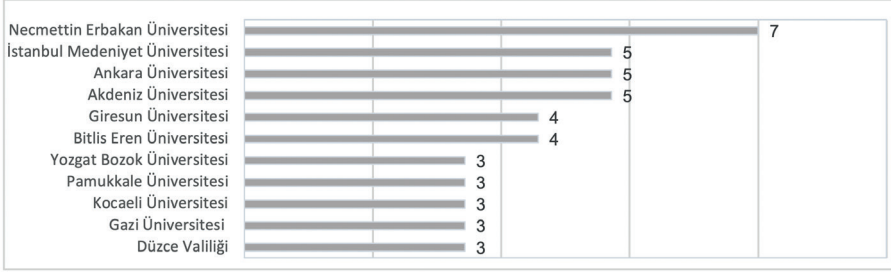

Grafik 3. 2009-2019 Dönemi - Yazarların Kurumlarına Göre Sayısal Dağılım (Dergipark/ULAKBİLİM)

Bu bağlamda kamu politikası alanında yapılan yayınlarda Süleyman Demirel Üniversitesi 20 isim ile ilk sırada yer almıştır. 2009-2019 yılları arasında toplam 20 akademisyenin kamu politikası temalı bilimsel makale yayınladığı Süleyman Demirel Üniversitesi'ni, Dokuz Eylül Üniversitesi 11 akademisyen ile 2. sırada takip etmektedir. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi 8 kişi ile 3. sıradadır. Yedişer yazar ile Sakarya Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Celal Bayar Üniversitesi 4. sırayı paylaşmışlardır. 5. sırada 6 yayınlı Necmettin Erbakan Üniversitesi yer alırken, beşer isim ile Mustafa Kemal, Marmara, Gazi ve Bitlis Eren Üniversiteleri 6. sırayı paylaşmıştır.

2020-2022 dönemine (Grafik 4) gidildiğinde ise bu dönemde sıralamanın değiştiği ve ilk sırada kamu politikası alanında çalışması yayınlanan 7 kişiyle Necmettin Erbakan Üniversitesi yer almıştır. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi beşer yazar ile 2. sırayı paylaşırken, Giresun Üniversitesi ve Bitlis Eren Üniversitesi dörder yazar ile üçüncü sıradadırlar. Daha sonra üçer kişiyle Yozgat Bozok Üniversitesi, Pamukkale Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ile Düzce Valiliği yer almaktadır. Son grupta ise grafikte

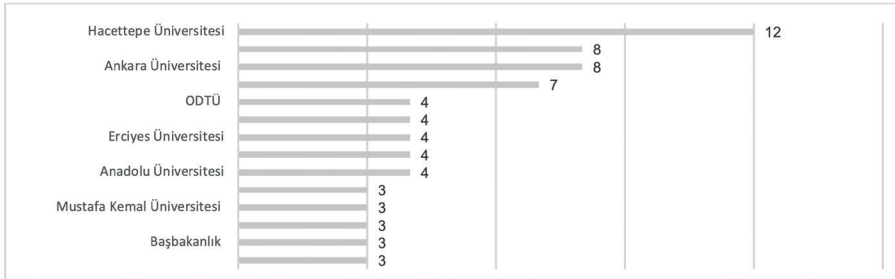
yer verilmemiş olmakla birlikte ikişer isim ile de 10 üniversite ve Sağlık Bakanlığı bulunmaktadır.

Grafik 4. 2020-2022 Dönemi - Yazarların Kurumlarına Göre Sayısal Dağılım (Dergipark/ULAKBİLİM)

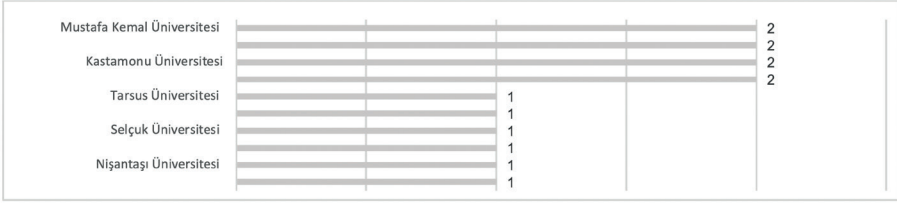
Kurumları temsil eden yazar sayılarında, yıllar içerisinde aynı yazarlar farklı çalışmalarla da yer aldıklarından, aynı kurumlar tekrar edebilmektedir. Çalışma kapsamında, makaleler tekil olarak incelendikleri için, bir eleme yapılmasına gerek duyulmamıştır. Bilhassa bu sayılar, ilgili yıllar arasında hangi kurumdan kaç adet yayının çıktığına ilişkin de bilgi barındırmaktadır.

Grafik 5'e göre, 2009-2019 döneminde Türkiye'de kamu politikası alanında Amme İdaresi Dergisi ve Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi özelinde yapılan incelemede Hacettepe Üniversitesi (12) mensubu akademisyenlerin kamu politikası alanında yapılan yayınlarda öne çıktığı görülmektedir. TODAİE ve Ankara Üniversitesi sekiz akademisyen temsili ile ikinci sırada iken, Gazi Üniversitesi altı akademisyenle üçüncü sırada yer almaktadır. ODTÜ, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi dördüncü sıradadırlar. Süleyman Demirel, Mustafa Kemal, İstanbul ve Adnan Menderes Üniversiteleri ile Başbakanlık kurumu beşinci sırayı paylaşmaktadırlar. Grafikte yer verilmemiş olmakla birlikte iki kişiyle son sırayı 15 üniversite, Polis Akademisi, TÜİK ve İçişleri Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yer almaktadır.

Grafik 5. 2009-2019 Dönemi - Yazarların Kurumlarına Göre Sayısal Dağılım (ÇYYD ve AİD)

2020-2022 dönemine ait Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi ve Amme İdaresi Dergisi veri tabanlarından alınarak incelenen makalelerdeki yazarlar ve mensup oldukları kurumlara yönelik rakamlara Grafik 6’da yer verilmiştir. Bu dönemde üniversiteler 2 ya da tek yazar ile temsil edilmektedir. İkişer yazar bulunmuş üniversiteler Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi ve Mustafa Kemal Üniversitesidir. Tek yazarla 17 üniversite ve İçişleri Bakanlığı ikinci ve son sırayı paylaşmaktadırlar.

Grafik 6. 2020-2022 Dönemi - Yazarların Kurumlarına Göre Sayısal Dağılım (ÇYYD ve AİD)

Üniversiteler dışında ise 2009-2022 dönemindeki tüm yıllar ve her üç veri tabanı göz önüne alındığında üniversiteler dışında yayın yapanların yer aldığı kurumlar olarak İçişleri Bakanlığı (6), Polis Akademisi (3), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2) ve Sağlık Bakanlığı’dır (2). Bu şekilde bir inceleme, hangi kurum ve kuruluşların kamu politikası alanında ne kadar çalışma ortaya koyduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Böylece, hem kamu politikası alanının farklı alanların ilgisini uyandıran niteliğinin görülmesi hem de bu konuda nispeten daha az çalışan yahut hiç kamu politikası konusu üzerinde çalışılmamış kurum ve kuruluşların ortaya çıkarılması mümkün olabilecektir. Bu şekilde bir inceleme farklı bir çalışmanın konusu olabilme potansiyelini barındırmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen bir diğer belirleyici kısım ise yazarların mensup oldukları kurumların yanında çalışma alanlarına/bölümlerine göre sayısal dağılımlarıdır. Yine Dergipark/ULAKBİLİM tek başına, AİD ve ÇYYD ikisi birlikte olmak üzere iki ayrı ana veri tabanından alınan sonuçlar ayrı ayrı sunulmaktadır. Bu bilgiler için de yine yazarların yayın içerisinde verdikleri kişisel bilgilerden yararlanılarak ve eğer bu yönde bir bilgi yoksa yazar hakkında araştırma yapılarak çalışma alanı/bölüm bilgisi edinilmiştir.

2009-2019 döneminde Dergipark/ULAKBİLİM üzerinden taranan çalışmalarda Kamu Yönetiminin (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ile Kamu Yönetimi tek grup halinde ele alınmıştır) alanda yer alanların hakimiyeti gözlemlenmektedir. 11 yıllık ilk dönemde 135 kişi ile diğer alanlara kıyasla büyük bir farkla Kamu Yönetimi alanında çalışan yazarlarca kamu politikası konusunda yayınlar yapıldığı

görülmektedir. Bunu Maliye (13), İçişleri Bakanlığı (6), Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (SBUİ) (4) takip etmiştir. Beşinci sırada ise üçer temsilde Sosyoloji, Siyaset Bilimi ve İktisat alanları ile Polis Akademisi yer almıştır. Daha sonrasında Uluslararası Ticaret, Turizm İşletmeciliği, Sosyal Hizmet, Yönetim Organizasyon, Sağlık, Felsefe ve Din Bilimleri gibi farklı alanlar da göze çarpmaktadır.

2020-2022 döneminde yazarların çalışma alanlarının dağılımına bakıldığında çoğunluğun genel dağılımda olduğu gibi yine kamu yönetimi alanında çalışan yazarlardan oluştuğu gözlenmektedir. 61 yazarla temsil edilen kamu yönetimi takiben İktisat (11), Endüstri Mühendisliği ve Mühendislik (6), Sağlık (5), Maliye (4) ile İçişleri Bakanlığı, Siyaset Bilimi ile Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkilerin (3) yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde mühendisliğin yanı sıra, 2 ya da tek temsilde bilişim sistemleri, bilgi işlem teknolojileri, yönetim bilişim sistemleri ve teknopark alanlarından da yazarların yer alması, kamu politikası çalışmalarında dijitalleşme konusunun da ele alınmaya başlandığına ve konu çeşitliliğinin arttığına işaret etmektedir. Tabii ki COVID-19'un özellikle uzaktan çalışma ve eğitimi zorunlu kılmasıyla dijitalleşme konusundaki çalışmaların sayısındaki artış arasında bağ kurmanın olanaklı olduğu düşünülebilir.

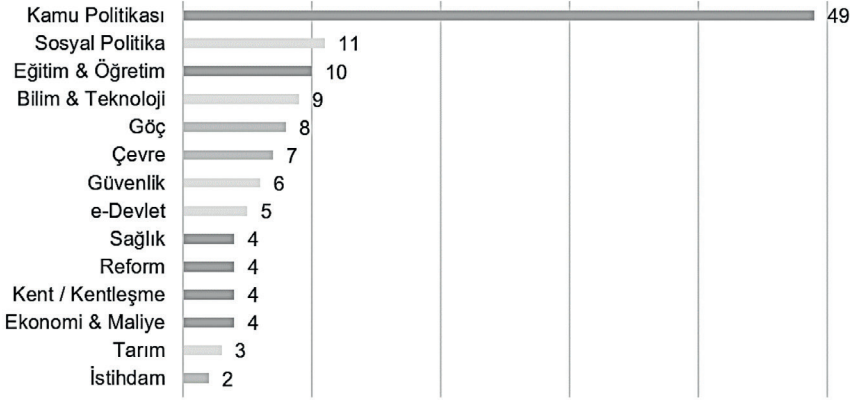
Üç yıllık bu ikinci dönemde ortaya koyulan çalışmaların yazarlarının kurum ve bölüm/çalışma alanı bazlı yapısı incelendiğinde dikkati çeken diğer nokta ise sağlık alanında çalışan isimlerin kamu politikası disiplinine eğilim göstermeye başlamış olmasıdır. 2020-2022 döneminde, sağlık alanında (Sağlık Bilimleri Fakülteleri ve Sağlık Bakanlığı çalışanları) kamu politikası üzerine yapılan çalışmalarda bir artış gözlenmiştir. Toplam sayı oldukça az olsa da, bu noktadaki değişim de, çalışmanın konusu ve kapsamı bağlamında önemlidir. Bu tür gelişmeler, kamu politikasının bağlantılı olduğu ve çeşitlilik gösteren disiplinler yelpazesine dijitalleşme ve sağlık bilimlerine ilişkin alanların da eklenmiş olduğunu göstermektedir.

Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanında taranıp sağlık alanında uzmanlaşmış olan yazarlara sahip diğer kamu politikası çalışmaları, 2020-2022 döneminde yapılmıştır; fakat bunların hiçbirisi COVID-19 ile ilgili değildir. 2020-2022 dönemini kapsayan COVID-19 pandemi süreciyle alakalı ve kamu politikası alanıyla bağlantılı yapılan çalışmalar yine kamu yönetimi alanında çalışan isimlerce gerçekleştirilmiştir.

ÇYYD ve AİD taramasından çıkan çalışma alanlarına dair sonuçlara baktığımızda ise, yine bekleneceği üzere, kamu yönetimi alanı, kamu politikası hakkında 2009-2019 döneminde çalışma yapan 66 ve 2020-2022 döneminde 17 akademisyenle ilk sıradadır. Bu defa sonraki sırada ciddi bir farklılaşma göze çarpmakta olup

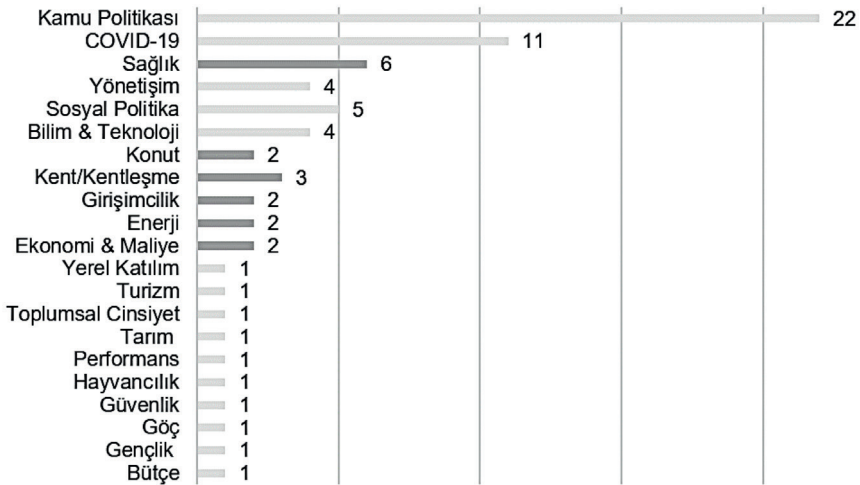
2009-2019 döneminde bölge planlama (15) ve 2020-2022 döneminde de kent ve çevre (4) alanında çalışan yazarlar takip etmektedir. Bu bulgu aslında kamu politikasının disiplinler arası niteliğini ortaya koyması bakımından anlamlı ve faydalıdır. 2009-2019 döneminde çalışma yapan akademisyenlerin alanları ise sırasıyla İktisat (14), Maliye (10), Kent ve Çevre (7), Sosyoloji ve Sosyal Hizmet (5), Başbakanlık, İşletme ve Uluslararası İlişkiler (4), Planlama, Nüfus Çalışmaları, İnşaat Mühendisliği, İletişim (3), Siyaset Bilimi, İçişleri Bakanlığı, Muhasebe, Turizm, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (ÇEKO) (2 temsil) sıralanmaktadır. Tek temsil de teknolojiden sağlığa, hukuktan eğitime farklı alanlardan ve kurumlardan yazarlar yer almıştır. 2020-2022 döneminde ilk ikide yer alan kamu yönetimi ve kent ve çevrenin arkasından, üç temsilde Maliye ve iki temsilde İletişim ve Halkla İlişkiler gelmektedir. Tek temsilde son sırada ise İktisat, İşletme, Şehir Bölge Planlama, Sosyal Hizmet, Uluslararası İlişkiler, Sağlık, Adalet ve İçişleri Bakanlığı yer almaktadır.

COVID-19 küresel pandemisinin Türkiye’de kamu politikası alanındaki çalışmalara etkisinin incelenmesi gibi temel bir araştırma amacıyla yola çıkılan çalışmada, bu gözlemin yapılabilmesi için tüm çalışmalar anahtar sözcüklerinden ve başlıklarından yola çıkılarak tematik bir ayrıma da tabi tutulmuştur (Grafik 4., 5., 6., 7.). Bu temalara göre yayın sayılarının dağılımı grafiklere aktararak gösterilmiştir. Bu temalar kendi içlerinde de detaylanan daha spesifik çalışma konularını barındırıyor olsa da çalışma kapsamında böyle detaylı bir sınıflandırmaya gidilmesi gerekli görülmemiştir. Mümkün olduğunca fazla sayıda tema, büyük resmin görülmesine engel olacak bir kargaşa yaratmaktan kaçınarak belirlenmeye çalışılmıştır. Kamu Politikası disiplininin çok çeşitli araştırma sorunlarına yönelik olarak bilimsel çalışmalara konu olabildiği de bu sınıflandırma sayesinde net şekilde anlaşılmaktadır. Kamu politikası temasının varlığının zihinlerde soru işareti oluşturmaması adına, bu temaya dahil olan çalışmaların analiz, yapım, uygulama, karşılaştırmalı kamu politikası gibi konuları, yani doğrudan kamu politikasını konu edindiğini belirtmekte fayda görülmektedir (Örneğin; Biçer ve Yılmaz, 2009; Demir, 2011).

Grafik 7. 2009-2019 Dönemi Yayınların Tematik Dağılımı (Dergipark/ULAKBİLİM)

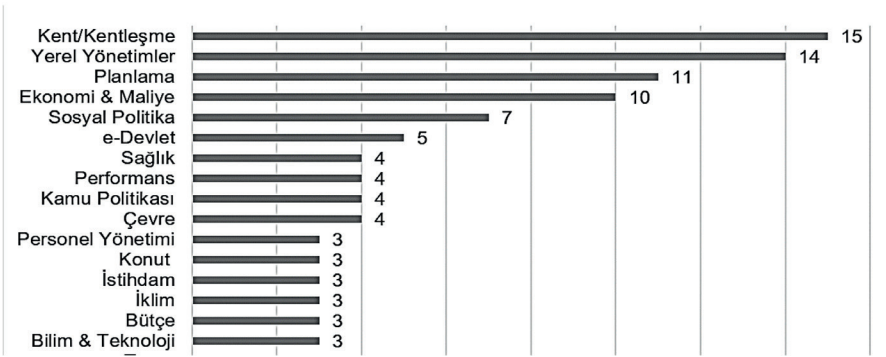
Grafik 7’de görüldüğü üzere, 2009-2019 döneminde doğrudan kamu politikasını konu edinen çalışmalar en büyük grubu (49) oluşturmaktadır. Takip eden grupta 11 çalışmayla sosyal politika, 10 çalışmayla eğitim-öğretim, 9 çalışmayla bilim ve teknoloji (9) yer almaktadır. e-devlet (5) konulu çalışmalar ile eğitim-öğretim konulu çalışmalar birlikte ele alınırsa bu iki alandaki çalışma sayısı toplam 14’e ve sıralamadaki yeri ikiye yükselmektedir. Yine çevre (7) ile kent ve kentleşme (4) birlikte ele alındığında 11 adet yayınlı sosyal politika alanıyla birlikte ikinci sırayı paylaşmaktadır. Daha sonrasında ise 4 ve 3 temsille göç, çevre, güvenlik, ekonomi, sağlık, maliye ve tarım konuları sıralanmaktadır. Turizm, toplumsal cinsiyet, personel ve Avrupa Birliği’yle ilgili konular da birer temsille yer almaktadır.

Grafik 8. 2020-2022 Dönemi Yayınların Tematik Dağılımı (Dergipark/ULAKBİLİM)

Grafik 8’e göre, pandemi dönemi olarak ifade edilen 2020-2022 arası ikinci döneme gelindiğinde kamu politikası teması, bu konuda yapılan 22 yayınlı yine ilk sırada yer almaktadır. Bu temayı 11 yayınlı COVID-19 temalı yayınlar izlemekte ve yeni ortaya çıkan COVID-19 pandemisinin kamu politikası çalışmalarına konu edildiği açıklıkla görülmektedir. Daha sonra beşer çalışma ile sağlık, yönetim, kentleşme ve konut alanı üçüncü sırada, 4 çalışmayla da sosyal politika dördüncü sırada yer almaktadır. Daha sonra 3 çalışmanın yer aldığı ekonomi, maliye ve bütçe konuları gelmektedir. Ayrıca bilim, teknoloji ve enerji alanlarında da 6 çalışmanın yer alıyor olması, COVID-19 pandemisi döneminde teknolojinin artan önerime işaret ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgular, bu çalışmanın yapılmasına dayanak olan beklentiyi karşılar şekilde, toplumda yaşanan temel sorunların ve gelişmelerin kamu politikası çalışmalarına yansdığına işaret etmektedir. Ayrıca, girişimcilik, tarım ve hayvancılık konuları ikiyeşer çalışmada ve turizm, toplumsal cinsiyet ve personel konuları ise birer çalışmada yer almıştır.

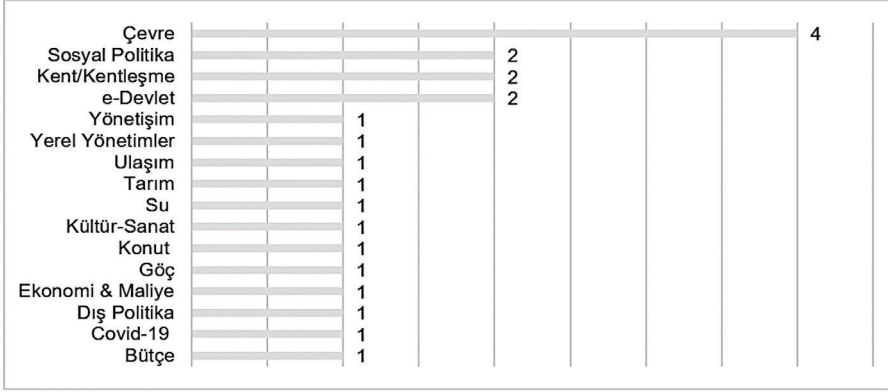
Amme İdaresi ve Çağdaş Yerel Yönetimler Dergilerine birlikte bakıldığında ise, Dergipark/ULAKBİLİM üzerinden yapılan taramada ulaşılan yayınların dahil edildiği tematik sınıflandırmanın farklılaştığı, Grafik 9’da da sunulduğu üzere, açık şekilde görülebilmektedir. Özellikle ÇYYD’in etkisi, ilk iki sırada kent/kentleşme ve yerel yönetimler temalarının yer almasından anlaşılmaktadır. Çevre, iklim ve konut gibi bu alanla ilişkili olarak ayrıca 10 çalışmaya daha konu olduğu görülmektedir. Bu dönemde ekonomi, kalkınma, istihdam, maliye ve bütçe alanlarında ise toplamda 18 çalışma tamamlanmış ve yayımlanmıştır.

Grafik 9. 2009-2019 Dönemi Yayınların Tematik Dağılımı (AİD ve ÇYYD)

Bu dönemde farklı olan bir tema da planlama olup yerel ve bölgesel planlamaya ve stratejik planlamaya dair yayınlar bu tema altında birleştirilmiştir. Planlama temasına ait 11 adet makaleye rastlanmaktadır. Personel ya da performans ile sosyal politika alanlarında 7 ve e-devlet temasına ilişkin 5 çalışma vardır. Kamu politikası

ve sağlık konularında da dörder çalışma tamamlanmış iken bilim ve teknoloji temasında ise 3 adet çalışma gerçekleştirilmiştir. Tarım, nüfus, göç, dış politika, adalet ve afet yönetimi konularında ikişer adet çalışma yer almaktadır. Ulaşım, turizm, savunma, yenilikçilik, toplumsal cinsiyet, güvenlik, biyoteknoloji ve Avrupa Birliği gibi alanlarda da birer çalışmaya rastlanmıştır.

Grafik 10. 2020-2022 Dönemi Yayınların Tematik Dağılımı (AİD ve ÇYYD)

Grafik 10'da görüldüğü üzere, 2020-2022 yılları arasını kapsayan ikinci dönemde bu kez 4 çalışmaya konu olan çevre ile 5 çalışmaya konu olan kent/kentleşme ve konut temaları ilk sıraları alırken, sosyal politika, maliye ve e-devlet temaları ikişer çalışmada yer alarak hemen arkadan gelmiştir. Yönetişim, yerel yönetimler, göç, tarım, ulaşım, su, dış politika ve COVID-19 temaları da birer çalışmaya konu olmuşlardır. Burada dikkat çeken önemli nokta, ÇYYD ve AİD bünyesinde COVID-19'a dair yalnızca bir çalışmanın yayınlanmasıdır; Yaman'a (2022) ait bu çalışma COVID-19 pandemisini kentsel politikalar bağlamında ele almaktadır.

COVID-19 teması özelinde Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanı incelendiğinde, 2020 yılında; Türkiye'de pandemi ile mücadele politikası üzerine politikalar ve aktörler (bkz. Turan ve Hamza Çelikyay, 2020); dış ticaret (bkz. Agcakale Kılıç, Tığtepe ve Ersungur, 2020); kriz yönetimi (bkz. Durmuş, 2020); Avrupa Birliği ve başarısız kamu politikası (bkz. Bozaslan, 2020) ve davranışsal iktisatta dürtme (bkz. Aldemir ve Kaya, 2020) bağlamında olmak üzere 5 adet çalışma yapılmıştır.

2021 yılında; Pandemi politikasının analizi (bkz. Kayıkcı, 2021); davranışsal kamu politikası/dürtme aracı olarak din (bkz. Kılıç, 2021); aşı karşıtlığının kamu sağlığı politikaları bağlamında analizi (bkz. Demirhan ve Başçoban, 2021); kriz yönetimi (bkz. Övgün ve Tamer, 2021); sağlık diplomasisi (bkz. Oktay ve Yıldırım,

2021); kısıtlayıcı önlemler (bkz. Afşar ve Toker, 2021) bağlamında olmak üzere 6 adet çalışma yayımlanmıştır.

2022 yılında ise Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanı üzerinde kamu politikası alanında COVID-19 üzerine yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. 2022 yılında yalnızca ÇYYD'de COVID-19 pandemisi sürecindeki kentsel politikaları ele alan bir çalışma yayımlandığı (bkz. Yaman, 2022) görülmektedir.

3. SONUÇ

Kamu politikası, mevcut kamusal problemlerin saptanarak incelenmesini, bunlara çözüm aranmasını, en uygun çözümü sunan politikanın seçilerek uygulanmasını ve uygulamanın izlenip değerlendirilmesini içeren bir alandır. Gündeme alma, politika belirleme, uygulama ve değerlendirme gibi en basit ve temel şekliyle farklı aşamalardan oluşan kamu politikası süreci, uygulamaya dönüklüğü ile sosyal bilimler alanında ayrışan bir disiplindir. Kamu politikasının öngörülen işlevlerini yerine getirebilmesi açısından belki de en önemli ve öncelikli özelliği, geliştirildiği toplumsal bağlamda var olan en önemli sorunları kendine konu edinmesi, başka bir deyişle yaşanan sorunları saptayarak inceleme ve politika yapıcılarının dikkatine sunma ve alternatif çözümler ortaya koyma işlevlerini sürdürebilmesidir. Her toplumun ve yönetsel yapının kendi içerisinde farklı dinamikleri olacağı düşünülürse, kamu politikasının da hitap ettiği toplumsal ve idari yapının niteliklerine hakim, buradaki ihtiyaçları tespit etmeyi sağlayan ve olası bir sorun ya da talep karşısında etkili çözümlerin bulunabilmesini sağlayacak şekilde işlemesi beklenir.

Toplumu ilgilendiren çeşitli konuların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi noktasında yapılan kamu politikası analizi çalışmaları, hem olanın ya da sorunların saptanmasına, anlaşılmasına ve çözümlenmesine hem de bu temelde geleceğe dönük öneriler geliştirilebilmesine olanak vermektedir. Bu çalışmada da Türkiye'de kamu politikası çalışmalarında hangi konuların ele alındığı ve güncel toplumsal sorunların kamu politikası alanına yönelik olarak yapılan bilimsel çalışmalara ne ölçüde konu edildiğinin saptanması amaçlanmıştır. Daha da özelinde, önemli küresel bir kriz olan COVID-19 pandemisinin Türkiye'de kamu politikası alanında yapılan çalışmalara konu edilip edilmediği ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede çalışmada, 2009-2022 döneminde, Dergipark/ULAKBİLİM, AİD ve ÇYYD veri tabanlarında taranarak kamu politikası alanında yapılan ve mevcut çalışma kapsamına dahil edilmesine karar verilen makaleler incelemeye tabi tutulmuştur. 2009-2019 ile COVID-19 pandemisine denk gelen 2020-2022 dönemleri karşı-

laştırılmalı olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda bazı temel eğilimler olarak şunlar saptanmıştır:

- Kamu politikasıyla ilgili olarak Dergipark/ULAKBİLİM tabanlı dergilerde yayınlanan makalelerde, 11 yıllık COVID-19 öncesi ilk döneme oranla COVID-19 dönemini kapsayan 2020-2022 yılları arasındaki 3 yıllık dönemde iki katına yakın artış bulunmaktadır. Bu artışın sadece ve doğrudan salgınla bağlantılı olmadığı, alana artan ilginin, artan dergi sayısı ve dijital erişim olanakları gibi nedenlerin de etkili olduğu söylenebilir. Ancak, AİD ve ÇYYD'de yayımlanan COVID-19 döneminde kamu politikasıyla ilgili yayın sayısı ortalamasında önceki döneme göre yüzde 35'lik bir düşüş saptanmıştır. Elbette bu, dergilerin yayın ilkeleri, editör kurulları ve/veya yayın süreçlerindeki değişimlere göre de değişiklik gösterebilecek bir durum olabilir. Ancak bu gibi durumlar çalışma kapsamının dışında yer aldığından mevcut sayısal veriler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.
- 2020-2022 döneminde Dergipark/ULAKBİLİM tabanlı dergilerde yer alan makalelerde, 2009-2019 döneminden farklı olarak COVID-19 temalı yayınların en çok çalışılan doğrudan kamu politikasıyla ilgili makalelerden sonra ikinci sırayı almasına ilaveten sağlık ve sosyal politikayla ilgili makale sayılarının da artması, yaşanan önemli kamusal sorunların kamu politikası çalışmalarına konu edildiğinin göstergesidir.
- Dergipark/ULAKBİLİM veri tabanlı dergilerde kamu politikasıyla ilgili yayınlarda 2020-2022 döneminde COVID-19 temalı yayın sayılarında gözlenen bu artışa rağmen, AİD ve ÇYYD'de bu yönde bir eğilim yoktur. ÇYYD'de COVID-19 temalı sadece bir adet çalışmaya rastlanırken, AİD'de COVID-19 pandemisine ilişkin hiçbir yayına rastlanamamıştır.
- 2020-2022 döneminde Dergipark/ULAKBİLİM tabanlı dergilerde yer alan makalelerde, mühendislik, bilişim sistemleri, bilgi işlem teknolojileri, yönetim bilişim sistemleri ve teknopark gibi alanlarda çalışmalar yapılmış olması, COVID-19 pandemisi döneminde teknolojinin artan öneminin kamu politikası çalışmalarına da yansıtıldığına işaret etmektedir.
- Yine Dergipark/ULAKBİLİM tabanlı dergilerde, bilim, teknoloji ve enerji alanlarının yanı sıra, COVID-19, hayvancılık, yerel katılım, girişimcilik, yönetim gibi temaların 2020-2022 döneminde yapılan kamu politikası çalışmalarında konu olarak tercih edilmesi, yapılan çalışmalarda tema çeşitliliğinin arttığını da göstermektedir. Aynı dönemde Aİ ve ÇYY dergilerinde de yine COVID-19 ile su ve tarım gibi temalar çalışma konularına eklenmiştir.

- İncelenen her iki dönemde de kamu politikasıyla ilgili yayınlanmış çalışmalar ve yazarları çok büyük ölçüde kamu yönetimi disiplini içerisinde yer alan isimlerdir. 2020-2022 döneminde de bu değişmemiştir. Kamu yönetiminden sonra maliye ve iktisat alanında çalışan yazarlarla, dijitalleşme, sağlık, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler alanlarından ve başta İçişleri Bakanlığı olmak üzere merkez bakanlık teşkilatında çalışan yazarlar öne çıkmaktadır. ÇYYD’in yayın alanı nedeniyle, AİD ve ÇYYD veri tabanlı makale yazarları içinde şehir ve bölge planlama alanında çalışanlar kamu yönetimi alanından sonra en büyük grubu oluşturmaktadır. COVID-19 pandemisine rağmen, 2020-2022 döneminde sağlık bilimleri ya da sağlık yönetimi gibi alanlardan yayın yapan sayısında kayda değer bir artış saptanmamıştır. Ancak, pandemi nedeniyle kapanmalar, uzaktan eğitim ve çalışma zorunlulukları gibi nedenler ve dijital teknoloji kullanımının artan önemi nedeniyle mühendislik ve bilişim sistemleri gibi alanlardan yayın yapanların sayısında bir artış göze çarpmaktadır.

Yapılan bu çalışmada COVID-19 pandemisi ile gerçekleşen sosyoekonomik bağlam değişiminin Türkiye’de yapılan kamu politikası çalışmalarına etkisi, konuyla ilgili yapılan makale türündeki yayınlar temelinde bibliyometrik bir analizle incelenmiştir. Elde edilen bulgular, söz konusu *sosyoekonomik bağlam değişiminin ilgili dergilerde yapılan makale türü bilimsel çalışmalarda bir artışa yol açtığına işaret etmektedir*. Bu sonuç, literatürde dile getirildiği gibi, kamu politikası çalışmalarının politika süreçlerine ve bağlamına ilişkin bilgi üretimine (Lasswell, 1951; 1971) katkı yapabileceğini göstermektedir. Ayrıca, kamu politikası çalışmalarının toplumsal sorunların işlenmesi ve çözüm üretilmesi açısından önemini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, siyaset bilimi ve kamu yönetim alanının ana alt disiplini olarak kamu politikasının, ilgili alanın eğitiminde ağırlığının da son yıllarda arttığına işaret eden bulgular söz konusudur (Yıldız, Demircioğlu ve Babaoğlu, 2011; Gül, 2015b; Göçoğlu ve Demirkol, 2023).

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: Public policy analysis includes studies of public policies focused on implementation or reality within the framework of a changing socio-economic context. The understanding of finding effective solutions to the basic problems of society (policy/context orientation), which lies at the basis of public policy analysis studies, actually includes examining which and to what extent political scientists are interested in emerging social problems. This study is actually the product of such a research effort. The study aims to observe to what extent the

COVID-19 pandemic is reflected in the studies carried out in Turkey in the field of public policy, and a bibliometric analysis is carried out for this purpose.

Research Question/s: The study was conducted within the framework of the following main question and four separate sub-questions.

Q1: To what extent has the COVID-19 global epidemic been reflected and discussed by those working in which field in public policy studies in Turkey?

Q1a: How does the numerical density of the subjects progress over the years?

Q1b: In which institutions do the authors of the relevant articles work?

Q1c: In which fields/departments do the authors work?

Q1d: What is the numerical distribution according to subjects?

Literature Review: Public policy, as a problem-solving discipline, uses social science methods, theories and findings to identify public policy problems, examine the problems and the context in which they arise, and develop public policy options for their solutions states that a more scientific, rational, systematic and modern form of political knowledge began to emerge from the 19th century. Those who produced policy-related information in this period focused their work on systematic recording of experimental data. They are based on empirical, quantitative and policy-oriented research on the procedures used to understand society and its problems. Data collection for a study using the bibliometric method has become less labor-intensive. The typical research process for bibliometric studies involves focusing on a specific question, following a research strategy based on predefined inclusion and exclusion criteria, and classifying and synthesizing research papers based on these criteria.

Methodology: In this exploratory study aimed at examining the reflection of the COVID-19 pandemic in public policy studies in Türkiye, articles published in the TÜBİTAK Dergipark/ULAKBILIM database, as well as Amme İdaresi Dergisi (AİD) and Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi (ÇYYD), between 2009 and 2022 are examined. Advanced search options on these databases are utilized to access these studies to obtain the optimal data. The search in Dergipark/ULAKBILIM begins with searching for the keyword group public policy in titles and abstracts. Subsequently, to expand the pool of data and prevent potential inaccuracies resulting from overlapping search results, a search is conducted for studies where the

keyword group “public policy” is present in titles or abstracts using the following criteria: [keywords: “Kamu Politikası” OR abstract: “Kamu Politikası”].

It is crucial to record all search results separately during the entire process. Additionally, to minimize the possibility of missing results, the previous search is repeated according to the years covered by the study. For this, search criteria like [keywords: “Kamu Politikası” OR abstract: “Kamu Politikası” AND Pubyear: ...] are used. It is worth noting that in some cases, the publication date of the journals on the Dergipark platform was recorded instead of the actual publication year of the articles, which could potentially lead to errors in search results. To avoid this, the year specified in the articles themselves is used for data collection.

Result and Conclusion: The findings of the study revealed diverse contexts within public policy research, including its intersection with various disciplines, comparative studies at national and regional levels, and policy recommendations. Analyzing data from different time periods, the study identified prominent themes such as COVID-19, health, economy, local governments, and social policy during the period from 2020 to 2022.

While there was an observed increase in COVID-19-themed publications in Dergipark/ULAKBILIM-based journals during 2020-2022, no such trend was identified in AİD and CYY journals. There was only one COVID-19-themed study found in CYYD, and none in AİD. During 2020-2022, articles in Dergipark/ULAKBILIM-based journals covered topics such as engineering, information systems, information technology, management information systems, and technoparks. This suggests that the increasing importance of technology during the COVID-19 pandemic was reflected in public policy studies. In Dergipark/ULAKBILIM-based journals, themes such as science, technology, and energy, along with COVID-19, livestock, local participation, entrepreneurship, and governance were preferred topics in public policy studies during 2020-2022. The same period also saw themes like water and agriculture added to the subjects covered in Aİ and CYY journals.

In both periods examined, authors of published public policy studies were predominantly affiliated with disciplines related to public administration. This trend remained unchanged during 2020-2022. Authors from fields like finance and economics, as well as those in digitalization, health, political science, international relations, and central ministry organizations, particularly the Ministry of Interior, were prominent. Due to the scope of CYYD’s publications, urban and regional planning professionals constituted the largest group among authors in Aİ and CYY journals.

Despite the COVID-19 pandemic, there was no significant increase in the number of publications from fields such as health sciences or health management during 2020-2022. However, an increase in the number of publications from fields like engineering and information systems was notable, likely due to reasons such as lockdowns, remote education, work requirements, and the growing importance of digital technology.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Sebiha Düz, Hüseyin Gül ve Hüseyin Özgür çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Sebiha Düz, Hüseyin Gül ve Hüseyin Özgür have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Afşar, K. E. ve Toker, E. C. (2021). Türkiye’de İkinci En İyi Teorisi Bağlamında Covid-19 Pandemisinde Uygulanan Kısıtlayıcı Önlemlerin Etkinliği. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 1-29.
- Agcakale Kılıç, F., Tığtepe, E. ve Ersungur, Ş. M. (2022). Covid-19 Pandemisinin Uluslararası Ticarete Etkisi: Türkiye Örneği. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 9(27), 66-81. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1826527>
- Aldemir, C. ve Kaya, M. (2020). “Dürtme” Fikrinin Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Covid-19 Döneminde Hükümetler Tarafından Uygulanması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (COVID-19 Özel Sayısı), 122-142. <https://doi.org/10.21547/jss.742934>
- Biçer, M. ve Yılmaz, H. H. (2009). Parlamentonun Kamu Politikası Oluşturma ve Planlama Sürecindeki Konumunun Yeni Kamu Mali Yönetim Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, *Yasama Dergisi*, 13, 45-84.
- Bozaslan, B. M. (2020). Covid-19, Başarısız Kamu Politikaları, Öne Çıkan Egemenlik Arzusu ve Parçalanmış Birlikler: Avrupa Birliği Örneği. *Uluslararası Afro-Avryasya Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 241-250. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1251991>
- deLeon, P., & Vogenbeck, D. M. (2007). The Policy Sciences at the Crossroads. İçinde F. Fischer, G. J. Miller ve M. S. Sidney (Eds.), *Handbook of Public Policy Analysis: Theory, Politics, and Methods* (s. 3-14). Boca Raton, Florida: Taylor ve Francis.
- Demir, F. (2011). Kamu Politikası ve Politika Analizi Çalışmalarının Teorik Çerçevesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 107-120.
- Demirhan, K. ve Başçoban, A. E. (2021). Covid-19 Salgınında Aşı Karşıtlarının Twitter’da #aşılmayacağım Etiketinde Yaptığı Paylaşımların Kamu Sağlığı Politikaları Bağlamında Analizi. *Yeni Medya*, (11), 102-115.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N. ve Lim, W. M. (2021). How To Conduct a Bibliometric Analysis: An Overview and Guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>.
- Dunn, W. (2018). *Public Policy Analysis: An Integrated Approach* (6. Ed.). New York: Routledge.
- Durmuş, M. (2020). İki Politika, Bir Eleştirel Değerlendirme: Kredi Mi, Gelir Desteği Mi? *Politik Ekonomik Kuram*, 4(1), 170-186.

- Ellegaard, O., & Wallin, J.A. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact?, *Scientometrics*, 105, 1809-1831. <https://doi.org/10.1007/s11192-015-1645-z>
- Erat, V. (2014). Türkiye’de Kamu Politikası Alan Yazını Üzerine Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 10(Haziran), 92- 117.
- Friedberg, E. (2018). Policymaking as an Art and a Practice. İçinde K. Göymen ve R. J. Lewis (Eds.), *Public Policymaking in a Globalized World* (s. 347-358). London: Routledge.
- Göçoğlu, V. & Demirkol, A. (2023). What Competencies Public Policy Education Promises: A Qualitative Comparative Analysis of University Types, Education Levels, and Courses in Turkey. *Journal of Public Affairs Education*, 1-23, online yayın, <https://doi.org/10.1080/15236803.2023.2230105>.
- Gül, H. (2015a). Kamu Politikası Analizi, Yöntemleri ve Teknikleri. *Yasama Dergisi*, (29), 5-31.
- Gül, H. (2015b). Dünyada Kamu Yönetimi Eğitiminin Genel Çerçevesi ve Temel Eğilimler.” İçinde B. Parlak, M. Okçu & E. Akman (Eds.), *Kamu Yönetimi Eğitimi: Geçmişten Geleceğe Küresel ve Ulusal Perspektifler* (s. 127-160). Bursa: Ekin.
- Kayıkçı, S. (2021). Türkiye’de İnfluenza Pandemisi Politikası Analizi: Covid-19 Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 333-345.
- Kılıç, E. (2021). Covid-19 ile Mücadelede Davranışsal Kamu Politikası Aracı Olarak Dinin Yeri, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39 (Covid 19 Özel Sayısı), 123-134.
- Lasswell, H. D. (1951). Scope and Focus: The Policy Orientation. İçinde D. Lerner ve H. D. Lasswell (Eds.), *The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method* (s. 3-15). Stanford: Stanford University Press.
- Lasswell, H. D. (1971). *A Pre-View of Policy Sciences*. New York: American Elsevier.
- Lasswell, H. D. ve Kaplan, A. (1950). *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.
- Morçöl, G. (2018). From Public Policy Analysis to Complex Governance Networks Studies. İçinde K. Göymen ve R. J. Lewis (Eds.), *Public Policymaking in a Globalized World* (s. 49-67). London: Routledge.
- Oktay, E. ve Yıldırım, S. (2021). Türkiye’de Covid-19 Sürecinde Sağlık Politikalarının Oluşturulmasında Sağlık Diplomasininin Rolü, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(41), 591-606.

- Övgün, B. ve Tamer, H. Y. (2021). Covid-19 Krizi Ekseninde Ulusal Kriz Yönetiminde Yeniden Yapılanma. *İzmir İktisat Dergisi*, 36(2), 439-459.
- Torgerson, D. (1985). Contextual Orientation in Policy Analysis: The Contribution of Harold D. Lasswell. *Policy Sciences*, 18(3), 241-261.
- Torgerson, D. (1990). Origins of the Policy Orientation: The Aesthetic Dimension in Lasswell’s Political Vision. *History of Political Thought*, 11(2), 339-351.
- Turan, M. ve Hamza Çelikyay, H. (2020). Türkiye’de KOVİD-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 1-25.
- Usta, A. (2013). Kamu Politikaları Analizine Kuramsal Bir Bakış. *Yasama Dergisi*, (24), (Parlamento Hukuku Özel Sayısı -I), 78-102.
- Wallin, J. A. (2005). Bibliometric Methods: Pitfalls and Possibilities. *Basic and Clinical Pharmacology and Toxicology*, 97(5), 261-275.
- Yaman, A. (2022). Pandemi Döneminde Kentsel Politikaların ve Uygulama Araçlarının (Repertuvar) Analizi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 31(1), 35-66.
- Yıldız, M., Demircioğlu, M. A. & Babaoğlu, C. (2011). Teaching Public Policy to Undergraduate Students: Issues, Experiences, and Lessons in Turkey. *Journal of Public Affairs Education*, 17(3), 343-365.

YAPAY ZEKÂ KARIYERLERİNİN GELECEĞİ: KÜRESEL BÜYÜME VE FIRSATLAR

The Future of Artificial Intelligence Careers: Global Growth and Opportunities

Tayfun VARNALI*

Öz

Bu çalışmada derleme yöntemi kullanılarak, yapay zekânın iş dünyasındaki çeşitli uygulama alanları ve bu alanlardaki etkileri incelenmiştir. Yapılan derleme çalışması ile, mevcut literatürdeki makaleler, raporlar, internet kaynakları ve diğer akademik çalışmalar detaylı bir şekilde incelenmiş ve bu kaynaklardan derlenen bilgilerle yapay zekânın iş dünyasındaki rolüne dair çeşitli perspektifler bir araya getirilerek kapsamlı bir değerlendirme sunulmuştur. Yapılan araştırma, yapay zekâ (YZ) (Artificial Intelligence (AI)) alanındaki kariyer fırsatlarını ve bu alandaki değişken maaşları ele alarak YZ kariyerlerinin evrimini ve önemini vurgulamaktadır. Bazı kurumlar tarafından yapılan verilere dayalı analizlerde, YZ uzmanlarının coğrafi konumlarına ve uzmanlık alanlarına bağlı olarak farklı ücretlendirildiği gösterilmektedir. Dolayısıyla, YZ kariyeri düşünenlerin, coğrafi konumlarını ve uzmanlık alanlarını dikkate alarak kariyerlerini planlamaları önemlidir. Araştırma ayrıca, YZ'nin iş süreçlerini iyileştirme, verimliliği artırma, yeni iş fırsatları yaratma ve veri tabanlı kararlar alma konularında önemli avantajlar sunduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak, YZ kariyerlerinin bilgi ve becerilere dayalı olarak büyük ölçüde değişkenlik gösterdiği ve bu alanın büyüme-ye devam ettiği açıktır. Bu makale, YZ kariyeri düşünenler ve politika yapımcılar için önemli bir kaynak sunmaktadır.

ABSTRACT

In this study, various application areas of artificial intelligence in the business world and its effects in these areas are analysed by using the review method. With the review study, articles, reports, internet resources and other academic studies in the existing literature were examined in detail and a comprehensive evaluation was presented by bringing together various perspectives on the role of artificial intelligence in the business world with the information compiled from these sources. The research highlights the evolution and importance of AI careers by addressing career opportunities in Artificial Intelligence (AI) and the variable salaries in this field. Data-based analyses by some organisations show that AI professionals are paid differently depending on their geographical location and specialisation. Therefore, it is important for those considering AI careers to plan their careers taking into account their geographical location and areas of specialisation. The research also states that AI offers significant advantages in improving business processes, increasing efficiency, creating new business opportunities and making data-based decisions. In conclusion, it is clear that AI careers vary greatly based on knowledge and skills and this field continues to grow. This article provides an important resource for those considering AI careers and policy makers.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırklareli Üniversitesi, tayfun_kkk@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3895-8620

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka Kariyer Olanakları, Küresel Yapay Zeka Trendleri, Yapay Zeka Yatırımları

Keywords: Artificial Intelligence Career Opportunities, Global Artificial Intelligence Trends, Artificial Intelligence Investments

1. Giriş

Yapay zekânın iş dünyasındaki çeşitli uygulama alanları ve etkileri günümüzde büyük önem taşımaktadır. İletişimden ekonomiye, güvenlikten sağlığa kadar geniş bir yelpazede kullanılan bu teknoloji, iş süreçlerini iyileştirmenin ve rekabet avantajı elde etmenin önemli bir aracıdır. Aktepe ve Karakulé'nin belirttiği gibi, yapay zekâ, işletmelerin maliyetleri azaltmasına, verimliliği artırmasına ve rekabet güçlerini artırmasına olanak tanımaktadır (Aktepe ve Karakule, 2023, s.30-46).

Bu iyileştirmeler ve maliyet avantajlarının yanı sıra, yapay zekânın ekonomik etkileri de dikkat çekicidir. Yapay zekâ, üretim, istihdam ve dış ticaret gibi alanlarda önemli değişimlere yol açmaktadır (Uluncenk ve Kocaman, 2023, s.7-12; Kıyak, 2023, s.140-145; Kurt, 2020, s.3086; Burçak ve Durmaz, 2022, s.204-210). Akgül ve Ayer'e göre, mesleklerin yapısındaki kaçınılmaz değişim ve dönüşümler, istihdam edilecek personelin nitelik ve niceliğini etkileyerek arz ve talep faktörlerini değiştirecektir. Bu bağlamda bireyler, kariyer planlarını ve meslek seçimlerini yeniden şekillendirmek zorunda kalacaklardır (Akgül ve Ayer, 2020, s.223-244).

Bu değişimlerin insan kaynakları yönetimine de önemli yansımaları olacaktır. Toprak ve arkadaşlarına göre, insan kaynakları yönetimi geleneksel olarak personel bulma, eğitim, geliştirme, performans değerlendirme, kariyer yönetimi ve maaş yönetimi gibi karmaşık süreçleri içermektedir. Yapay zekâ teknolojisinin bu alanda kullanılmasıyla bu süreçlerin daha etkin bir şekilde yönetilmesi ve kolaylaştırılması beklenmektedir (Toprak, Özel ve Çalışkan, 2022, s.76-103). Akça'ya göre, yapay zekâ uygulamaları işe alım, eğitim, çalışan bağlılığı ve çalışan elde tutma gibi insan kaynakları fonksiyonlarında maliyeti düşürmeye, zamandan tasarruf etmeye ve daha doğru sonuçlar elde etmeye yardımcı olmaktadır. Ancak, bu teknolojinin getirdiği faydaların yanı sıra, işgücü verimliliğinin düşük olduğu sektörlerde işgücü azalması gibi olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Akça, 2023, s.49-63).

Bu çalışmada, yapay zekânın iş dünyasındaki çeşitli uygulama alanları ve bu alanlardaki etkilerini incelemek amacıyla derleme yöntemi kullanılmıştır. Konuyla ilgili mevcut literatürdeki makaleler, raporlar ve diğer akademik çalışmalar detaylı bir şekilde incelenerek genel bir anlayış oluşturulmuştur. Bu derleme çalışması, yapay zekânın iş dünyasındaki rolüne dair çeşitli perspektifleri bir araya getirerek kapsamlı bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır.

Yapay zekânın iş dünyasındaki rolünü tam olarak anlamak için, bu teknolojinin kullanımında karşılaşılan sorunların da açık bir şekilde ortaya konması gerekmektedir. Yapay zekâ teknolojisinin kullanımında karşılaşılan zorluklar, etik endişeler, veri gizliliği ve güvenliği gibi konular bu sorunlar arasında yer almaktadır (Özevin, 2023, s.535-549). Bu nedenle, yapay zekânın iş dünyasındaki rolünü değerlendirirken, derleme yöntemiyle elde edilen bilgilerin yanı sıra karşılaşılan bu sorunlar da dikkate alınmıştır.

Çalışmanın odak noktası, yapay zekâ teknolojisinin iş dünyasında önemli bir etkiye sahip olacağı öngörülen geleceğe yöneliktir. Bu çalışmanın temel amacı, yapay zekâ alanındaki kariyer olanaklarının küresel düzeyde nasıl şekilleneceğini ve bu alanda ortaya çıkacak fırsatları incelemektir. Yapılacak analizde, yapay zekâ teknolojisinin iş dünyasındaki uygulama alanları, bu teknolojinin iş dünyasındaki etkileri, işletmelerin yapay zekâ teknolojisinden nasıl faydalanabileceği ve yapay zekâ alanında gelecekte ortaya çıkabilecek kariyer olanakları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, yapay zekâ alanındaki kariyerlerin geleceği hakkında kapsamlı bir anlayış geliştirilerek, bu alandaki potansiyel büyüme ve fırsatlar belirlenmiştir.

Yapay zekâ, belirli amaçlara ulaşma konusundaki hesaplama yeteneklerinin bir uzantısıdır ve bu yetenekler hem biyolojik varlıklarda hem de makinelerde görülebilir (McCarthy, 2004, s. 7). Yapay zekâ (YZ), insan benzeri bir zekâ seviyesini, ancak ruhu ve bedeni olmayan bir formda sürdüren bir alan olarak tanımlanır. Bu, bilgisayar bilimi ve mühendisliğin bir dalı olup, makinelerin düşünme, öğrenme ve karar verme yeteneklerini geliştirmeye odaklanır (Nabiyev, 2012, s.71-72).

Yapay zekâ düşüncesinin ortaya çıkışı ise çok daha eski tarihlere dayandırılmaktadır. İnsanlar, hareket edebilen ve bazı görevleri yerine getirebilen basit robotlar üretme hayalini uzun süredir taşımaktadır. Çin, Mısır ve Yunan mitolojilerinde, bu tür robotlardan bahsedilmektedir. Örneğin, Abbasiler döneminin ünlü kimyacısı El Cabir'in akıllı robotlar yaptığına dair kaynaklar bulunmaktadır. Bu efsaneler ve sonrasındaki mekanik robotlar, insanların her dönemde yapay zekâyâ sahip makineler yapma isteğini göstermektedir (Uralakbulut, 2012).

Antik Yunan döneminde robotikle ilgili birçok fikir ortaya atılmıştır. Yapılan araştırmalar, bu konuda zengin bir bilgi birikimi olduğunu göstermektedir (Bozkurt ve Sevimli, 2020, s.46-47). 17. yüzyılın başlarında, toplumun her kesiminde insan ve hayvan davranışlarını taklit eden otomatlar üretmek için bir yarış başlamıştır. Bu yarış, yönetici sınıfı ve aristokratlar da dahil olmak üzere geniş bir kesimi etkilemiştir (Schultz ve Ellen-Schultz, 2007).

Yapay zekâ alanındaki gelişmeler, kendi kendini öğrenen sistemler, sibernetik sistemler ve yapay sinir ağları gibi teknolojilerin 1990'lı yıllarda önemli bir evrim geçirmesine yol açmıştır (Acar, 2020; Turing, 1950, s. 433-460; Breazeal, 2004, s.5). Bu teknolojiler, bilgisayarların daha karmaşık görevleri başarıyla gerçekleştirebilmesini sağlamış ve birçok uygulama alanında kullanılmıştır. Kişisel bilgisayarların yaygınlaşmasıyla birlikte, 20. yüzyılın ortalarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, görsel tasarım alanında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Kişisel bilgisayarların yaygınlaşmasıyla birlikte, 20. yüzyılın ortalarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı, görsel tasarım alanında önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu dönem, tasarımcıların dijital teknolojilere olan yetkinliklerini artırarak yeni uygulamalara uyum sağlamalarını sağlamıştır. Görsel tasarım süreçlerindeki bu değişim, yaratıcılığın yanı sıra teknik ve bilimsel etkileşimden doğan yeni oluşumları da beraberinde getirmiştir. Tasarımın gelişimi için teknik sorgulamalara yol açarak bilimsel ve teknolojik ilerlemeyi desteklemiştir. Aynı zamanda, dijital sistemlerin ve uygulamaların yaygınlaşması, insanların çevrelerini saran simülasyonları artırmıştır.

Bugün, yapay zekâ ve siber uzay gibi kavramlarla tanışan bireyler için gerçeklik anlayışı, geçmişten farklı bir boyut kazanmıştır. Gerçek ile imge arasındaki farkın azaldığı ve kodlar ile algoritmaların hâkim olduğu bir simülasyon evreninde yaşıyoruz. Bu durum, Jean Baudrillard'ın simülasyon kuramında ileri sürdüğü hiper-gerçeklik kavramını yansıtmaktadır (Baudrillard, 2011, s. 44-45).

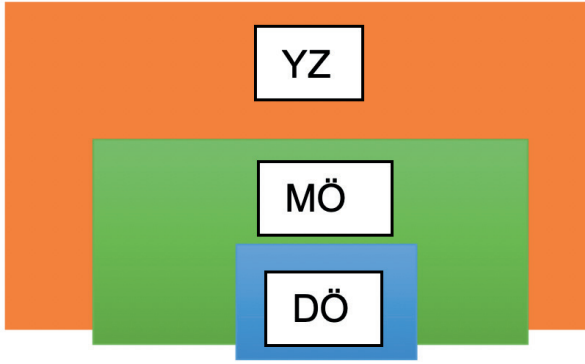
Ayrıca, günümüz iletişim kuramlarının temelini oluşturan 'Enformasyon Kuramı', bilgisayarlar aracılığıyla estetik ürünlerin oluşturulmasıyla ilgili çalışmaları desteklemektedir. Bu kuram, bilimsel ve estetik değerlerin dikkate alınarak bilgi işleminin ve estetik görüntünün oluşturulmasına yönelik bir çerçeve sunmaktadır (Shannon, 1948, s.105-106).

Dolayısıyla, yapay zekâ teknolojisinin iş dünyasındaki önemi ve etkisi giderek artmaktadır. Bu teknoloji, iş süreçlerini optimize etmek, verimliliği artırmak ve rekabet avantajı sağlamak için güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak, bu potansiyel fırsatlarla birlikte, karşılaşılan zorluklar ve etik endişeler de göz ardı edilmemelidir. Gelecekte yapay zekâ alanında ortaya çıkacak kariyer fırsatları ve teknolojinin iş dünyasındaki rolü, detaylı bir analiz ve anlayış gerektirmektedir. Bu çalışma, yapay zekânın iş dünyasındaki mevcut ve potansiyel etkilerini anlamak için bir başlangıç noktası olarak hizmet etmektedir.

2. Yapay Zekânın İş Dünyasında Çeşitli Uygulama Alanları ve Etkileri

Yapay zekâ (YZ), makine öğrenmesi (MÖ) (Machine Learning (ML)) ve derin öğrenme (DÖ)(Deep Learning (DL)) terimleri sıklıkla karıştırılan ancak birbirleriyle ilişkilendirilen kavramlardır. Yapay zekâ genel bir terimdir ve bu terim altında makine öğrenmesi (MÖ) bulunmaktadır (Güngör ve Yardımcı, 2019). Makine öğrenmesi (MÖ), genel bir yapay zekâ uygulamasıdır ve en alt seviyede derin öğrenmeyi içerir. Derin öğrenme (DÖ), çok katmanlı yapay sinir ağları kullanarak karmaşık verileri işleyebilme ve yüksek seviyeli özellikleri öğrenme yeteneğiyle makine öğrenmesinin (MÖ) bir alt bileşenidir (Şekil1).

Şekil 1: YZ Teknolojisinde Kavramlar

Kaynak : Güngör ve Yardımcı, 2019.

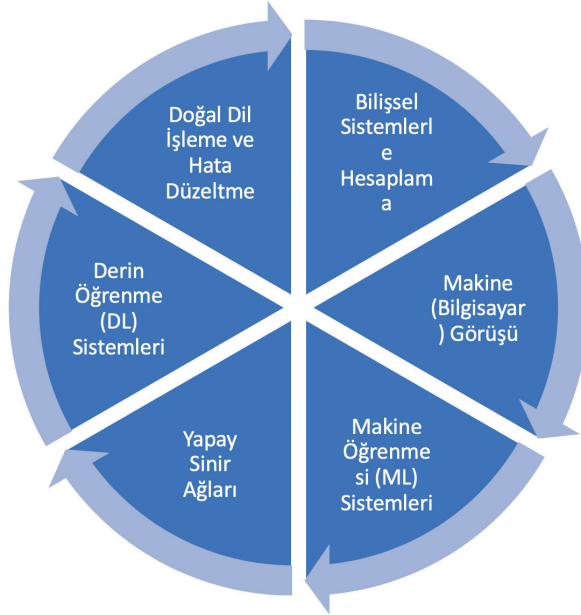
YZ teknolojisi birçok yöntemi ve istatistiksel teoriyi içererek kapsar. Bu nedenle YZ teknolojisi altı ana gruba ayrılabilir (Güngör ve Yardımcı, 2019):

1. Bilişsel Sistemlerle Hesaplama: Kendi kendine karar verebilen akıllı sistemlerle veya bireylerle iletişim halinde olan programlar kullanır. Bu sistemler programlamaya dayalı olmayıp, kendi kendini öğrenir. Büyük veri analizi yaparken zaman ve maliyet tasarrufu sağlar. Bu sistemlerin temel amacı, bireylerin veya firmaların üretkenliğini artırmaktır (Demirkan vd., 2017, s.16-20).
2. Makine (Bilgisayar) Görüşü: İnsan gözünün yaptığı işlevi taklit ederek çevreyi algılamak için bilgisayarlar kullanma işlemidir. Makine aracılığıyla görme yeteneği yapay olarak oluşturulan sistemler tarafından gerçekleştirilir.

Bu sistemler, mantıklı bir şekilde görme yeteneği oluşturmak için yazılım veya programlar kullanır (Davies, 2005).

3. Makine Öğrenmesi (MÖ) Sistemleri: Kendi içlerinde bulunan yazılımlar aracılığıyla önceki örnekleri değerlendirerek kendilerini eğitebilen sistemlerdir (Ratner, 2000, s. 4).
4. Yapay Sinir Ağları: İnsan beynindeki nöronların çalışma prensibini taklit eden ve birbirine bağlı birçok düğümden oluşan sistemlerdir. Önceki deneyimlerden öğrenirler, istatistik ve teorilere dayalı olarak sınıflandırma ve nesnelere tanıma yeteneğine sahiptirler (McCulloch ve Pitts, 1943, s. 115-137; Russell ve Norvig, 1995, s. 210-229).
5. Derin Öğrenme (DÖ) Sistemleri: Soyutlama katmanları ve çoklu işlem yapma katmanları kullanarak hesaplama yapabilen sistemlerdir (Çakıroğlu ve Süzen, 2020, s. 906-908).
6. Doğal Dil İşleme ve Hata Düzeltme: Bu sistemler, bireylerin yazarken sıkça yaptıkları yazım hatalarını düzeltmek veya metni resme çevirmek gibi alanlarda kullanılır (Adalı, 2016, s. 4) (Şekil 2).

Şekil 2: YZ Teknolojisinin Grupları

Kaynak : İntellipaat, 2020

Günümüzde yapay zekânın farklı sektörlerde uygulanmasıyla çeşitli kullanım alanları geliştirilmiştir. Özellikle iletişim, finans, güvenlik ve veri gibi alanlarda etkin bir şekilde kullanılan bu teknoloji, iş dünyasında önemli bir etki yaratmaktadır. Kurumsal yapay zekâ teknolojileri, günümüzde iş dünyasında sıkça karşılaşılan ve birçok sektörde büyük bir etkiye sahip olan çözümler sunmaktadır (Elmas, 2007, s. 479).

İletişim alanında Clari, Affinity ve Xant gibi platformlar, müşteri ilişkilerini daha iyi yönetmek ve verimliliği artırmak amacıyla kullanılmaktadır. İş zekâsı geliştirme konusunda H2O, Alation, TaRM, PAXATA gibi araçlar, verileri anlamak ve iş stratejilerini optimize etmek için önemli bir rol oynamaktadır (Elmas, 2007, s. 479).

İş akışı geliştirme alanında, AlgorithmX Lab firmasının 2020 yılında hazırladığı infografiye göre, Enigma, Domo, Avande ve Kyndi gibi çözümler, iş süreçlerini otomatikleştirme ve iyileştirme konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Finans sektöründe ise Appzen ve Ominus gibi uygulamalar, sahteciliği tespit etmek ve mali süreçleri optimize etmek için kullanılmaktadır (AlgorithmX Lab, 2020).

Güvenlik alanında, Tessian, Opaq ve Demisto gibi yapay zekâ tabanlı yazılımlar, siber tehditlere karşı daha etkili bir koruma sağlamaktadır (AlgorithmX Lab, 2020; Tessian, 2023). Veri alanında, BigML ve KNIME gibi platformlar, veri analitiği ve tahmini analitiklerde büyük bir rol oynamaktadır (Krnime, 2023).

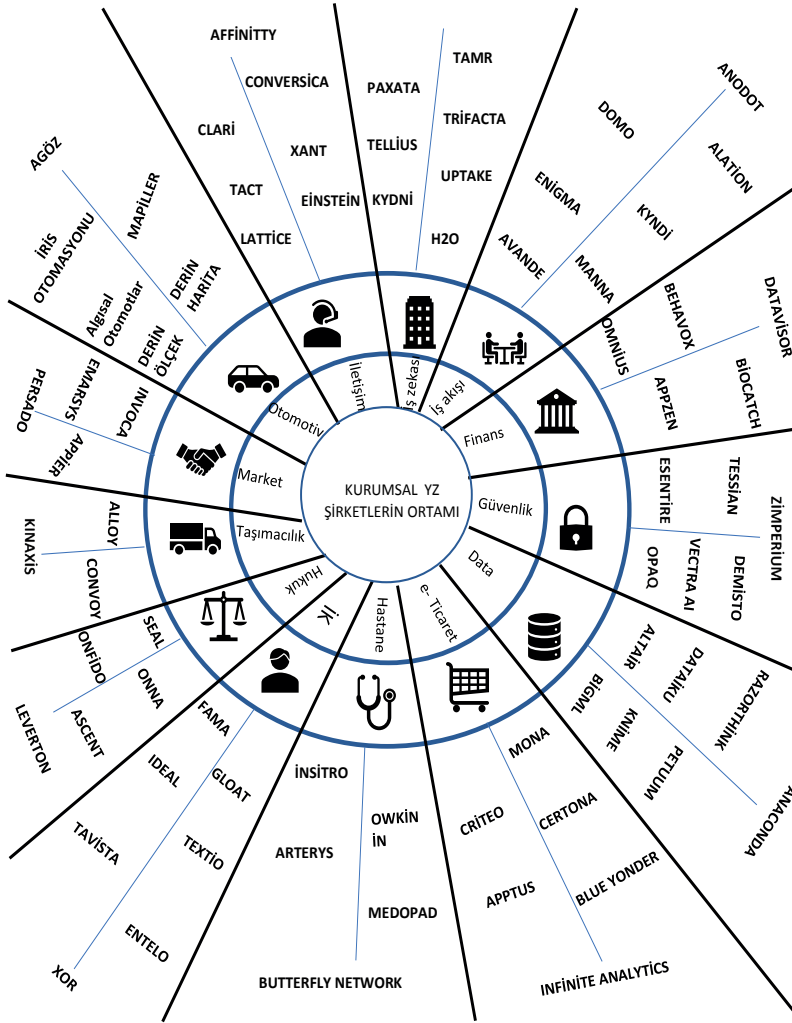
E-ticarette, Apptus, Mona, Criteo ve Certona gibi yapay zekâ çözümleri, müşteri deneyimini kişiselleştirmek ve satışları artırmak için kullanılmaktadır (AlgorithmX Lab, 2020; İosrjen, 2018). Medikal alanda, Insitro ve Owkin gibi platformlar, hastalıkların tanı ve tedavisi konusunda daha fazla bilgi sağlamak amacıyla biyomedikal verileri analiz etmektedir (AlgorithmX Lab, 2020; Analytics, 2020).

İnsan kaynaklarında, Fama, Gloat ve Ideal gibi yapay zekâ araçları, işe alım süreçlerini daha verimli hale getirirken, hukuk alanında Seal ve Onna gibi platformlar, büyük veri kümelemesi ve belge analitiği ile hukuki süreçleri iyileştirmektedir. Taşımacılıkta, Alloy ve Convoy, lojistik süreçlerini optimize etmek ve taşımacılığı daha etkili hale getirmek için kullanılmaktadır (AlgorithmX Lab, 2020; Convoy, 2023; Alloy, 2023).

Pazarlama alanında, Invoca, Appier ve otomotiv sektöründe Derin Harita, Derin Ölçek ve AGÖZ gibi yapay zekâ teknolojileri, tüketici davranışlarını anlamak ve daha iyi hizmet sunmak için kullanılmaktadır (AlgorithmX Lab, 2020; Appier, 2023; Invoca, 2023; Aeye, 2023; Precedenceresearch, 2024).

Bu örnekler, yapay zekâ teknolojilerinin iş dünyasında geniş bir yelpazede nasıl kullanıldığını göstermekte ve bu teknolojilerin iş süreçlerini iyileştirme ile rekabet avantajı elde etme potansiyelini vurgulamaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Sektörlere Göre Bazı YZ Teknolojisi

Kaynak : Algorithmxlab., 2020; Appier, 2023; İnvoca, 2023; Aeye, 2023; Precedenceresearch, 2024; Convoy, 2023; Alloy, 2023; İosrjen,2018; Tessian, 2023; Knime,2023 sitelerinden yararlanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

3. Yapay Zekânın Ekonomik Etkileri: Dönüşüm, Avantajlar ve Gelecek Projeksiyonları

Günümüzde yapay zekanın hızla yükselişi, ekonomiyi olumlu yönde etkilemektedir (Gümüş vd., 2020, s.28-53). Birçok sektör, maliyetleri azaltmak, verimliliği artırmak, kapasite ve kaliteyi yükselterek güçlenmek için yapay zekâ teknolojilerini benimsemektedir (Kandemir, 2021, s. 59-81). Bu teknolojiyi kullanmayan firmalar, kendi sektörlerinde rekabet etmekte zorlanmaktadır (Ivanov, 2017, s.283-293). Bu nedenle, tüm firmalar teknolojideki gelişmeleri yakından takip ederek uyum sağlamaya çalışmaktadırlar (Ivanov, 2017, s.283-293).

Bu bağlamda, yapay zekâ teknolojilerinin firmalar ve kamu kuruluşları tarafından benimsenmesi, ekonomik açıdan önemli faydalar sağlamaktadır (Yıldız, 2008, s.217). Endüstri 4.0'ın getirdiği teknolojik yenilikler sayesinde, yapay zeka teknolojisi hızla gelişmekte ve avantajlarını artırmaktadır (Yüksek ve Çevik, 2018, s. 422-436). Bu gelişmelerle birlikte, yapay zeka teknolojisinin hayatımızın her alanında kullanımı artan bir trendle yükselmektedir. Ekonomik sisteme entegre olan yapay zeka teknolojisi, insanların yerine üretim yapabilen bir faktör olarak giderek önem kazanmaktadır (Kocaman, 2021, s.3000-3016).

Ivanov'a göre, yapay zeka ekonomisi iktisat teorileri ve uygulamaları üzerinde büyük bir etkiye sahip olacaktır. Yapay zeka teknolojisinin küresel ölçekte yaygınlaşması, ülkelerde iktisadi, politik ve sosyal değişikliklere yol açabilir. Bu değişikliklerin içinde, bazı iş kollarının ortadan kalkmasının en büyük etkiyi yaratacağı öne sürülmektedir (Ivanov, 2017, s.283-293).

Benzer şekilde, Zencirkıran'ın değerlendirmesi, yapay zekâ teknolojisinin ekonomik alanlarda çeşitli etkilere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik istikrar, dış ticaret, büyüme, işgücü ve verimlilik gibi faktörler üzerinde bu teknolojinin önemli etkileri olduğu belirtilmektedir (Zencirkıran, 2001, s.176).

Odyakmaz'ın analizine göre, yapay zekâ teknolojisi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yeni ekonomik yapı içinde temel bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bu teknoloji kullanıldığında, üretim süreçlerindeki hata paylarının azaltılması ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi sağlanmaktadır. Böylece, çevreye verilen zararın azaltılması da mümkün olabilir. Bu durum, yapay zekâ teknolojisinin ekonomik ve çevresel açılardan önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir (Odyakmaz, 2000, s.12-13).

Son olarak, Kurt'un görüşüne göre, yapay zekâ destekli akıllı robotlar, otomasyon sistemleri ve kişiselleştirilmiş ürün üretimi gibi teknolojilerin kullanımı, ekonomi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu teknolojilerin üretim süreçlerindeki etkin kullanımı, üretim maliyetlerinin düşürülmesine yol açmaktadır. Düşen maliyetler, üreticilerin üretim miktarını artırmalarını teşvik ederken, aynı zamanda tüketicilere daha uygun fiyatlarla ürün sunma imkânı sağlamaktadır. Bu durum, yapay zekâ teknolojisinin ekonomik büyümeyi ve verimliliği artırma potansiyelini vurgulamaktadır (Kurt, 2020, s.3086-3087).

Yapay zekanın yaygınlaştırılması, işletmelerde kârlılığı artırma potansiyeline sahip olduğunu gösteren bir rapora göre, 12 farklı ekonomideki 16 sektörde ek brüt katma değeri (GVA) açısından 14 trilyon ABD doları değerinde bir ekonomik artışa yol açması beklenmektedir (Accenture, 2017).

PwC'nin 2016 yılı araştırmasına göre, yapay zekanın en büyük ekonomik kazanımları 2030 yılında Çin'de (%26 GSYH artışı) ve Kuzey Amerika'da (%14,5 artış) gözlemlenecektir. Bu kazanımlar toplamda 10,7 trilyon dolarlık bir değere karşılık gelir ve küresel ekonomik etkinin neredeyse %70'ini oluşturur (PwC, 2016).

Statista'nın 2021 yılı araştırmasına göre, yapay zekâ yazılım pazarının büyüme trendi önemli ölçüde hızlanmaktadır. 2024 yılında 298,246 milyon dolar, 2025 yılında 420,465 milyon dolar, 2026 yılında 582,948 milyon dolar, 2027 yılında 795,384 milyon dolar ve 2028 yılında 1,068,718 milyar doları aşması öngörülmektedir. Bu büyüme trendi, yapay zekâ yazılımının giderek daha fazla benimsenmesi ve yaygın bir şekilde kullanılmasının bir sonucudur.

Yapay zekâ, iş süreçlerini optimize etmek, veri analizi yapmak, kararlar almak ve öğrenmek gibi çeşitli alanlarda kullanılarak işletmelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu avantajlar, yazılım çözümlerine olan talebi artırmakta ve yapay zekâ yazılım pazarının 2028 yılında 1 milyar doları aşması beklenmektedir (Statista, 2021).

4. Yapay Zekâ Araştırmalarının Küresel ve Kurumsal Boyutu

Yapay zekâ (YZ), son yıllarda hızla gelişen ve birçok sektörde devrim yaratan bir teknoloji olarak öne çıkmaktadır. Hem küresel hem de kurumsal düzeyde, YZ araştırmaları büyük bir ilgi odağı haline gelmiştir. Bu alandaki lider ülkeler arasında Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve Avrupa Birliği öne çıkmaktadır. Bu ülkeler,

hem akademik hem de endüstriyel alanda YZ'yi ilerletmek için önemli yatırımlar yapmaktadır (Benaich ve Hogarth, 2023; McKinsey, 2017).

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri, YZ alanında en fazla yatırım yapan ve araştırma üreten ülkelerden biridir. Silikon Vadisi'nde bulunan teknoloji devleri, YZ araştırmalarına büyük kaynaklar ayırmaktadır (AI Index Steering Committee, 2023; McKinsey, 2017). Çin ise son yıllarda hızla YZ araştırmalarında yükseliş göstermiş, hükümet destekli programlar ve büyük teknoloji şirketleri tarafından stratejik bir öncelik olarak kabul edilmiştir (China AI Development Report 2022). Avrupa Birliği ise Horizon 2020 ve Horizon Europe gibi programlar aracılığıyla YZ araştırmalarına büyük fonlar sağlayarak yenilikçi projeleri desteklemektedir (European Commission, 2022).

Küresel düzeyde yapay zekâ araştırmalarının başarılı olabilmesi için uluslararası işbirlikleri büyük önem taşımaktadır. Bu işbirlikleri, bilgi ve kaynakların paylaşılmasını, standardizasyonun sağlanmasını ve YZ'nin etik kullanımını teşvik etmektedir (National Artificial Intelligence Initiative Office, 2022). Uluslararası konferanslar, çalıştaylar ve ortak projeler, araştırmacıların ve kurumların bir araya gelmesine olanak tanıyarak YZ'nin daha geniş bir ölçekte benimsenmesine ve uygulanmasına katkıda bulunmaktadır.

Kurumsal düzeyde, yapay zekâ teknolojilerinin benimsenmesi ve uygulanması, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesi için kritik bir öneme sahiptir (Aktepe ve Karakule, 2023, s.35-36). YZ, iş süreçlerini otomatikleştirme, müşteri deneyimini iyileştirme ve verimliliği artırma potansiyeline sahiptir (Brynjolfsson ve McAfee, 2014). Üretim ve hizmet sektörlerinde YZ, tekrarlayan ve zaman alıcı görevleri otomatikleştirerek maliyetleri düşürmekte ve verimliliği artırmaktadır (Gill et al., 2019). Ayrıca, müşteri hizmetlerinde chatbotlar ve sanal asistanlar aracılığıyla hızlı ve etkili çözümler sunulmaktadır (Manyika, Chui, ve Malhotra, 2021). Veri analitiği alanında ise YZ, büyük veri analitiği yoluyla işletmelere değerli içgörüler sağlamak ve stratejik karar alma süreçlerini desteklemektedir (West, 2018).

Sonuç olarak, yapay zekâ araştırmaları hem küresel hem de kurumsal düzeyde büyük bir dönüşüm yaratma potansiyeline sahiptir. Küresel düzeyde ülkeler arası işbirlikleri ve yatırım stratejileri, YZ'nin gelecekteki gelişimini şekillendirecek ve kurumsal düzeyde YZ uygulamaları ile etik yönetim politikaları, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine ve sürdürülebilir bir geleceğe katkı sağlamalarına olanak tanıyacaktır. Yapay zekâ araştırmalarının küresel ve kurumsal boyutları, bu teknolojinin toplumsal ve ekonomik etkilerini daha iyi anlamamıza ve yönetmemize yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, hem küresel hem de kurumsal işbirlikleri,

yapay zekânın potansiyelini en üst düzeye çıkaracak ve toplumun genel refahına katkıda bulunacaktır.

4.1 Yapay Zekâ ve Kariyer Fırsatları

Yapay zeka (YZ) teknolojileri, iş dünyasında köklü değişimlere yol açarak yeni kariyer fırsatları sunmaktadır. Otomasyon ve dijital dönüşümün hız kazandığı bu dönemde, YZ alanında yetkin bireylere olan talep artmaktadır.

Bu yeni kariyer fırsatları arasında özellikle veri bilimcileri öne çıkmaktadır. Veri bilimcileri, yapay zeka projelerinin temel taşı olarak kabul edilmektedir. Bu profesyoneller, büyük veri setlerini analiz ederek işletmelerin stratejik kararlar almasına katkı sağlamaktadırlar. Matematik, istatistik ve programlama gibi disiplinlerde güçlü bir bilgi birikimine sahip olmaları gerekmektedir (Benaich ve Hogarth, 2023; Atalay ve Çelik, 155-172).

Makine öğrenimi mühendisleri de YZ alanında kritik bir rol oynamaktadır. Bu mühendisler, algoritmalar geliştirerek ve bu algoritmaları veri setleri üzerinde eğiterek yapay zeka modelleri oluşturan profesyonellerdir. Python, R ve TensorFlow gibi programlama dillerini ve kütüphanelerini kullanarak çalışmaktadırlar. İstatistiksel analiz ve model optimizasyonu konularında derin bir uzmanlığa sahip olmaları beklenmektedir (Manyika, Chui, ve Malhotra, 2021).

Bir diğer önemli kariyer yolu ise YZ araştırmacılarıdır. YZ araştırmacıları, yapay zeka teknolojilerinin sınırlarını zorlayarak yeni algoritmalar ve yöntemler geliştiren bilim insanlarıdır. Bu profesyoneller, akademik araştırma merkezlerinde, üniversitelerde veya büyük teknoloji şirketlerinde görev alabilmektedirler. Derin öğrenme, doğal dil işleme gibi alanlarda uzmanlaşmışlardır (AI Index Steering Committee, 2023).

YZ'nin etik ve yasal boyutları giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, etik ve uyumluluk uzmanları, yapay zeka projelerinin etik kurallara ve yasal düzenlemelere uygunluğunu sağlamakla görevlidirler. Veri gizliliği, algoritmik şeffaflık ve sosyal sorumluluk gibi konularda derinlemesine bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Floridi, 2022; Yeşilkaya, 2023, 948-963).

YZ teknolojilerinde başarılı olmak için gerekenler, güçlü teknik yeteneklerin yanı sıra analitik düşünme, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini içermektedir. Ayrıca, büyük veri ve bulut bilişim teknolojilerine hakim olmak da önemli bir avantaj sağlamaktadır (Brynjolfsson ve McAfee, 2014).

Teknik becerilerin yanı sıra, YZ profesyonelleri karmaşık problemleri çözmek ve veri setlerinden anlamlı sonuçlar çıkarmak için analitik düşünme yeteneklerine sahip olmalıdır. Eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme yetenekleri, bu alanda başarılı olmanın anahtarıdır (Gill et al., 2019).

Ayrıca, yapay zekâ teknolojilerinin etik kullanımına ilişkin farkındalık da bu alandaki profesyoneller için giderek daha önemli hale gelmektedir. YZ uygulamalarının toplumsal etkilerini değerlendirme ve etik ilkelere uygun hareket etme yeteneği, kariyerlerinde ilerlemek isteyenler için kritik öneme sahiptir (Floridi, 2022; Yeşilkaya, 2023, s.948-963).

Son olarak, yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesi, bu alandaki iş fırsatlarının gelecekte de artarak devam edeceğini göstermektedir. Özellikle otomasyon, robotik, sağlık, finans ve perakende gibi sektörlerde yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması, yeni kariyer fırsatlarının doğmasına olanak tanıyacaktır (West, 2018; Speakeragency, 2024). Ayrıca, yapay zekâ ile ilgili etik ve uyumluluk konularının önem kazanması, bu alanda uzmanlaşmış profesyonellere olan talebi artıracaktır. Ek olarak, yapay zekâ teknolojileri iş dünyasında büyük değişimlere yol açarak yeni kariyer fırsatları yaratmaktadır. Veri bilimcisi, makine öğrenimi mühendisi, yapay zekâ araştırmacısı ve etik uyumluluk uzmanı gibi roller, bu alandaki önemli kariyer fırsatları arasında yer almaktadır. Başarılı olmak için teknik beceriler, analitik düşünme ve etik farkındalık gibi yeteneklere sahip olmak gereklidir. Yapay zekâ ile ilgili iş alanlarının gelecekte daha da genişlemesi beklenmekte olup, bu alandaki kariyer fırsatları sürekli olarak artacaktır (Aksakal ve Ülgen, 2021, s.834-853).

4.1.1. Yapay Zekâ ve Kariyer Fırsatları: Hindistan Örneği

Yapay zekâ alanındaki kariyer fırsatları, FITA (2023a) tarafından belirtilen bilgi ve becerilere bağlı olarak değişkenlik gösteren karmaşık bir dinamik sunmaktadır. Özellikle Hindistan gibi büyük bir pazarda, yazılımcılar için maaşlar, program bilgisi ve uzmanlık alanlarına göre oldukça çeşitlenmektedir (Bozkurt, 2019).

FITA'nın (2023a) raporuna göre, 2021 yılında Hindistan'da yazılımcı olarak çalışmak isteyen bir bireyin alacağı maaş, sadece bilgi düzeyi değil, aynı zamanda bilgi sahibi olduğu programların sayısı ve uzmanlık alanındaki becerilerine göre de şekillenmektedir. Örneğin, 2023 yılında Java programlama dilini iyi bilen bir yapay zekâ mühendisi ortalama olarak 1,80 Hindistan Rupisi (LPA) alabilmektedir (FITA, 2023a). Ancak, maaşlar sadece bu başlangıç noktasıyla sınırlı değildir; Python programlama diline hakim olanlar yapay zekâ programlamasında 2,00, veri

bilimi alanında 3,00 ve makine öğrenmesinde 4,00 Hindistan Rupisi gibi rekabetçi maaşlar elde edebilir (FITA, 2023a; Datamites, 2024) (Şekil4).

Ayrıca, Hindistan'da faaliyet gösteren bazı şirketlerin yapay zekâ mühendislerine sunduğu maaşlar da çeşitlilik göstermektedir. FITA'nın (2023b) verilerine göre, şirketlerin maaş aralıkları Virtus için 1,8-2,5, Sutherland için 1,8-2,5, Mphasis için 2-2,5, HP için 2,2-2,6, Cognizant için 2,4-2,8, Zen Sar için 2,3-3, HLC için 2,4-3,6, DXC Teknoloji için 3,8-4,5, UST Global için 4,6-4,8 ve Salesforce Pardot için 4,8-5,00 Hindistan Rupisi arasında değişmektedir (FITA, 2023b; Datamites, 2024). Bu maaş skalası, çalışanın deneyim düzeyine, uzmanlık alanına ve şirket politikalarına bağlı olarak değişebilir.

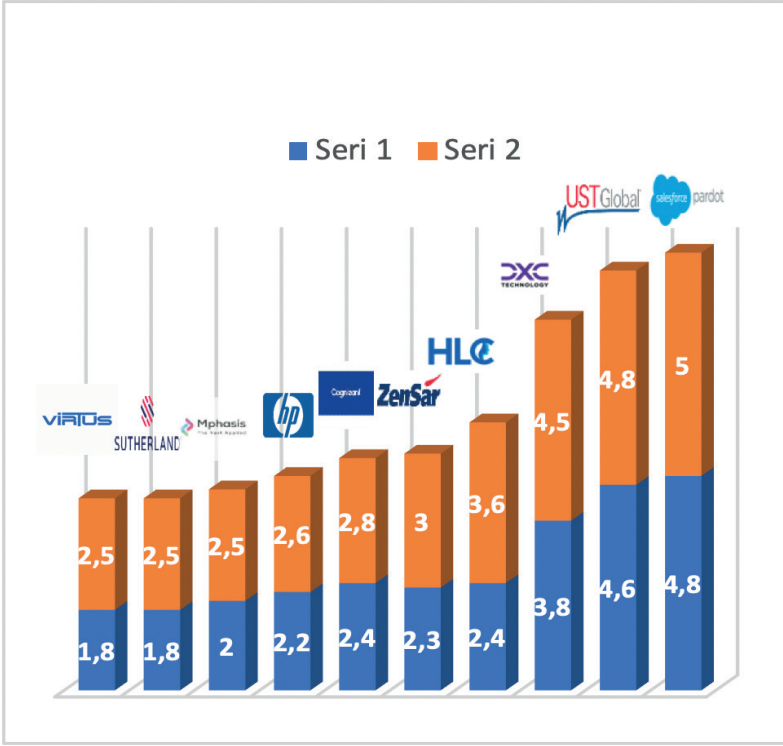
Ancak, bu maaş ortalamalarının, bilinen programlara ve becerilere göre değişkenlik gösterebileceğini unutmamak önemlidir (Şekil 5). Bu nedenle, yapay zekâ kariyerine adım atmadan önce, bireylerin güncel teknolojik becerilere ve sektördeki taleplere uygun olarak kendilerini sürekli geliştirmeleri kritik bir öneme sahiptir (Gür, Ayden ve Yücel, 2019, s. 137-158).

Şekil 4. Bilinen Programlama Türüne Göre Verilen Ortalama Maaş Miktarı (LPA Cinsinden)

Kaynak : FITA, 2023a

Şekil 5. Firmaların Verdikleri Ortalama Maaş Miktarı (LPA Cinsinden)

Kaynak : FITA, 2023b

4.1.2. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yapay Zekâ Mühendislerinin Maaşları: Eyalet ve İlçe Bazında Analiz

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapay zekâ mühendislerinin saatlik maaşları, 2023 yılı verilerine göre incelendiğinde, eyaletler arasında önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Şekil 6'da sunulan bilgilere göre, en yüksek saatlik maaş 56.59 Dolar ile Washington eyaletinde belirlenmiştir. Washington'u sırasıyla 53 Dolar ile New York, 51.91 Dolar ile California, 47.74 Dolar ile Vermont, 47.66 Dolar ile Massachusetts, 47.52 Dolar ile Nevada, 47.18 Dolar ile Maine, 46.70 Dolar ile New Jersey, 46.65 Dolar ile Wisconsin ve 46.51 Dolar ile Texas eyaletleri takip etmektedir (Ziprecruiter, 2023a).

Öte yandan, en düşük saatlik ücreti sunan eyaletler arasında West Virginia, Alabama, Florida, Nebraska, Louisiana, Kentucky, North Carolina ve Arkansas öne çıkmaktadır; bu eyaletlerde saatlik ücretler sırasıyla 38.20 Dolar ile 35.60 Do-

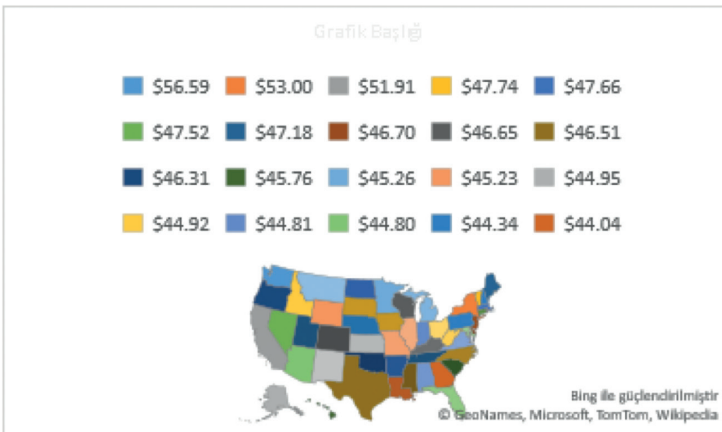
lar arasında değişmektedir (Ziprecruiter, 2023a). Bu verilere dayanarak, Washington eyaleti yapay zekâ mühendisleri için en yüksek maaşı sunan lider eyalet olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, bölgedeki teknoloji endüstrisinin hızla büyümesi ve yapay zekâ alanındaki talebin artmasıyla ilişkilidir (Ziprecruiter, 2023a).

Büyük ve teknoloji odaklı eyaletlerden olan New York ve California, yüksek maaşlarla dikkat çekmektedir. Bu durum, bu bölgelerdeki büyük teknoloji şirketlerinin yoğun bir şekilde bulunması ve rekabetçi maaş teklifleri sunmalarıyla bağlantılıdır. Özellikle, California'daki Silicon Valley gibi teknoloji merkezleri, yapay zekâ alanında faaliyet gösteren birçok önde gelen şirketi barındırmasıyla bilinmektedir. Bu şirketler, nitelikli yetenekleri çekmek ve elde tutmak amacıyla cazip maaşlar ve yan haklar sunarak bölgedeki yüksek yaşam maliyetiyle başa çıkmaya çalışmaktadır. Benzer şekilde, New York da finans, medya ve teknoloji sektörlerindeki şirketlerin etkisiyle yüksek maaş düzeylerine sahiptir (Ziprecruiter, 2023a).

Diğer taraftan, West Virginia, Alabama ve bazı diğer eyaletlerde yapay zekâ mühendislerine daha düşük maaşlar ödenmektedir. Bu durum, bu eyaletlerde teknoloji endüstrisinin daha küçük veya gelişmemiş olabileceğini ve bu nedenle maaşların daha düşük olduğunu göstermektedir (Ziprecruiter, 2023a).

Sonuç olarak, yapay zekâ mühendisleri için eyalet seçimi, maaş beklentilerini büyük ölçüde etkileyebilir. Ancak aynı zamanda işin kendisi, şirket kültürü, yaşam maliyeti ve kişisel tercihler de göz önüne alınmalıdır (Yavan, 2017, s.57-72). Verilere dayalı kararlar, gelecekteki kariyer adımlarını planlamak için önemli bir rehber olabilir (Şekil 6).

Şekil 6. Amerika Birleşik Devletleri'nin Eyaletlerinde Ortalama Saat Başına Verilen Maaş Miktarları (Amerikan Doları Cinsinden)

Kaynak :
Ziprecruiter,
2023a

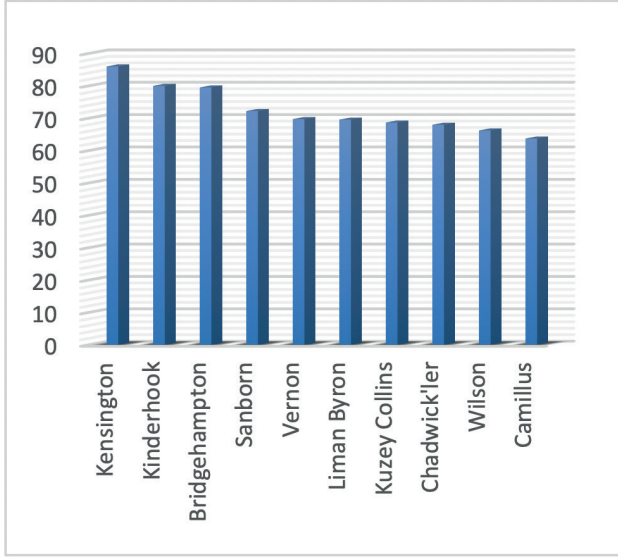
Amerika Birleşik Devletleri'nde yapay zekâ mühendislerinin maaşları, sadece eyaletler arasında değil, aynı eyalet içindeki ilçeler ve iş rollerine göre de önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir. Bu analiz, maaş beklentilerini belirlerken sadece eyalet seçiminin değil, aynı zamanda ilçe ve uzmanlık alanı gibi faktörleri de göz önünde bulundurmanın önemini vurgulamaktadır (Ziprecruiter, 2023b).

Eyalet bazında verilen saatlik maaş ortalamalarına ek olarak, ilçeler arasındaki farkları anlamak da kritiktir. Örneğin, New York eyaletindeki farklı ilçelerde çalışan yapay zekâ mühendislerinin saatlik aldığı maaş ortalamaları Şekil 7'de sunulmaktadır. Kensington ilçesinde çalışan bir yapay zekâ mühendisi saatlik 85,98 dolar alırken, Kinderhook ilçesinde bu miktar 79,98 dolara, Bridgehampton ilçesinde 79,48 dolara, Sanborn ilçesinde 72,20 dolara ve Vernon ilçesinde 69,71 dolara düşmektedir (Ziprecruiter, 2023b).

İlçe bazında maaşların yanı sıra, farklı iş rollerine göre de maaş değişkenlik göstermektedir. Örneğin, aynı eyalet içinde İş Zekâsı Çözümleri Geliştiricisi olarak çalışan bir yapay zekâ mühendisinin maaşı ilçelere göre farklılık göstermektedir. Kensington ilçesinde saatlik 89,44 dolar alırken, diğer ilçelerde bu miktar değişiklik göstermektedir (Ziprecruiter, 2023c). Ayrıca, Yapay Zekâ Yazılım Mühendisi, İş Zekâsı Direktörü, Yapay Zekâ Politikacısı ve Lider İş Zekâsı Geliştiricisi gibi farklı pozisyonlarda çalışan mühendislerin maaşlarında da belirgin farklar ortaya çıkmaktadır (Şekil 8).

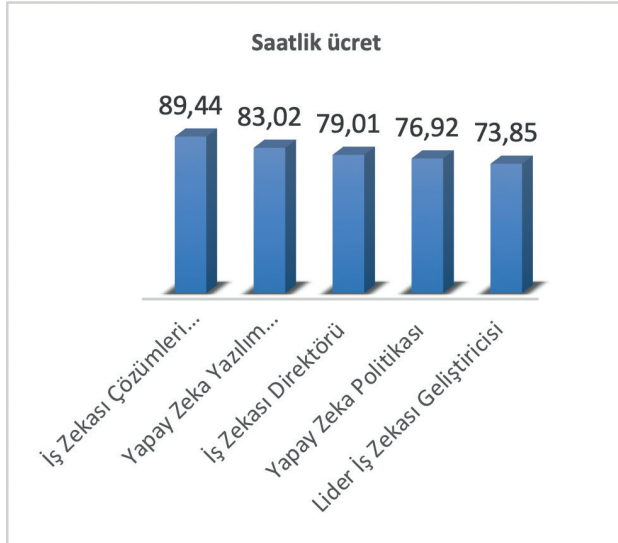
Bu verilere dayanarak, yapay zekâ mühendislerinin kariyer planlarını yaparken sadece hangi eyalette çalışacaklarını değil, aynı zamanda hangi ilçede çalışacaklarını ve hangi iş rolünü seçeceklerini de dikkate almaları gerektiği sonucuna varabiliriz. Özellikle, büyük ve çeşitli bir bölge olan New York eyaletinde ilçeler arasındaki maaş farkları dikkat çekicidir, bu da mühendislerin kariyer tercihlerini belirlemede önemli bir etken olabilir.

Şekil 7. New York Eyaletinin İlçelerinde YZ Mühendislerine Ortalama Saatlik Maaş Miktarları

Kaynak : Ziprecruiter,2023b

Şekil 8. New York Eyaletinin İlçelerinde YZ Mühendislerinin Çalıştıkları Departmana Göre Ortalama Saatlik Maaş Miktarları

Kaynak : Ziprecruiter,2023c

Ziprecruiter'in 2023 verilerine göre, Kaliforniya eyaleti sınırları içindeki ilçelerde çalışan yapay zekâ mühendislerine ödenen saatlik ortalama maaşlar Şekil 9'da gösterilmiştir. Bu verilere göre, Bolinas ilçesinde saatlik 87,5 dolar, San Buenaventura ilçesinde 82,97 dolar, Castle Hill ilçesinde 75,72 dolar, Minkler ilçesinde 72,3 dolar, Clay ilçesinde 69,74 dolar ve Santa Clara ilçesinde 57,72 dolar olarak belirlenmiştir. Ancak, bireyin çalıştığı pozisyon ve sahip olduğu becerilere bağlı olarak bu maaşların değişebileceği unutulmamalıdır (Ziprecruiter, 2023d).

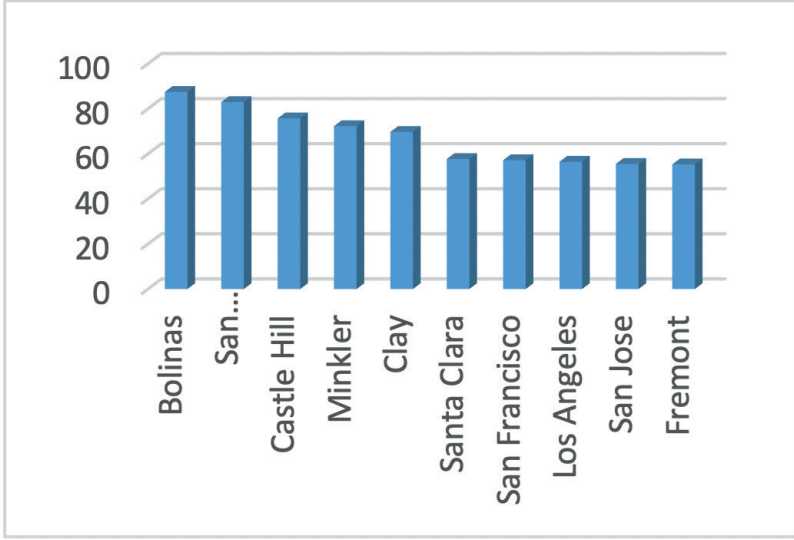
Şekle göre, farklı iş pozisyonlarında çalışan yapay zekâ mühendislerinin saatlik ortalama maaşları da belirtilmiştir. İş Zekâsı Çözümleri Geliştiricisi pozisyonunda çalışanlar saatlik ortalama 68,51 dolar, Yapay Zekâ Veri Bilimcisi pozisyonunda çalışanlar 68,24 dolar, Yönetici Pazar İstihbaratı pozisyonunda çalışanlar 66,5 dolar, Kıdemli İş Zekâsı Geliştiricisi pozisyonunda çalışanlar 65,73 dolar ve Kıdemli İş Zekâsı Mühendisi pozisyonunda çalışanlar 63,91 dolar saatlik maaş alabilmektedir (Ziprecruiter, 2023e) (Şekil 10).

Kaliforniya eyaletindeki yapay zekâ mühendislerinin aldıkları saatlik maaşlar hem ilçelere hem de iş pozisyonlarına bağlı olarak oldukça çeşitlilik göstermektedir. Özellikle Bolinas gibi ilçelerde yapay zekâ mühendislerinin saatlik maaşlarının yüksek olduğu görülmektedir, bu da muhtemelen bu bölgelerdeki talebin ve teknoloji sektörünün büyüklüğünün bir yansıması olabilir (Ziprecruiter, 2023e).

Ayrıca, iş pozisyonlarının maaşlara etkisi büyüktür. İş Zekâsı Çözümleri Geliştiricisi pozisyonunda çalışanlar ile Yapay Zekâ Veri Bilimcisi pozisyonunda çalışanlar arasındaki fark dikkat çekicidir. Bu durum, farklı beceri setlerinin ve sorumlulukların maaşları nasıl etkilediğini göstermektedir.

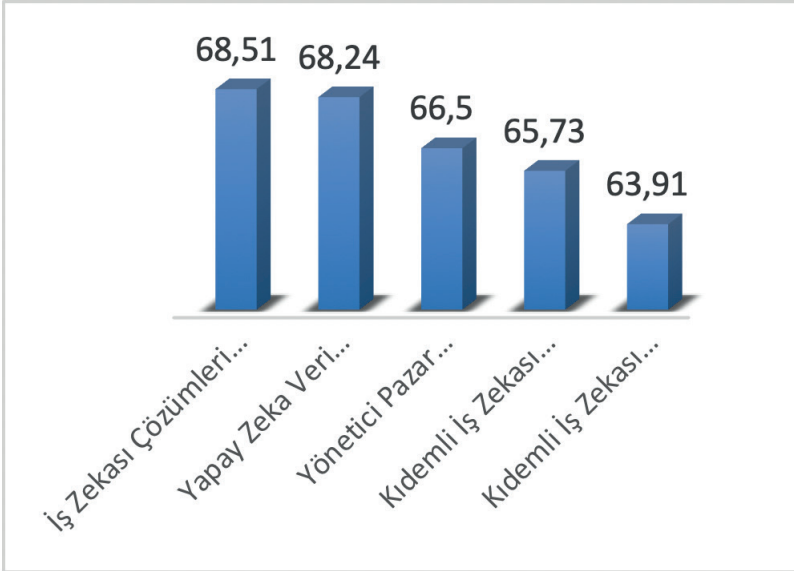
Yapay zekâ mühendislerinin kariyer planları yaparken sadece coğrafi konumu değil, aynı zamanda uzmanlık alanlarını ve pozisyonları da dikkate almaları önemlidir (Takıl, Erden ve Sakıl, 2022, s. 343-353). Bu veriler, yapay zekâ mühendislerinin farklı seçenekleri göz önünde bulundurarak en uygun kariyer yolunu seçmelerine yardımcı olabilir.

Şekil 9. Kaliforniya Eyaletinin İlçelerinde YZ Mühendislerine Ortalama Saatlik Maaş Miktarları

Kaynak : Ziprecruiter, 2023d

Şekil 10. Kaliforniya Eyaletinin İlçelerinde YZ Mühendislerinin Çalıştıkları Departmana Göre Ortalama Saatlik Maaş Miktarları

Kaynak : Ziprecruiter, 2023e

4.2. Küresel Yapay Zekâ Sektöründe Ülkelerin Liderlik Yarışı: Yatırımlar, Çeşitlilik ve Teknoloji Stratejileri

Ülkeler arasında yapay zekâ mühendislerinin ücretlendirilmesi ve eğitim seviyelerine bağlı olarak çeşitli departmanlarda görev almaları, sektörün çeşitliliği ve büyüklüğünü etkileyen önemli faktörlerden biridir. Tortoisemedia'nın yaptığı araştırmaya göre, alt yapı, AR-GE, çalışma ortamı sağlanması, yetenek ve hükümet stratejisi gibi faktörlerde en ileri ülkeler sıralamasında Amerika Birleşik Devletleri, Çin Cumhuriyeti ve İngiltere ilk üç sırayı almaktadır (Tortoisemedia, 2022) (Şekil 11).

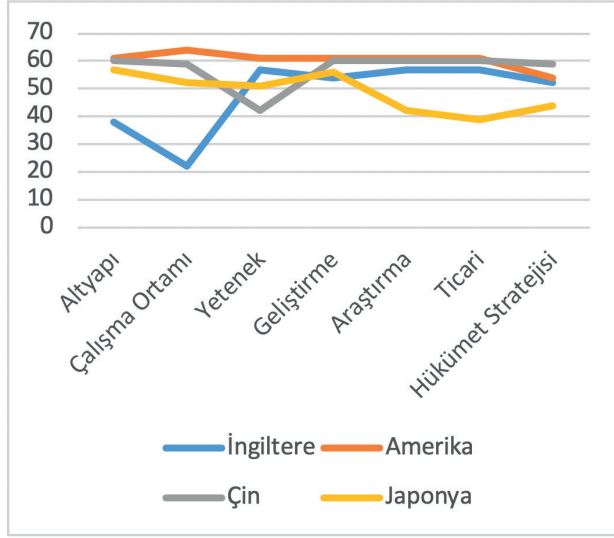
Ayrıca, 2022 verilerine göre yapay zekâ araştırmalarında lider ülkeler sıralamasında da Amerika Birleşik Devletleri ilk sırayı almakta, onu sırasıyla Çin Cumhuriyeti ve İngiltere takip etmektedir (Thundermark, 2022a) (Şekil 12). Yapay zekâ mühendislerinin dünya genelinde farklı ücret skalalarına tabi tutulması ve eğitim seviyeleri ile becerilerine göre farklı departmanlarda çalıştırılmaları, sektördeki geniş talepleri yansıtmaktadır. Özellikle yüksek eğitilmiş yapay zekâ uzmanları genellikle daha yüksek maaşlara hak kazanmakta ve bu durum sektördeki gelir eşitsizliği ve çeşitlilik üzerinde etkili olabilmektedir.

Finans, sağlık, otomotiv veya eğlence gibi farklı endüstrilerin farklı beceri setlerine ve uzmanlıklara ihtiyacı vardır (Aksu ve Sürgevil, 2019, s.54-68; Kurnaz, 2023, s.81-167). Günümüzde birçok ülke, yapay zekâ alanında önemli yatırımlar yaparak bu teknoloji alanındaki gelişmelere öncülük etmeye çalışmaktadır (Ayner ve Çelik, 2021, s.1-18). Bu yatırımlar, sektördeki uzmanlar için çeşitli fırsatları beraberinde getirerek küresel anlamda yapay zekâ sektörünü büyütmede ve çeşitlendirmektedir.

Tortoisemedia'nın araştırması, yapay zekâ konusunda lider ülkeleri belirlerken alt yapı, AR-GE, çalışma ortamının sağlanması, yetenek ve hükümet stratejisinin kritik faktörler olduğunu göstermektedir (Tortoisemedia, 2022). Bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri, bu alanlarda öncü ülkeler arasında yer almaktadır ve ülkenin yapay zekâ alanındaki liderliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Çin Cumhuriyeti ve İngiltere ise yapay zekâ konusundaki yatırımları ve stratejileri ile öne çıkmaktadır (Tortoisemedia, 2022). Ayrıca, yapay zekâ araştırmalarının yoğunluğu da bir ülkenin bu alandaki etkinliğini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, bu alandaki liderliğini sürdürmekte ve en fazla yapay zekâ araştırması yapan ülke konumundadır (Yıldız ve Kartal, 2023, s.4-22).

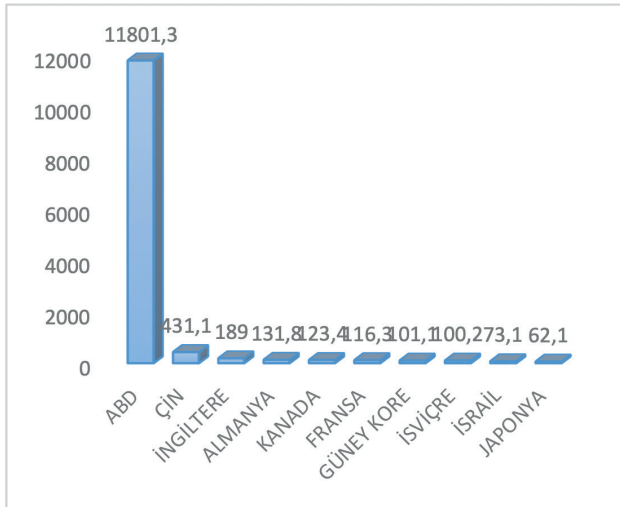
Tüm bu veriler, yapay zekâ alanında liderliği elde etmek veya sürdürmek isteyen ülkelerin alt yapıya, AR-GE'ye, yeteneklere ve stratejilere odaklanmalarının kritik olduğunu göstermektedir. Bu durum, gelecekte yapay zekâ teknolojilerinin gelişiminde önemli bir rol oynamaya devam edecektir (Tortoisemedia, 2022).

Şekil 11. YZ Teknolojisi Araştırmalarında Ülkelere Göre En Fazla Yatırım

Kaynak : Tortoisemedia, 2022

Şekil 12. YZ Teknolojisi Araştırmalarında İlk 10 Sırayı Alan Ülkeler

Kaynak : Thundermark, 2022a

4.3. Yapay Zekâ Alanında Liderler: Google ve Öne Çıkan Üniversiteler

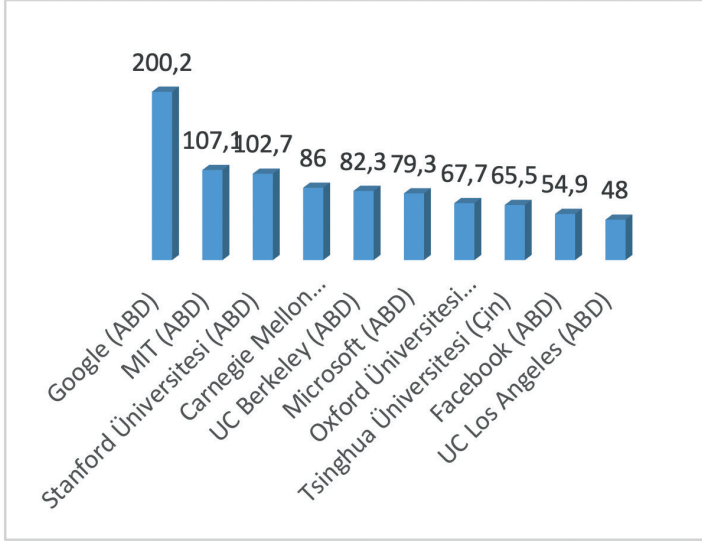
Thundermark'ın 2022 yılı dünya genelinde yapay zekâ araştırmalarını incelediği çalışmasına göre, Google'un 200,2 puanla lider konumda olduğu ortaya çıkmaktadır (Thundermark, 2022b). Bu değerlendirme, teknoloji devi Google'ın yapay zekâ alanındaki etkileyici araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yansıtmaktadır. Google'ı takip eden kuruluşlar arasında sırasıyla MIT, Stanford Üniversitesi ve Carnegie Mellon Üniversitesi bulunmaktadır (Gür, Ayden ve Yücel, 2019, s.137-158).

Özellikle, ünlü teknoloji üniversiteleri olan MIT ve Stanford, yapay zekâ konusundaki öncü araştırmalarıyla dikkat çekmektedir. Ayrıca, bu değerlendirme, ABD merkezli şirketlerin ve üniversitelerin yanı sıra Çin'den Tsinghua Üniversitesi gibi küresel oyuncuların da etkin rol oynadığını göstermektedir (Thundermark, 2022b). Facebook ve Microsoft gibi çeşitli coğrafi bölgelerden gelen kuruluşlar da yapay zekâ alanındaki küresel rekabetin parçasıdır (Şekil 13).

2012'de dünya genelinde öne çıkan üniversiteler incelendiğinde, Massachusetts Institute of Technology (MIT) liderlik konumunda bulunmaktadır (Thundermark, 2022c). MIT'nin 107,1 puanla öne çıkması, bu Amerikan üniversitesinin yapay zekâ alanındaki güçlü araştırma faaliyetleri ve bilimsel katkılarını vurgulamaktadır. Stanford Üniversitesi, 102,7 puanla ikinci sıradadır ve dünya genelindeki etkileyici yapay zekâ araştırmalarıyla dikkat çekmektedir. Carnegie Mellon Üniversitesi ve UC Berkeley ise sırasıyla 86 ve 82,3 puanla üst sıralarda yer almaktadır; bu da Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bu üniversitelerin yapay zekâ alanındaki lider konumlarını vurgular niteliktedir.

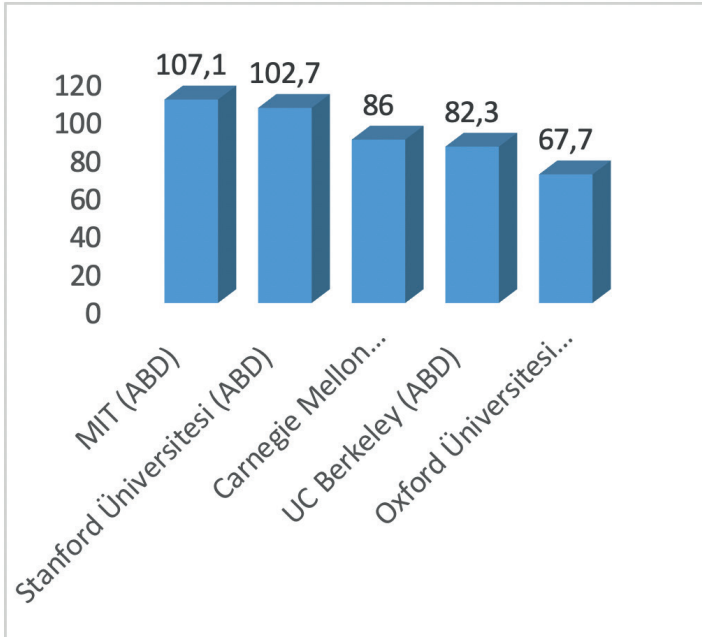
Öte yandan, Oxford Üniversitesi (İngiltere) 67,7 puanla beşinci sırada yer alarak, Avrupa'dan önemli bir yapay zekâ merkezi olduğunu göstermektedir (Thundermark, 2022c). Bu çeşitlilik, küresel çapta birçok bölgeden gelen üniversitelerin yapay zekâ alanındaki liderlik mücadelesine önemli katkılarda bulunduğunu ortaya koymaktadır (Şekil 14).

Şekil 13. 2022 Yılında Dünyada YZ Araştırmalarında İlk 10'da Olan Sanayi- Akademi Kuruluşu

Kaynak : Thundermark, 2022b

Şekil 14. 2022 Yılında Dünyada YZ Araştırmalarında İlk 10'da Olan Sanayi- Üniversiteler

Kaynak : Thundermark, 2022c

Yapay zekâ hem özel sektördeki büyük şirketlerin hem de üniversitelerin öncelikli bir odak noktası haline gelmiştir (Nuroğlu ve Nuroğlu, 2018, s.1537-1560). Google gibi lider kuruluşlar ve önde gelen üniversiteler, yapay zekâ teknolojilerinin gelecekteki gelişiminde şekillendirici bir rol oynamaktadır. Bu alandaki kritik paydaşlar, yapay zekâ alanındaki liderlik mücadelesini sürdürerek inovasyon ve bilimsel keşifleri teşvik etmektedirler. Yapay zekâ, sadece teknoloji dünyasında değil, aynı zamanda küresel düzeydeki bilimsel ilerlemelerin ve endüstriyel dönüşümlerin anahtarı olarak önemini korumaktadır.

4.4. Yapay Zekâ Çağında İş ve Toplum: Fırsatlar ve Zorluklar

2028 yılında yapay zekâ yazılım pazarının 100 milyar doları aşması beklenirken, bu büyümenin ekonomik etkilerinin yanı sıra iş dünyası ve toplum üzerinde çeşitli sonuçları olacağı tahmin edilmektedir. Statista'nın 2021 verilerine göre, yapay zekâ teknolojileri küresel düzeyde hızla yayılmaktadır. Bu durum, ülke ekonomilerini ve şirket gelirlerini olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir (Şekil 15).

Yapay zekâ, iş süreçlerini iyileştirme, verimliliği artırma, yeni iş fırsatları yaratma ve daha fazla veri tabanlı karar alma gibi bir dizi avantaj sunarak, rekabet avantajı elde etme yolunda önemli bir araç haline gelmiştir (Soylu, 2018, s.43-57). Yapılan çalışmalar, özellikle yapay zekanın temel özelliklerinden kaynaklanan bu avantajların rekabet üzerindeki etkilerini vurguluyor. Veri analitiği, büyük veri setlerinden anlamlı bilgiler çıkarma konusunda güçlü bir araç olarak öne çıkarken (Özköse, 2020, s.11-20), yapay zekanın öğrenme ve adaptasyon yeteneği de değişen koşullara hızlı uyum sağlama kapasitesi sunmaktadır (Betancourt, 2023).

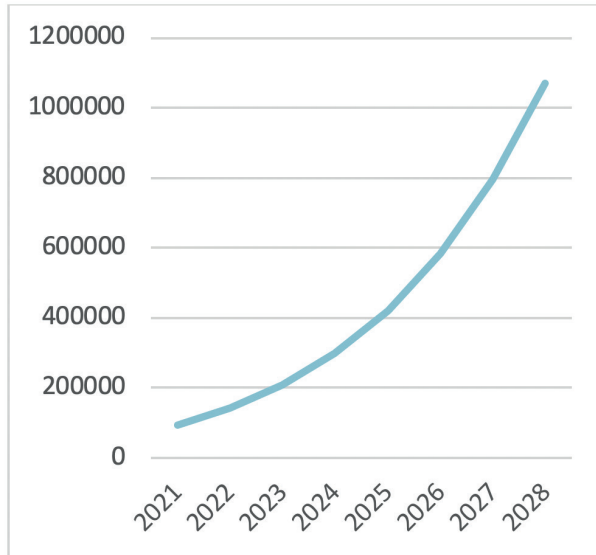
Hızlı ve otomatik işlemler, iş süreçlerinin verimli bir şekilde yürütülmesine katkıda bulunurken, tahmin ve analitik yetenekler şirketlere gelecekteki eğilimleri öngörmelerinde yardımcı oluyor. Kişiselleştirilmiş deneyimler, müşteri memnuniyetini artırma potansiyeli taşıırken, risk yönetimi ve güvenlik özellikleri iş süreçlerindeki riskleri minimize etmeye ve güvenilirliği artırmaya yöneliktir (Şentürk, 2023, s.51-82).

Şirketler, rekabet avantajı elde etmek amacıyla yapay zekâ teknolojilerine yatırım yaparken, ülkeler de bu teknolojinin gelişimine destek vererek ekonomik büyümeyi teşvik etmeye çalışıyorlar. Yapay zekâ, iş dünyası ve toplum için birçok fırsat sunarken, özellikle iş süreçlerinde verimliliği artırarak çalışanları daha stratejik ve yaratıcı görevlere odaklanmaya teşvik eder (Tufan, 2023, s. 223-255).

Yapay zekâ, büyük veri setlerini analiz ederek hızlı ve hassas kararlar almamıza yardımcı olur. Bu durum, iş dünyasında daha bilgiye dayalı stratejik planlama imkanı sunmaktadır (Winally, 2023). Yapay zekâ ile ortaya çıkan yeni iş modelleri ve pazar fırsatları, şirketlere rekabet avantajı sağlarken, sağlık ve tıp alanındaki ilerlemeler de hastalıkların daha erken teşhisinden tedavi planlamasına kadar bir dizi alanda olumlu etkiler yaratmaktadır (Marr, 2018). Eğitimde öğrencilere özelleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunma, toplumsal sorunlara çözüm bulma ve iş gücünün niteliklerini artırma gibi alanlarda da yapay zekâ önemli fırsatlar sunmaktadır (Kurtuluş, 2023).

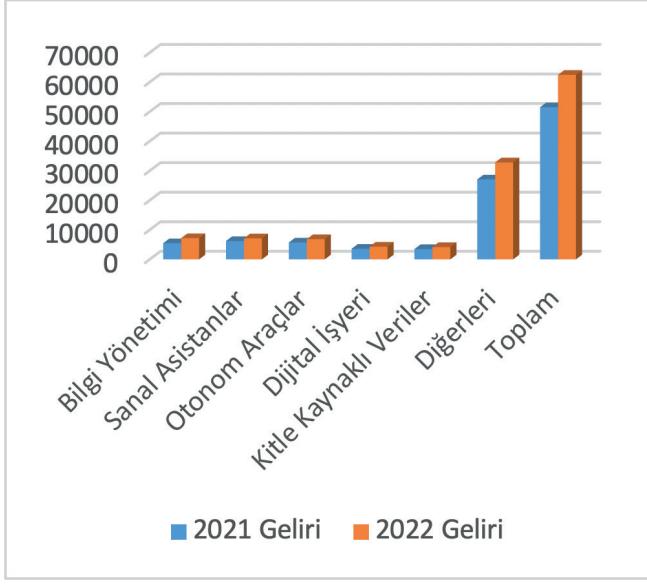
Yapay zekâ alanındaki gelişmelerin yakından takip edilmesi ve bu teknolojinin potansiyelinin tam olarak anlaşılması büyük önem taşımaktadır (Şekil 15). Ayrıca, 2022'ye göre yapay zekâ uygulama yöntemlerine göre küresel ölçekte bilgi yönetiminin %31,5 büyüme kaydettiği, sanal asistanların %14,1, otonom araçların %20,1, dijital işyerlerinin %20,0, kitle kaynaklı verilerin %19,8 ve diğerlerinin %21,4 oranında dünya çapında gelir artışı yaşadığı belirtiliyor (Bigdataanalyticsnews, 2021) (Şekil 16). Bu durum, teknoloji alanında yaşanan devrimin, iş dünyası, endüstri ve toplum genelinde derin etkiler yarattığını göstermektedir. Yapay zekâ, gelecekte de daha fazla yenilik ve büyüme potansiyeli sunmaktadır.

Şekil 15. 2021 Yılında Küresel Çapta YZ Teknolojisinin 2030 Yılına Kadar Tahmini Pazar Büyüklüğü (Milyon ABD Doları Cinsinden)

Kaynak : Statista, 2021

Şekil 16. 2021 Yılında YZ Teknolojisinin Kullanım Alanlarına Göre YZ Yazılım Pazar Büyüklüğü (Milyon ABD Doları Cinsinden)

Kaynak : Bigdataanalyticsnews, 2021

5. Sonuç

Yapay zekâ kariyerlerinin geleceği, küresel büyüme ve fırsatlar açısından oldukça parlak görünmektedir. Öncelikle, yapay zekâ alanında geniş bir yelpazedeki kariyer fırsatları dikkat çekmektedir. Özellikle Hindistan gibi büyük pazarlarda, yazılımcıların maaşları, bilgi düzeyleri, programlama becerileri ve uzmanlık alanlarına bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir. Bireylerin kendilerini sürekli geliştirmeleri ve güncel teknolojik becerilere uygun olarak yeteneklerini artırmaları kritik önem taşımaktadır.

Ayrıca, yapay zekâ mühendislerinin maaşları Amerika Birleşik Devletleri'nde de önemli farklılıklar göstermektedir. Coğrafi konumun yanı sıra uzmanlık alanları ve iş pozisyonları da maaş skalasını etkilemektedir. Teknoloji odaklı eyaletlerde ve büyük teknoloji şirketlerinin bulunduğu bölgelerde maaşlar genellikle daha yüksektir. Bu durum, yapay zekâ mühendislerinin kariyer planlarını yaparken coğrafi konumun yanı sıra uzmanlık alanları ve iş pozisyonlarını da dikkate almalarının gerekliliğini vurgular.

Ülkeler arasındaki liderlik yarışı da yapay zekâ alanındaki kariyer fırsatlarını etkileyen önemli bir faktördür. Yapay zekâ teknolojisinin gelişimine öncülük eden ülkeler, altyapıya, araştırma-geliştirmeye, yeteneklere ve stratejilere odaklanarak sektördeki liderliği elde etmeye çalışmaktadır. Bu durum, yapay zekâ alanında gelecekteki inovasyon ve büyüme potansiyelini belirleyen kritik bir faktördür.

Son olarak, yapay zekâ teknolojisinin iş dünyası ve toplum üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, bu alandaki kariyerlerin geleceğinin oldukça parlak olduğu görülmektedir. Yapay zekâ, iş süreçlerini iyileştirme, verimliliği artırma ve yeni iş fırsatları yaratma gibi avantajlar sunarak rekabet avantajı sağlamaktadır. Gelecekte, yapay zekâ teknolojisinin daha da yaygınlaşmasıyla birlikte, bu alandaki kariyer fırsatlarının daha da artması beklenmektedir. Bu nedenle, yapay zekâ alanında kariyer yapmayı düşünen bireyler için gelecek oldukça umut vericidir.

Yapay zekâ, günümüz iş dünyasında ve ekonomisinde belirgin bir role sahiptir. Bu teknolojinin çeşitli uygulama alanları ve ekonomik etkileri, küresel ölçekte iş dünyasını ve toplumu derinden etkilemektedir. İletişimden finansa, güvenliğe kadar birçok sektörde yaygın olarak kullanılan yapay zekâ, müşteri ilişkilerinin yönetiminden iş stratejilerinin optimize edilmesine, iş süreçlerinin otomatikleştirilmesinden hastalıkların teşhisine kadar çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. Bu da iş süreçlerinin verimliliğini artırırken rekabet avantajı sağlamaktadır.

Yapay zekâ teknolojisinin benimsenmesi, firmaların maliyetleri azaltmasına, verimliliği artırmasına ve rekabet güçlerini artırmasına yardımcı olmaktadır. Bu teknolojiyi kullanmayan firmaların rekabet avantajını kaybetme riskiyle karşı karşıyadır. Yapay zekâ teknolojisinin ekonomik büyümeye ve verimliliğin artmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Yapay zekâ alanındaki kariyer fırsatları, bilgi ve becerilere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Özellikle Hindistan gibi büyük pazarlarda, yapay zekâ mühendislerinin maaşları, bilgi düzeyi, program bilgisi ve uzmanlık alanlarına göre değişmektedir. Ayrıca, farklı şirketlerin sunduğu maaşlar da bu farklılığı yansıtmaktadır.

Yapay zekâ alanındaki liderlik yarışında, Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve İngiltere gibi ülkeler önemli yatırımlar yapmaktadır. Önde gelen şirketler ve araştırma kurumları, yapay zekâ alanındaki küresel rekabetin merkezindedir. Bu ülkelerdeki önde gelen üniversiteler, yapay zekâ araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Yapay zekâ, iş dünyasında verimliliği artırırken toplumda çeşitli fırsatlar ve zorluklar doğurur. Sağlık, eğitim gibi alanlarda yapay zekâ ilerlemeleri olumlu etkiler

yaratırken, gelir eşitsizliği gibi zorluklar da ortaya çıkabilir. Bu nedenle, yapay zekâ teknolojisinin etkileri ve kariyer fırsatları dikkatlice değerlendirilmelidir.

Son olarak yapay zekâ hakkında politika önerileri sırasıyla aşağıdaki gibidir:

Yapay Zekâ Eğitim ve Beceri Geliştirme Programları: Yapay zekâ teknolojilerinin hızla geliştiği bir dünyada, devletlerin eğitim ve beceri geliştirme programlarına odaklanmaları kritik önem taşımaktadır. Okullarda ve üniversitelerde yapay zekâ ile ilgili derslerin sayısının artırılması ve özellikle STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) alanlarına yapılan yatırımların artırılması gerekmektedir. Ayrıca, işgücünün yapay zekâ teknolojilerine adapte olabilmesi için sürekli eğitim ve sertifikasyon programları teşvik edilmelidir.

Yapay Zekâ Etiği ve Düzenleme: Yapay zekâ teknolojilerinin etik kullanımı ve toplumsal etkileri konusunda düzenlemelerin güçlendirilmesi gerekmektedir. Şeffaflık, güvenlik ve adalet ilkeleri doğrultusunda standartlar belirlenmeli ve bu standartlar uluslararası düzeyde koordine edilmelidir. Yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanılması sürecinde toplumun çeşitli kesimlerinin görüşlerine de yer verilmesi önem arz etmektedir.

İnovasyon ve Ar-Ge Teşvikleri: Devletler, yapay zekâ alanında inovasyonu teşvik etmek ve Ar-Ge faaliyetlerini desteklemek için teşvikler ve fonlar sağlamalıdır. Yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesi ve yeni fikirlerin ortaya çıkması için özel sektörle iş birliği yapılmalı ve yenilikçi projelere yatırım yapılmalıdır.

Veri Gizliliği ve Güvenliği: Yapay zekâ teknolojileri genellikle büyük miktarda veriye dayanmaktadır ve bu nedenle veri gizliliği ve güvenliği kritik önem taşımaktadır. Devletler, vatandaşların kişisel verilerinin korunmasını sağlamak için sıkı yasal düzenlemeler getirmeli ve denetimleri sıkılaştırmalıdır. Ayrıca, yapay zekâ sistemlerinin kötüye kullanılmasını önlemek için etkili tedbirler alınmalıdır.

İşgücü Dönüşümü ve İstihdam Politikaları: Yapay zekâ teknolojileri, bazı işleri otomatikleştirme potansiyeline sahiptir ve bu nedenle işgücünün dönüşümü ve istihdam politikaları büyük önem taşımaktadır. Yeni iş alanları yaratmak ve insanların yapay zekâ ile uyumlu bir şekilde çalışmalarını sağlamak için devletlerin eğitim ve işgücü programlarını güçlendirmesi gerekmektedir. Ayrıca, iş gücünün yapay zekâ teknolojilerini kullanabilmesi için teşvik edici politikaların oluşturulması önemlidir.

EXTENDED ABSTRACT

Çalışmanın Amacı / Research Problem: The focus of the study is on the future where AI technology is projected to have a significant impact on the business world. The main purpose of this study is to examine how career opportunities in the field of artificial intelligence will be shaped on a global level and the opportunities that will emerge in this field. In the analysis to be made, the application areas of artificial intelligence technology in the business world, the effects of this technology in the business world, how businesses can benefit from artificial intelligence technology and the career opportunities that may emerge in the field of artificial intelligence in the future are emphasized. In this context, a comprehensive understanding of the future of careers in AI is developed and potential growth and opportunities in this field are identified.

Araştırma Soruları / Research Question/s: Topics such as how career opportunities in AI have evolved, demand shifts across geographical regions, the impact of specialization, interaction with other industries, and future labor demand and trends will be covered. The research will provide an important overview of the trajectory of AI careers in the context of global growth and opportunities

Literatür Taraması / Literature Review: According to Aktepe and Karakule, artificial intelligence enables businesses to reduce costs, increase efficiency and increase their competitiveness (2023, pp.30-46). Its economic effects should not be ignored (Uluncenk and Kocaman, 2023, pp. 7-12; Kıyak, 2023, pp. 140-145). The effects of artificial intelligence are becoming evident in areas such as production, employment and foreign trade (Kurt, 2020, p. 3086; Burçak and Durmaz, 2022, pp. 204-210). According to Akgül and Ayer, inevitable changes and transformations in the structure of professions will change the supply and demand factors by affecting the quality and quantity of personnel to be employed. As a result of these developments, individuals will have to reshape their individual career plans and occupational choices (2020, pp. 223-244). According to Toprak et al. human resource management traditionally involves complex processes such as recruitment, training, development, performance evaluation, career management and salary management. However, with the use of artificial intelligence technology in the human resources department, these processes are expected to be managed and facilitated more effectively (Toprak, Özel, & Çalışkan, 2022, pp. 76-103). According to Akça, artificial intelligence applications help to reduce costs, save time and achieve more accurate results in human resources functions such as recruitment, training, employee engagement and employee retention. However, in addition to the benefits

brought by this technology, it also has negative effects such as workforce reduction in sectors with low labor productivity (2023, pp.49-63)

Yöntem / Methodology: In this study, the review method was used and a general understanding was created by examining the articles, reports and other academic studies in the existing literature on the subject in detail. The review study includes information compiled from different sources in order to analyze the various application areas of artificial intelligence in the business world and its effects in these areas. In this framework, a comprehensive assessment is presented by bringing together various perspectives on the role of artificial intelligence in the business World.

Sonuç / Result and Conclusion: The future of AI careers looks bright. There are a variety of opportunities and in large markets like India, salaries vary depending on specialization and level of knowledge. In addition, geographical location and areas of specialization affect the salaries of AI engineers. The race for leadership between countries is a factor determining future innovation in the sector. Considering the impact of AI technology on business and society, the future of careers in AI is very promising. AI technology is expected to contribute to economic growth and increased productivity. In the future, as artificial intelligence technology becomes more widespread, career opportunities in this field are expected to increase even more.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Tayfun VARNALI, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Tayfun VARNALI has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Acar, O. (2020). *Yapay Zeka Fırsat Mı Yoksa Tehdit mi?* İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Accenture. (2017). *Artificial Intelligence Has the Potential to Increase Corporate Profitability by 38 Percent on Average by 2035 in 16 Industries*. Erişim adresi: <https://newsroom.accenture.com/news/2017/accenture-report-artificial-intelligence-has-potential-to-increase-corporate-profitability-in-16-industries-by-an-average-of-38-percent-by-2035>.
- Adalı, E. (2016). Doğal dil işleme. *Türkiye Bilişim Vakfı Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Dergisi*, 5 (2). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tbbmd/issue/22245/238797>.
- Aeye. (2023). *Lidar for Automotive*. Erişim adresi: <https://www.aeye.ai/solutions/lidar-for-automotive/>.
- AI Index Steering Committee. (2023). *AI Index Report 2023*. Stanford University. Erişim adresi: <https://aiindex.stanford.edu/report/2023>
- Akça, C. (2023). Yetenek yönetiminde yapay zekâ uygulamaları. *Abi Evran Akademi*, 4(1), 49-63.
- Akgül, H. ve Ayer, Z. (2020). Kariyer Gelişimi Bağlamında Sanayi 4.0'ın Meslek Seçimine Etkisine Yönelik Bir Analiz. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 15(1), 223-244. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.597581>
- Aksakal Y., N.ve Ülgen, B. (2021). Yapay Zekâ ve Geleceğin Meslekleri. *TRT Akademi*, 6(13), 834-853. <https://doi.org/10.37679/trta.969285>
- Aksu, SG. ve Sürgevil, O. (2019). Dijital Çağın Yetkinlikleri: Çalışanlar, İnsan Kaynakları Uzmanları ve Yöneticiler Çerçevesinden Bakış. *Dijital Çağda İşletme Dergisi*, 2(2), 54-68.
- Aktepe, Ş. ve Karakulle, İ. (2023). İşletmelerde Rekabet Üstünlüğü Sağlamada Yapay Zeka Kullanımı: E-Ticaret Sitelerinin Mobil Uygulamalar Örneği. *Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 30-46. <https://doi.org/10.58620/fbujoss.1287967>
- AlgorithmX Lab (2020). *Some AI Technology by Industry* Erişim adresi: <https://algorithmxlab.com/wp-content/uploads/2020/03/Essential-Enterprise-AI-Companies-Landscape.pdf>.
- Alloy (2023). *Turn your Sales And Inventory Data Into Revenue*. Erişim adresi: <https://alloy.ai/>.

- Analytics. (2023). *Deep-Pharma*. Erişim adresi: <https://analytics.dkv.global/deep-pharma/AI-for-Drug-Discovery-2020.pdf>.
- Appier. (2023). *Full-Funnel Marketing Made Smarter with AI*. Erişim adresi: <https://www.appier.com/en/>.
- Atalay, M.ve Çelik, E. (2017). Büyük Veri Analizinde Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi Uygulamaları - Artificial Intelligence and Machine Learning Applications in Big Data Analysis. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(22), 155-172. <https://doi.org/10.20875/makusobed.309727>
- Avaner, T. ve Çelik, M. (2021). Türkiye’de Dijital Dönüşüm Ofisi ve Yapay Zekâ Yönetimi: Büyük Veri ve Yapay Zekâ Daire Başkanlığı’nın Geleceği Üzerine. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-18. <https://doi.org/10.52539/mad.1050640>
- Başak, B. (2019). *Bilişim Sektöründe Emek Süreçleri: İstanbul’da Niteliksel Bir Araştırma*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülar ve simülasyon*. (Çev. Oğuz Adanır). 6. Baskı, Ankara: Doğu-batı Yayınevi.
- Benaich, I. ve Hogarth, N. (2023). State of AI Report 2023. Erişim adresi: <https://www.stateof.ai/>
- Betancourt, E. E. W. (2023). Artificial Intelligence and Organizational Change. *Qeios*, 1-5.
- Bigdataanalyticsnews. (2021). *AI Software Market Size by Usage Areas of Technology*. Erişim adresi: <https://bigdataanalyticsnews.com/artificial-intelligence-companies/>.
- Bozkurt, U., Ş. ve Sevimli, Y. (2020). Gastronomideki Robotik Uygulamalar ve Yapay Zeka, *Turizm ve Rekreasyon*, 2(2), 46-58.
- Breazeal, C. L. (2002). *Designing Sociable Robots*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Brynjolfsson, E., ve McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. W. Norton & Company.
- Burçak, İ ve Durmaz (2022). Yapay Zeka İnsan Kaynakları Krizini Çözecek mi?. *Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslar arası Araştırmalar IV*, 201.
- China AI Development Report 2022. (2022). China Institute for Science and Technology Policy at Tsinghua University. Erişim adresi: <http://www.cistp.tsinghua.edu.cn/>
- Convoy (2023). *Download The Convoy App*. Erişim adresi: <https://convoy.com/download-app/>

- Çakıroğlu, M. A. ve Süzen A. A. (2020). Assessment And Application Of Deep Learning Algorithms İn Civil Engineering. *El-Cezeri Fen ve Mühendislik Dergisi*, 7(2),906-922.
- Datamites (2024). *Python-Programming-Career-Scope-İn-Chennai*. Erişim adresi: <https://datamites.com/blog/python-programming-career-scope-in-chennai/> .
- Davies, E. (2005). Machine Vision, Third Ed., Signal Processing and Its Applications. Morgan Kaufmann, Burlington, doi: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-206093-9>.
- Demirkan, H., Earley, S. ve Harmon, R. R. (2017). Cognitive Computing. *IT professional*, 19 (4), 16-20.
- Elmas, Ç. (2007). Yapay Zekâ Uygulamaları:Yapay Sinir Ağı, Bulanık Mantık, Genetik Algoritma. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erdoğan, G. (2021). Yapay Zekâ ve Hukukuna Genel Bir Bakış. *Adalet Dergisi*, (66), 117-192.
- European Commission. (2022). Horizon Europe: The EU Research and Innovation Programme (2021-2027). Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/horizon>
- FITA. (2023a). *Average Salary by Type of Programming Known*. Erişim adresi: <https://www.fita.in/software-developer-salary-for-freshers/>.
- FITA. (2023b). *Average Salary Paid by Firms*. Erişim adresi: <https://www.fita.in/software-developer-salary-for-freshers/>.
- Floridi, L. (2022). Ethics of Artificial Intelligence: How AI Can Be a Force for Good. Springer.
- Gill, J., DeMaria, R., & Gill, M. (2019). Artificial Intelligence in Practice: How 50 Successful Companies Used AI and Machine Learning to Solve Problems. Wiley.
- Gümüş, E., Medetoğlu, B. ve Tutar, S. (2020). Finans ve Bankacılık Sisteminde Yapay Zekâ Kullanımı: Kullanıcılar Üzerine Bir Uygulama. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(1), 28-53. <https://doi.org/10.38057/bifd.690982>
- Güngör, D., N. ve Yardımcı, U., İ. (2019). Yapay Zekâ Kavramı ve Makine Öğrenme Uygulamaları. Erişim adresi: <https://stratejico.com/yapay-zeka-kavrami-ve-makine-ogrenme-uygulamaları> .
- Gür, Y. E., Ayden, C. ve Yücel, A. (2019). Yapay Zekâ Alanındaki Gelişmelerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkisi. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 137-158.

- Intellipaah. (2020). *What is Artificial Intelligence?* Erişim adresi: <https://intellipaah.com/blog/what-is-artificial-intelligence/> .
- Ivanov , S. (2017). Robonomics – Principles, Benefits, Challenges, Solutions. *Yearbook of Varna University of Management*, 10, 283-293.
- İnvoca. (2023). *Optimize Ad Spend and Boost Your Campaign Performance With Full Attribution For Every Call Your Marketing Budget Drives*. Erişim adresi: <https://www.invoca.com/>.
- İosrjen. (2018). *Artificial Intelligence in E-Commerce*. Erişim adresi: <https://www.iosrjen.org/Papers/Conf.ICCIDS-2018/Volume-3/9.%2060-65.pdf>
- Kandemir, Ş. (2021). Bankacılık ve Finansın Denetiminde Denetim Teknolojisi (SupTech) ve Yapay Zekâ. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 59-81.
- KNime. (2023). *KNIME Opens The Doors to Big Data*. Erişim adresi: https://www.knime.com/sites/default/files/inline-images/big_data_in_knime_1.pdf
- Kocaman, Ş., (2021). Grafik Tasarım Endüstrisinde Yapay Zeka. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 8(77), 3000–3016. <https://doi.org/10.26450/jshsr.2843>
- Kurnaz A. (2023). Konu Modelleme Analizi İle İş İlanlarında İstenilen Pazarlama Becerilerinin Araştırılması. *JEBUPOR*. 2023;8(“Cumhuriyet’in 100. Yılında Türkiye’nin Sosyo-Ekonomisi” Özel Sayısı):167-81.
- Kurt, A. S., (2020). Dijital Dönüşümün Ekonomiye Etkileri: Türkiye Ekonomisine Yansımalar. *Opus:Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(30): 3083-3109.
- Kurtuluş, Ö. (2023). *Yapay Zeka ve Sivil Toplum: İyi Amaçlar için Yapay Zeka*. Erişim adresi: <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/2281>.
- Manyika, J., Chui, M.& Malhotra, S. (2021). The Future of Work After COVID-19. McKinsey Global Institute. Erişim adresi: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-after-covid-19>
- Marr, B., (2018). *What Is Deep Learning AI? A Simple Guide With 8 Practical Examples*. *Forbes*. Erişim adresi: <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/10/01/what-is-deep-learning-ai-a-simple-guide-with8-practical-examples/#7c4d5c558d4b> .
- McCarthy, J. (2004). *What is artificial intelligence?* Erişim adresi: <http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/>.

- McCarthy, J., (2007). From here to Human-level AI. *Artificial Intelligence*, 171(18), 1174-1182. <https://doi.org/10.1016/j.artint.2007.10.009>
- McCulloch, W., S. ve Pitts, W. (1943). A Logical Calculus Of The İdea İmminent İn Nervous Activity. *Bulletin Of Mathematical Biophysics*, 5, 115-137.
- Mckinsey (2017). Artificial Intelligence: The Next Digital Frontier? . Erişim Adresi: <https://www.mckinsey.com/ru/~ /media/mckinsey/industries/advanced%20electronics/our%20insights/how%20artificial%20intelligence%20can%20deliver%20real%20value%20to%20companies/mgi-artificial-intelligence-discussion-paper.pdf>
- Mete, MH., (2023). Sosyal Bilimlerde Büyük Veri Analitiği, Yapay Zeka ve Makine Öğreniminin Kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 99-120.
- Nabiyev, V. V. (2012). *Yapay Zekâ: İnsan-Bilgisayar Etkileşim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- National Artificial Intelligence Initiative Office. (2022). National AI Research and Development Strategic Plan 2022. Erişim adresi: <https://www.ai.gov/reports/>
- Nuroğlu, E. ve Nuroğlu, HH (2018). Türkiye ve Almanya'nın Sanayide Dijital Dönüşümü: Yol Haritaları ve Şirketlerin Karşılaştırması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(endüstri 4.0 ve örgütsel değişim özel sayısı), 1537-1560.
- Odyakmaz, N., (2000). Bilgi Teknolojileri, Küreselleşme ve Kalkınma. *Dış Ticaret Dergisi*, 18: 96- 113.
- Özevin, O. (2023). Muhasebede Yapay Zeka Kullanımının Meslek Etiğine Etkileri: ChatGPT Uygulaması. *Finans Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 535-549. <https://doi.org/10.29106/fesa.1348752>
- Özköse H., (2020). Büyük Veri Kavramı İle İlgili Akademik Yayınların Metin Madenciliği Yöntemi İle Analizi. *Veri Bilimi*, 3(1), 11-20.
- Precedenceresearch. (2024). Automotive Artificial Intelligence (AI) Market. Erişim adresi: <https://www.precedenceresearch.com/automotive-artificial-intelligence-market>.
- Pwc. (2016). *PwC's Global Artificial Intelligence Study: Capitalising on the AI Revolution*. Erişim adresi: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/data-and-analytics/publications/artificial-intelligence-study.html> .
- Ratner, B. (2000). A Comparison of Two Popular Machine Learning Methods. DM STAT-1 Online Newsletter about Quantitative Methods in Direct Marketing, 4.

- Russell, S. & Norvig, P. (1995). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall Samuel, A. L. Some Studies in Machine Learning Using the Game of Checkers. *IBM Journal of Research and Development*, 3 (3), 210-229.
- Schultz, D. P. ve Ellen-Schultz, S. (2007). *Modern Psikoloji Tarihi* (Y. Aslı Ay, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Shannon, C., E. (1948). The Lattice Theory of Information. *Erişim adresi: <https://ieeexplore.ieee.org/stamp/stamp.jsp?tp=&arnumber=1188572>*
- Soylu, A., (2018). Endüstri 4.0 ve Girişimcilikte Yeni Yaklaşımlar. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (32), 43-57. <https://doi.org/10.30794/pausbed.424955>.
- Speakeragency (2024). Geleceğin Meslekleri: Yapay Zekanın Yükselişi. Erişim Adresi: <https://www.speakeragency.com.tr/blog/gelecegin-meslekleri-yapay-zekanin-yukselisi>
- Statista. (2021). *2021 Estimated Market Size of AI Technology Globally by 2030*. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/1256246/worldwide-explainable-ai-market-revenues/>.
- Statista. (2021). *Worldwide artificial intelligence (AI) Market Size in 2021 and Forecast to 2030*. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/1365145/artificial-intelligence-market-size/>.
- Şentürk, Ö. (2023). İç Denetim Faaliyetlerinde Yapay Zekadan Beklentiler: ChatGPT Uygulaması Örneği. *TIDE Academ IA Araştırması*, 4(2), 51-82.
- Takıl, N., Erden, N. K. ve Sarı, A. B. (2022). Farklı Meslek Grubu Adaylarının Yapay Zekâ Teknolojisine Yönelik Kaygı Seviyesinin İncelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(48), 343-353. <https://doi.org/10.31795/baunso-bed.1165386>
- Talaş, U., Yüzgeç, U. ve Çubukçu, B. (2021). Object Recognizing Robot Application with Deep Learning. *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi*(31), 127-133. <https://doi.org/10.31590/ejosat.962558>
- Tessian. (2023). *Trusted by World-Leading Financial Services Firms*. Erişim adresi: <https://www.tessian.com/finance/>
- Thundermark. (2022a). *Countries Ranked Top 10 in AI Technology Research*. Erişim adresi: <https://thundermark.medium.com/ai-research-rankings-2022-sputnik-moment-for-china-64b693386a4>.

- Thundermark. (2022b). *Top 10 Industry-Academia Organisation in AI Research in the World*. Erişim adresi: <https://thundermark.medium.com/ai-research-rankings-2022-sputnik-moment-for-china-64b693386a4>.
- Thundermark. (2022c). *Top 10 Universities in AI Research in the World*. Erişim adresi: <https://thundermark.medium.com/ai-research-rankings-2022-sputnik-moment-for-china-64b693386a4>.
- Toprak, M., Özel, D. ve Çalışkan, S. (2022). Yapay Zeka Kullanımı ve İnsan Kaynakları Yönetimi. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi*, 2(2), 76-103.
- Tortoisemedia. (2022). *Top Investing Countries by Country in AI Technology Research*. Erişim adresi: <https://www.tortoisemedia.com/intelligence/global-ai/#data>.
- Tufan, B., N., (2023). Transhümanizm ve Yapay Zeka Açısından 'The Future of' Belgeseli Analizi. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 7(3), 223-255.
- Turing, A. M., (1950). *Computing Machinery And Intelligence. Mind a Quarterly Review of Psychology and Philosophy*. (pp. 433-460). Erişim adresi: <https://academic.oup.com/mind/article/LIX/236/433/986238>.
- Uralakbulut. (2012). *Yapay Zeka Bilim Dalının Atası John McCarthy*. Erişim adresi: <https://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2012/12/yapayzeka.pdf>.
- West, D. M. (2018). *The Future of Work: Robots, AI, and Automation*. Brookings Institution Press.
- Winally. (2023). *Strategic Planning in Corporate Management with Artificial Intelligence*. Erişim adresi: <https://www.winally.com/yapay-zeka-ile-kurumsal-yonetimde-stratejik-planlama/>.
- Yavan, Ö. (2017). Örgüt Psikolojisinde İşten Ayrılma Eğiliminin Kavramsal Değerlemesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 57-72.
- Yeşilkaya, N. (2023). Yapay Zekaya Dair Etik Sorunlar. *Şarkiyat*, 14(3), 948-963. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1189864>.
- Yıldız, C., K. (2023). Uluslararası Alanda Artan Yapay Zekâ Rekabeti ve Türkiye'de Sürdürülen Yapay Zekâ Çalışmaları. *UPA Strategic Affairs* 4, (1)4-22.
- Yıldız, M. VE Selami (2008). Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde (KOBİ) Bilgi Teknolojilerinin Kullanım Düzeyi ve Bilgi Teknolojilerinin Firmalar Üzerindeki Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 25 (20): 212-239.

- Yüksek B, Z. ve Çevik, G. Z. (2018). Endüstri 4.0 Bağlamında Türkiye'nin Yerine İlişkin Güncel ve Gelecek Eksenli Bir Analiz. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 422-436.
- Zencirkıran, M., (2001). Küreselleşme; Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Bilgi ve Toplum*, 3, 175 -181.
- Ziprecruiter. (2023a). *Average Hourly Wages in the States of the United States*. Erişim adresi: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/What-Is-the-Average-Artificial-Intelligence-Engineer-Salary-by-State>.
- Ziprecruiter. (2023b), *Average Hourly Salaries of AI Engineers in New York State by Department*. Erişim adresi: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/Artificial-Intelligence-Engineer-Salary--in-Newyork>.
- Ziprecruiter. (2023c). *Average Hourly Salaries for AI Engineers in Counties of New York State*. Erişim adresi: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/Artificial-Intelligence-Engineer-Salary--in-Newyork>.
- Ziprecruiter. (2023d). *Average Hourly Salaries for AI Engineers in Counties of the State of California*. Erişim adresi: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/Artificial-Intelligence-Engineer-Salary--in-California> .
- Ziprecruiter. (2023e). *Average Hourly Salaries of AI Engineers by Department in the State of California*. Erişim adresi: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/Artificial-Intelligence-Engineer-Salary--in-California>.

E-GOVERNANCE AND SOCIAL MEDIA IN TERMS OF GOVERNANCE PROCESSES

Yönetişim Süreçleri Açısından E-Yönetişim ve Sosyal Medya

Dilek ŞAHİN*

Öz

Bu çalışmadaki temel amaç yönetişim sürecinin bilgi iletişim teknolojileri temelinde gelişen e-yönetişim ve sosyal medya mecraları aracılığıyla yerel yönetimsel süreçlere vatandaş katılımının geleneksel bürokrasinin sınırlılığını aşmak açısından paradigma değişikliğinin kapılarını araladığını ortaya koymaktır. Söz konusu süreçleri açıklamak için Habermas'ın "iletişimsel eylem" kuramı bize faydalı kavramsal araçları sunmaktadır. Çalışmada içerik analizi yöntemi ile literatür taraması yapılarak yönetişim süreci açıklanmaktadır. Yönetişim olgusu, yönetişim yaklaşımları, elektronik yönetişim ve sosyal medya odağında iletişimsel eylemin ve işbirliğinin gerçekleşme zemini olarak açıklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: E-yönetişim, Sosyal Medya, İletişimsel Eylem Teorisi, Yönetişim Yaklaşımları, Kamusal Katılım, Kamusal Karar Alma Süreci

ABSTRACT

The main purpose of this study is to reveal that the governance process opens the doors of paradigm change in terms of overcoming the limitations of traditional bureaucracy in citizen participation in local administrative processes through e-governance and social media platforms developed on the basis of information and communication technologies. Habermas' theory of "communicative action" provides us with useful conceptual tools to explain these processes. In this study, the governance process is explained by making a literature review with the content analysis method. The phenomenon of governance is explained as the ground of realization of communicative action and cooperation in the intersection of governance approaches, electronic governance and social media.

Keywords: E.governance, Social Media, The Theory of Communicative Action, Governance Approaches, Public Participation, Public Decision Making

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, d_sahinn@yahoo.com,
ORCID: 0000-0002-8879-0830

INTRODUCTION

Today with the development of technology, as the relationship between societies becoming more intense, “the administration” phenomenon is undergoing a transformation, and the speed of this change is accelerated by the internet and information technologies. In the multipolar world after 1990, the importance of cooperation and participatory processes in administrative processes, in other words, governance has begun to be understood more. With the effective use of information and communication technologies in public administration and the increase in interaction in administrative processes, the concept of “electronic governance” has been added to the concept of “governance”. With the electronic governance process developing in the internet and electronic government infrastructure, the social structure undergoes a radical change, and with the use of social media in public processes, electronic governance creates an architecture that increases the dimensions of participation.

In the study, first of all, Habermas’s “The theory of communicative action”, which forms the theoretical and conceptual base of our study, will be explained. Later, the emergence and development process of the concept of “governance” will be explained and the concept of governance will be presented in terms of governance approaches. As an important pillar of the governance process, the e-governance process and the social media phenomenon will be discussed at the level of information and communication in the process of citizen participation in public administration. Then, it will be evaluated in terms of communicative rationality and cooperation by revealing how the process of public participation in e-governance and social media and the process of public participation in local administrative processes takes place interactively.

1. THE THEORY OF COMMUNICATIVE ACTION

“The theory of communicative action” was developed by Habermas based on the Marxist concepts of “infrastructure” and “superstructure” in the analysis of social relations of production, as taking “intersubjective communication” as a basis. Habermas is one of the contemporary representatives of critical theory. Critical theory was created by thinkers who were the representatives of the school of critical thought, known as the Frankfurt School, which was founded in the 1920s, who developed a critical perspective against the consumer society produced by industrial capitalism. The concepts of “communicative rationality”, “communicative action”, “lifeworld” and “argumentation” take place on the basis of communicative action theory (Demir, 2009: 63).

One of the mainstays of communicative action theory is “communicative rationality”. Habermas introduced the concept of “communicative rationality” against the portrayal of “instrumental mind” as the basis of modern exploitation and domination. Here, the subject-centered mind is replaced by a communicative mind based on intersubjective relations and reconciliation. Communicative action is based on the language of everyday life based on communication, awareness and understanding others as the founding element of language and agreement (Habermas, 2019: 475, 523-530).

What is meant by the concept of “lifeworld”, which forms the basis of the theory of communicative action, is the intuitive knowledge that comes from culture, society and the self, apart from the everyday language used in intersubjective relations. The pragmatic meaning and communicative reconciliation of “knowledge”, which originates from cultural accumulation, symbols and codes in the world of life, established in intersubjective communicative terms, becomes valuable (ibid, 681-690). What Habermas wants to convey with communicative consensus is the similarity in the forms of cultural interpretation. It should be emphasized here that the subjects engaged in communicative action constitute the life world consisting of morality and law. Habermas named the area outside the “lifeworld”, namely the structure consisting of economy and state, as a system (Torun, 2018: 180-182).

Another concept that explains the communicative action theory is “argumentation”. Argumentation is based on “persuasion” that provides communicative rationality. According to Habermas, since “rationality” deals with the use of information rather than where it comes from, the process of verifying this information takes place through “argumentation procedures”. Culture is transferred through learning processes based on arguments and reconstructed thanks to cybernetic feedback (Habermas, 2019: 45-48).

2. GOVERNANCE CONCEPT

The concept of “governance” describes a process that expresses a change of understanding in the traditional administration process and emphasizes the mutual relations of social actors (Yüksel, 2000:149-151). According to Jan Kooiman, governance is an order or structure that emerges in socio-political systems as a common result or product of the intervention efforts of all relevant actors interacting with each other. This order cannot be reduced to an actor or a single group of actors. Neither public nor private actors have all the information necessary to solve complex, dynamic and wide-ranging problems, sufficient prior knowledge to

ensure the effective use of certain tools, and sufficient action power to unilaterally dominate a certain management model (Kooiman, 1993: 2).

The concept of governance came to the fore in the 1990s as a result of the restructuring of public administration. The concept was first brought to the agenda in 1989 in the World Bank's report called "Sub-Saharan Africa: From Crisis To Sustainable Development" in order to overcome the crisis of traditional public administration, and to help the democratic management process for the development of Africa in the sense of "good governance". Instead of top-down policies in traditional public administration, it is used in the meaning of managing interactively with the market and civil society (Çukurçayır, 2003: 260).

According to OECD, the concept of governance is defined as the institutional system that determines the use of economic, social and administrative power and authority that a country has (Aktan, 2003: 176). The focus of the concept of governance is transparency, accountability, citizen participation in administrative decisions, cooperation, the rule of law, the mechanisms of globalization and localization that work together, effective management based on heterarchy rather than hierarchy, equality and strategic vision understanding (Özer, 2006: 79-81).

In the governance process, the market and bureaucracy are replaced by "network systems". This system refers to an interactive and flexible process based on the self-organizing powers of non-state actors. The role of the state in the governance process, on the other hand, is based on an understanding that activates steering mechanisms based on the capacities of the actors instead of directly intervening in market relations (Stoker, 1998: 21-22).

One of the main criticisms directed at this concept is the international institutions' taking the authority of socio-economic regulation from nation states under the name of "structural adaptation" and making the position of the national scale controversial. Another issue is that the governance concept does not provide a very clear data set about changing the existing traditional administrative system (Özer, 2006: 85).

2.1 Governance Approaches

The various perspectives put forward as "governance approaches" provide useful conceptual tools for our understanding of governance. To explain these approaches briefly;

2.1.1. Good Governance

The concept of “good governance” first referred in the field of economy. Some western governments and international organizations have used the concept of “good governance” as a necessary part of effective economic modernization. For example, the World Bank is one of the leading representatives of this approach and adds this principle to its loan agreements as a mandatory condition. Development economists defend the idea that development will not only be possible by creating a free market, applying the right economic policies, encouraging investment or implementing the right macro-economic policies, but creating a dynamic economy and it is possible by creating appropriate laws, social institutions and values. In this respect, good governance, as a requirement of development, desires stable regimes, the rule of law, effective public administration and a strong civil society independent of the state. In this context, democracy is an indispensable element of good governance. Multi-party regimes and free elections are also thought as very important elements in the prevention of corruption. What is desired here is to reduce the role of the state and to make the markets work better (Hirst, 2000: 14).

According to the understanding of good governance, what needs to be done to overcome the public administration crisis is a political restructuring, including a pluralistic institutional structure. In the report of the World Bank on the subject, reform is considered necessary in two main areas. The first is the improvements that need to be made in the technical area. This includes the liberalization of the legal system and budgetary discipline. What is meant by budgetary discipline is the reform of public services and the reduction of overemployment in the public sector. The emancipation of the legal system, on the other hand, is the minimum specifications for a legal system in the western sense. In other words, they are issues such as independent judiciary, freedoms and fairness. The second thing to be done is the improvements of the civil society structure. In this respect, it is primarily needed to support non-governmental organizations (NGOs), universities, trade unions and professional organizations. This also includes supporting a pluralistic institutional structure. In this context, the World Bank emphasizes the need to strengthen civil society by promoting accountability, legality, transparency and participation. The report also calls for decentralization of government and strengthening of local governments. Transparency and economic efficiency are the most important tools in the prevention of corruption. Finally, according to the report, the development of democracy can only be achieved by supporting civil society (Williams and Young, 1994: 84-100).

2.1.2. Network Governance

Network governance approach is the opposite of the traditional hierarchical approach based on authority. It is built on the traditional European sociological tradition. According to this approach, the cooperation of the private sector and civil society becomes important addition to the state in administration. Society and markets have developed the capacity for their self-organization. Another important concept here is the concept of “civil society”. Accordingly, democratic governance will be more effective in societies where civil society is developed and strong (Orhan and Yalçın, 2015: 182).

This approach envisages that services should be provided by a number of networks, partnerships. Such a structure embraces a wide range of actors: trade unions, trade associations, companies, NGOs, local authority representatives and entrepreneurs. Networks are self-organizing structures. In the simplest sense, the “network” is an autonomous and self-governing structure. Networks resist interferences from outside. In this sense, they want to determine their own policies. Therefore, governance in this sense is defined as self-organizing inter-organizational ties (Rhodes, 1996: 660). These networks stand out above all as interdependencies. Governance is a broader concept than administration and describes a structure in which non-state actors are also active. Apart from that, there is a constant interaction between network members. Trust is an essential concept in this interaction. The rules of the game are set together at the end of the negotiations between the members. Finally, the following can be said: networks have some degree of autonomy vis-à-vis the state. They are not fully accountable to the state. They organize themselves. Although the state is not privileged and dominant in the face of networks, it can indirectly direct them (Pierre, 2000: 65).

The biggest criticism of this approach is that it will be very difficult to be effective and practical unless the rules regulating the markets are determined from the upper scale.

2.1.3. Governance as a Socio-Cybernetic System

Another governance approach is the “socio-cybernetic approach”. Accordingly, the governance process is explained with the concepts of cybernetics theory. The socio-cybernetic approach emphasizes the limitations of single-actor management. It indicates that there is no single sovereign authority left today. Instead, various actors are active in various fields. There is a mutual dependency between social, political and administrative actors. They have common goals. Boundaries between

the public, private and third sectors have begun to blur. According to this approach, governance emerges as a result of the interaction of the social and political aspects of management. Management no longer has a superior side. A differentiation has begun in the political system. According to this approach, people now live in a “decentralized” society (Seviçin, 1990: 110-119).

The government or other public institutions are sensitive and respond to any change in their environment. In order to maintain the balance, the state organization tries to adapt itself to the changing environmental conditions. The duty of the state is now to provide political and social interaction and to regulate. The key concepts now prominent here are “self-regulation”, “public and private partnerships”, “collaboration” and “entrepreneurship” (ibid.)

2.1.4. Governance as the “New Public Management”

“The new public management approach” is an approach that envisages the transformation of public managers into entrepreneurs by using market mechanisms in public administration. Accordingly, concepts such as flexibility in management, performance techniques, quality management, efficiency, effectiveness, result-orientedness, transparency and participation come to the fore (Emre, 2003: 166).

In the discipline of public administration, the separation of ‘management-administration’ has been a controversial issue for a long time. In recent years, the ‘public management’ approach has been added as a third way to the separation of public administration and management. This new approach focused mainly on public organizations and limited itself to the executive power. According to the public management approach, the differences between the public and private sectors have lost their meaning in today’s conditions. In other words, developments in market conditions brought the two segments close together. As a result of this, private and public management procedures, operations and objectives have begun to be seen as not different processes. However, this approach went into a crisis towards the end of the 1980s. The biggest reason for this crisis is that this approach has adopted a reductionist methodology. This narrow point of view reduced the field and made new expansions necessary. The self-defining process of the school was realized with the birth of the ‘new public management school’ (Üstüner, 2000: 15-20).

The emergence of the new public management school was with an article by Christopher Hood published in 1991. According to Hood (1991), “New Public Management” is the most important development that has emerged in the international arena in public administration in recent times. In this period, a change in

favor of privatization as well as the phenomenon of locality in services emerged. In public services, as being mainly in information technology there is a rapid transformation in automation. Finally, intergovernmental cooperation has developed (Hood, 1991: 5).

'New public management' has two meaning: 'Managerialism (professional management) and 'new institutional economies.' The first describes the application of private sector business methods to the public sector, while the second describes the adaptation of public services to the conditions of competition. The new public management approach is relevant to the governance debate because 'steering' is a phenomenon that is at the very center of public management and in a sense steering is identical with governance. Political decisions and service delivery are actually two different things. Bureaucracy does not work well as it is. Instead, an entrepreneurial management approach is encouraged. Accordingly, the preoccupation of entrepreneurial management is competition, markets, customers and results. This change in the public sector can naturally be summarized as 'less management, more governance' (Rhodes, 1996: 655).

2.1.5. Governance In terms of Institutional Analysis

If we define the concept of "institution" before the "institutional approach", it can be defined as the repeated thinking practices of people; the point that is primarily emphasized here is that institutions are "thought structures" rather than an "organizational structure" (Sowell, 1967: 189). Carden, on the other hand, defines institutions as a system that includes rules that determine the social structure, restrictions that determine the interaction between people, formal and informal rules and regulatory mechanisms (Carden, 2007: 5).

In terms of governance, the role played by a number of institutions in the institutional approach process is emphasized. The extent to which the parliament or other institutions play a role in effective governance is investigated. In the process of creating civil society, institutionalist theory argues that a well-functioning institutional structure is needed. In other words, institutions must be created first (Rhodes, 1996: 655).

Although institutional approaches are effective in defining different organizational forms, they are criticized as insufficient to explain why some organizational forms are chosen among others and evolve over time (Brint and Karabel, 1991: 343).

2.1.6. Governance as a Minimal State

“Governance in the sense of the minimal state” redefines the limitation of the state through privatizations and cuts and public intervention; however, while the share of the public and public expenditures in the Gross National Product has decreased, the share of local governments and national health services has increased partially compared to other expenditures (Martinussen, 1997: 34).

2.1.7. Governance In Terms of Neo-Marxism and Critical Theory

The main emphasis of the neo-Marxist theory, which is positioned at opposite side to the governance approaches, is that “late capitalism has a legitimacy crisis”. According to the neo-Marxist theory, the capitalist state is based on capital accumulation and creates enormous inequalities in society. The Welfare State is structured to raise the living standards of the lower strata of society. According to neo-Marxists, the aim here is to overcome the crisis of capitalism by means of administrative revisions and to ensure the continuation of the system (McIvor, 2020).

3. E-Governance

“E-governance” is a governance process that provides horizontal coordination of all relevant stakeholders in government administration organized as networks, based on a transparent, accountable governance approach dependent on information technologies (Demirel from Dhalewale, 2010: 70).

E-governance, which is based on the interaction and integration of all stakeholders in public administration around the logic of “network organization”, strives to create a management philosophy based on dialogue and cooperation between citizen and state.

The concept of “internet governance”, which is another concept used in the close sense of “e-governance”, refers to a system in which actors such as governments, private sector and non-governmental organizations that are active on the internet network, determine the principles and rules that are valid in network management (Dijk, 2016: 201, 202).

When we examine the practises and applications related to e-governance around the world, we can give example the computer processing and updating of copies of cultivated and leased farmland in the state of Karnataka, the “Ghana Automated Clearing House (GACH) Project” which was created in order to facili-

rate, develop and coordinate the electronic information exchange between public institutions and private sector in Ghana, also Estonia, one of the pilot regions for digital applications, the “e-citizen project” in which public services are transferred to electronic media and “e-ministry” in Malta which is responsible for the execution and development of many electronic-based projects produced in the country and keeping population records online. In Mexico, there is the “e-Mexico” project to reduce the digital divide (Demirel, 2010: 75-80).

When we examine studies on e-transformation in Turkey, an important step was taken by joining the e-Europe+ initiative in 2001. In this context, a plan called “e-Transformation Turkey Project” was put into practice in 2003-2004 for the integration of the public administration into the electronic environment, thereby focusing on the e-government infrastructure works and thus providing a fast, effective and transparent public service. Actions for the information society strategy were determined by the State Planning Organization (SPO) within the scope of the 2003-2004 “Short Term Action Plan”. In this context, the 2006-2010 “Information Society Strategy and its Annex Action Plan”, which includes the period between 2006-2010, was prepared and entered into force (ibid.).

An important issue about e-governance is the establishment of the legal framework that ensures the validity of public transactions conducted on the internet. The existing traditional bureaucratic culture is likely to resist new electronic-based managerial processes. To point out, it is the governance processes that will reduce the conflict between the old and the new methods.

4. Social Media

Today, with the development of information and communication technologies, the use of internet and web-dialogue-based applications as a public relations tool is further developing in the process of restructuring the public administration. Internet and social media networks have become an indispensable part of public governance processes. Social media, which develops in the web-based environment provided by the Internet, changes the scale of the interaction by enabling two-way communication. In this context, social media platforms, which take up a lot of time in the daily lives of the people, are becoming an important part of the governance process, integrating into the public administration process (Sayimer; 2008: 29, 123).

Social media, as an area where users share content, thoughts, interests and information, cooperate by communicating anytime and anywhere, and where a com-

mon language is formed, is also increasing in administrative processes; supports participatory, democratic processes.

According to the “Digital 2021” report prepared by “We Are Social and Hootsuite”, the rate of time people aged 16-64 using social media in the world is 2 hours and 25 minutes a day. The most visited social media platforms are Facebook, Youtube, Whatsapp and Instagram. There are 4.2 billion people actively using social media in the world (<https://recrodigital.com/>). Considering that people use social media platforms so much, its use in public processes becomes indispensable for effective governance processes.

Today, thanks to the internet and mobile digital technologies, the use of social networks is increasing and citizens’ participation in local administrative processes is encouraged. With the rapid and instant sharing of information, interactive audio-visual communication spaces are formed, and cooperation processes are realized by decreasing the borders between the governed and the governed on this ground. Also, direct communication takes place between the public and the local government by overcoming bureaucratic constraints (Alikılıç, 2012: 62).

Table. Social Media Types

Facebook

It was created in 2004 by Mark Zuckerberg to increase communication among Harvard University students on the internet, and then spread to the whole United States and the world. Today, it is the social media platform with the second highest number of users with 1 billion 350 million users (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Facebook>). In an environment where thoughts, photos and videos are shared, friendships are made, and interests are revealed.

Twitter

Founded by Jack Dorsey in 2006, the “twitter” application is a microblogging service where users can send 140-character “tweet” messages to each other.

Youtube

Founded in 2005 by Jawed Karim, Steve Chen, Chad Hurley, the application serves as a video sharing environment.

Instagram

Founded in 2010 by Kevin Systrom and Mike Krieger, the application is used as a photo and video sharing service on social media.

Flickr

Founded by Ludicrop in 2004, the application serves as a photo, video sharing and hosting environment.

Pinterest

It is a social networking platform created by Ben Silbermann, Paul Sciarra and Evan Sharp in 2009, where images are shared and operated with a clipboard system.

LinkedIn

Founded in 2002, it is a social networking and business platform that enables employers and job seekers to meet and exchange information.

Source : (Çağıl, 2017: 20- 30).

The biggest criticism of social media platforms is that social media creates false reality spaces by distorting the realities of daily life; thus, it is that capitalism controls the masses by manipulating reality by hiding its contradictions. Such a society, which internalizes the language and signs of the dominant production relations through the media and mass communication, corresponds to the society that Debord envisions as the “the society of the spectacle” (Debord, 2017: 35-40). In this society, the relationship with reality has begun to distort; a virtual environment in which the society thinks they have freewill is created and thus the addiction of false needs of society increases actually enslaved by increasing their dependence on these false needs.

Morley and Robins (Morley and Robins, 2011: 30), describing social networks as “visual/auditory geography”, by indicating that the virtual and real is articulated with each other on these digital spaces like social media platforms by realizing many activities and transactions in daily life such as information sharing, shopping, banking transactions and social events much faster and more effectively, they respond to criticisms of social media (Bennet & Thornton, 2012: 495-498).

5. Public Participation In Public Decision Making Through E-Governance And Social Media

Social media platforms, as areas where cooperation and interaction are very intense, correspond to the “life world” explained by Habermas, which corresponds

to the cultural consensus that has a strong potential for change in terms of public administration.

The similarity between the “life world”, one of the basic concepts of Habermas’s “theory of communicative action”, and social media channels lies in the fact that they are the ground for the realization of communicative reason. This world of life proposes an ethic of communication that fosters peace, solidarity and reconciliation among individuals (Habermas 2019: 681-690). This morality is based on the primacy of a communicatively established and empathetic mind over a subject-centered mind. Social media forms the current basis of such morality as a field where information, culture and symbols exchange.

According to Habermas, the main problem of modern societies stems from the domination of the living universe by the state and the economic system. According to Habermas, society continues with the simultaneous functioning of the “life world” and “system” structures. In this process, liberation lies in the reorganization of the institutional structure in which system structures suppress the universe of life. It should be emphasized here that the system covering the field of power is not independent of communicative action, but is a structure shaped within it. It can be said that the life world is shaped by the interaction of communication and power (Habermas 2019: 740-755).

At this point, social media channels, which we can describe as the “life world”, undertake a more important task than ever and open the doors of this liberation. This area also coincides with the “public space” where social integration is achieved, which is one of the main discussion areas of Habermas’s studies. At the current level of public administration, social media networks have become an indispensable part of public governance processes in terms of the public sphere of communication. As an area where a common language is formed, social media also realize the public participation in public administration processes easier than ever before.

Internet-based technologies that enable mutual interaction in public administration and developing social media and e-governance processes increase the functionality of democratic, transparent and participatory democracy by creating dialogue channels between citizens and the state. The public influence on administrative processes by using social media environments and the development of cooperation mechanisms correspond exactly to the processes that create the culture of compromise that Habermas’ stress with the life world.

Social media is based on the “communicative rationality” that Habermas mentioned as a field that has its own rules and language, operates with users’ content production, and forms the basis for the formation of a common mind. The language created here and collectively created system continue with “argumentation procedures” for social media.

With the active use of social media in public administration, the mechanisms of influence on administrative decisions and participation of the public in administrative decisions increase and an effective area is formed in terms of governance processes. Social media and e-governance processes enable symmetrical communication and enable the active participation of the public in local administrative processes. Thus, social media exists as one of the most important areas for the collaboration and creative action of collective intelligence.

Social media platforms offer the opportunity to learn people’s preferences and encourage the democratic decision making process and implementation of these decisions. Thanks to the internet, mobile technologies, digital applications and social media, which are among the means of e-governance, strong communication and interaction areas emerges by ensuring the rapid and effective participation of citizens in local administrative processes, regardless of place and time.

In the face of developments in scientific and technological areas, it is not only the government that we encounter in the production and distribution of public services; but also private and voluntary organizations and even international organizations are involved and interdependence is increasing inevitably, so that horizontal organization models emerge by increasing intercultural relations and interaction strengthening the cooperation process of civil society.

Governance processes are very important basically in terms of creating a reconciliation ground between the state and the market, operating networks formed on the basis of cooperation, ensuring that the ways of adapting the traditional administration styles with the information age and creating and providing a roadmap on how to overcome possible new contradictions.

Different legal problems arise in the e-governance process, especially in social media platforms on dimension of interaction and communication level based on the Internet. Especially the inadequacy of legal regulations against violations of rights such as unauthorized access to personal data and the unauthorized use of this data, and the difficulty of prosecuting those who commit cyber crimes are among the difficulties in this area. The point that should be mentioned here is that

social media platforms and e-governance process should be supported in terms of freedom of expression, right of communication, access to information, and democratization of communication (Başaran, 2019: 14-17). However, it should be taken into account that this right is not an unlimited area of freedom, and the establishment of its legal framework is also necessary for the use of these rights. (Dijk, 2016: 199).

CONCLUSION

The participation of the public in the public decision-making process reaches very different dimensions today by exceeding the boundaries of time and space thanks to e-governance and social media designed on internet-based digital and web-based applications. Establishment of an effective, participatory, transparent, accountable, democratic environment in the public administration process and cooperation between the governing and the governed is possible thanks to e-governance. It is clear that in order to overcome the difficulties of the traditional administration process, it is necessary to benefit from the effect of social media platforms together with the e-governance process.

In terms of public administration, it is necessary to encourage the participation of the public in decision making process, implementation and supervision, especially using electronic governance mechanisms. In addition, non-governmental organizations should take an active role as one of the actors that will strengthen the governance process by creating the infrastructure of organized society

Although it is clear that citizens generally prefer traditional participation methods within the framework of the established bureaucratic culture, this problem is overcome by the new generation's tendency to use technological systems and providing data security on the Internet by means of stronger systems. Thus the intensive use of social media platforms by the "z generation" increases the operability of e-governance processes.

EXTENDED SUMMARY

At the current level of information and communication technologies, public administration processes are also changing; so it has been possible more effective, efficient, faster and higher quality forms of public service delivery and more effective participation of citizens in these processes. Governance processes that aim at the interactive participation of citizens in public administration processes form the basis of common sense and cooperation through digital technologies, electronic governance processes based on the internet and mobile devices, and social media.

The main purpose of this study is to reveal that the governance process opens the doors of paradigm change in terms of overcoming the limitations of traditional bureaucracy in citizen participation in local administrative processes through e-governance and social media platforms developed on the basis of information and communication technologies.

In this context, the questions of whether e-governance processes and social media channels, which are based on the use of information and communication technologies in decision-making processes related to public administration, play a catalytic role in the participation of the public in administrative processes, are effective in providing data on local administrative problems by increasing the communication/interaction and cooperation mechanisms of the public are revealed.

The method used in the study is to explain the relationship between governance processes and social media on the basis of Habermas's "communicative action theory"; The possible contributions of this process to public administration are revealed. Habermas' theory of "communicative action" provides us with useful conceptual tools to explain these processes. In this study, the governance process is explained by making a literature review with the content analysis method. The phenomenon of governance is explained as the ground of realization of communicative action and cooperation in the intersection of governance approaches, electronic governance and social media.

It is explained that social media channels correspond to the "life world/universe" expressed by Habermas in his "theory of communicative action", and it is stated that this area allows the public to intensify with regard to cooperation and interaction. This lifeworld proposes a communication ethic that promotes peace, solidarity and reconciliation among individuals. This ethos is based on the priority of a communicatively constructed and empathetic mind over a subject-centered mind. In this respect, social media channels constitute the current basis of this communicative ethics as an area where information, culture and symbols are exchanged.

This area, which consists of social media channels, referred to as the life universe, coincides with a cultural consensus that has a strong potential for change in terms of public administration, and forms the basis for the organization of collective intelligence. Social media channels, which have their own rules and language and operate with users producing content, are based on the “communicative rationality” mentioned by Habermas. The language created here and the system created commonly continue with “argumentation procedures” refer to social media. Argumentation is based on “persuasion”, which provides communicative rationality. This exactly reveals the executive power of communicative action, which forms the basis of Habermas’s theory.

In conclusion, this study reveals that public participation in the public decision-making process has gone far beyond the traditional methods used in the past, transcending the boundaries of time and space, thanks to the e-governance process and social media platforms based on internet-based digital and mobile technologies and web-based applications. It seems important people’ submitting requests, complaints and producing solution and suggestions regarding the problems of the place where they live, in terms of conciliatory, democratic, transparent and accountable management processes, through e-governance and social media which includes the internet and mobile digital participation process, and the regulation of web-based and mobile application systems in this regard.

In the study, while it is emphasized that social media channels and e-governance processes should be supported in terms of the right to communication and access to information on the basis of democratic communication processes and freedom of expression, the idea that this right is not an unlimited area of freedom and that the creation of a legal framework is mandatory for the use of these rights is also put forward.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Dilek ŞAHİN, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Dilek ŞAHİN has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

REFERENCES

- Akran, C. C. (2003), *Değişim Çağında Devlet, Çizgi Kitabevi, Konya.*
- Alıklıç, Ö. Atabek, U. (2012). "Social Media Adoption Among Turkish Public Relations Professionals: A Survey of Practitioners", *Public Relations Review* (38), pp. 56-63.
- Başaran, F. (2019). "Bir Mücadele Biçimi Olarak İletişim Hakkı: Deneyim, Hatırlama ve Olasılıklar"
- İletişim Hakkı ve Yeni Medya: Tehditler ve Olanaklar adlı kitapta Derleyenler: Tezcan DURNA, Mutlu BİNARK, Günseli BAYRAKTUTAN, um:ag Vakfi Yayınları, Ankara.
- Bennet, R. M. and Thornton, E. N. (2012). "Governance Within Social Media Websites: Ruling New Frontiers", *Telecommunications Policy*, 36(6), 493-50.
- Brint S., Karabel J. (1991), *Institutional Origins and Transformations: The Case of American Community Colleges*, Powell, W.W. and P.J. DiMaggio (Ed.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis:1-4*, Chicago: University of Chicago Press.
- Carden, W.A. (2007), "Christian Ethics, Formal Institutions, and Economic Growth", *American Review of Political Economy*, 5(1), 34-53.
- Çağıl, A. (2017). *Sosyal Medya ile Dijital Pazarlama*, Dikeyksen Yayın, İstanbul.
- Çukurçayır, A. (2003). "Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Yönetişim", *Çağdaş Kamu Yönetimi-I*, (Ed: Muhittin Acar, Hüseyin Özgür&Muhittin ACAR), Nobel Kitabevi, Ankara, pp. 259-275.
- Debord, G. (2017). *Gösteri Toplumu*, (çev. Ayşen Ekmekçi&Okşan Taşkent), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Demir, A. S. (2009). "Sosyal Bilimlere Eleştirel Bir Bakış: Frankfurt Okulu ve Pozitivizm Eleştirisi", *Saü Fen Edebiyat Dergisi*, Sayı: 1, 59-73.
- Demirel, D. (2010). "Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-Yönetişim" *Türk İdare Dergisi* , Sayı: 466 Mart 2010, ss.65-94..
- Devendra, D. "E-Governance", e-zest Solutions Pvt. Ltd. www.e-zest.net/presentations/e-governance

- Dijk, J., V. (2016). Ağ Toplumu, (çev. Özlem Sakin), Epsilon Yayıncılık, İstanbul.
- Habermas, J. (2019). İletişimsel Eylem Kuramı, (çev. Mustafa Tüzel), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Hood, C. (1991). "A Public Management For All Seasons", *Public Administration*, Vol.69, 3 – 19.
- Kooiman, J. (1993). "Social–Political Governance: Introduction", *Modern Governance: New Government Society Interactions*, Sage Publications, London,
- Martinussen, J. (1997). *Society, State and Market, a Guide to Competing Theories of Development*, Zed Books Ltd, London.
- McIvor, D., W. (2020). Toward a Critical Theory of Collaborative Governance, *Administrative Theory & Praxis*, 42:4, 501-516.
- Morley, D., Robins, K. (2011). *Kimlik Mekanları: Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar*, çev. Emrehan Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Orhan, G., Yalçın, L. (2015). "Ağlar, Yönetişim Ve Ağ Yönetişi: Tarihsel ve Kavramsal Bir Değerlendirme", Ed. Özer Köseoğlu ve Mehmet Zahid Sobacı, *Kamu Yönetiminde Paradigma Arayışları: Yeni Kamu İşletmeciliği ve Ötesi (171-204)*, Bursa: Dora Basım-Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Özer, M., A. (2006). Yönetişim Üzerine Notlar, *Sayıştay Dergisi*, Sayı: 63, pp. 59-89.
- Rhodes, R.A.W. (1996), "The New Governance: Governing Without Government", *Political Studies*, 44 :652-667.
- Saymer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Seviçin, A. (1990). "Yönetim Biliminin Gelişim Süreci İçerisinde Sibernetik Yaklaşım ve Örgütsel Sibernetikler", Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Sobacı, M. Z. (2007). "Yönetişim Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5: 1
- Sowell, T. (1967). "The Evolutionary Economics of Thorstein Veblen", *Oxford Economic Papers*, New Series, 19(2), 177-198.

Stoker, G. (1998). "Governance As Theory: Five Positions", *International Social Science Journal*, 50, 1:17-29.

Üstüner, Y. (2008). "Kamu Yönetimi ve Ağ Yaklaşımları", *Kamu Yönetiminde Yeni Vizyonlar*, Ed. Bekir PARLAK, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Yüksel, M. (2000). "Yönetişim Kavramı Üzerine", *Ankara Barosu Dergisi*, 58, 3:145-159.

<https://recrodigital.com/>. (accessed January 23, 2022)

RUSYA'NIN UKRAYNA POLİTİKASI BAĞLAMINDA VEKALET VE MODERN SAVAŞ TANIMLAMALARI

Defining Proxy and Modern Warfare in the Context of Russia's Ukraine Policy

Hasan Alpay KARASOY* - Sabit Akın ZAIMOĞLU**

Öz

Rusya-Ukrayna savaşı, 1945 yılından 2022 yılına kadar Avrupa'da görülmemeyen bir fetih savaşını yeniden başlatmıştır. Bu savaş, bir yandan taraflar arasında yoğun bir konvansiyonel mücadele sahne olmuş, diğer yandansa devasa kaynaklara sahip Rusya karşısında Ukrayna, Batı'nın yaptığı yardımlar ile savaşı sürdürebilmiştir. Batı ise bu yardımları, bir ittifak şemsiyesi altında yapmamıştır. Dolayısıyla Rusya-Ukrayna savaşında iki husus göze çarpmaktadır: İlki, 21.yüzyılın ileri teknoloji ortamında savaş alanlarında hâlen varlığını devam ettiren siperler, toprak ve makineler gibi savaş araçlarıdır. İkincisi ise Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı yardımlar ve Ukrayna'nın bu yardımlarla savaşı sürdürebilmesidir. Bu iki husus bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Bu iki husustan hareketle Rusya-Ukrayna savaşının, günümüz "modern savaş"ını ve "üçüncü tarafların dolaylı yoldan katıldığı savaşları açıklamak için geliştirilen vekâlet savaş teorisini" anlamak açısından bir laboratuvar olduğu varsayılmıştır. Çalışmanın amacı, bu laboratuvarı, modern savaş ve vekâlet savaş teorisi perspektifinde incelemek ve geleceğin güvenlik ortamını şekillendirmek açısından ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşabilmek için bu savaştan dersler çıkarmaktır. Savaşın 2022-2023 yıllarıyla sınırlı olan bu çalışma, bahsi geçen yıllarda basına yansıyan haberler, internette yayımlanan makaleler ve yorumların betimsel analiziyle oluşturulmuş-

ABSTRACT

The war between Russia and Ukraine has unleashed a war of conquest that hasn't been seen in Europe since 1945. On one hand this war has witnessed an intensive conventional conflict between the parties, on the other hand Ukraine has been able to sustain the war by means of aid lent by West in the face of Russia which has enormous resources. This aid hasn't been lent by the West under an alliance umbrella. Hence, two points draw attention in the Russia-Ukraine war: The first is the apparatus of war such as trenches, artillery and mines, which still exist in the advanced technological environment of the 21st century. The second is the aid that the West has lent to Ukraine, and thanks to this aid Ukraine has been able to sustain the war. These two points are the focus of this study. From these two points of view, it has been assumed that the Russia-Ukraine war has been as a laboratory for understanding today's "modern warfare" and "proxy warfare theory", which has been developed to explain the indirect engagement in a conflict by third parties. The aim of this study is to analyze this laboratory from the point of view of modern warfare and proxy warfare theory and to take lessons from this war in order to gain information needed in terms of shaping security environment of future. This study, limited to the years 2022-2023 of the war, is based on a descriptive analysis of the news reflected in the press, articles and comments published

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi, dr.alpaykarasoy@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3813-2960

** Dr., İçişleri Bakanlığı, akinzaim@gmail.com, ORCID: 0009-0002-3472-0236

tur. Çalışma sonucunda; modern savaşlarda eski ve yeni savaş araçlarının bir arada bulunduğu, savaşa devam edebilmek için bir ülkenin dijital egemenliğini korumasının gerekliliği, gelişmiş keşif ve gözetleme kabiliyetlerinin savaş alanını daha parçalı hale getirdiği, yapay zekâ ve sosyal medyanın bir savaş silahı olarak kullanılabilmesi anlaşılmıştır. Buna ek olarak vekâlet savaşı kapsamında yapılan yardımların Ukrayna'nın savaşı kazanmasını değil sadece savaşa devam edebilmesini sağladığı ve başkalarının silahıyla savaşmanın bir ülke açısından onur kırıcı olabileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Modern Savaş, Vekâlet Savaşı, Rusya, Ukrayna

on the internet during these years. At the end of the study, it has been understood that in modern warfare, apparatus of old and new war coexists, that to sustain war, it is necessary to maintain digital sovereignty, that sophisticated reconnaissance and surveillance capabilities make the battlefield more partial, that artificial intelligence and social media can be used as a weapon. It also has been assessed that the aid provided as a part of the proxy warfare didn't enable Ukraine to win the war, but only to continue the war, and that waging a war with weapons of others may be derogatory for a country.

Keywords: War, Modern Warfare, Proxy Warfare, Russia, Ukraine

1. Giriş

Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı, Kore Savaşı (1950-1953) ve Vietnam Savaşı'ndan (1954-1975) sonra büyük ölçüde unutulmuş olan uzun süreli, yıpratıcı ve konvansiyonel savaşlara bir geri dönüş niteliğindedir (Tavberidze, 2024). 21. yüzyılın ilk çeyreğinde yapay zekâ, nesnelerin interneti ve robotik sistemler gibi teknolojik gelişmelerin insan hayatına girdiği bir dönemde, insan gücünün ve sanayi üretimine dayalı çelik ve patlayıcıların savaş alanındaki mücadelesi yeniden başlamıştır (The Economist, 2023). Ukrayna, devasa kaynaklara sahip olan Rusya karşısında yetersiz kalmış ve savaşı, Batılı ülkelerden aldığı yardımlar ile sürdürebilmiştir. Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı yardımlar ise bir ittifak ilişkisinin şemsiyesi altında yapılmamıştır. Batı'nın yardım yapmadaki amacının, Ukrayna ile müşterek çıkarlara sahip olması olduğu söylenebilir; ki bu çıkar, Rusya'yı durdurmaktır.

Bu çalışmanın odak noktası, Rusya-Ukrayna savaşının iki temel boyutudur: üst düzey konvansiyonel savaş ve Batı'nın Ukrayna'ya yaptığı yardımlar. İlk olarak, Rusya-Ukrayna savaşının konvansiyonel boyutu ve bu kapsamda kullanılan savaş araçları, "modern çağın özelliklerini yansıtan savaş ve/veya savaş türleri" (Speller, 2016: 5-6) olarak tanımlanan "modern savaş"ı anlamak açısından değerlidir. İkinci olarak, Batı'nın Ukrayna'ya yardım yapması ve savaşa doğrudan değil de Ukrayna'ya yardım yaparak dolaylı yoldan katılmasının, "stratejik sonucunu etkilemek isteyen üçüncü tarafların bir çatışmaya dolaylı yoldan katılımı" (Mumford'dan aktaran Karasoy, 2023: 132) şeklinde tanımlanan "vekâlet savaşı" teorisi kapsamında değerlendirilmesi mümkündür.

Savaşları incelemenin birçok gerekçesi vardır: desteklediğiniz tarafın kazanmasına yardımcı olmak, benzer savaşların çıkmasını engellemek, savaşların neden başladığını anlamak ve savaşın sosyal ve siyasi etkilerini kavrayabilmek (Williams, 2018: 176). Savaş aynı zamanda sert bir öğretmendir; savaşan tarafların katlandığı zorluklardan ve yaptıkları fedakârlıklardan geleceğe dair çıkarılabilecek birçok ders ve bilgelik vardır (Walt, 2023). Bu çalışmada, Rusya-Ukrayna savaşının modern savaş ve vekâlet savaşlarının anlaşılabilmesi için bir laboratuvar işlevi görebileceği varsayımıyla bu savaştan alınabilecek dersler incelenmektedir. Bu incelemenin gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir:

1. *Gelecekteki Savaşlara Hazırlık*: Bu savaşın incelenmesiyle, benzer bir konvansiyonel savaşta ulusların neye ihtiyaç duyacakları, ne tür tehditlerle karşılaşacakları ve gelecekteki savaşlara nasıl hazırlanacakları daha netlik kazanacaktır. Bugünün savaş tehditleri ne kadar görmezden gelinirse, yarın onları geri püskürtmek o kadar zor olabilir.
2. *Vekâlet Savaşlarının Anlaşılması*: Vekâlet savaşları konusunda dünyada önde gelen isimlerden biri olan A. Mumford'a göre, "gelecek yıllarda daha zararlı sonuçlarından kaçınmak için vekâlet savaşlarının öğrenciler, akademisyenler ve politika yapıcılar tarafından daha iyi anlaşılması gerekmektedir" (Mumford, 2013: 110-111).

Rusya ve Ukrayna arasında 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı ile şiddetlenen mücadeleleri anlamak için Türkçe literatürde en sık başvurulan savaş teorisi "hibrit savaş" teorisidir (Aras ve Yıldırım, 2022; Gökçe ve Şengönül, 2017; Karabulut, 2017; Özdemir ve Eminoğlu, 2022). Rusya'nın 2022'de başlattığı savaş da hibrit savaşın teorik penceresinden analiz edilmiştir (Arslan, 2023; Karasoy, 2022). Ancak Türkçe literatürde Rusya-Ukrayna savaşının "vekâlet savaşı teorisi" kapsamında incelenmesine yönelik çalışmalar yetersiz kalmıştır (Karasoy, 2022). Ayrıca "modern savaş" kavramı da Türkçe literatürde yeterince ele alınmamış ve anlamı muğlak kalmıştır (Yılmaz, t.y.; Yedigaroğlu, 2017). Bu çalışma, Rusya-Ukrayna savaşını modern savaş ve vekâlet savaşı teorisi kapsamında inceleyerek Türkçe literatürdeki bu eksiklikleri tamamlamayı amaçlamaktadır.

2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna savaşını anlamaya yönelik bu çalışma, 2022-2023 yıllarıyla sınırlıdır. Bu yıllarda savaş ile ilgili basına yansıyan haberler, internette yayınlanan makaleler ve yorumlar toplanarak betimsel bir yolla analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda modern savaş kapsamında sekiz, vekâlet savaşı kapsamında beş ders çıkarılmıştır. Modern savaşlarda yeni ve eski savaş araçlarının bir arada kullanıldığı, savaş silahları bakımından niteliğin yanı sıra niceliğin hâlen

önemli olduğu, bir ülkenin savaşı komuta-kontrol edebilmesi için internetin önemi ve savaşın geleceği olarak nitelenen “insansız hava aracı savaşını” kazanabilmek için elektronik savaş kabiliyetinin önemi anlaşılmıştır. Vekâlet savaşı teorisi açısından ise Ukrayna'ya yapılan yardımların saldırıdan ziyade savunma savaşı vermeye olanak verdiği, yapılan veya yapılacak olan gelişmiş silah yardımlarının hemen savaşa dâhil edilemediği ve başkalarının silahıyla savaşmanın onur kırıcı olabileceği de çalışma sonucunda vurgulanması gereken hususlardandır.

2. MODERN SAVAŞ KAVRAMI VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

Rusya-Ukrayna savaşı, çağdaş savaş kavramlarını ve stratejilerini yeniden değerlendirmeyi zorunlu kılan bir dönüm noktası olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, modern savaş kavramını anlamak ve bu savaşın ışığında ortaya çıkan dersleri değerlendirmek önemlidir.

2.1. Modern Savaşın Tanımı ve Kapsamı

Modern savaş, insanlık tarihinin modern çağı tarafından şekillendirilmiş ve bu çağın özelliklerini yansıtan savaş ve savaş türlerini ifade etmektedir (Speller, 2016: 5-6). Ancak, modern çağın hangi dönemi kapsadığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu'na (2024) göre “modern” sözcüğü “çağdaş, çağcıl” olarak tanımlansa da bu tanımın kapsamı üzerinde bir fikir birliği yoktur. Örneğin, Theodore Ropp'un “War in the Modern World” adlı kitabında modern çağ 1415 yılıyla başlatılırken; diğer yazarlar bu dönemi 1789 Fransız İhtilali, 18 Haziran 1815'te Napolyon'un Waterloo'daki yenilgisi veya 1861'deki Amerikan İç Savaşı gibi tarihlerle sınırlandırmıştır (Speller, 2016: 5-6).

Modern savaş kavramının amacı, içinde bulunulan zaman diliminde savaşın ve savaşçıların özelliklerini daha iyi anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, modern savaş kavramına ek olarak hibrit savaş, asimetrik savaş ve dördüncü nesil savaş gibi teoriler de günümüz savaşlarını anlamak için kullanılmaktadır. Bu teorilerden biri de bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacak olan vekâlet savaşı (proxy warfare) teorisi. Günümüz savaşlarını anlamak için kategorik ayrımlardan ziyade savaşların teknolojik, ekonomik ve sosyolojik boyutlarına odaklanmak gerektiği de belirtilmektedir (Çalışkan, 2019: 54-55).

Teknoloji, savaş alanını şekillendiren en önemli unsurlardan biridir. Demiryolları ve telgraf gibi teknolojik gelişmeler, seferberlik hızını ve savaşın karakterini

değiştirmiştir (Norwood, Jensen ve Barnes, 2016: 83). Günümüzde de teknolojinin askeri alandaki yenilikleri tetikleyen en önemli unsur olduğu savunulmaktadır (Metz, 2000: 5). Modern savaşları anlamak için teknolojinin, özellikle bilgi teknolojilerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve etik boyutlarını da dikkate almak gerekmektedir (Metz, 2000: 5).

Bu çalışmada, modern savaş kavramı 1990'lı yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin savaş alanını nasıl şekillendirdiğini ve bu teknolojik gelişmelerin savaş alanındaki tezahürlerini ifade etmektedir. 1990'lı yılların başında Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana araştırmacılar, bir ülkenin başka bir ülkeyi karadan işgal etmesinin bir istisna olacağını ve düzenli orduların savaş alanında hakimiyetini kaybedeceğini öngörmüşlerdir (Kumar, 2013: 116; Kaldor'dan aktaran Yalçınkaya, 2019:4). Ancak bu öngörü, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle çürütülmüştür ve Rusya, Avrupada İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülme-yen türden bir fetih hareketine girişmiştir (Smith, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşını, modern savaşın teorik çerçevesinde incelemek, bu savaşın karakteristik özelliklerini ve teknolojinin savaş üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemlidir.

2.2. Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan Modern Savaş Dersleri

1. *Modern Savaşlarda İleri Teknoloji ve Uzak Geçmiş Bir Arada Bulunmaktadır.* Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşta bir yandan İHA'lar, sensörler, uydular, yapay zekâ ve akıllı mühimmatlar gibi ileri teknoloji ürünleri kullanılırken; diğer yandan bu savaşta sanki Birinci Dünya Savaşı yıllarını anımsatan siperler, mayınlı araziler ve yoğun bir şekilde kullanılan topraklar gibi 20.yüzyılın başlarındaki savaşların izleri görülmüştür (Biddle, 2023; France24, 2022; Kagan 2023; Singh, 2023; The Economist, 2023).

Savunma analistleri ve askeri liderler tarafından uzun süre şüpheyle karşılan-sa da İHA'lar, Ukrayna'daki savaşta önemli bir savaş aracı olduğunu kanıtlamış-tır (Singer, 2023). 21. yüzyılın ilk çeyreği itibarıyla savaş alanlarını kalıcı olarak değiştirme potansiyeline sahip olduğu belirtilen İHA'lar, Ukrayna'daki hedeflerin yaklaşık %86'sının belirlenmesini sağlamıştır (Singh, 2023; The Economist, 2023). İHA'lar sayesinde hedeflerini doğru bir biçimde tespit edebilen Rus topçu birlik-leri, hedeflerini 3-5 dakika içerisinde vurabilmekteyken; İHA kullanmayan Rus birliklerinde bu süre 30 dakikayı bulabilmekteydi (The Economist, 2023). Hedef belirleme ve vurma açısından savaş alanına kattığı bu hız nedeniyle savaşın gelece-ğinin İHA'lar tarafından belirleneceği savunulmaktadır (Biddle, 2023).

İHA'ların yanı sıra yapay zekâ da Rusya-Ukrayna savaşında hedeflerin belirlenmesinde kullanılmaktadır (Gilli, 2023). İHA'lar, saatte petabaytlara¹ ulaşan çok büyük miktarda video görüntüleri toplayabilmektedir ancak yeterli bant genişliğinin olmaması gibi nedenlerle bu görüntülerin tamamını geri gönderememektedir. Bu engel yapay zekâ teknolojisiyle aşılmıştır. Eskiden uzaktaki bir bulut sunucuda yapılabilen işlemler, İHA'larda bulunan küçük bir çip yardımıyla dahi yapılabilmekte ve İHA'lar, yerdeki bir nesnenin Ruslara ait tanklardan T-72 mi veya T-90 mı olduğunu ayırt edebilmektedir. Bu sayede İHA'lar, iletişimde kesintiler olsa bile hedefin türü ve koordinatları gibi küçük miktarda bir veriyi birliklere iletebilmektedir (The Economist, 2023).

İHA'lardan toplanan ve yapay zekâ yardımıyla analiz edilen verilerin yerdeki birliklerle anlık olarak paylaşılması, yerdeki silahların etkinliğini daha da artırmaktadır. Ukrayna'nın kullandığı birçok teçhizat Küba Füze Krizi'nden önce (Ekim 1962) tasarlanan Amerikan obüsleri ve Sovyet füze rampaları gibi herhangi bir hassas elektronik parça içermeyen teçhizatı. Ancak İHA'lardan alınan ve yapay zekâyla işlenen veriler, Soğuk Savaş yıllarından kalma bu teçhizatları ağ bağlantılı bir silaha dönüştürebilmektedir. Böylece hedefin tespiti ve atışın yapılması arasındaki zaman dilimi birkaç dakikaya ve hatta daha da az bir zaman dilimine inmiştir (Biddle, 2023; The Economist, 2023).

İHA'lar savaşta sadece keşif ve gözetleme amacıyla değil bizatihi bir savaş silahı olarak da kullanılabilir. Yerleştirilen patlayıcılar sayesinde İHA'lar, pahalı seyir füzelerinin bir alternatifi olarak özellikle Rusya tarafından kullanılmıştır (Lister, 2023a). Bir kısmı yukarıda da ifade edilen İHA'lar, sensörler ve uydular vasıtasıyla toplanan verilerin, askerilerin hedefleri hızlı ve doğru bir şekilde tespit ve imha etmesine olanak tanınması Wither (2010: 232) tarafından "ağ merkezli savaş (*network-centric warfare*)" olarak adlandırılmaktadır. İHA'lar gibi uzaktan kumanda edilebilen araçlara patlayıcılar yerleştirerek rakibe zarar verme esasına dayanan savaşları ise Kumar (2013: 119) "uzaktan kumandalı savaş (*remote control war*)" olarak adlandırmaktadır.

Savaş alanlarındaki etkisi nedeniyle modern savaşı anlamada farklı kavramlar (ağ merkezli savaş ve uzaktan kumandalı savaş gibi) kullanılmasına neden olan İHA'lar, saldırı hızını arttırmıştır (Melcalf, 2023). İHA'lar, uydular ve sensörler gibi araçlar vasıtasıyla hedeflerin uzak mesafelerden giderek artan bir hassasiyetle tespit edilmesi nedeniyle Noorman (2023), savaş alanlarındaki birliklerin yüksek yoğunluklu bir şekilde konuşlanmasının saldırıya uğrama ve verilecek zayıyatın yüksekliği

¹ 1 petabayt = 1048576 gigabayt

riskini artırdığını ve savaş alanlarının daha parçalı hale geldiğini savunmaktadır. Bu görüşü bir ölçüde doğru bulan Gady (2023) ve Kagan (2023), savaş alanlarında kullanımı ve kabiliyeti artan gözetleme faaliyetlerinin kitlesel zırhlı birliklerinden oluşan klasik kara saldırılarını ve büyük ölçekli sürpriz saldırıları zorlaştırdığını kabul etmektedir. Ancak Gady (2023), savaşların kaderini belirleyecek saldırı harekâtlarının sona erdiği şeklinde bir düşüncenin eksik olduğunu belirtmiştir.

İleri teknolojinin savaş alanına getirdiği ve bir kısmına yukarıda yer verilen teknolojik gelişmeler, tarafların sürekli gözlem altında olmasına ve mütemediyen devam eden bir temas haline sebebiyet vermiştir. Savaşın tarafları, savaşa ara verilmediği ve bir sığınağın da bulunmadığı savaş alanında çözümü, bir asırdan fazla bir süre önce kullanılan yöntemlerde bulmuşlardır: Siperler (The Economist, 2023). 700 millik cephe boyunca çamur dolu siperlerde piyadelerin savunma ve saldırı için çabaladığı Rusya-Ukrayna savaşı bu yönüyle oldukça tanıdık gelmekte ve uzmanlar bu savaşın Birinci Dünya Savaşı'nı andırdığını ifade etmektedir (Biddle, 2023; Cohen ve Gentile, 2023). Siperlere hapsolan tarafların yoğun topçu atışları yapması ve tıpkı o yıllarda olduğu gibi Rusya'nın halen güdümsüz toplar kullanması bu savaşın Birinci Dünya Savaşı'nı andıran bir diğer yönüdür (Biddle, 2023; O'Hanlon, 2023) ki buna aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir.

Rusya-Ukrayna savaşında karadan ilerlemek için zırhlı birliklere yoğun bir gereksinim duyulması, zırhlı birliklerin ilerleyişini durdurmak için arazilere yoğun miktarda mayınlar döşenmesi gibi uygulamalar da İkinci Dünya Savaşı yıllarını hatırlatmaktadır (Biddle, 2023; Doyle, Huang ve Gu, 2023; Kagan, 2023; Pietralunga, 2023). Bunlara ek olarak tıpkı birinci ve ikinci dünya savaşı yıllarında olduğu gibi hava koşulları savaş alanında dikkat edilmesi gereken bir faktör olma özelliğini korumaktadır. Örneğin şiddetli rüzgâr, şiddetli yağmur ve sıfırın alındaki sıcaklıklarda İHA'lar faaliyet gösterememektedir (Gady, 2023).

Kısacası Rusya-Ukrayna savaşına konvansiyonel savaş penceresinden bakılırsa; robotik sistemler insanların yerini almamış, günümüzde kullanımı artan siber saldırılar topçu ateşine duyulan gereksinimi ortadan kaldırmamış ve bilgi teknolojilerinin gelişimi tanklara duyulan ihtiyacı azaltmamıştır (Biddle, 2023). Savaşta İHA'lar, sensörler, yapay zekâ ve akıllı bombalar gibi modern savaş silahları kullanılmakla birlikte tanklar ve güdümsüz bombalar gibi yaklaşık yüz yıllık savaş silahları bir arada kullanılmıştır. Bu durum da savaşların karakterinde meydana gelen değişimin devrimsel değil evrimsel olduğunu göstermektedir (Biddle, 2023; Wither, 2010: 226) ve savaşın esasen aynı şeyin daha fazlası olduğu şeklinde yorumlanabilir (Çalışkan, 2019: 54). Bu ders maddesi kapsamında belirtilmesi gereken son bir husus da İHA'lar, sensörler, yapay zekâ, modernize edilmiş tanklar ve akıllı

bombalar gibi savaş araçlarının, başka bir ifadeyle teknolojinin, savaşın süresini kısaltmadığıdır (Singh, 2023).

2. *Topçuluk Modern Savaşlarda da Önemli Bir Silah Olduğunu Göstermiştir. Orduların uzun mesafelerden hedeflerini vurmasını sağlayan topçuluk "muharebe-lerin kralı (king of the battle)" olarak adlandırılmaktadır (Kirby, 2023). Rusya-Ukrayna savaşında toplar yoğun bir şekilde kullanılmış (Lendon, Gigova, Pleitgen ve Gak, 2023) ve Ukrayna'nın elindeki hatları tutmasında topçuluk önemli rol oynamıştır (Kagan, 2023). Ukrayna'daki kayıpların %80-%90'ına topçu ateşinin neden olduğu belirtilmektedir (Biddle, 2023).*

Kadim bir savaş aracı olan topçuluk Birinci Dünya Savaşı yıllarına göre önemli ilerlemeler kaydetmiştir (France24, 2023). Topçuluğun İHA'lar gibi keşif ve saldırı sistemlerine entegre olarak kullanılması (Kagan, 2023) ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin Ukrayna'ya verdiği, hedefini GPS sinyallerini kullanarak vurmasına olanak tanıyan küçük ve güçlü bir çip taşıyan Excalibur top mermileri gibi mühimmatlar, modern savaşlardaki yerini perçinleyen topçuluğu daha ölümcül hale getirmiştir (The Economist, 2023; Singh, 2023). Zaman içerisinde topçuluktaki ilerlemeler neticesinde Birinci Dünya Savaşı yıllarında atılan her 100 top mermisinde yaralanan ve ölen yaklaşık 2 askerken, bu sayı İkinci Dünya Savaşı'nda 3'e çıkmıştır. Rusya-Ukrayna savaşında ise Ukrayna'nın fırlattığı her 100 top mermisi ortalama 8 Rus askerinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur (Biddle, 2023).

Ağustos 2023 itibarıyla Ukrayna'daki Rus kayıplarının %85'inin Ukrayna topçusundan kaynaklandığı (Biddle, 2023) göz önüne alınırsa, Rus savaş makinesinin etkinliğini körelten en önemli unsurun topçu atışları olduğu söylenebilir (The Economist, 2023). Ancak belirtmelidir ki savaşta her iki tarafın kullandığı bütün top mermileri hassas güdümlü değildir ve birçoğu nispeten eski modadır (Biddle, 2023). Ancak bu savaş, karşı tarafın kaynaklarını tüketme potansiyeli olduğu için modern savaşlarda eski moda bile olsa savaş araçlarının dikkate alınması gerektiğini göstermiştir. Savaşta modern teknolojinin meyveleri önemlidir ancak bunlar, Rusya gibi devasa stoklara sahip bir ülke karşısında savaşı kısa sürede kazanmayı garanti etmemektedir (Horobets, 2023). Bir başka ifadeyle modern savaşlarda teknolojinin kitleye üstün geleceği (veya niceliğin niteliği yenebileceği de denebilir) düşüncesinin geçerli olmadığı görülmüş ve niceliğin hâlâ önemli olduğu anlaşılmıştır (Detsch, 2023; Horobets, 2023; The Economist, 2023). İngiliz General Patrick Sanders bu durumu anlamlı bir örnekle şöyle ifade etmektedir: "*Bir nehri siber bir yol kullanarak geçemezsiniz*" (The Economist, 2023). Öte yandan yüksek teknoloji ürünlerinin etkinliği karşı önlemlerle azaltılabilmektedir ki aşağıdaki ders maddesinde bu konu üzerinde durulacaktır.

3. *Elektronik Savaş Kabiliyetleri Yeni Teknolojilerin Etkililiğini Önemli Ölçüde Azaltabilmektedir.* Modern savaşlarda o çağın son teknoloji ürünleri kullanılsa da ordular, son teknolojinin getirdiği yeni tehditlere uyum sağlayabilmekte ve alacakları karşı önlemler ile bu tehditlerin etkinliğini azaltabilmektedir (Biddle, 2023). Örneğin ABD'nin Ukrayna'ya verdiği Himars ve Excalibur gibi hedeflerini GPS sinyalleriyle bulan hassas güdümlü mühimmatlar, Rusya'nın GPS sinyallerini bozması nedeniyle hedeflerinden farklı yerlere isabet etmişlerdir. Dolayısıyla yüksek teknoloji içeren bu silahlar, Rusların elektronik savaş kabiliyetleri nedeniyle daha az etkili hale gelmişlerdir (Financial Times, 2024; Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023).

Elektronik savaş (electronic warfare) kısaca “*düşman kuvvetlerini ve silahlarını kontrol edebilmek için düşman elektronik sistemlerini tespit etmek, elektronik olarak saldırmak ve ayrıca, taraflardan bir tanesinin kendi elektronik sistemlerini ve hedef olabilecek diğer varlıklarını teknik istihbarattan (elektronik istihbarat gibi), elektronik sinyalleri bozacak girişimlerden ve kasıtlı olmayan müdahalelerden korumaya yönelik gerçekleştirilen bir dizi önlem ve eylem olarak*” tanımlanmaktadır (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 69-70).

Tarafların elektronik savaş kabiliyetleri, akıllı mühimmatların yanı sıra savaşta İHA'lar kullanılarak yapılan keşif, gözetleme, hedef tespiti ve intihar saldırıları gibi eylemlerin etkinliğini de büyük ölçüde engellemiştir (Kagan, 2023). Bu yönüyle elektronik savaş, akıllı mühimmatların uydularla ve İHA'ların karargâh ile bağlantısını kesen “*görünmez bir makas*” olarak nitelenmiştir (Financial Times, 2024). Gelişmiş silahlara karşı geliştirilen bu gibi önlemler, modern savaşlarda eski silahların da kullanımına neden olmuştur ki savaşta Rus toplarının çoğu, Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi güdümsüzdür (O'Hanlon, 2023).

Rusya'nın yanı sıra Ukrayna da elektronik savaş etkin bir şekilde kullanmakta, Rus İHA'larını tespit edebilmekte, bu İHA'ların veri aktarımını ve uydu sistemlerinden elde edilen verileri engelleyebilmektedir. Dolayısıyla elektronik savaş koruması olmayan İHA'lar, karşı taraf için kolay birer av olabilmektedir (Financial Times, 2024). Bir başka ifadeyle İHA savaşını kazanmanın anahtarı elektronik savaştır (Financial Times, 2024; Lister, 2023c). 2022 yılının Şubat ayında başlayan Rus işgalinin, Rusların beklediği şekilde hızlı ilerleyememesinin bir nedeni olarak da Rus askeri iletişiminin bozulması, sinyallerin karıştırılması ve Rus gemilerindeki elektronik sistemlere müdahale etmek şeklinde kullanılan elektronik savaş yöntemleri olduğu ifade edilmektedir (Jha, 2023). Ukrayna savunmasının güçlendirilmesine yönelik Rus elektronik savaş kabiliyetlerinin köreltilmesinde ve Rus sinyal

bozucuların yerlerinin tespit edilip bunların yok edilmesinde ABD'nin desteği de önemli rol oynamıştır (Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023).

4. *Nükleer Silahların Uluslararası Arenadaki Önemi Devam Etmektedir.* Rusya-Ukrayna savaşı, nükleer çağın Soğuk Savaş'ın kendisiyle birlikte sona ermediğini göstermiştir ve nükleer silahlar uluslararası güvenliğin önemli bir unsuru olmaya devam etmektedir (Allison, 2023). Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik bir işgal hareketi başlatmasının en önemli motivasyon kaynağının, Ukrayna'nın bir nükleer güç olmaması ve nükleer bir ittifakın koruma şemsiyesi altında bulunmaması olduğu söylenmektedir (Talmadge, 2023). Rusya'nın sahip olduğu nükleer silahlar, savaşın Rus topraklarına doğru genişleme boyutu üzerinde etkili olmuş ve Ukrayna'ya yönelik dış yardımı durdurmasa da bu yardımların niteliğini ve hızını etkilemiştir (Talmadge, 2023). Örneğin ABD, Rus topraklarını vurmaması ve Rusya'yı provoke etmemek için Ukrayna'ya Rusya'yı vurabilecek uzun menzilli silahlar göndermemeye dikkat etmiştir (Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023; The Guardian, 2022).
5. *Siber Saldırlara Karşı Yapılacak Hazırlıkların Zorlu Bir Düşman Karşısında Bile Dijital Egemenliğin Korunmasını Sağlayabileceği Görülmüştür.* Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ın ilhakından Ukrayna'ya yönelik düzenlediği siber saldırılar (örneğin 2015 ve 2016 yıllarında Ukrayna elektrik şebekelerine yapılan siber saldırılar ve 2017 yılında başta Ukrayna bankalarını hedef alan NotPetya saldırısı gibi) Ukrayna'nın siber saldırılar karşısında savunma geliştirmenin önemini farkına varmasını sağlamış ve Ukrayna'yı harekete geçirmiştir. Bu harekete geçme, 2022 yılında işgale uğrayan Ukrayna'nın 2014 yılındaki Ukrayna'dan siber güvenlik alanında daha ileri bir seviyede olmasına yardımcı olmuştur. Şubat 2022'de başlayan işgal girişimi ile birlikte Ruslar aynı zamanda Ukrayna hükümetinin internet sitelerine ve telekomünikasyon altyapısı gibi alanlara siber saldırılar düzenlemiştir. Ancak hemen devreye giren Ukrayna siber güvenlik birimleri sayesinde Rusya, Ukrayna'nın telekomünikasyon altyapısını devre dışı bırakamamıştır. İşleyen internet altyapısı sayesinde Ukrayna, askeri savunma üzerindeki komuta-kontrolünü sürdürebilmiş, vatandaşlarıyla iletişim kurabilmiş, uluslararası arenayla bağlantılar kurup destek toplayabilmiş, yani kısacası savaşa devam edebilmiştir (Krebs, 2023; Jha, 2023).

² Dijital egemenliğin korunması, bir ülkede internet altyapısını kullanarak faaliyet gösteren bütün sistemlerin işlerliğinin sağlanması ve saldırılardan korunması olarak anlaşılabilir.

Ukrayna'nın internet altyapısının devam etmesinde ve Rusların siber saldırılarının savuşturulmasında bir dizi etken önemli rol oynamıştır. Bunlar arasında Ukraynalı yazılım mühendislerinin dünyanın en iyileri arasında yer almaları ve Aralık 2021'de savaşın yaklaştığını anlayan ABD Siber Komutanlığı (USCYBERCOM)'na bağlı ekiplerin Ukrayna'da faaliyet göstermeye başlamaları sayılabilir (Krebs, 2023).

Ukrayna'da internetin işlerliğini korumasında, ABD merkezli SpaceX şirketinin uzay tabanlı internet (space based internet) hizmetleri sunan Starlink uyduları da önemli rol oynamıştır. Bu uydular vasıtasıyla sağlanan internet bağlantısı sayesinde Ukrayna ordusu, Rus mevzilerine yönelik İHA saldırılarını komuta-kontrol edebilmiş ve Rusya'ya karşı ağ merkezli bir savaş yürütebilmiştir. Bu gibi örnekler, modern savaşlarda sivil uyduların ulusal güvenliğin sağlanmasındaki önemini göstermektedir (Jha, 2023).

Ukrayna'nın siber güvenlik alanındaki başarılı savunması neticesinde, Ukrayna elektrik şebekeleri ve uydu ağları (satellite network) gibi kritik altyapıları hedef alan Rus siber saldırıları, tıpkı Rusya'nın konvansiyonel işgal girişiminde olduğu gibi beklenen hızda ve kapsamda bir başarı elde edememiştir (Singer, 2023).

6. *Modern Teknoloji, Orduların Hata Payını Önemli Ölçüde Azaltmıştır.* Rusya-Ukrayna savaşı, modern teknolojinin savaş alanlarında dikkatli kullanılması gerektiğini ve modern teknolojinin ürünü olan silahların orduların hata payını önemli ölçüde azalttığını göstermiştir (Gilli, 2023). Örneğin bir birliğin asker(ler)inin halka açık bir şebekeden cep telefonu kullanması, cep telefonu numaralarını gözetleme teknolojisi sayesinde görülebilir ve birliğin yeri tespit edilebilir (Hardy, 2022). Dolayısıyla halka açık şebekeden yapılan bir arama veya atılan bir mesaj, birliğin saldırıya uğramasına neden olabilir.
7. *Modern Savaşlarda Sosyal Medya ve Yapay Zekâ Bir Silah Olarak Kullanılabilir.* Rusya-Ukrayna savaşında yapay zekânın düşman askerlerini tanımak için yüz tanıma yazılımı içerisinde kullanıldığı gibi (Singer, 2023), Ukrayna'nın cephane ve silah ihtiyaçlarını tahmin etmek için de kullanılabileceği düşünülmektedir (Tucker, 2022). Buradan, modern savaşlarda yapay zekâ teknolojilerinin farklı şekillerde ve amaçlarda kullanılabileceği anlaşılmaktadır. Bu farklı şekil ve amaçlardan bir tanesi de propaganda ve bilgi savaşı yürütebilmektir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, gerçek ile sahtesi arasındaki farkı bulanıklaştıran derin sahte (deep fake)³ videolarının kullanıldığı ilk

³ "yapay zekânın dijital olarak manipüle edilmiş, son derece gerçekçi olan ve gerçeğinden neredeyse ayırt edilemeyen ses ve video içerik üretiminde kullanılmasıdır" (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 50).

savaş olmuştur (Singer, 2023). Rusya'nın işgal girişiminin ardından Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Ukraynalılara teslim olma çağrısı yaptığı şeklindeki derin sahte videolar sosyal medyada yayınlanmıştır (Karasoy, Büyükçiftçi ve Şengönül, 2023: 51). Böylece, tıpkı savaşın taraflarının birbirlerinin internet altyapısını hacklemek amacı olduğu gibi (internet altyapısına yapılan siber saldırılar neticesinde karşı tarafta ölümlere, yaralanmalara veya ciddi maddi hasarlara neden olmak "siber savaş" olarak adlandırılmaktadır) sosyal medyada yapılan paylaşımlar ve beğeniler yoluyla da sosyal medya kullanan insanların beyinlerinin hacklenmesi amacı da (buna "beğeniler savaşı" anlamında "likewar"⁴ denmektedir) güdülmektedir (Singer, 2023).

8. *Liderlik, Modern Savaşlarda da Önemini Korumaktadır.* Savaşta özellikle Ukrayna açısından liderlik, ileri teknolojinin imkânlarını kullanarak mesajlarını ulusal ve uluslararası düzeyde yayma, ulusu ve orduyu bir bütün olarak savaşa devam etme iradesi ekseninde bir araya getirme gibi konularda Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın faaliyetleri ile kendisini bir kez daha hatırlatmıştır. Ukrayna Cumhurbaşkanı Zelenskyy, işgal girişimine uğrayan ülkesinde sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanarak kişisel liderlik, cesaret ve Ukraynalıları kolaylıkla etkileyebilen nükteli konuşması ile ulusunu ve ordusunu cesaretlendirmiştir. Ukrayna devleti ve toplumunun, Rusya'nın beklediği şekilde birkaç gün içerisinde çökmemesinde, ulusunun iradesini savaşa devam etme yönünde konsolide eden Zelenskyy'nin sergilemiş olduğu liderliğin önemli rol oynadığı ifade edilmektedir (Singer, 2023). Rus lider Putin'in, sarayındaki uzun masalarda danışmanlarıyla görüştüğü görüntülerin aksine Zelenskyy'nin bizzat savaş alanlarından görüntüler paylaşması, kendisini Kiev'den tahliye teklifine "tahliyeye değil mühimmata ihtiyacım var" şeklinde cevap vermesi, Ukrayna'nın mücadeleye devam etmesinde ve ihtiyaç duyduğu dış yardımı almasında etkili olmuştur (Singer, 2022).

Yukarıda modern savaş kapsamında Rusya-Ukrayna savaşından çıkarılabilecek derslerden bahsederken, ABD'nin Ukrayna'ya Himars ve Excalibur gibi akıllı mühimmatlar, Ukrayna'nın siber güvenliğini sağlamaya yardımcı olmak ve Rusya'nın elektronik savaş kabiliyetlerini köreltmek için teknik destek verdiğinden bahsedilmiştir ki bu husus dikkat çekicidir. Ukrayna'ya yönelik yardımların kapsamı silah, mali yardım, teknik destek ve istihbarat gibi geniştir (Goodson, 2023; Jones, 2022) ve Ukrayna'ya yönelik yardımlarda sadece ABD'nin değil Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin de etkin rol oynadığı bilinmektedir (Pifer, 2023). ABD ve AB ülkeleri,

⁴ Daha fazla bilgi için bkz. Singer ve Brooking, 2018.

kendileri bizzat savaşa dâhil olmasalar da Ukrayna'ya yönelik yaptıkları yardımlar “vekâlet savaşı (proxy warfare) teorisi” kapsamında açıklanabilir.

Literatürde genelde “vekâlet savaşı” ifadesi geçse de burada “vekâlet savaşı teorisi” ifadesinin kullanılması uygun görülmüştür. Bunun nedeni, “Rusya-Ukrayna savaşı vekâlet savaşı kapsamında incelenecektir” şeklindeki bir cümlede, Rusya-Ukrayna savaşının hangi veya ne zaman yapılan vekâlet savaşı kapsamında inceleneceği veya başka bir zamanda gerçekleşen başka bir vekâlet savaşı ile kıyas mı yapıldığı gibi akla gelebilecek hususların cümlenin anlaşılabilirliğini güçleştirme olasılığıdır. Buradaki amaç; iki aktör arasındaki savaşlarda, savaşa fiilen dâhil olmasa da savaşın bir aktörüne silah, istihbarat ve teknik destek gibi yardımlarda bulunarak bu aktörün savaşı kazanmasına destek vermek şeklinde gerçekleşen savaşları anlamak adına formüle edilen “vekâlet savaşı” yaklaşımı ekseninde Rusya-Ukrayna savaşını incelemektir ki, bu nedenle “vekâlet savaşı teorisi” demek uygun görülmüştür.

3. VEKÂLET SAVAŞI TEORİSİ VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

Vekâlet savaşı teorisi, uluslararası ilişkiler ve askeri strateji literatüründe giderek daha fazla önem kazanan bir kavramdır. Bu bölümde, öncelikle vekâlet savaşı teorisinin temelleri açıklanacak, ardından Rusya-Ukrayna savaşının bu teori kapsamında nasıl değerlendirilebileceği ve bu bağlamda hangi derslerin çıkarılabileceği incelenecektir.

3.1. Vekâlet Savaşı Teorisinin Temelleri

Vekâlet savaşı teorisi, “stratejik sonucunu etkilemek isteyen üçüncü tarafların bir çatışmaya dolaylı yoldan katılımı” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu dolaylı katılım, asil aktörün vekil aktöre silah, askeri eğitim ve finansman yardımı yapmasını içermektedir. Dolayısıyla vekâlet savaşı, doğrudan ve maliyetli savaşlardan kaçınmak isteyen devletler için makul bir alternatif sunmaktadır (Mumford, 2013’ten aktaran Karasoy, 2023: 132).

Bu teori iki temel aktörü kapsamaktadır: asil ve vekil. Asil aktör, savaşın doğrudan içinde yer almayan ancak savaşan taraflardan birine silah, mali yardım, istihbarat ve teknik destek sağlayan devlet veya devlet dışı bir aktördür. Asil aktörün desteği, vekil aktörün zaferinin kendi çıkarlarıyla uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Vekil aktör ise savaşın doğrudan içinde bulunan, devlet veya devlet dışı bir aktördür. Vekil aktörün savaşa devam edebilmesinde asil aktörün sağladığı destek hayati öneme sahiptir (Karasoy, 2023).

Asil aktörlerin vekil aktörlere destek vermesinin birkaç nedeni vardır: doğrudan ve maliyetli savaşlardan kaçınma isteği, savaşa doğrudan katılmanın haklı bir gerekçesinin bulunmaması, asil ve vekil aktörlerin ideolojik ve çıkar uyumluluğu veya doğrudan katılımın savaşı daha da tırmandırma riskinin bulunmasıdır (Karasoy, 2023; Mumford, 2013).

Vekâlet savaşı teorisi, modern savaşların karmaşıklığını ve çeşitli aktörlerin stratejik hedeflerine ulaşmak için nasıl dolaylı yollara başvurduklarını anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır. Bu teori, özellikle devletlerin doğrudan müdahaleden kaçınma isteği ve daha geniş stratejik çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri nedeniyle önem kazanmaktadır. Vekâlet savaşlarında asil ve vekil aktörler arasındaki ilişki, savaşın seyrini ve sonuçlarını belirlemede kilit rol oynamaktadır. Bu bağlamda, vekâlet savaşı teorisi, modern çatışmaların dinamiklerini analiz etmek ve uluslararası ilişkilerdeki güç dengelerini anlamak için vazgeçilmez bir araçtır. Rusya-Ukrayna savaşı gibi örnekler, bu teorinin pratikte nasıl işlediğini ve hangi stratejik sonuçlara yol açabileceğini gözler önüne sermektedir.

3.2. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Vekâlet Savaşı Olarak Değerlendirilmesi

Rusya-Ukrayna savaşı, vekâlet savaşı teorisi kapsamında değerlendirildiğinde, bazı analistler tarafından farklı yorumlanmaktadır. Geraint Hughes, King's College London internet sitesinde yayınladığı bir makalede, Rusya-Ukrayna savaşının bir vekâlet savaşı olmadığını savunmaktadır (Hughes, 2022). Hughes, Rondeaux ve Sterman'ın vekâlet savaşı tanımını referans alarak, bu tür savaşların temel unsurlarını açıklamakta ve Rusya-Ukrayna savaşının bu unsurlara uyup uymadığını değerlendirmektedir.

Vekâlet savaşının birinci temel unsuru, asil bir devletin savaşa doğrudan katılmak yerine savaşan taraflardan birine destek vermesi ve bu desteğin altında mevcut savaşın daha büyük bir çatışmaya dönüşme riskini azaltmak istemesi yer almaktadır (Hughes, 2022). Rusya-Ukrayna savaşında ABD ve diğer Batılı devletler, Rusya ile doğrudan bir çatışmaya girmek yerine Ukrayna'ya destek vermiş ve savaşa dolaylı yoldan katılmışlardır. Batılı ülkelerin bu dolaylı katılımının altında, nükleer bir güç olan Rusya ile doğrudan savaşmanın maliyetinden kaçınma isteği yatmaktadır. Ukrayna'ya verilen silahların menzilinın kısıtlanması ve Rusya'yı vurabilecek kritik silahların tedarikine izin verilmemesi bu endişenin bir sonucudur (Ali ve Stewart, 2023; Getmanchuk, 2023; Hooker, 2023; Roth, 2023; The Guardian, 2022).

Hughes'in (2022) altını çizdiği ikinci nokta, asil ve vekil aktörlerin ortak bir düşmanının var olmasıdır ki Rusya-Ukrayna savaşında Batı ile Ukrayna'nın "düşmanı" ortaktır: Rusya. Batı, bu ortak "düşmanla" doğrudan mücadele etmek yerine Ukrayna'ya destek vermekte ve mücadeleyi Ukrayna'nın kazanmasını, en azından yenilmemesini, beklemektedir. Vekâlet savaşlarında dış yardımın bedavaya gelmediği (Fog, 2017: 80) yönündeki ifadede olduğu gibi Batı'nın Ukrayna'ya verdiği destekte de bir takım çıkarları bulunmaktadır. Ukrayna'ya yönelik yaptıkları yardımlar karşısında Ukrayna'nın daha çok minnet göstermesi gerektiğini belirten Polonya'ya karşı Ukraynalı bir yetkili, Ukrayna'ya yapılan yardımın bir hayır işi değil Polonya güvenliğine bir yatırım olduğunu belirtmiştir (Chiappa, 2023). Ayrıca Ukrayna'nın savaşı kaybetmesi, ABD'nin liderliğine ve prestijine ciddi bir darbe indirebilecek (Kramer, Herbst ve Taylor, 2024), Rusya'nın Ukrayna'da toprak kazanmasından cesaret alan Çin'in Tayvan'a saldırı olasılığı artabilecek (Kramer, Herbst ve Taylor, 2024) ve Avrupadaki Rus tehdidi artabilecektir (McFaul, 2023). Ezcümle, Batı'nın Ukrayna'ya yardımları müşterek bir çıkarın sonucudur ve Batı'nın stratejisi, vekâlet savaşı yürütme stratejisi üzerine inşa edilen bir çıkar hesabıdır.

Üçüncü unsur ise asil ve vekil aktörler arasındaki ilişkinin gizli veya açıklanmayan bir ilişki olmasıdır (Hughes, 2022). Ancak, vekâlet savaşlarında bu ilişki açık da olabilmektedir (Mumford, 2013: 110-111). Rusya-Ukrayna savaşında Batı'nın Ukrayna'ya verdiği destek açık bir şekilde yapılmaktadır ve bu destek çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir: askeri malzeme yardımı, askeri eğitim, siber güvenlik desteği, mali yardım ve istihbarat desteği gibi (Associated Press, 2023; Krebs, 2023; Pifer, 2023; Jones, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşının vekâlet savaşı olmadığını öne süren Hughes'in (2022) gerekçeleri arasında Ukrayna'nın Rusya karşısında başarı sağlmasına yardımcı olacak silah ve mühimmatların tedarikindeki sürtüşmeler yer almaktadır. Ancak vekâlet savaşı literatüründe asil ve vekil aktörler arasındaki ilişkinin daima sorunsuz olması gerektiğine dair bir görüş bulunmamaktadır. Aksine, bu ilişkiler dinamik olup, her iki taraf da kendi çıkarlarını ön planda tutmaktadır (Karasoy, 2023: 144).

Ayrıca, Ukrayna ve Batı arasında Rus topraklarını vurabilecek silahların tedarikindeki sürtüşmelerin bir diğer nedeni, tartışmalı olsa da bizzat vekâlet savaşının bir unsuru olan mevcut savaşın daha da tırmanmasına engel olma isteğidir (Marquardt, Bertrand ve Cohen, 2023). Buna ek olarak Rusya-Ukrayna savaşı, Batı'nın konvansiyonel bir savaşa yeterince hazır olmadığını, dolayısıyla Ukrayna'ya istediği kadar mühimmat göndermenin güç bir durum olduğunu göstermiştir (Bertrand, Lieberman ve Hansler, 2023). Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın savaşın ilk günlerinden itibaren silaha ihtiyacı olduklarına dair Batı'ya çağrılarda bulunması (Hughes,

2022), Rusya-Ukrayna arasındaki ilişkinin bir ittifak ilişkisi değil “vekâlet ilişkisi (asil ve vekil aktörler arasında olması beklenen bir ilişki)” olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Rusya-Ukrayna savaşının bir vekâlet savaşı olmadığını öne süren Hughes'in (2022) ikinci gerekçesi, şayet Ukrayna savaşıma hazır olmasaydı Batı yardımlarının çok fazla işe yaramayacağıdır. Ukrayna'nın savaşıma hazır olmaması durumunda Batı yardımlarının işe yaramayacağı iddiası da doyurucu değildir. ABD'nin Ukrayna'ya yaptığı siber savunma desteği savaşın başlamasından daha önceye dayanmaktadır (Krebs, 2023). 2014 yılından itibaren ABD, Ukrayna'ya askeri yardım sağlamış ve Ukrayna'nın savaş kapasitesini artırmıştır (Charap ve Boston, 2022). Batı'nın yardımı olmadan Ukrayna'nın savaşa devam etme kabiliyetinin sınırlı olacağı ve Rusya'nın zafere daha yakın olacağı ifade edilmektedir (Greve, 2023).

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşında asil aktörler Batılı devletler ve vekil aktör Ukrayna'dır. Bu durum vekâlet savaşı teorisine uygun bir yapıyı göstermektedir. Vekâlet savaşlarında bir/birden fazla devlet bir başka devleti vekil güç olarak kullanabileceği gibi, savaşın bir tarafı için vekâlet savaşı niteliği taşıyan savaş, bir diğer taraf için bu niteliği taşımayabilir (Mumford, 2013). Nitekim Ukrayna açısından bir vekâlet savaşı niteliği taşıyan Rusya-Ukrayna savaşında Rusya, savaşa doğrudan katılmıştır ve savaş bu yönüyle Rusya açısından bir vekâlet savaşı niteliği taşımamaktadır.

Hughes'in (2022) değindiği bir diğer nokta, Rusya'nın olası bir mağlubiyet durumunda vekâlet savaşı terimini kullanarak bu durumu açıklamaya çalışabileceğidir. Bu durum, Rusya tarafından savaştaki mağlubiyeti açıklamaya yönelik kamuoyuna verilebilecek makul bir gerekçe olabilir ancak Rusya-Ukrayna savaşının bir vekâlet savaşı olduğu gerçeğini değiştirmez.

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşının vekâlet savaşı olarak değerlendirilmesi, bu çatışmanın dinamiklerini ve uluslararası ilişkilerdeki etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Hughes'in (2022) görüşlerine rağmen, Batı'nın Ukrayna'ya sağladığı kapsamlı destek, bu savaşı vekâlet savaşı teorisi çerçevesinde değerlendirmenin uygun olduğunu göstermektedir. Vekâlet savaşı teorisinin temel unsurları olan asil ve vekil aktörler arasındaki ilişki, bu savaşta net bir şekilde görülmektedir. Batı'nın, özellikle ABD'nin, Ukrayna'ya yaptığı silah, eğitim, mali ve istihbarat yardımları, Ukrayna'nın Rusya'ya karşı direnişini mümkün kılmaktadır. Ayrıca, vekâlet savaşlarının doğası gereği, bu tür ilişkilerde zaman zaman sürüşmelerin olması kaçınılmazdır ve bu, teorinin geçerliliğini zayıflatmamaktadır. Özetle, Rusya-Ukrayna savaşı, vekâlet savaşı teorisi perspektifinden değerlendiril-

diğinde, modern çatışmaların karmaşıklığının ve uluslararası güç dengelerinin nasıl şekillendiğinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

3.3. Rusya-Ukrayna Savaşı'ndan Vekâlet Savaşı Dersleri

1. *Asil Aktörün Vekil Aktöre Yaptığı Yardımlar Genelde “Tencerenin Kaynamasına Yetecek Kadar”dır.* Mumford, vekâlet savaşında vekil aktöre yapılacak yardımların mevcut savaş daha da tırmandırabileceğinden bahsetmekte ve bu konuda şu örneği vermektedir: 1979 yılında Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali sırasında dönemin Pakistan devlet başkanı Ziyâülhak, ülkesinin, Sovyetlere karşı direnen Afgan mücahitlere Amerikan silahlarının ulaştırılmasında ana güzergâh olmasına izin vermiştir. Ancak Ziyâülhak, dönemin CIA (Amerikan dış istihbarat kurumu) başkanı William Casey'ye “Afgan mücahitlere sadece ‘tencerenin kaynamasına yardım edecek kadar (keep the pot boiling⁵)’ silah verilmesi gerektiğini, büyük ölçekli yapılacak bir silah tedarikinin ‘tencereyi kaynarken taşıracakını (pot to boil over)’, yani Sovyetlerin Pakistan’a misilleme yapma riski doğurabileceğini” ifade etmiştir (Mumford, 2013: 42).

Dönemin Pakistan devlet başkanının Afganistan'a yapılan yardımların belirli bir sınırı aşmaması gerektiği, aksi halde Sovyetlerin Pakistan'a saldırabileceği endişesine benzer şekilde 2022 yılında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Batılı asil aktörler de aynı endişeyi paylaşmışlardır. Batılı asil aktörlerin lideri konumundaki ABD, Ukrayna'yı savaşta başarılı olabilmesi için bazı temel yeteneklerden mahrum bırakmıştır (Hooker, 2023). ABD Genelkurmay Başkanı yaptığı açıklamalarda “Rusya'ya doğrudan saldırı yapmaları durumunda Ukrayna'dan ABD'nin tedarik ettiği silahları kullanmamasını istediklerini, Ukrayna'ya verilen silahların Ruslara karşı meşru müdafaa yapmaları amacıyla verildiğini ve bu savaşın ABD ve Rusya arasında gerçekleşmediği” ifade etmiştir (Ali ve Stewart, 2023).

Batı tarafından 2022-2023 yıllarında Ukrayna'ya verilen silahlar genelde savunmaya ve Ukrayna'nın direnişini sürdürmeye yönelikti (Getmanchuk, 2022). Dolayısıyla Ukrayna'nın savaşı kazanması için değil, savaşa devam edebilmesi ve hayatta kalabilmesi için yapılan bu kısıtlı yardımlar (Lister, 2023b; Raik, 2023) nedeniyle Ukrayna adeta “bir eli arkadan bağlarken mücadele etmek” durumunda kalmıştır (Tavberidze, 2023).

⁵ Bu ifade “çatışmaları sürdürmeye yetecek kadar” şeklinde de çevrilebilir.

Rusya-Ukrayna savaşında Batı, kendi askerlerini Ukrayna'da savaşmaya göndermemek gibi, bazı kırmızı çizgiler belirlemiştir (Pifer, 2023). Batı, Ukrayna'ya savaşı kazanma fırsatı verecek yetenekler kazandırmanın bu kırmızı çizgiyi açacağı ve Rusya'yı nükleer bir savaş için provoke edebileceği konusunda endişelenmiştir. Batı ayrıca, Ukrayna'da alınacak bir yenilgi sonrası Rusya'daki olası bir iktidar değişikliğinin Rusya ve bölgesine bir kaos getirebileceğini de göz önünde bulundurmıştır (Hooker, 2023).

Rusya ile savaşta olan ülkenin Ukrayna değil de ABD olduğu fikrini körüklemekten kaçınan ABD, Ukrayna askerlerine verilen eğitimin bazı yönlerini de gizli tutmuştur (Cooper ve Schmitt, 2023). Batılı ülkeler, ayrıca elektronik savaş konusunda Ukrayna'ya verilen destek kapsamında bazı teknolojileri paylaşmakta isteksiz davranmıştır (Financial Times, 2024).

Silahların kullanım kısıtlamalarının yanı sıra Batı'nın Ukrayna'ya gönderdiği silahlar eksik ve peyderpey gönderilmiştir. Bunda, Soğuk Savaş sonrasında savunma harcamalarını azaltan ve silaha ayırdıkları parayı refaha tahsis ederek barış döneminden azami ölçüde faydalanan Batı'nın yapısal durumu da etkili olmuştur. Buna ek olarak Soğuk Savaş sonrasında Batı'nın terörle mücadele gibi genelde asimetrik savaşlarda⁶ yer alması ve yüksek yoğunluklu kara savaşlarında ihtiyaç duyulan ağır silahlara ihtiyaç duymaması da rol oynamış olabilir (Financial Times, 2022). Bu gibi nedenlerden kaynaklanan eksik ve parçalı dış yardım nedeniyle Ukrayna, askeri operasyonlarını azaltmak zorunda kalmış (Ellyatt, 2023) ve bu gibi durumlar nedeniyle azalan veya geciken saldırılar, Rusya'ya cephede daha fazla tahkimat yapma fırsatı vermiştir (Mikhelidze ve Tocci, 2023).

2. *Vekil Aktöre Verilen Bazı Silahlar Savaş Alanında Hemen Kullanılmamaktadır.* Büyük ve modern askeri sistemler kapsamlı eğitim ve malzeme desteği gerektirdiği için (Charap ve Boston, 2022) Batılı asil aktörler, özellikle de Doğu Avrupa ülkeleri, savaşın ilk zamanlarında Ukrayna ordusunun aşına olduğu ve kendilerinin de artık kullanmayacakları, Sovyetler döneminde kalma eski silahları Ukrayna'ya bağışlamışlardır (Kirby, 2023). Dolayısıyla savaşın ilk zamanlarında özel bir eğitim gerektirmeyen silah yardımları, savaşın ilerleyen döneminde Ukrayna'nın rakibi karşısında üstünlük kurabilmesi için Batı'nın ileri teknoloji silahlarına ihtiyaç duyması nedeniyle özel eğitim gerektiren silahlara doğru evrilmiştir. Örneğin Ukrayna'nın ihtiyaç duyduğu

⁶ "Asimetrik savaş, düzensiz bir savaş biçimidir ve 'gerilla savaşı, isyan ve terör' olarak adlandırılan gayri resmi, daha az donanım, insan ve desteğe sahip ancak dirençli bir rakip ile resmi-düzenli bir ordu arasındaki savaşı tanımlamak için kullanılmaktadır. Düşük yoğunluklu savaşla yakından ilgili bir kavram olan asimetrik savaşta, rakibin zayıf noktaları özel olarak hedeflenir ve asimetrik savaş kapsamında yürütülen operasyonlar, rakibin hareket özgürlüğünü ve iradesini etkileyen bir şok etkisi ve kafa karışıklığı gibi büyük bir psikolojik etki meydana getirir" (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 15).

ve Batı'dan talep ettiği F16 savaş uçakları için Ukraynalı pilotlar, uçakların kullanımını bilmedikleri için, yaklaşık 8 aylık bir eğitim almaları gerekmiştir (Babb ve Yarysh, 2023). Pilot eğitiminin yanı sıra F16'ların savaş alanında etkili bir şekilde kullanabilmesinin, Ukrayna'da hizmet verecek lojistik ve altyapı da dâhil olmak üzere bir dizi koşula da bağlı olduğu belirtilmektedir (Khrebet, 2024) ve bu nedenle ABD'li komutan James Hecker'in ifadesiyle bu uçakların savaşa hazır hale gelmesi 4-5 yıl sürebilecektir (CNBC, 2023). Dolayısıyla F16'ların savaştaki etkisi uzun vadede gerçekleşebilecektir.

Silahların bir kısmının sofistike olması ve özel eğitim gerektirmesi gibi etkenlerin yanı sıra Batı'nın verdiği bazı silahlar da arızalı olması, eski olması ve bakım gerektirmesi gibi nedenlerle savaş alanına hemen dahil edilememiştir (Krishnasai, 2023; Scheck ve Jakes, 2023).

Görüldüğü gibi Batılı aktörlerin Ukrayna'ya yönelik yaptıkları/yapmayı planladıkları bazı yardımların uzun vadede etkili olacağı görülmüştür. Bu durum, savaşın süresini ve sivil nüfus üzerindeki olumsuz etkisini arttırdığı gibi (Karasoy, 2023) asil aktör açısından vekil aktöre verilen desteği de etkileyebilmektedir.

3. *Vekâlet Savaşlarının Uzun Süreli Doğası Asil Aktörün Desteğini Etkileyebilmektedir.* Özellikle de vekil aktör, rakibi karşısında kayda değer bir başarı elde edememişse asil aktörün desteği azalabilmektedir. Rusya-Ukrayna savaşında da savaşın uzaması Batı'nın desteğini riskli hale getirmiştir (Gera ve Scislowka, 2023). Şubat 2023 itibarıyla savaşın bir yılını tamamlamasının ardından Batı'da hem askeri kaynaklar hem de Ukrayna'ya büyük miktarlarda askeri yardım sağlama isteği azalmıştır (Ellyatt, 2023). Batılı asil aktörlerin lideri konumundaki ABD'nin başkanı J. Biden bile savaşın başlarında Ukrayna'yı "savaş ne kadar sürerse sürsün destekleyecekleri" söylemleri yerine, savaşın bir yılının geçmesinin ardından Ukrayna'yı "ellerinden geldiği sürece destekleyecekleri" ifadesini kullanmıştır (Leonard, 2024) ki bu ifade ABD'de bile savaşa yönelik desteğin azaldığını veya azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Savaşın ilk yılını tamamladığı günlerde daha fazla Avrupalı, Ukrayna'nın kaybettiği toprakların tamamını geri alması gerektiğini ifade etmişken, savaşın ikinci yılını tamamlayacağı günlerde Avrupalılar arasında yapılan bir ankette ise Avrupalıların sadece %10'u Ukrayna'nın galibiyetine inandığını ve iki ülke arasındaki problemlerin uzlaşma yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiğini ifade etmiştir (Henley, 2024).

Rusya-Ukrayna savaşının uzaması ve her iki taraf için de bir çıkmaza girmesi, Batı'nın Ukrayna'ya yönelik desteğini azaltma riski taşımaktadır. Ancak Batı'nın

desteğini azaltan sadece savaş alanının durumu değil, aynı zamanda Batılı bazı ülkelerdeki iç siyasi olaylardır.

4. *Vekil Aktöre Yapılan Yardımlar ile Asil Aktörün İç Siyasi Olayları Arasında Etkileşim Vardır.* Bu konudaki en bariz örneği, birinci ve ikinci dünya savaşlarında toprakları adeta savaşın ana güzergâhı haline gelen ve Ukrayna'nın savaşa devamını ve başarısını en fazla isteyen ülke olarak nitelenebilecek olan Polonya'nın sergilediği söylenebilir.

Karadeniz üzerinden yaptığı tahıl ihracının Rusya tarafından engellenmesi üzerine Ukrayna, Avrupa kararı üzerinden tahıl ihracı yoluna gitmiş ancak bu durum başta Ukrayna'nın batıdaki en büyük kara sınırının bulunduğu Polonya olmak üzere Slovakya ve Macaristan gibi ülkeleri olumsuz etkilemiştir. Ukrayna tahılının Polonya piyasasına girmesi üzerine Polonya'da yaşanan tahıl bolluğu nedeniyle tahıl fiyatları düşmüş, Polonyalı çiftçiler bu durumdan rahatsız olmuş ve durumu protesto etmişlerdir. Ülkesindeki tahıl arzının artması ve çiftçilerin kazançlarının düşmesi üzerine Polonya, Ukrayna tahılına ithalat yasağı getirmiştir. Söz konusu bu durum Polonya ve Ukrayna arasındaki ilişkileri gerginleştirmiş, Ukrayna'daki savaşa yönelik halk desteğini azaltma riski doğurmuş ve Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Polonya'nın bu tutumunu eleştirmesi üzerine Polonya, Ukrayna'ya silah sevkiyatını durdurmuştur. Polonya'nın çiftçilerini korumaya yönelik Ukrayna tahılına ithalat yasağı getirmesi, kırsal kesimdeki oylarını kaybeden Polonya'daki dönemin iktidar partisinin, oyları yeniden konsolide etmesinin bir adımı olarak da yorumlanmıştır (Financial Times, 2023; Gera ve Scisłowska, 2023).

ABD'ye bakıldığında, Cumhuriyetçi seçmenler arasında Ukrayna savaşına verilen desteğin azalması (Tobin, 2024) ABD Kongresi'ne de yansımış ve bazı Kongre üyeleri arasında Ukrayna'ya daha fazla yardım yapılması tartışmalı bir hâl almıştır. Bunda, ABD'nin kaynaklarının sınırsız olmadığı, ABD için asıl tehlikenin Çin olduğu, Ukrayna için harcanan paraların sağlık hizmetleri ve yasa dışı göçü engellemek gibi ABD'nin yerel öncelikleri için kullanılabileceği düşünceleri ön plana çıkmıştır (Jones, McCabe and Palmer, 2023).

Görüldüğü gibi ABD ve Polonya örneklerinde olduğu gibi asil aktörlerin iç siyasi ve ekonomik durumunun Ukrayna'ya yapılan yardımlar üzerinde etkili olabileceği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla vekâlet savaşının asil aktörü için birinci öncelik kendi çıkarıdır, vekil aktörün çıkarı ikinci plana itilebilmektedir.

Rusya-Ukrayna savaşına daha geniş bir perspektiften bakan Katerji (2023), Ukrayna'daki savaşın Putin liderliğindeki Rusya'nın Batı'ya karşı yürüttüğü daha büyük bir savaşın parçası olduğunu ifade etmiştir. Katerji, Putin ve rejiminin uzun yıllardır Batı'ya karşı bir hibrit savaş⁷ yürüttüğünü ifade etmektedir. Slovakya'da Robert Fico, Hollanda'da Geert Wilders ve Fransa'da Marine Le Pen gibi aşırılık yanlısı siyasetçilere Putin'in destek vermesinin bu hibrit savaşın bir parçası olduğu ve Putin'in bu sayede Batılı liberal demokrasilerin ve Ukrayna'ya verilen desteğin altını oymak istediği belirtilmektedir (Katerji, 2023). Avrupa'da popülist gruplar ve aşırı sağın yükselişte olduğunu belirten Temnycky (2023) ise sadece Slovakya ve Hollanda'da değil Fransa, İtalya ve İspanya gibi daha büyük ekonomilerde de benzer bir durumun yaşandığını, Avrupa'daki bu aşırı sağ hareketlerin iktidar olmaları durumunda Ukrayna'ya yapılan yardımları azaltmanın veya durdurmanın yollarını arayacaklarını vurgulamaktadır.

Yukarıda ifade edilen dördüncü dersten hareketle Rusya'nın Ukrayna ile savaşında sadece konvansiyonel gücünü kullanmadığı, Batılı siyasetçilerle masadan ilişkiler kurduğu ve bu sayede "kaleyi içten fethetmek" istediği anlaşılmaktadır. Ruslar, savaşın 2025'ten sonra da sürmesini beklemekte, dolayısıyla savaşı uzun bir periyoda yaymak istemektedirler (Katerji, 2023). Rusların bu stratejilerinin altında başta ABD olmak üzere Avrupa ülkelerinde Ukrayna savaşına desteğini azaltacak veya sonlandıracak siyasetçilerin göreve gelme ihtimali, Batılı ülkelerin kamuoyunda Ukrayna savaşına verilen desteğin zaman içerisinde azalması, Batı'dan Ukrayna'ya gelen "bedava" yardımların bir sonunun olacağına inanması ve yardım alamayan bir Ukrayna'nın en fazla bir hafta dayanacağına olan inancının yattığı söylenebilir (Katerji, 2023; Pamuk ve Lewis, 2023; The Guardian, 2023; Temnycky, 2023; Tobin, 2024).

5. *Başkalarının (Asil Aktörün) Silahıyla Savaşmak Vekil Aktör Açısından Onur Kırıcı Olabilmektedir.* Yukarıda dördüncü ders maddesinde de ifade edildiği üzere Karadeniz üzerinden tahıl ihraç edemeyen Ukrayna, yönünü Batı'daki Avrupa ülkelerine dönmüş ve Avrupa'daki kara sınırları üzerinden tahıl ihraç etmeye başlamıştır. Ancak Ukrayna tahılının girdiği başta Polonya olmak

⁷ "Hibrit savaş konvansiyonel ve ekonomik mücadeleler, siber saldırılar, bilgi savaşı ve vekâlet savaşının bir kombinasyonudur. Hibrit savaş kapsamında ekonomik imkânlar, propaganda, vekâlet savaşı, ayaklanma, isyan, terör ve suç örgütleri belli bir amaca ulaşmak için aynı anda kullanılabilir" (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 107). Hibrit savaş geniş kapsamlı bir kavramdır ve Katerji'nin "Rusya'nın Batıya karşı hibrit savaş yürüttüğü" ifadesi, hibrit savaşın bir bileşeni olarak nitelenebilecek "devletlerin sürekli dikkatini gerektiren; güvenliğe yönelik siyasi, ekonomik ve askeri faaliyetler ile çalkalanan operasyonel bir ortam ve savaş ve barış arasında rakip aktöre zarar vermeyi amaçlayan bir boşluğu" ifade eden (Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 86-88) gri bölgede yaşanan mücadeleleri (rakip ülkenin bazı siyasetçilerine gizli fon desteği vermek ve bu sayede söz konusu siyasetçileri kendi safına çekmek gibi) ifade etmektedir. Rakip ülkelerdeki bazı siyasetçilerin seçimi kazanmaları için fonlanması gibi durumlar örtülü eylemin (covert action) bir alt disiplini olan "siyasi eylem (political action)" kapsamında da değerlendirilebilir (Bkz. Karasoy, Büyükciftçi ve Şengönül, 2023: 210-211).

üzere bazı Avrupa ülkeleri durumdan olumsuz etkilenmiş, özellikle Polonya'da artan tahıl arzı nedeniyle tahıl fiyatları düşmüş ve çiftçiler bu durumdan olumsuz etkilenerek durumu protesto etmişlerdir. Bu durum, Polonyalı çiftçilerin oyuna talip olan siyasi partilerin de dikkatini çekmiş, Polonya'nın Ukrayna tahılına ithalat yasağı koymasına ve daha ileri bir aşama olarak Polonya'nın Ukrayna'ya silah sevkiyatını durdurmasına neden olmuştur.

Polonya Cumhurbaşkanı'nın uluslararası politika ofisi başkanı M. Przydacza göre Ukrayna ile tahıl krizinde önemli olan husus Polonyalı çiftçilerin çıkarlarını korumaktır. Przydacz, "Polonya'nın Ukrayna için çok fazla yardım yaptığını ve Ukrayna'nın Polonya'dan yapılan yardımları takdir etmeye başlaması gerektiğini" ifade etmiştir (Notes from Poland, 2023). Başka bir ifadeyle Polonya'da hâkim düşünce, Ukrayna'ya çok fazla yardım yapıldığı ve bu yardımların karşılığında Ukrayna'nın Polonya'ya yeterince minnettar olmadığı yönündedir (Gera ve Scisłowska, 2023).

Polonya'ya benzer şekilde, yapılan yardımlar dolayısıyla dönemin İngiltere savunma bakanı ve ABD ulusal güvenlik danışmanı da Ukrayna'nın Batı'dan aldığı yardımlar karşısında daha fazla minnettarlık göstermesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Sabbagh, 2023). Dönemin İngiltere savunma bakanı Wallace, Ukrayna'nın, "Batılı ülkeleri, istediği silahları liste halinde sıraladıktan sonra kendisine göndereceği bir Amazon deposu gibi gördüğünü" ifade etmiş ve "biz Amazon değiliz" ifadesini kullanmıştır (Gray, 2023; Sabbagh, 2023). Wallace, "Ukrayna'ya yapılan yardım yapmak için Batılı ülkeleri kendi silah depolarından vazgeçmeye ikna etmek gerekiyor" demiş ve "Ukrayna'ya destek konusuna şüpheyle bakan politikacıların, yapılan yardımın buna değeceğine ikna edilmesi gerektiğini" ifade etmiştir (Sabbagh, 2023).

İngiltere savunma bakanının ifade ettiği "Batılı ülkelerin yardımların değeceğine ikna edilmesi" durumuna savaşın vekil aktörü Ukrayna açısından bakıldığında ise, Ukrayna Cumhurbaşkanı'nın Batılı asil aktörlerin Ukrayna'ya verilen desteğin zarureti ve onları Ukrayna'nın başarısı konusundaki inançlarını koruma çabalarından bitkin düştüğü basına yansımıştır. Ukrayna Cumhurbaşkanı, "Ukrayna'nın zaferine ilişkin Batılı ülkelerin inançlarını korumanın tüm güçlerini ve enerjilerini aldığını" ifade etmiştir (Lister, 2023c).

Yukarıda, Batılı ülkelerin Ukrayna'ya verdikleri silahların birçoğunun eski, arızalı ve bakıma ihtiyaç duyduğu ifade edilmişti. Ukrayna, Batılı ülkelerin verdikleri destek karşısında onları utandırmamak için ve verilen silahların bir "hediye" olduğunu da aklında tutarak arızalı ekipmanlarla ilgili hiçbir şikâyetle bulunmamıştır (Scheck ve Jakes, 2023).

SONUÇ

2022 yılının Şubat ayında başlayan ve “bir istisna olacağı” tahmin edilen “Avrupa’da fetih savaşlarını” yeniden başlatan Rusya-Ukrayna savaşı, modern savaş ve vekâlet savaşı teorisi kapsamında incelenmiş ve bu bağlamda savaştan alınabilecek on üç ders üzerinde durulmuştur.

İlk olarak “modern savaş” kapsamında çıkarılan dersler ele alındığında, Rusya-Ukrayna savaşı; robotik sistemlerin insanların yerini almadığını, siber saldırıların topçu ateşine duyulan gereksinimi azaltmadığını, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki devrimlerin tanklara ve zırhlı araçlara duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmadığını göstermiştir. Gelişen teknoloji, 20. yüzyıl savaş araçlarını muharebe alanlarından tamamen söküp atmamış, aksine onları daha ölümcül hale getirmiştir. Yine savaş alanlarında akıllı mühimmatların, yapay zekânın ve İHA’ların baskın rol oynadığı 21. yüzyılın ilk çeyreği itibarıyla ordular, tıpkı Birinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi, topçu ateşinden kendilerini korumak için siperler kazmış ve bu siperleri odunlarla tahkim etmişlerdir. Mayınlar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında olduğu gibi taarruz edecek askerin önünde en önemli engel olmaya devam etmektedir. Bu gibi örneklerden anlaşılmaktadır ki modern savaşlarda “eski” ve “yeni” bir arada bulunmaktadır. Yeni ve ileri teknolojiler, eski savaş silahlarına olan ihtiyacı ortadan kaldırmamış, savaş silahları anlamında niceliğin hâlen önemli olduğu görülmüş ve eski de olsa savaş araçlarının dikkate alınması gerektiği anlaşılmıştır. Buradan hareketle günümüz ordularının başarısının hem eski hem de yeni savaş silahları konusunda eğitilmiş, donanımlı ve yeterli mühimmata sahip olmalarına bağlı olduğu söylenebilir.

Muharebe alanlarında eski ve yeninin bir arada bulunması ve günümüz modern teknolojisi ile yaklaşık yüz yıllık silahların aynı muharebe içerisinde kullanılabilmesi gibi durumlar, savaşlardaki değişimin devrim değil evrim yönünde hareket ettiğini, yani tarih boyunca savaşların aslında aynı şeyin biraz daha fazlası olduğunu, hatırlatmıştır. Eski ve yeni savaş araçlarının bir arada kullanılması, ne eskinin ne de yeninin göz ardı edilebileceğini göstermiştir. İHA’lar, sensörler ve uydular sayesinde, Soğuk Savaş döneminden kalma eski topların bile isabet gücü daha da artmıştır. Rusya-Ukrayna savaşında İHA’ların, sensörlerin ve uyduların keşif, gözetleme ve özellikle İHA’ların bir intihar saldırısı aracı olarak kullanılabilmesi “ağ merkezli savaş” ve “uzaktan kumandalı savaş” kavramlarının bizzat muharebe alanlarındaki tezahürleridir. Özellikle İHA’lar sayesinde artan keşif ve gözetleme faaliyetleri savaş alanını daha da şeffaflaştırmış, savaş alanındaki orduları her an gözetlenmekten kaynaklı bir saldırı ihtimaline karşı daha parçalı hale getirmiş ve büyük ölçekli sürpriz kara saldırılarını daha da zorlaştırmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşı, gelişmiş teknolojinin de bir yönüyle savunmasız ve korunmaya ihtiyacı olduğunu göstermiştir. Keşif, gözetleme ve yapay zekânın yardımıyla hedef tespiti gibi kolaylıklar sağlayan İHA'lar ve uydudan aldığı sinyallerle hedefine ulaşan akıllı mühimmatlar gibi araçları durdurmak konusunda elektronik savaşın önemi anlaşılmıştır. Ülkelerin elektronik savaş kabiliyetlerinin, “savaşın geleceği” olarak nitelenen İHA savaşını kazanmanın anahtarı olduğu ve elektronik savaş koruması olmayan İHA'ların kolay birer av olabileceği bu savaş ile görülmüştür. Gelişmiş teknoloji, orduların hata payını daha da azaltmış, halka açık bir şebekeye bağlı bir cep telefonundan yapılan konuşmanın dahi bir birliğin yok olmasına sebebiyet verebileceği anlaşılmıştır.

Rusya-Ukrayna savaşıyla, bir ülkenin kara sınırlarının yanı sıra “dijital egemenliğinin” korunmasının önemi de anlaşılmıştır. Ukrayna'nın askeri savunmayı komuta-kontrol edebilmesi, vatandaşlarıyla ve dış dünyayla iletişim kurabilmesi ve kısaca savaşa devam edebilmesinin en önemli unsurlarından bir tanesi de internet bağlantısının kesilmemesi olmuştur. Modern savaşlarda yapay zekânın daha fazla yer alacağı görülmüştür. Rusya-Ukrayna savaşında yapay zekâ, sadece hedefin yer ve türünün tespitinde ve yüz tanımadada değil, sosyal medya kullanan insanların beyinlerinin hacklenmesi ve algılarının köreltilmesi amacıyla da kullanılmıştır. Gerçeği ile sahtesi arasındaki farkı azaltan derin sahte (deep fake) videolar, bir savaşta ulusu manipüle etme anlamında ilk kez Rusya-Ukrayna savaşında kullanılmıştır. Bu yönüyle modern savaşlar sadece siber savaşları değil, sosyal medyada dezenformasyon ve manipülasyon mücadelesini de kapsayacak ve “beğeniler savaşına (likewar)” da sahne olacaktır.

İkinci olarak “vekâlet savaşı teorisi” kapsamında çıkarılan dersler üzerinde durmak gerekirse Rusya-Ukrayna savaşında; Batılı asil aktörlerin vekil aktör olan Ukrayna'ya yönelik desteklerinin genelde Ukrayna'yı savaşın içerisinde tutmak için yapıldığı, bu desteklerle Ukrayna'nın, savaşı Rus topraklarına taşıyamadığı, Ukrayna'ya gönderilen yardımların parçalı ve eksik gittiği ve Batı'nın F16 gibi bazı ileri teknoloji silahlarının savaşa hemen dâhil edilemediği görülmüştür. Soğuk Savaş sonrasında Batı, dönemin barış ve refah ortamından hareketle konvansiyonel yeteneklerini azaltmıştır. Bunda, Soğuk Savaş'ın ardından Batı'nın genelde “terörle mücadele” gibi ağır konvansiyonel mühimmat gerektirmeyen mücadeleler/çatışmalar içerisinde olması da etkili olmuştur. Bu nedendir ki Rusya-Ukrayna savaşında Batı, “sınırlı stokları” nedeniyle Ukrayna'ya gereken ölçüde destek verememiştir ve Batı'nın uzun süreli bir konvansiyonel savaşa hazır olmadığı anlaşılmıştır.

Vekâlet savaşlarında asil ve vekil aktörler müşterek bir çıkara sahiptir ve bu müştereklik onları bir araya getirmektedir. Rusya-Ukrayna savaşında da Ukrayna

ve Batı'yı bir araya getiren husus bu müşterek çıkardır. Vekil aktör, bir bakıma asil aktörün çıkarı için mücadele etmektedir. Ancak Polonya ve İngiltere gibi bazı Batılı ülkeler, yaptıkları yardımlar karşısında Ukrayna'nın daha çok minnet göstermesi gerektiği ve Ukrayna'nın yapılan yardımların buna degeceği konusunda Batılı ülkeleri ikna etmesi gerektiği gibi daha çok kendi çıkarlarını düşünen ve Ukrayna açısından onur kırıcı ifadeler ve argümanlar kullanmışlardır. Nükleer bir güç olan Rusya'ya karşı verilen silahların menzilin kısıtlanması, Ukrayna'nın savaşı Rus topraklarına taşıyamaması, Batı'nın verdiği yardımlar ile Ukrayna şehirlerinin daha çok harap olması gibi hususlar, bu vekâlet savaşının Ukrayna açısından olumsuz taraflarıdır.

Vekâlet savaşlarının uzun süreli ve yıpratıcı doğası nedeniyle Batı kamuoyunda Ukrayna'nın bu savaşı kazanabileceğine yönelik beklentiler azalmış ve Batılı ülkelerde Ukrayna'ya yapılan yardımlar sorgulanır hale gelmiştir. Ayrıca Hollanda ve Slovakya gibi bazı Avrupa ülkelerinde aşırılık yanlısı siyasi partilerin yükselişi ve bu siyasi parti liderlerinin Rusya ile ilişkilerinin olduğu yönündeki haberler, Batılı ülkelerin Ukrayna'ya yönelik yaptıkları yardımın geleceğinin de belirsizlik taşıdığını göstermektedir. Buna ek olarak Ukrayna'ya verilen destekler nedeniyle kendi çıkarları zedelenen Polonya gibi bazı Batılı ülkelerin seçmenlerinin tutumu ve bu seçmenlerin oyuna talip siyasetçilerin Ukrayna aleyhine tavır almaları, demokrasilerin vekâlet savaşları için problemleri bir tarafının olduğu fikrini akla getirmektedir. Örneğin AB'nin ağır işleyen bürokratik yapısı ve ABD'nin çok sesli demokrasisi gibi unsurlar, Ukrayna'ya etkili ve zamanında yardım edilmesinin önüne geçmiştir.

Benzer şekilde Rusya'nın Batılı demokrasilere karşı uzun süredir bir "hibrit savaş" yürüttüğü savı ve bunun karşılığı olarak Batılı demokrasilerde Rusya'ya yakın siyasi liderler ortaya çıkması gibi unsurların da demokrasilerin hibrit savaş karşısındaki savunmasızlığına işaret ettiği söylenebilir. Demokrasilerin hem vekâlet savaşını kapsamında bir problem oluşturup oluşturmadığı hem de hibrit savaş karşısında (otoriter ülkelere göre) daha savunmasız olduğu gibi hususların altı bu çalışma kapsamında doldurulamamıştır ve başka çalışmalarda bu konular üzerinde durulması gerekmektedir.

Son olarak Rusya-Ukrayna savaşı, gelişen teknolojinin savaşı kısaltmadığını ve yetmiş personelin önemini göstermiştir. En gelişmiş silahlara sahip olursa bile bunları kullanacak veya savaşacak yeterli personelin olmaması, savaşa devam etme imkânını ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca dışarıdan sürekli olarak yardım bekleyen bir ülkenin durumundan, yerli savunma sanayisine önem verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: The conflict between Russia and Ukraine has reignited a type of conquest war unseen in Europe since 1945, presenting a unique case to study modern warfare and proxy wars. The research problem focuses on the intersection of advanced technological warfare and the concept of proxy wars, as evidenced by the aid provided to Ukraine by the West and the conventional and modern tactics employed in the conflict.

Research Question: How does the Russia-Ukraine war illustrate the characteristics of modern warfare and proxy war theory? Specifically, what lessons can be learned about the integration of traditional and advanced military technologies, and the impact of third-party support in sustaining a nation's war efforts?

Literature Review: The literature on modern warfare and proxy wars highlights the evolving nature of conflicts, incorporating both advanced technologies and traditional military strategies. Previous studies (Speller, 2016; Mumford, 2013) discuss the implications of proxy wars where third parties provide indirect support. The concept of modern warfare encompasses technological advancements and their integration into military strategies, while proxy war theory examines the strategic involvement of non-combatant states.

Methodology: This study employs a descriptive analysis of news reports, articles, and commentaries published during the 2022-2023 period of the Russia-Ukraine war. The data is collected from various media sources and analyzed to extract insights into the conduct of modern and proxy warfare. The methodology involves examining the nature of military aid provided to Ukraine, the use of conventional and advanced military technologies, and the strategic implications of these elements in the conflict.

Results and Conclusion: The analysis reveals that modern warfare in the Russia-Ukraine conflict involves a blend of old and new military technologies. Trench warfare, artillery, and mines coexist with drones, artificial intelligence, and sophisticated reconnaissance systems. The findings suggest that while advanced technologies play a crucial role, traditional warfare methods remain significant. Additionally, the study concludes that proxy war support has enabled Ukraine to sustain its defense rather than secure a decisive victory. This highlights the limitations of indirect military aid and the strategic considerations of third-party involvement. The lessons drawn from this conflict emphasize the importance of digital sovereignty, the integration of advanced reconnaissance capabilities, and the use of arti-

ficial intelligence and social media as tools of war. Furthermore, the study underscores the necessity for nations to prepare for hybrid warfare environments, where both traditional and modern tactics are employed. The insights gained from the Russia-Ukraine war can inform future security strategies and the development of policies to address the complexities of modern and proxy warfare.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Hasan Alpay KARASOY - Sabit Akın ZAIMOĞLU, çalışmanın tüm bölümlerinde ve aşamalarında katkı sağlamışlardır. Yazarlar esere eşit oranda katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/ kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Hasan Alpay KARASOY - Sabit Akın ZAIMOĞLU have contributed to all parts and stages of the study. The authors contributed equally to the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Ali, I., & Stewart, P. (2023, Mayıs 25). *Ukraine Shouldn't use US Weaponry Inside Russia, US General Says*. Şubat 15, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-shouldnt-use-us-arms-inside-russia-us-general-says-2023-05-25/> adresinden alındı
- Allison, G. (2023, Ocak 5). *Lessons for the Next War/ Nuclear Weapons Still Matter*. Ocak 25, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/russia-ukraine-next-war-lessons-china-taiwan-strategy-technology-deterrence/> adresinden alındı
- Aras, H., & Yıldırım, Y. (2022). Rusya'nın 2014 Ukrayna Krizi'ndeki Hibrit Savaş Stratejisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 29(3), 499-516.
- Arslan, H. (2023). Hibrit Savaş Perspektifinden Rusya'nın 2022 Yılı Ukrayna Müdahalesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 43(2), 331-356.
- Associated Press. (2023, Haziran 30). *Ukraine Has an Array of New Western Weapons. What Advantages Could They Offer in a Counteroffensive?* Ocak 15, 2024 tarihinde Associated Press: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-western-weapons-counteroffensive-fd1d44d90e5f0ad6d1a37034753c6dfb> adresinden alındı
- Babb, C., & Yarysh, O. (2023, Ekim 26). *Ukrainians Start F-16 Training in Arizona*. Şubat 5, 2024 tarihinde Voice of America: <https://www.voanews.com/a/ukrainians-start-f-16-training-in-arizona-/7329228.html> adresinden alındı
- Bertrand, N., Liebermann, O., & Hansler, J. (2023, Temmuz 18). *US and NATO Grapple with Critical Ammo Shortage for Ukraine*. Ocak 25, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/07/18/politics/ukraine-critical-ammo-shortage-us-nato-grapple/index.html> adresinden alındı
- Biddle, S. (2023, Ağustos 10). *Back in the Trenches: Why New Technology Hasn't Revolutionized Warfare in Ukraine*. Şubat 5, 2024 tarihinde Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/back-trenches-technology-warfare> adresinden alındı
- Charap, S., & Boston, S. (2022, Ocak 21). *The West's Weapons Won't Make Any Difference to Ukraine*. Şubat 8, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2022/01/21/weapons-ukraine-russia-invasion-military/> adresinden alındı
- Chiappa, C. (2023, Ağustos 1). *Ukraine Summons Polish Ambassador Over 'Unacceptable' Comments About Gratitude*. Şubat 5, 2024 tarihinde POLITICO: <https://www.politico.eu/article/ukraine-summons-polish-ambassador-bartoszcichocki-kyiv-over-unacceptable-comments/> adresinden alındı

- CNBC. (2023, Ağustos 18). *U.S. Approves Shipments of F-16s to Ukraine in Major Gain for Kyiv*. Şubat 12, 2024 tarihinde CNBC: <https://www.cnn.com/2023/08/18/us-approves-shipments-of-f-16s-to-ukraine-in-major-gain-for-kyiv.html> adresinden alındı
- Cohen, R. S., & Gentile, G. (2023, Temmuz 18). *Stop Comparing Ukraine to World War I*. Şubat 15, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/07/18/ukraine-counteroffensive-world-war-i-ii-western-front-normandy-trench-warfare-strategy-history/> adresinden alındı
- Cooper, H., & Schmitt, E. (2023, Haziran 23). *Ukraine's Western-Trained Brigades Begin to Enter the Fight*. Şubat 25, 2024 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2023/06/23/us/politics/ukraine-military-training.html> adresinden alındı
- Çalışkan, M. (2019). Hybrid Warfare Through The Lens Of Strategic Theory. *Defense & Security Analysis*, 35(1), 40-58.
- Detsch, J. (2023, Aralık 29). *Ukraine's Nightmare Scenario Is Now Its Reality*. Şubat 18, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/12/29/ukraine-winter-war-russia-putin/> adresinden alındı
- Doyle, G., Huang, H., & Gu, J. (2023, Temmuz 28). *What Lies Beneath*. Ocak 25, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/graphics/UKRAINE-CRISIS/LANDMINES/myvmgnqbavr/> adresinden alındı
- Ellyatt, H. (2023, Aralık 25). *With Hopes of Victory Fading, Ukraine's War Against Russia Could Get Even Harder in 2024*. Şubat 4, 2024 tarihinde CNBC: <https://www.cnn.com/2023/12/26/what-could-happen-in-the-russia-ukraine-war-in-2024.html> adresinden alındı
- Financial Times. (2022, Aralık 1). *Military Briefing: Ukraine War Exposes 'Hard Reality' of West's Weapons Capacity*. Ocak 15, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/a781fb71-49bb-4052-ab05-a87386bf3d5e> adresinden alındı
- Financial Times. (2023, Eylül 20). *Poland Ramps up Ukraine Criticism Ahead of Elections*. Ocak 25, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/bee-638cf-2cb6-4d2b-ae96-1741bb85954c> adresinden alındı
- Financial Times. (2024, Ocak 6). *Military briefing: Russia has the upper hand in electronic warfare with Ukraine*. Şubat 24, 2024 tarihinde Financial Times: <https://www.ft.com/content/a477d3f1-8c7e-4520-83b0-572ad674c28e> adresinden alındı

- Fog, A. (2017). *Warlike and Peaceful Societies: The Interaction of Genes and Culture*. Cambridge: Open Book Publishers.
- France24. (2022, Haziran 14). *Echoes of WWI in Ukraine war's artillery duels and trenches*. Şubat 15, 2024 tarihinde <https://www.france24.com/en/live-news/20220614-e-choes-of-wwi-in-ukraine-war-s-artillery-duels-and-trenches> adresinden alındı
- Gady, F. S. (2023, Aralık 6). *How an Army of Drones Changed the Battlefield in Ukraine*. Şubat 10, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/12/06/ukraine-russia-war-drones-stalemate-frontline-counteroffensive-strategy/> adresinden alındı
- Gera, V., & Scislowska, M. (2023, Eylül 20). *Grain Spat Drags Ukraine's Ties with Ally Poland to Lowest Point Since Start of Russian Invasion*. Şubat 25, 2024 tarihinde Associated Press: <https://apnews.com/article/poland-ukraine-grain-russia-war-f14ca84b946b42821688d0d175cfa9e3> adresinden alındı
- Getmanchuk, A. (2022, Mart 31). *Putin Will Win Unless the West Sends Ukraine Offensive Weapons*. Şubat 25, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-will-win-unless-the-west-sends-ukraine-offensive-weapons/> adresinden alındı
- Gilli, M. (2023, Ocak 5). *Lessons for the Next War/ Beware of Wrong Lessons from Unsophisticated Russia*. Şubat 14, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/russia-ukraine-next-war-lessons-china-taiwan-strategy-technology-deterrence/> adresinden alındı
- Goodson, L., & Żakowska, M. (2023, Temmuz 7). *How Russia's Hybrid Warfare is Changing*. Şubat 15, 2024 tarihinde Small Wars Journal: <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/how-russias-hybrid-warfare-changing> adresinden alındı
- Gökçe, O., & Şengönül, A. (2017). *Ukranya Krizi Işığında Hibrit Savaş. Second Mediterranean International Congress on Social Sciencess, MECASS II* (s. 475-484). Ohrid: International Vision University.
- Gray, A. (2023, Temmuz 12). *Urging Gratitude on Weapons, UK Tells Ukraine: 'We're not Amazon'*. Şubat 15, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/urging-gratitude-weapons-uk-defence-minister-tells-ukraine-were-not-amazon-2023-07-12/> adresinden alındı
- Greve, J. E. (2023, Aralık 4). *US 'Out of Money' for Ukraine: Six Things to Know About the Aid Standoff*. Şubat 4, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/us-news/2023/dec/04/republicans-oppose-ukraine-funding-white-house> adresinden alındı

- Hardy, J. (2022, Mart 19). *British Volunteer Fighters May Have Triggered Deadly Strike on Ukrainian Base After Their Phones Were Detected*. Şubat 15, 2024 tarihinde The Telegraph: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/19/british-volunteer-fighters-may-have-triggered-deadly-strike/> adresinden alındı
- Henley, J. (2024, Şubat 21). *Barely 10% of Europeans Believe Ukraine Can Still Defeat Russia, Finds Poll*. Şubat 25, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2024/feb/21/barely-10-per-cent-of-europeans-believe-ukraine-can-defeat-russia-poll> adresinden alındı
- Hooker, R. D. (2023, Aralık 17). *2024 Preview: The West Must Decide if It Wants Ukraine to Win*. Şubat 24, 2024 tarihinde Atlantic Council: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainalert/2024-preview-the-west-must-decide-if-it-wants-ukraine-to-win/> adresinden alındı
- Horobets, A. (2023, Kasım 28). *Reassessment of Soviet-era Weapons in the Ukraine War*. Şubat 15, 2024 tarihinde European Security & Defence: <https://euro-sd.com/2023/11/articles/34954/reassessment-of-soviet-era-weapons-in-the-ukraine-war/> adresinden alındı
- Hughes, G. (2022, Ekim 12). *Is the War in Ukraine a Proxy Conflict?* Şubat 5, 2024 tarihinde King's College London: <https://www.kcl.ac.uk/is-the-war-in-ukraine-a-proxy-conflict> adresinden alındı
- Jha, P. (2023, Nisan 20). *New Technologies in Russia -Ukraine War*. Ocak 25, 2024 tarihinde Modern Diplomacy: <https://moderndiplomacy.eu/2023/04/20/new-technologies-in-russia-ukraine-war> adresinden alındı
- Jones, S. G. (2022, Haziran 1). *Russia's ill-Fated Invasion of Ukraine: Lessons in Modern Warfare*. Şubat 15, 2024 tarihinde Center for Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/analysis/russias-ill-fated-invasion-ukraine-lessons-modern-warfare> adresinden alındı
- Jones, S. G., McCabe, R., & Palmer, A. (2023, Ekim 12). *Seizing the Initiative in Ukraine: Waging War in a Defense Dominant World*. Şubat 6, 2024 tarihinde Center for Strategic & International Studies: <https://www.csis.org/analysis/seizing-initiative-ukraine-waging-war-defense-dominant-world> adresinden alındı
- Kagan, F. W. (2023, Kasım 15). *If the West Cuts Aid to Ukraine, Russia Will Win. If the West Leans in, Ukraine Can Win*. Institute for Study of War: <https://understandingwar.org/backgrounder/if-west-cuts-aid-ukraine-russia-will-win-if-west-leans-ukraine-can-win> adresinden alındı

- Karabulut, B. (2017). Uluslararası İşkilerde Savaş Olgusunun Yaşadığı Dönüşüm. *Karadeniz Araştırmaları*, 14(55), 115-130.
- Karasoy, H. A. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 44-56.
- Karasoy, H. A. (2023). *Kamu Güvenliğinde Yeni Paradigmalar; Hibrit Savaş, Asimetrik Savaş, Vekâlet Savaşı, İstihbarat ve Terörle Mücadele* (Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 3. b.). Konya: Atals Akademi.
- Karasoy, H. A., Büyükçiftçi, M., & Şengönül, A. (2023). *Güvenlik ve İstihbarat Sözlüğü*. Konya: Atlas Akademi .
- Katerji, O. (2023, Aralık 19). *Ukraine Braces for Political Disaster in 2024*. Şubat 5, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/12/19/ukraine-2024-united-states-congress-aid-russia-war/> adresinden alındı
- Khrebet, A. (2024, Ocak 4). *Media: Denmark to delay F-16 aircraft delivery to Ukraine*. Şubat 15, 2024 tarihinde The Kyiv Independent: <https://kyivindependent.com/denmark-reportedly-to-delay-f-16-jets-delivery-to-ukraine/> adresinden alındı
- Kirby, J. (2023, Haziran 6). *Can the West Keep Supplying Ukraine with Enough Artillery?* Şubat 10, 2024 tarihinde Vox: <https://www.vox.com/2023/6/6/23744349/ukraine-artillery-counteroffensive-united-states-europe> adresinden alındı
- Kramer, D. j., Herbs, J., & Taylor, W. (2024, Ocak 21). *US Support for Ukraine: The Difference Between Victory and Defeat* . Şubat 15, 2024 tarihinde The Hill: <https://thehill.com/opinion/4420156-us-support-for-ukraine-the-difference-between-victory-and-defeat/> adresinden alındı
- Krebs, C. (2023, Ocak 5). *Lessons for the Next War/ Real War Trumps Cyber War*. Şubat 10, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/01/05/russia-ukraine-next-war-lessons-china-taiwan-strategy-technology-deterrence/> adresinden alındı
- Krishnasai, C. (2023, Eylül 26). *German Minister Admits Berlin Sending Outdated Weapons to Ukraine for Russian War: Report*. Şubat 5, 2024 tarihinde WION: <https://www.wionews.com/world/german-minister-admits-berlin-sending-outdated-weapons-to-ukraine-for-russian-war-report-639718> adresinden alındı
- Kumar, N. (2013, Winter). Changing Face of Conflict: Need to Reshape Military Philosophy. *CLAWS Journal*, 115-131.

- Lendon, B., Gigova, R., Pleitgen, F., & Gak, K. (2023, Ekim 4). *Western Ammo Stocks at 'Bottom of the Barrel' as Ukraine War Drags on*, NATO Official Warns. Şubat 15, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/10/04/europe/uk-nato-ukraine-war-ammunition-intl-hnk-ml/index.html> adresinden alındı
- Leonard, M. (2024, Ocak 8). *Europe Needs a New Ukraine Strategy*. Şubat 5, 2024 tarihinde European Council of Foreign Relations: <https://ecfr.eu/article/europe-needs-a-new-ukraine-strategy/> adresinden alındı
- Lister, T. (2023a, Nisan 28). *The Iranian drones deployed by Russia in Ukraine are powered by stolen Western technology, research reveals*. Ocak 25, 2023 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/04/28/world/iran-drones-russia-ukraine-technology-intl-cmd/index.html> adresinden alındı
- Lister, T. (2023b, Aralık 29). *Ukraine's Hopes for Victory Fade in the face of Waning Western support and Putin's Relentless War Machine*. Şubat 25, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/12/29/europe/ukraine-war-victory-hopes-dim-intl/index.html> adresinden alındı
- Lister, T. (2023c, Kasım 3). *Exhausted and Disappointed with Allies, Ukraine's President and Military Chief Warn of Long Attritional War*. Şubat 15, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/11/03/world/ukraine-president-warns-long-attribitional-war/index.html> adresinden alındı
- Marquardt, A., Bertrand, N., & Cohen, Z. (2023, Mayıs 6). *Russia's Jamming of US-Provided Rocket Systems Complicates Ukraine's War Effort*. Şubat 5, 2024 tarihinde CNN: <https://edition.cnn.com/2023/05/05/politics/russia-jamming-himars-rockets-ukraine/index.html> adresinden alındı
- McFaul, M. (2023, Kasım 16). *The Case for Supporting Ukraine Is Crystal Clear*. Şubat 15, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/11/16/ukraine-russia-war-us-congress-aid-weapons/> adresinden alındı
- Metcalf, C. (2023, Kasım 30). *Is There Anything to Learn from Ukraine*. Şubat 15, 2024 tarihinde War Room: <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/learning-lessons-1/> adresinden alındı
- Metz, S. (2000). *Armed Conflict in the 21st Century: The Information Revolution and Post-Modern Warfare*. US Army War College Press.
- Mikhelidze, N., & Tocci, N. (2023, Kasım 27). *The West's False Choice in Ukraine*. Şubat 24, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/11/27/ukraine-russia-war-west-negotiations-stalemate-weapons-aid/> adresinden alındı

- Mumford, A. (2013). *Proxy Warfare*. Polity Press.
- Noorman, R. (2023, Haziran 15). *The Russian Way of War in Ukraine: A Military Approach Nine Decades in the Making*. Şubat 10, 2023 tarihinde Modern War Institute: <https://mwi.westpoint.edu/the-russian-way-of-war-in-ukraine-a-military-approach-nine-decades-in-the-making/> adresinden alındı
- Norwood, P. R., Jensen, B. M., & Barnes, J. (2016). Capturing the Character of Future War. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 46(2), 81-91.
- Notes from Poland. (2023, Ağustos 1). *Ukraine Angered by Polish Official's Call to "Start Appreciating" Poland's Help*. Şubat 5, 2024 tarihinde Notes from Poland: <https://notesfrompoland.com/2023/08/01/ukraine-angered-by-polish-officials-call-to-start-appreciating-polands-help/> adresinden alındı
- O'Hanlon, M. E. (2024, Şubat 4). *Lessons from Ukraine/ Nothing quiet on the Eastern Front*. Şubat 4, 2024 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-ukraine/> adresinden alındı
- Özdemir, Ş., & Eminoglu, A. (2022). Yeni Nesil Savaş: Rusya'nın Donbaşa Uyguladığı Hibrit Savaş Yöntemi. *Hitit Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 67-84.
- Pamuk, H., & Lewis, S. (2023, Kasım 29). *Putin Won't Make Peace in Ukraine Before 2024 US Election -US official*. Şubat 8, 2024 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/putin-wont-make-peace-ukraine-before-2024-us-election-us-official-2023-11-28/> adresinden alındı
- Pietralunga, C. (2023, Eylül 30). *Trench warfare makes a comeback in Ukraine's fight against Russia*. Şubat 5, 2024 tarihinde Le Monde: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/09/30/trench-warfare-makes-a-comeback-in-ukraine-s-fight-against-russia_6142009_4.html adresinden alındı
- Pifer, S. (2023, Şubat 24). *Lessons from Ukraine/ Arm Kyiv for Self-Defense*. Şubat 15, 2024 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-ukraine/> adresinden alındı
- Raik, K. (2023, Ekim 31). *The Dream of a European Security Order With Russia Is Dead*. Ocak 25, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/10/31/russia-ukraine-war-europe-security-order-nato-peace-negotiation-settlement/> adresinden alındı
- Roth, A. (2023, Haziran 20). *Russia Threatens Ukraine's 'Decision-Making Centres' if Kyiv Uses Western Arms in Crimea*. Ocak 25, 2024 tarihinde The Guardian: <https://>

- www.theguardian.com/world/2023/jun/20/russia-threatens-ukraine-decision-making-centres-kyiv-western-arms-crimea adresinden alındı
- Sabbagh, D. (2023, Temmuz 13). *US and UK Call For More Gratitude from Kyiv After Zelenskiy's Nato Complaint*. Şubat 15, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/12/uk-defence-secretary-ben-wallace-suggests-ukraine-could-say-thank-you> adresinden alındı
- Scheck, J., & Jakes, L. (2023, Haziran 19). *In Rush to Arm Ukraine, Weapons Are Bought but Not Delivered, or Too Broken to Use*. Şubat 25, 2024 tarihinde The New York Times: <https://www.nytimes.com/2023/06/19/world/europe/ukraine-weapons-howitzers-contracts.html> adresinden alındı
- Singer, P. W. (2022, Aralık 3). *How Ukraine Won The #LikeWar*. Şubat 15, 2024 tarihinde POLITICO: <https://www.politico.com/news/magazine/2022/03/12/ukraine-russia-information-warfare-likewar-00016562> adresinden alındı
- Singer, P. W. (2023, Şubat 23). *One Year In: What Are The Lessons from Ukraine For The Future Of War?* Şubat 20, 2024 tarihinde Defense One: <https://www.defenseone.com/ideas/2023/02/what-ukraine-has-changed-about-war/383216/> adresinden alındı
- Singer, P. W., & Brooking, E. T. (2018). *Like War: The Weaponization of Social Media*. Eamon Dolan/Houghton Mifflin Harcourt.
- Singh, A. (2023, Şubat 24). *Lessons from the Ukraine-Russia conflict*. Şubat 5, 2024 tarihinde Observer Research Foundation: <https://www.orfonline.org/expert-speak/lessons-from-the-ukraine-russia-conflict> adresinden alındı
- Smith, J. F. (2022, Mart 8). *Are we entering another Cold War? Probably not—but it could be even worse*. Şubat 10, 2024 tarihinde Harvard Kennedy School: <https://www.hks.harvard.edu/faculty-research/policy-topics/international-relations-security/are-we-entering-another-cold-war> adresinden alındı
- Speller, I. (2016). Introduction to the Second Edition. D. Jordan, J. D. Kiras, D. J. Lonsdale, I. Speller, C. Tuck, & C. D. Walton içinde, *Understanding Modern Warfare* (2. b., s. 1-16). Cambridge University Press.
- Talmadge, C. (2023, Şubat 24). *Lessons from Ukraine/We will all go together when we go*. Şubat 10, 2024 tarihinde Brookings: <https://www.brookings.edu/articles/lessons-from-ukraine/> adresinden alındı
- Tavberidze, V. (2023, Kasım 26). *Retired General James L. Jones: West 'Too Cautious About Giving Ukraine Weapons That Could Strike Into Russia'*. Şubat 16, 2024 tarihinde

Radio Free Europe Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/ukraine-russia-general-jones-interview-long-range-weapons/32700251.html> adresinden alındı

Tavberidze, V. (2024, Ocak 4). *Interview: Russia Bets It Can 'Outlast The Attention Span Of The West' To Defeat Ukraine*. Şubat 15, 2024 tarihinde Radio Free Europe Radio Liberty: <https://www.rferl.org/a/russia-ukraine-war-western-attention-span-tavberidze-interview-roberts/32762998.html> adresinden alındı

Temnycky, M. (2023, Aralık 27). *As Europeans Prepare for 2024 Elections, Ukraine Watches on*. Şubat 4, 2024 tarihinde Euronews: <https://www.euronews.com/2023/12/27/as-europeans-prepare-for-2024-elections-ukraine-watches-on> adresinden alındı

The Economist. (2023, Temmuz 3). *The war in Ukraine shows how technology is changing the battlefield*. Şubat 5, 2024 tarihinde The Economist: <https://www.economist.com/special-report/2023/07/03/the-war-in-ukraine-shows-how-technology-is-changing-the-battlefield> adresinden alındı

The Guardian. (2022, Haziran 1). *Himars: What Are the Advanced Rockets US is Sending Ukraine?* Şubat 5, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/01/himars-what-are-the-advanced-rockets-us-is-sending-ukraine> adresinden alındı

The Guardian. (2023, Kasım 4). *The Observer View On the War in Ukraine: The West Can't Afford to Forget About It*. Şubat 6, 2024 tarihinde The Guardian: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/nov/04/the-observer-view-on-the-war-in-ukraine-the-west-cant-afford-to-forget-about-it> adresinden alındı

Tobin, J. (2024, Ocak 18). *Ukraine update: January 2024*. Ocak 25, 2024 tarihinde UK Parliament House of Lords Library: <https://lordslibrary.parliament.uk/ukraine-update-january-2024/> adresinden alındı

Tucker, P. (2022, Eylül 20). *US Working on AI to Predict Ukraine's Ammo and Weapons Needs*. Şubat 15, 2024 tarihinde Defence One: <https://www.defenseone.com/technology/2022/09/us-working-ai-predict-ukraines-ammo-and-weapons-needs/377429/> adresinden alındı

Türk Dil Kurumu. (2024). *Modern*. Şubat 15, 2024 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Walt, S. (2023, Şubat 9). *The Top 5 Lessons From Year One of Ukraine's War*. Şubat 15, 2024 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2023/02/09/the-top-five-lessons-from-year-one-of-ukraines-war/> adresinden alındı

- Williams, P. D. (2018). War. P. D. Williams, & M. McDonald (Dü) içinde, *Security Studies An Introduction* (3. b., s. 175-190). Routledge.
- Wither, J. K. (2010). Warfare, Trends in. G. Fink (Dü.) içinde, *Stress Of War, Conflict And Disaster* (s. 225-236). Elsevier Inc.
- Yadigaroğlu, H. (2017). Biyoterörizm, Modern Savaş ve Biyolojinin Araçsallaştırılması: I. Dünya Savaşında Almanya Örneği. T. Öztürk (Dü.) içinde, *Zamanın İzleri: İlkeler, İdeolojiler ve İsyanlar* (s. 281-320). Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Yalçinkaya, H. (2019, Kasım). *Savaşın Değişimi ve Kavramsal Tartışmalar*. Şubat 10, 2024 tarihinde https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/Savasin-DeGISimi_HaldunYalcinkaya_v.3.pdf adresinden alındı
- Yılmaz, S. (t.y.). *Modern Savaş ve Savunma Reformu*. Şubat 15, 2024 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/16524636-Modern-savas-ve-savunma-reformu-yazar-yrd-doc-dr-sait-yilmaz.html> adresinden alındı

SİYASETNAMELER VE ADALETNAMELER İLE GÜNÜMÜZ “ETİK ÇERÇEVE”LERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison of Siyâsatnâme and Adaletname with Today's Ethical Frameworks

Elif AVANER*

Öz

Ahlaki, siyasi ve idari olarak adaletin nasıl sağlanacağına yönelik tavsiyeler içeren “siyasetnameler” ile devletin varlığının sebebi olarak görülen adaletin sağlanması için hükümdarlar tarafından verilen emirleri içeren “adaletnameler”, Türk ve İslam devlet geleneğinde önemli yeri olan eserlerdir. “Etik Çerçeve”ler ise günümüzde etik sorunlar, ikilemler ortaya çıktığında karar vericilerin en az değer harcanmasına yönelik olarak rasyonel karar vermelerini kolaylaştırmak, kararların nesnelleşmesine yardımcı olmak için hazırlanmış kılavuzlardır. Bu çalışmada siyasetnameler ve adaletnameler ile günümüz etik çerçeve belgeleri karşılaştırılarak özellikle adalet kavramı temelinde ortak özellikleri, siyasetnameler ve adaletnamelerin felsefi önemi, günümüz etik çerçeveleri ile benzerlikleri incelenmiştir. İnceleme sonucunda siyasetnameler ve adaletnameler ile günümüz etik çerçeve dokümanları karşılaştırıldığında ortak özelliklerinin, benzerlik ve farklılıklarının olduğu görülmüştür. Türk ve İslam devletlerinde böylesi bir felsefi zemin olmasına karşın günümüz Türkiye’inde adalet kavramına dayalı etik çerçeve belgeleri bulunmamaktadır. Geçmişte olduğu gibi bugün de etik sorunlar yaşanan alanlarda etik çerçeve oluşturabilmek için yetkin kişiler ve kurumlar tarafından belgeler, kılavuzlar hazırlanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasetname, Adaletname, Adalet, Etik, Kamu Yönetimi

ABSTRACT

“Siyâsatnâme” contains advice on how to ensure justice in moral, political, and administrative terms, and “Adalatnama” contains the orders given by the rulers to ensure justice, are seen as the reasons for the existence of the state, are philosophical works that have an important place in the Turkish and Islamic state tradition. “Ethical Frameworks”, on the other hand, are guidelines prepared to facilitate the rational decision-making of decision-makers to spend the least value when ethical problems and dilemmas arise, and to help the decisions become objectified. In this study, the common features of the concept of justice, the philosophical importance of “Siyâsatnâme” and “Adalatnama” and their similarities with today’s ethical frameworks were examined by comparing the current ethical framework documents. As a result of the examination, it was seen that there were common features, similarities, and differences between “Siyâsatnâme”, “Adalatnama” and today’s ethical framework documents. Although there is such a philosophical ground in Turkish and Islamic states, there are no ethical framework documents based on the concept of justice in today’s Turkey. It has been understood that documents and guides should be prepared by competent persons and institutions to create an ethical framework in areas where ethical problems are experienced today, as in the past.

Keywords: Siyâsatnâme, Adalatnama, Justice, Ethic Framework, Public Administration

* Dr. Ecz., Ankara İl Sağlık Müdürlüğü, avanerelif@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2021-4471

1. GİRİŞ

Siyasetnameler ve adaletnameler geçmiş dönemin ahlaki değer ve kabulleri ile adalet anlayışının anlaşılması için Türk ve İslam tarihi araştırmalarında başvuru kaynaklarıdır (Keskintaş, 2017, s. 97). Günümüzde de değer harcanmasına yol açılması kaçınılmaz durumlarda, karar verilmesi gereken zorluklar, ikilemler ortaya çıktığında karar vericilere dayanak olabilecek belgeler, yayınlar veya tavsiye niteliğinde kılavuzlar yayımlanmaktadır. Böylesi durumlar için etik eğitimi ve bilinci bakımından yetkin kişilerden oluşan kurullar, komisyonlar veya ilgili kurumlar tarafından düzenlenmiş rehberler genel olarak “etik çerçeve” olarak ifade edilmektedir. Etik sorunlar ortaya çıktığında verilen kararlar öznel olsa da etik çerçevelerde dayanak olabilecek, verilen kararı haklı çıkarabilecek nesnel öneriler, karar verme sürecinin rasyonel olarak yürütülmesine olanak sağlayacaktır. 1960’lı yıllarda ele alınmaya başlanan insanların klinik deneylerde gözetimsiz olarak yer alması, araştırmalardaki etik ihlaller, teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan etik sorunlar ve sınırlı kaynak tahsisinde adalet konuları gibi etik sorun kümeleri ve halk sağlığı ile ilgili olarak “etik çerçeve”lerin hazırlandığı görülmektedir (Kass, 2001, s.1777).

2. BULGULAR

2.1 Etik Çerçeve Kavramı ve Günümüz Etik Çerçeveleri

Kaynak tahsisine ilişkin olarak tercih yapmanın zorlayıcı olduğu durumlarda adil karar verilmesini sağlamak, değer harcanmasını en aza indirebilmek için de etik çerçeveye ihtiyaç vardır (Ezekiel vd., 2020, s.2051). Örneğin COVID-19 pandemisinde de vakaların yoğunlaştığı dönemlerde malzeme, donanım, yoğun bakım yatırımları gibi kaynakların en doğru kullanımını ve kaynak tahsisinde adaleti sağlamak üzere kılavuzlar yayımlanmıştır. COVID-19 pandemisine yanıt olarak hazırlanan rehberlerde yer alan tavsiyeler, adalet kavramının felsefi temelinde “neyin doğru neyin yanlış, neyin adil veya adaletsiz olduğu” hakkındaki düşüncelerin belirlenmesini hedeflemiştir (Rhodes, 2020, s.164).

Klinik etik çalışmalarında biyoetik alanı bilim insanları, sağlık tesisleri yöneticilerinin adil ve haklı çıkarılabilir, açık ve anlaşılır bir triyaj politikası belirleyerek bir etik çerçeve belirlenmesini ve yayımlanmasını önermektedirler. Örneğin yoğun bakım kaynaklarının sınırlı olduğu bir durumda imkanların kimlerin yararına sunulacağı, hangi hastaların hangi şartlarda yoğun bakıma, hangilerinin palyatif bakıma, hangilerinin yataklı kliniğe yönlendirileceği ile ilgili etik çerçeve çalışması kolay değildir. Kaynak tahsisi için adil ve haklı çıkarılabilir kriterlerin belirlenme-

diği durumlarda ihtiyacı olan herkes eşit sayılacak, ancak bu durum toplumsal ve bireysel olarak ahlaki kabuller çerçevesinde ikilemlere yol açabilecektir. İlk gelenin hizmeti alması, planlamanın rasyonel yapılmaması, belirli bir etik çerçevenin olmaması sağlık sisteminin yükünü daha da artırarak etik açıdan zorluklara yol açacaktır. Etik çerçevelerde gelir düzeyi, cinsiyet, etnisite ve benzeri durumların tercih sebebi olamayacağı, esas alınamayacağı belirtilmektedir (Schuklenk, 2020, s.327; Gostin, Friedman, Wetter, 2020, s.10). Avrupa ülkelerinde yayımlanan 22 etik kılavuzun incelendiği bir çalışmaya göre; bu kılavuzlardan 14'ü "eşit ihtiyaçlara eşit muamele" edilmesini önermiştir. Din, dil, etnik köken, cinsiyet gibi kriterlere dayalı seçimlerin de insanlık onuruna karşı verilecek kararlar olduğu bu kılavuzların ortak görüşü olarak belirtilmiştir (Perin ve Panfilis, 2021, s.1-29). COVID-19 pandemisi kapsamında önerilen bir başka etik çerçeve çalışmasında da kaynak tahsisi ile ilgili olarak "insanları hak ettiklerini elde etmeleri için, mevcut kaynaklara tabi olarak desteklemeye çalışın ve önceliklendirme konusunda verilen kararlar için adil bir muhakeme ve açık gerekçelendirme olmasını sağlayın" ifadeleri yer almaktadır. Ayrıca eşitsizliklerin mümkün olduğunca azaltılmasının hedeflenmesi gerektiği belirtilmektedir (Elves, 2020, s.663).

Türkiyede günümüzdeki durumu değerlendirmek üzere kurum ve kuruluşların web sayfaları incelendiğinde "etik kılavuz", "... etik rehber", "etik yönerge" Türkçe anahtar kelimeleri ile yapılan genel bir arama sonucunda Türkiyede üniversiteler ve meslek kuruluşları tarafından yayımlanan bilimsel etik kılavuzlarının, bilimsel etik yönergelerin, meslek etiği kılavuzlarının/yönergelerinin ulusal düzeyde yayımlandığı görülmektedir. Tıp etiği alanında da klinik araştırmalar ve etik kurullar ile ilgili kılavuzlar bulunmaktadır. Ancak klinikteki uygulamalara yönelik rehberler olmadığı, etik çerçeve dokümanlarının olmadığı görülmektedir (Google, 2022).

2.2. Türk Kültüründe Adalet Kavramı, Siyasetnameler ve Adaletnameler

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden ve kendine özgü devletler kuran Türkler, dünya tarihinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Binlerce yıllık süreçte kurdukları etkili ve güçlü devletlerle kurulduğu coğrafyalarda barış ve adaleti sağlamıştır (Avaner, 2018, s. 1011).

Türk kültüründe adalet kavramı çerçevesindeki ahlaki kabuller kaynağını Türklerin yaşam biçimi, gelenekleri ile İslam felsefesinden almaktadır. Adalet, cömertlik, dürüstlük, fedakarlık, hoşgörü, merhamet, şefkat kavramları önem verilen değerlerdir (Yıldırım, 2015, s. 95; Çanak, 2019, s. 199). Anadolu öncesi Türkler, göçebe

yaşam tarzı ve zor doğa koşulları nedeniyle disiplinli bir teşkilatlanma ile değerler temelinde yükselen bir devlet anlayışı göstermiştir. Bu düşünsel gelişim, devletleşme ve içinde vazgeçilmez bir öge olarak adalet kavramının da gelişimini sağlamıştır. Türklerde teşkilatlanmanın bir sonucu olarak yaşamı düzenlemek üzere hukuki ve örfi çerçevede “töre” oluşmuştur. Adalet, törenin bir gerekliliği olarak otorite tarafından sunulması gereken zorunlu bir varlık sebebidir (Keskintaş, 2017, s. 78).

İnalcık'a göre Orta-Doğu devletlerinde padişahın adil olması; zalimlere fırsat verilmemesi, güçlünün zayıfı ezmesine mâni olunması ve halkın canı ve malının da korunması demektir (İnalcık, 1965, s. 49). Osmanlı döneminde ve öncesindeki Türk devletleri döneminde adalet, devletlerin varlığını sürdürebilmesi için temel şart olarak görülmektedir. Günümüzde kullanılan “Adalet Mülkün temelidir” ifadesi Türk-İslam devlet geleneğinden kaynağını almaktadır. Osmanlı döneminde ve öncesindeki Türk devletleri döneminde adalet, devletlerin varlığını sürdürebilmesi için temel şart olarak görülmektedir. Osmanlı döneminde ve öncesindeki Türk devletleri döneminde adalet, devletlerin varlığını sürdürebilmesi için mutlak gereklilik olarak görülmektedir. Türk ve İslam devlet geleneğinde ve idare anlayışında adaletin, kurulu düzenin devamı ve devletin gücünü koruması için temel şart olduğunu vurgulamaktadır (İnalcık, 2014, s. 97).

2.2.1 Adaletnameler

Türk İslam devletlerinde hükümdarların kendileri tarafından, ülkede adaleti ve halkın otoriteye olan güvenini sağlamak amacıyla ilan edilen; devlet otoritesini temsil eden kişilerin sahip olduğu yetkileri kötüye kullanmasını, adalete uygun olmayan kararlar verilmesini önlemek üzere, haksızlıkları yasaklayan genel beyannameler “Adaletname” olarak isimlendirilmiştir (İnalcık, 1965, s. 49). Adaletnameler bugün etik sorun dediğimiz “bozuklukları” önlemek üzere İslam devletlerinde padişahlar tarafından çıkarılan emir ve fermanlardır (Kantar, 2019, s. 28).

İnalcık'a göre adaletname veya diğer bir ifade ile “adalet hükmü” doğrudan emir alana yönelik olarak yazılmış ferman hükmünde “padişahın doğrudan doğruya verdiği bir emirdir.”

İnalcık'a göre adaletnamelerin özellikleri (İnalcık, 1965, s. 86-88):

1. Adaletnameler genel mahiyetli hükümler içermektedir. Kanunların teyidi olmakla birlikte yeni kanunları da içerebilir. Belli bölgeler ve topluluklar için (Eflaklar için ilan edilen 967/1560 tarihli adaletname de olduğu gibi) ilan

edilebilmekle birlikte yaygınlaşan suiistimalleri, hak ihlallerini önlemek için genel niteliklidir, bireysel hükümler değildir.

2. Kadılar, beylerbeyi ve sancak beylerine hitaben olduğu gibi devlet otoritesini kullanan makam sahiplerine ve onların uygulamalarına yönelik kanuna yakın hükümlerdir.
3. Adaletnameler bazı hak ve muafiyetler içeren hükümler de içerebilir.
4. Adaletnamelerin halka duyurulması, ilanı temel koşuldur. Halkın toplanıp adaletnamenin okunması içeriğinin açıklanması görevi kadınlara verilmiştir Padişahın adaletname hükümlerinin yerine getirilmesi ile ilgili denetleme ve yaptırım yetkisi adaletnamelerin son bölümünde hatırlatılmaktadır

2.2.2 Siyasetnameler

Türk devlet geleneğinde önemli bir yeri olan “Siyasetnameler” hükümdarlara “devlet aklı”yla devletin iyi ve adil yönetimi çerçevesinde gerekli bilgi ve stratejiyi vermeyi amaçlayan, bilge devlet yöneticilerinin tavsiye niteliğindeki eserleridir (Keskintaş, 2017, s. 97). Siyasetnameler “Devlet yönetimine dair eserlerin ortak adı” ifadesiyle tarif edilmiştir (Türkiye Diyanet Vakfı, 2023). Siyasetnameler siyasi, idari ve ahlaki tavsiyeleri de içermekte olup “Nasihatname” olarak da adlandırılmaktadır (Kantar, 2019, s. 22). Nasihatname “Fert ve toplumu eğitmek, devlette dirlik ve düzenliği sağlamak amacıyla yazılan eserlerin genel adı”dır (TDV, “Nasihatname”, 2023).

Siyasetnamelerde tasavvuf, kelim, felsefe ve fıkıh alanları İslami çerçevede yer bulmuştur. Siyasetnameler, iyiye doğruya giden yolda sorumluluk, gereklilik ve ideal olanı anlatmaları nedeniyle “ahlak kitabı” olarak kabul görmüştür (Kantar, 2019, s. 8). Siyasetnamelerin “ahlak kitapları” olarak kabul edilmesinin sebebi hükümdarlara korunması gereken değerleri, ahlaki sorumluluklarını hatırlatan, devletin devamı için önerilerde bulunan eserler olmalarıdır. Osmanlı dönemi siyasetnamelelerinde hukuk, ahlak, devlet yönetimi ile birlikte ontolojik bilgilere de yer verilmiştir. Siyasetnameler, Osmanlı Devleti döneminin sonuna kadar devam etmiştir (Keskintaş, 2017, s. 98). Siyasetnamelerde ortak olarak yer verilen kavram olan adalet devletin varlık ve süreklilik koşulu olarak temellendirilmiştir (Kantar, 2019, s. 35).

Devlet yönetiminde adalet kavramının vazgeçilmez olduğu, her hükümdarın mutlaka adil kanunlar koyması ve onları uygulaması gerektiğini belirten İnalcık, öz Türk kültürünün abidevi yazılı eserlerinden olan *Kutadgu Bilig*'de devlet yönetiminde ilk prensibin adalet, diğerlerinin akıl ve kanaat olduğunun yer aldığını be-

lirtmiştir. *Kutadgu Bilig*'de anlatılan Türk devlet idaresindeki adalet anlayışı, doğu felsefesinde önemli medeniyetlerden olan Hint-İran devlet geleneklerinden farklılık göstermektedir. İnalçık'ın aktardığına göre adalet, İran devlet anlayışında hükümdarın bir bağışlama fiili iken, köklü Türk devlet geleneğinde “törünün” (kanun, nizam) doğru ve tarafsız olarak uygulanmasıdır. Törü ise Türk devlet ananesinde kaynağını ilahi hakimiyetten almaktadır (İnalçık, 2014, s. 99) *Kutadgu Bilig*'de adaleti temsil eden hükümdarın görevleri olarak “Halkı adil kanunlarla idare etmeli ve kuvvetlinin zayıfa tahakküm etmesine meydan vermemeli ve herkese mertebesine göre muamele etmeli” ifadeleri yer almaktadır (İnalçık, 2014, s. 94)

Osmanlı döneminde; Şeyhoğlu (Sadruddin) Mustafa'nın *Kenzü'l Kübera ve Mehekkü'l Ulema* adlı siyasetnamesi ve *Koçibey Risalesi*'nde; bir devletin ancak adalet olduğu takdirde yükseleceği, haksızlıkla adil olmayan bir yönetim anlayışıyla yönetilen devletlerin ise İslam devleti bile olsa yıkılacağı ifade edilmektedir. Halkın, zayıf ve güçsüz kişilerin devlet tarafından adaletle gözetilmesi, güçlülerin ve zenginlerin baskı ve eziyetine müsaade edilmemesi, padişahın cömertlik, iyilik, insaf, adil olma, halkına değer vermesi gibi erdemler, Şeyhoğlu (Sadruddin) Mustafa'nın *Kenzü'l Kübera ve Mehekkü'l Ulema* eserinde ülkenin devamını ve kararlılığını sağlayan “çiviler” olarak belirtilmiştir (Kanar, 2019, s. 357).

Kınalı-zade Ali Çelebi'nin *Ahlak-ı Alai* eserinin devlet yönetimi bölümünde, adaleti sağlamanın şartları ve adil padişahın gözetmesi gereken hususlar; “herkese eşit muamele”, “liyakat ve istidadına göre davranmak” “herkese istihkak ve istidadına göre ihşanda bulunmak” olarak verilmiştir. Herkese eşit davranma “bütün yaratılmışları eşit tutma” gerekliliğini de insanın mizacı ile dünyanın mizacını “ateş, toprak, hava ve su” olmak üzere dört unsurun dengesine bağlamaktadır (Kınalızade, 1572, s. 439, 449). Kınalızade'ye göre; “dostluk, birlik, vefa, şefkat, sılairahim, mükâfat, iyi ilişki, güzel yargı, sevimlilik, teslimiyet, tevekkül, ibadet” adaletin alt erdemleridir (Kınalızade, 1572, s. 91, 92). Aynı eserde adaletin orta olduğu, ortadan sapmanın adaletsizlik olduğu, erdem olduğu belirtilmekle birlikte (Kınalızade, 1572, s. 109) son söz bölümünde “Aristoteles'in tavsiyeleri”ne yer verilmiş olduğu, Aristoteles'in erdem etiğinden etkilendiği görülmektedir (Kınalızade, 1572, s. 487).

Ahlak-ı Alai'de ve diğer siyasetnamelerde de yer alan “daire-i adliye” (adalet dairesi) olarak ifade edilen metinler toplumdaki sosyal ve iktisadi sınıflar arasındaki dengeyi sağlamak, haksızlıkları önlemek üzere belirlenmiş sistematik kabullerdir. Adalet dairesi, siyasetnamelerde adalet ile başlayan ve yine adalet ile son bulan birbirini izleyen birbiri ile uyumlu ifadelerdir (Keskintaş, 2017, s. 153). Hükümdar-ordu-mal-tebaa kavramları arasında oluşan zincir, adaletin özünü oluşturmakta bu

formül ile yönetim, toplum siyaset ve ekonomi birbirine bağlanmaktadır (Önder, 2014, s. 29). Siyasetnamelerde yer alan “adalet dairesi” hak, haklıya hakkını verme, eşitlik, sosyal tabakalar arasındaki eşitsizliği ve zulmü önleme gibi konularda temel değerleri koruma yönünden önemlidir (Kanar, 2019, s. 469).

Ahlak-ı Alai de yer alan daire-i adliye (Okumuş, 2005);

1. *Addir mucib-i salâh-ı cihan* (Adâlettir dünya düzen ve kurtuluşunu sağlayan)
2. *Cihan bir bağdır dîvarı devlet* (Dünya bir bahçedir, duvarı devlet)
3. *Devletin nâzımı şeriattır* (Devletin nizamını kuran Allah kanunudur)
4. *Şeriate olamaz hiç bâris illa mülk* (Allah kanunu ancak saltanat ile korunur).
5. *Mülk zabt eylemez illa leşker* (Saltanat -devlet-, ancak ordu ile zaptedilir)
6. *Leşkeri cem' idemez illa mal* (Ordu, ancak mal ile ayakta kalır)
7. *Malı cem' eyleyen raiyyettir* (Malı toplayan halktır)
8. *Raiyyeti kul ider padişah-ı aleme adl* (Halkı idare altına ancak Cihan Padişahı'nın adâleti alır.)

İbn Haldun'un *Mukaddime*'sinde Yusuf Has Hacib'in *Kutadgu Bilig*'inde, Nizamü'l-mülk'ün *Siyasetname*'sinde adalet dairesi adıyla adaletin çerçevesi belirlenmektedir. Türk devlet geleneğinde bu çerçevenin dışında kalan kanun ve düzenin zulüm olduğu, hak ihlali olduğu, bu durumda devletlerinin ömrünün kısa olacağı belirtilmiştir. Okumuş'un aktardığına göre; İbn Haldun'un *Mukaddime* eserinde yer alan adalet dairesinde “Adâlet halk arasına konulmuş terazidir. Onu Allah koymuş ve hükümdarı da ona kayımlı kılmıştır” ifadesi yer almaktadır (Okumuş, 2005, s. 48).

Nizamü'l-Mülk, *Siyasetname* adlı eserinde adaletin sağlanması için Sultan Melikşah'a, imkânsız ve gereksiz işlerle meşgul olmamasını tavsiye etmiş, Mülk'ün (devletin) varlığı için adaletin halka bizzat verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Nizamü'l-mülk (1018-1092), 2016, s.8-12). İslam düşüncesine bakıldığında adalet kavramı toplumun ve siyasetin merkezindedir. Nizamü'l-Mülk'ün *Siyasetname*'sinde ayetlere dayandırılan adalet fikri aynı zamanda Eski Yunan, İran gibi İslam'ın dayanak alınmadığı düşünce sistemlerinden de beslenmektedir (Önder, 2014, s. 28). Toplumun huzur ve mutluluğu, devletin sürekliliği için adaleti sağlamak ilahi ve dünyevi bir dengede, adalet terazisinde eşitlik yerine denkliği sağlamak üzere tavsiye edilmektedir (Önder, 2014, s. 107).

Türk-İslam devlet geleneğinde adalet; kanunlar karşısında eşitliğin sağlanması, devlet düzeninde din, dil, ırk, sosyal statü farklılıklarının göz ardı edilmesi ve ne olursa olsun herkesin eşit olduğu kabulüne de dayanmaktadır. Devleti yönetenlerin toplumsal düzeyde ayrıcalıkları olsa da özel hukuk alanında hakları, halkları ile aynıdır (Niyazi, 2015, s. 184). Siyasetnameler, Farabi (*Medinet'ül Fazıla*), Nizamül-Mülk (*Siyasetname*), İbn-i Haldun (*Mukaddime*) Kınalı-zade Ali Çelebi (*Ahlak-ı Alai*) gibi felsefi bilgi ve derinliğe sahip bilge kişiler, devlet görevlerinde üst makamlarında bulunanlar tarafından yazılmışlardır (Kantar, 2019, s. 31). Bu eserler; normatif olarak bir dizi kural, talimat olmayıp tavsiyeler içeren, çerçeve belirleyen belgelerdir. Bununla birlikte yaptırımları olmamasına karşın karar vericiler üzerinde etkilidirler. Siyasetnameler devlet idaresi esnasında korunması gereken değerlere yönelik bilgiler içeren ve bu bilgilerin uygulamasına yönelik nasihat niteliğinde hukuki yaptırımı olmayan belgelerdir (Keskintaş, 2017, s. 97,98; Kantar, 2019, s. 29).

3. TARTIŞMA

Günümüzde siyasetnameler ile içerik ve koruduğu değerler bakımından benzerlik gösteren, kamuda çalışan kişilerin ve kamu yöneticilerinin uyması gereken etik çerçeveyi belirleyen dokümanlar yayınlanmaktadır. Bu dokümanların da siyasetnamelerde olduğu gibi; hukuki yaptırımları yoktur, tavsiye niteliğindedir ancak manevi ve vicdani olarak caydırıcılığı vardır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan mevzuat, kılavuzlar ve meslek etikleri rehberleri de halka karşı sorumluluğu olan görevli kişilerin korunması gereken değerler, özellikle de adalet kavramı temelindeki davranışlarının etik çerçevelerini belirlemektedir (Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Etik Mevzuatı, 2023; Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Meslek Etiği, 2023). Kamu Görevlileri Etik Kurulu Başkanlığı dokümanları incelendiğinde eğitim(öğretmenlik), iş etiği, güvenlik, mühendislik, eğitim, yargı alanları için etik çerçeveyi belirleyen rehberlerin yayınlandığı, sağlık alanı için henüz bir etik çerçeve dokümanının yayınlanmadığı görülmektedir (Kamu Etiği Kurulu, Meslek Etiği, 2023). Buna karşın sağlık alanında uluslararası düzlemde; insanların klinik deneylerde gözetimsiz olarak yer alması, araştırmalardaki etik ihlaller, teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan biyoetik sorunlar ve kaynak tahsisinde adalet konuları gibi etik sorun kümeleri ve halk sağlığı ile ilgili olarak "etik çerçeve"lerin hazırlandığı ve kullanıma sunulduğu görülmektedir (Kass, 2001, s. 1776). Sağlık alanı içerisinde Türkiye'de de biyoetik, tıp etiği vb. alanlar için de etik değerler, adalet, yararlı olma, zarar vermeme, özerklik gibi ilkelere dayanak oluşturan

racak, etik sorunları önlemeye yönelik olarak etik çerçevelere, kılavuzlara ihtiyaç vardır (Beuchamp ve Childress, 2017, s. 20,21).

“Etik Çerçeve”ler etik sorunların aşılması ve değerlerin korunması için ahlaki düzlemde düşünsel çözümlere, tavsiyelere sahip belgeler olması sebebiyle “Siyasetnameler” ile benzerlik göstermektedir. Siyasetnameler “ahlak kitapları” olarak kabul edilen hükümdarlara korunması gereken değerleri hatırlatan, devletin devamı için önerilerde bulunan eserler olduğundan günümüzdeki etik çerçevelere olan ihtiyacı dönemine göre karşıladıkları görülmektedir. Siyasetnameler, sorumluluk ve gereklilikler üzerinden hatırlatma ve uyarı yaparken, özellikle adalet, doğruluk, iyilik, merhamet gibi toplumsal değerlerin korunmasını sağlamak üzere siyasi alanla ahlaki alanı birlikte değerlendiren ideal olan eylemleri de önermektedir.

Siyasetnameler ile günümüzün etik çerçeveleri adalet kavramı temelinde birlikte incelendiğinde, özellikle kaynak tahsisi hakkındaki kılavuzlarda önerilen; dil, etnik köken, sosyal statü gibi farklılıklara karşı sağlık hizmeti talep edenlere eşit davranılması, aynı koşul ve benzer tıbbi ihtiyacı olanlara karşı aynı nitelikte hizmetin sunulması gereklilikleri olduğu anlaşılmaktadır (Perin, Panfilis, 2021). Bununla birlikte siyasetnamelerde yer alan “adalet dairesi” nde hak, haklıya hakkını verme, eşitlik, sosyal tabakalar arasındaki eşitsizliği ve zulmü önleme gibi kavram ve konularda temel değerleri koruma yönünden etik çerçeveler ile uyum ve benzerlikleri olduğu görülmektedir.

Etik çerçeveleri yazan kişi ve komisyonlar/kurullar bakımından bu belgeler incelendiğinde; etik çerçevenin konusu ile ilgili değerlendirme yapmaya yetkin, alanında uzman, etik bilince ve etik eğitimine sahip kişiler ve bu kişilerden oluşan kurullar/komisyonlar tarafından yayımlandığı görülmektedir (Perin, Panfilis, 2021; Wall vd., 2020), [(UNESCO International Bioethics Committee (IBC), UNESCO World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST)]. Siyasetnameler ise benzer bir durum ile Farabi (Medinet’ül Fazıla), Nizamül-Mülk (Siyasetname), İbn-i Haldun (Mukaddime) Kınalı-zade Ali Çelebi (Ahlak-ı Alai) gibi felsefi bilgi ve derinliğe sahip bilge kişiler, devlet görevlerinde üst makamlarında bulunanlar tarafından yazılmışlardır (Kantar, 2019, s. 31).

Siyasetnameler ve etik çerçeve dokümanlarının en temel benzerlikleri; normatif olarak bir dizi kural, talimat olmayıp tavsiyeler içeren, çerçeve belirleyen belgeler olmalarıdır. Bununla birlikte yaptırımları olmamasına karşın karar vericiler üzerinde etkilidirler. Etik çerçeve dokümanları da normatif olarak kurullar ve yaptırımlar içeren meslek etiği düzenlemeleri değil sağlık profesyonelleri ve yöneticilerinin verilmesi muhtemel kararların sonuçlarını değerlendirmelerine yönelik hazırlanmış

yol gösterici kılavuzlar ve araçlardır (Kass, 2001, s.1779). Siyasetnamelerin de devlet idaresinde korunması gereken değerlere yönelik bilgiler içeren ve bu bilgilerin uygulamasına yönelik tavsiye niteliğinde yaptırım olmayan belgeler olduğu görülmektedir.

Adaletnameler ile günümüzün etik çerçeveleri karşılaştırıldığında adaleti sağlamak, haksızlığı önlemek, sosyal adaleti gözetmek bakımından benzer içeriklere ve ortak değer koruma çerçevelerine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak adaletnameler hükümdar tarafından devlet görevlilerine yönelik olarak ilan edilen normatif, ferman niteliğinde kanuna yakın ve caydırmaya yönelik yaptırımlar içeren belgeler olması sebebiyle siyasetnamelerden ve etik çerçevelerden farklılık göstermektedir. Siyasetnamelerin hedefinde yalnızca hükümdar ve devletin üst makamları varken adaletnameler ise daha geniş bir kapsam ile bölgesel görevlerde bulunan kadılar, beylerbeyi, sancak beyi gibi devlet görevlileri için hazırlanmıştır.

SONUÇ

Siyasetnameler ve adaletnameler ile günümüz etik çerçeve dokümanları karşılaştırıldığında; ele alınan konular, hazırlayan kişiler ve korunan değerler bakımından olgusal olarak ortak özelliklerinin, benzerliklerinin olduğu görülmektedir.

Geçmişte siyasetnamelerin yazıldığı dönemlerde olduğu gibi bugün de etik sorunlar yaşanan alanlarda etik çerçeve oluşturabilmek için yetkin kişiler ve kurumlar tarafından belgeler, kılavuzlar hazırlanması gerektiği anlaşılmıştır. Etik çerçeveler normatif etiğin bir yansıması olarak gereklilik ve ideal olanı tavsiye edebilir, ilkeci etik yaklaşımı ile ilkeler de belirleyebilir. Bununla birlikte normatif etik bilgilerin yeterli olmadığı veya ilkelerin, değerlerin çatıştığı etik ikilemler ortaya çıktığında da etik çerçeveler; çözüm yolları, sınırlar, çerçeveler sunarak karar vericilerin akılcı karar almalarına yardımcı olacaktır.

Adaletnameler, hükümdar ilanı, kesin yaptırımlar içeren fermanlar olmaları sebebiyle etik çerçevelerden farklılık gösterse de devlet görevlilerine sınırlarını ve toplumsal değerleri; hak, adalet, merhamet kavramlarını hatırlatan etik çerçevelerle ortak özellikleri olan önemli belgelerdir.

Tıp etiği, sağlık etiği ve klinik etik alanlarında günümüzde yaşanan etik sorun kümelerine dair yayımlanan uluslararası ve ulusal kılavuzların daha detaylı incelenmesi, araştırılması, ulusal kılavuzların yeterli olup olmadığı değerlendirilmelidir. Ulusal ve kurumsal düzeyde yetkin kişilerden oluşan ilgili kuruluşlar, kurullar ta-

rafından etik çerçeve dokümanlarının hazırlanmasının teşvik edilmesi, yönetilmesi gerekmektedir.

Kuşkusuz adaleti sağlamak geçmişte devletlerin, hükümdarların devlet görevlilerinin bir sorumluluğu ve varlık sebebiydi. Geçmişten bugüne bir döngü ile değişen şartların, kabullerin dengesini gözetmekle birlikte bugün de verilen hizmetlerde adaletli olmak yine devlet yöneticilerinin, kurum yöneticilerinin, hekimlerin ahlaki çerçevesinde hayati bir halkadır.

Etik değerleri özellikle de adaleti korumak; uluslararası kuruluşların, devlet yöneticilerinin, kamu çalışanlarının aynı zamanda tüm meslek gruplarındaki kişilerin geçmişte olduğu gibi bugün de temel hedefi olmalıdır. İnsanlığın kurtuluşunun insanın insanla, insanın doğayla ilişkisindeki adalete bağlı olduğu dikkate alınmalıdır.

Üzerinde yaşadığımız topraklarda yüzyıllardır yaşanan kültür ve değerlerimiz ışığında ahlaki bilgi birikimi ve bilince sahip bir toplum olarak, nitelik ve niceliksel olarak yeterli düzeyde ulusal etik çerçeve kılavuzları hazırlanması şüphesiz mümkündür. Siyasetnameler ve adaletnameler ile günümüz etik çerçeveleri arasında kurulan bu analogi çalışmasının amacı da bu potansiyeli göstermektir.

EXTENDED ABSTRACT

Research Problem: “Siyāsatnāma” and “Adalatnama” are important works for understanding the values and acceptances of Turkish and Islamic history and the understanding of justice. Documents, guides or advisory guides are published that can be relied upon by decision makers when today’s difficulties and dilemmas arise. It is seen that “ethical frameworks” have been prepared for ethical problem clusters such as ethical violations that occur in clinical research with humans, ethical problems in new applications revealed by solution results, and ensuring justice in resource management. However, the ethical framework of this skill has not been studied in Turkey. Guides have been published in the field of public ethics. Work needs to be done on ethical frameworks.

Research Question: The main question of the research is: Are there any similarities or differences between the “Siyāsatnāma” and “Adalatnama” and today’s ethical frameworks? What are they?

Literature Review: Siyāsatnāma have been described as “moral books” because they explain responsibility, necessity and ideal on the path to good. Siyāsatnāma are considered “moral books” because they are works that remind rulers of their moral responsibilities and make suggestions for the continuation of the state. Justice, which is a common concept in Siyāsatnāma, is based on the condition of existence and continuity of the state. It is stated that the concept of justice is indispensable in state administration and that every ruler must make fair laws and implement them. Adalatnama are declared by the rulers themselves in Turkish-Islamic states in order to ensure justice in the country and the public’s trust in the authority; They are general declarations that prohibit injustice in order to prevent unjust decisions. It is of a general nature to prevent abuses and violations of rights. In clinical ethics studies, bioethics scientists recommend that an ethical framework be determined and published by determining a fair and justifiable, clear and understandable ethical policy. For example, an ethical framework study is required regarding to whose benefit intensive care facilities will be provided and which patients will be referred to where and under what conditions. In ethical frameworks, it has been suggested that “equal needs should be treated equally” and that income level, gender, ethnicity and similar situations cannot be preferred or taken as a basis. It is stated as the common opinion of these guides that choices based on criteria such as religion, language, ethnicity and gender are decisions against human dignity.

Methodology: In this multidisciplinary study, comparison and analogy were determined as methods. siyāsatnāma and adalatnama, which are documents related

to Turkish-Islamic states, and ethical frameworks were researched and their similarities and differences were compared.

Result and Conclusion: Today, documents that are similar to *Siyāsatnāma* in terms of content and the values they are based on, and which determine the ethical framework that public sector employees and public administrators must comply with, are published. These guides, just like the *Siyāsatnāma*; They have no legal sanctions. They are recommendations, but they are effective spiritually and conscientiously. The guidelines and professional ethics guides prepared by the Public Ethics Board also determine the ethical frameworks of the behavior of officials who are responsible to the public, based on the values to be protected and especially the concept of justice. Within the field of health, in Turkey, especially in the fields of bioethics, medical ethics and health sciences, there is a need for ethical frameworks and guides to form a basis for principles such as ethical values, justice, beneficence, non-maleficence and autonomy, and to prevent ethical problems.

“Ethical Frameworks” are similar to “*Siyāsatnāma*” in that they are documents with moral recommendations for overcoming ethical problems and protecting values. Since *Siyāsatnāma* are documents that are considered “moral books” and remind the rulers of the values that need to be protected, they seem to meet the need for today’s ethical frameworks according to their period. While *Siyāsatnāma* remind and warn about responsibilities and requirements, they also suggest ideal actions that evaluate the political field and the moral field together to ensure the protection of social values such as justice, truth, goodness and mercy. It has common values in terms of protecting basic values in concepts and issues such as rights, giving their due to the rightful person, equality, preventing inequality and oppression between social layers.

When the *Adalatnama* are compared with today’s ethical frameworks, it is understood that they have similar contents and common value protection frameworks in terms of ensuring justice, preventing injustice, and observing social justice. However, *Adalatnama* differ from *Siyāsatnāma* and ethical frameworks because they are normative, edict-like documents that are close to the law and contain deterrent sanctions, declared by the ruler for state officials.

To protect ethical values, especially justice; This should be the main goal of international organizations, state administrators, public employees and people in all professional groups today, as in the past. It should not be forgotten that the salvation of humanity depends on justice in the relationship between man and nature.

As a society with moral knowledge and awareness in the light of our culture and values that have been experienced for centuries in the lands we live on, it is undoubtedly possible to prepare national ethical framework guides at an adequate level, both qualitatively and quantitatively. The aim of this analogy study established between the siyāsatnāma and adalatnama and today's ethical frameworks is to show this potential.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir.

Yazar Katkıları: Elif AVANER, çalışmanın tamamında tek başına katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar ya da herhangi bir kurum/kuruluş arasında çıkar çatışması yoktur.

Ethics Statement: The authors declare that the ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In the event of a contrary situation, the Journal of Public Administration and Policy has no responsibility and all responsibility belongs to the author of the study.

Author Contributions: Elif AVANER has contributed to all parts and stages of the study.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest among the authors and/or any institution.

KAYNAKÇA

- Avaner T. (2018). Devlet Bilimi Bakımından Köprülü'nün Kamu Hukuku Kurumları Makalesi ve Türk Devletinin Varlığı. *Belgi Dergisi*, 2(Prof. Dr. Halil İNALCIK Özel Sayısı), s. 1011.
- Beuchamp T.L. ve Childress J.F. (2017). *Biyomedikal Etik Prensipleri*. (Çev. M.K. Temel), . İstanbul: Pınarbaşı Matbaacılık.
- Çanak Ö. (2019). İslam Öncesi Türk Kültüründe İnsani Değerler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Elves CB, H. J. (2020). Ethical framework for adult social care in COVID-19. *Journal of Medical Ethics*, 46(10), s. 662-667.
- Ezekiel J et al. (2020). Fair allocation of scarce medical resources in the time of Covid-19. *N Engl J Med*(382), s. 2049-2055.
- Google tarama sonucu. (2022, 02 05). Erişim adresi: <https://www.google.com/search>.
- Gostin LO, Friedman EA, Wetter SA. (2020). Responding to COVID-19: how to navigate a public health emergency legally and ethically. *Hastings Center Report*. 2020 Mar;50(2):8-12. doi: 10.1002/hast.1090. Epub 2020 Mar 26.
- İnalçık H. (1965). Adaletnameler. *Türk Tarih Kurumu Belgeler Dergisi*, II/3-4, s. 49-145.
- İnalçık, H. (2014). *Türklük, Müslümanlık ve Osmanlı Mirası*, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Etik Mevzuatı. (2023). Erişim adresi: <https://www.etik.gov.tr/mevzuat/etik-mevzuati/> Erişim tarihi: 5.1.2023
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Meslek Etiği. (2023). Erişim adresi: 5.1.2023 <https://www.etik.gov.tr/yayinlar/meslek-etigi/>
- Kanar Y. (2019). *İktidar ve Adalet* (1.Baskı b.). İstanbul: Mahya Yayıncılık.
- Kass NE. (2001). An Ethics Framework for Public Health. *Am J Public Health*, 91(11): 1776–1782. Erişim adresi: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1446875/>
- Keskintaş O. (2017). *Adalet, Ahlak ve Nizam, Osmanlı siyasetnameleri*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Kınalızade, A. Ç. (1572). *Ahlak-ı Alai*. (Sadeleştiren: Demirkol M.) FCR Yayın.
- Niyazi M. (2015). *İslam Devlet Felsefesi*. 10.basım, İstanbul: Ötügen Neşriyat.

- Nizamü'l-mülk (1018-1092). (2016). *Siyaset-name*, Haz. Mehmet Altay Köymen (3. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Okumuş E. (2005). Osmanlılarda Siyasal Bir Kurum Olarak Adalet Dairesi. *Politika Dergisi*(5), s. 45-51.
- Önder, Ö. (2014). *Yönetimde Adalet ve Saadet, Bir Nasihatname Geleneği*. Lotus yayınevi.
- Perin M, Panfilis DL. (2021). Among equity and dignity: an argument-based review of European ethical guidelines under COVID-19. *BMC Medical Ethics*, 22(1), p. 1-29.
- Rhodes R. (2020). Justice and guidance for the COVID-19 pandemic. *The American Journal of Bioethics*, 20(7), p. 163-166.
- Schuklenk U. (2020). COVID19: Why justice and transparency in hospital triage policies are paramount. *Bioethics*, 34(4), p. 325-327.
- Türkiye Diyanet Vakfı. (2023). "Siyasetname". 02 05, 2022 tarihinde İslam Ansiklopedisi: Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=siyasetname&p=m>
- Türkiye Diyanet Vakfı."Nasihatname". (2023). 02 05, 2022 tarihinde İslam Ansiklopedisi: Erişim adresi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/arama/?q=nasihatname&p=m>
- UNESCO International Bioethics Committee (IBC), UNESCO World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST). Statement on COVID-19: Ethical Considerations from a global perspective. Erişim adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373115> adresinden alındı
- Wall AE et al. (2020). Coronavirus disease 2019: Utilizing an ethical framework for rationing absolutely scarce health-care resources in transplant allocation decisions. *American journal of transplantation*, 20(9), p. 2332-2336.
- Yıldırım SG, D. M. (2015). Türk Tarihinde Değerler ve Değerler Eğitimi Üzerine Bir İnceleme. *Eğitim Kuram ve Uygulamaları Araştırma Dergisi*, 5(1), s. 92-99.

AMAÇ VE KAPSAM

Yirminci yüzyılda gelişen kamu politikaları alanı başta akademik araştırmacı-lardan başlayarak uygulamacılara doğru ilgi odağı halinde görünüyor. Bu kapsam-da yayın hayatına atılan dergimizin amacı, Türkiye’de kamu yönetimi çalışmalarıyla ilgili bir bilgi merkezi olmak ve kamu politikaları disiplini odaklı bir yayın merkezi kurmaktır. Binaenaleyh, kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, il-gili sosyal bilimler çalışmalarının alan yazına kazandırılması amaçlanmaktadır. Ek olarak bu dergi ile İktisadi ve İdari Bilimler, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler vb. beşeri bilimler bünyesindeki farklı disiplinlerden ortak bir akademik platform oluşturulmak istenmektedir. Bilgi ve değer üretilmesine katkı vermek; akademik yayıncılıkta referans kaynağı olmak; kamu politikası, kamu yönetimi ve sosyal alan-da sürdürülebilirliği önelemek derginin hedefidir. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) editör kurulu, yayın hayatına başladığı günden bu yana he-deferin ancak ilkeli yayıncılık politikası, bilim ve ifade özgürlüğüne saygı, bilim ve araştırma etiği ilkelerine koşulsuz bağlılık ile gerçekleşeceğine inanmaktadır.

1. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD), Mart, Temmuz ve Ka-sım ayları olmak üzere yılda üç kez yayınlanan uluslararası hakemli bilimsel bir dergidir. Dergi gerektiğinde özel sayılar çıkarabilecektir.
2. Yayınlanmak üzere gönderilen çalışmaların başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin ya-yım dili Türkçe ve İngilizcedir.
3. Dergide, sosyal bilimler alanındaki tüm konu başlıklarına sahip bilimsel makaleler kabul edilmektedir. Dergimizde belirtilen sosyal bilim dallarında teorik ve deneye dayalı çalışmalar, kitap incelemeleri, açıklamalı bibliyografi-ler ve derleme makaleler de yer alabilecektir.
4. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, açık erişim politikasını benimsemiş ve akademik özgürlüğü savunan bir yayım alanıdır. Yayın öncesinde, süre-cinde ya da sonrasında yazarlardan ücret talep edilmez. Yazarlara bir telif ücreti ödenmez.
5. Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayın kurulu tarafından ilk değerlendirmesi yapıldıktan sonra hakemlere gönderilir. Yayın kurulu hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına karar verir. Yayım kararı yazar(lar)a bildirilir.

6. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı oldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e-posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Sisteme yüklenen her bir makalenin iThenticate, Turnitin gibi intihal tarama programı aracılığı ile taranarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RET edilmektedir. Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir.
8. Dergide yayımlanması istenilen metinlerin, word veya open office gibi döküman biçiminde ve DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>) başvurusu yapılmalıdır.
9. ULAKBİM/TR Dizinin 2020 yılında zorunlu kıldığı "etik kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için ayrı etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelenmelidir." kriteri çerçevesinde insan ve hayvan örnekleme olan nitel ve nicel saha araştırmaları için etik kurul onayı makaleye ek olarak verilmeli ve makalenin yöntem kısmında belge tarih ve sayısı belirtilerek etik kurallara uyulduğu ifade edilmelidir.
10. Dergiye gönderilen çalışmaların Araştırma ve Yayın Etiğine uygunluğuna dikkat edilmektedir. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) tavsiyeleri ile COPE (Comittee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için uluslararası standartlara uygunluk aranmaktadır.
11. Yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Düzeltme metnini 30 gün içerisinde göndermeyen yazarların metinleri reddedilir.

ETİK İLKELER VE YAYIN POLİTİKASI

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi (KAYPOD) kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere, ilgili sosyal bilimler çalışmalarını yayımlamak amacıyla kurulmuştur. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisinde yer alan etik görev ve sorumluluklar oluşturulurken açık erişim olarak Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınmıştır. Aşağıda yazar, hakem ve editörlerin uyması gereken etik ilke ve kurallara yer verilmiştir.

Yazarlara İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen makalelerin kamu yönetimi ve kamu politikaları başta olmak üzere ilgili sosyal bilimler alanlarında özgün çalışmalar olması gerekmektedir.
- Makalelerde yararlanılan tüm kaynaklara ilişkin doğru ve uygun bir şekilde kaynak gösterimi gerekmektedir.
- Dergiye gönderilen makalelerin başka bir dergiye gönderilmemiş olması ve KAYPOD Telif Hakkı Devir Formu doldurulması gerekmektedir.
- Makaleye fikren katkıda bulunmayan kişilere yazar olarak yer verilmemelidir.
- Gönderilen makaleye ilişkin çıkar çatışmaları belirtilerek nedeni açıklanmalıdır.
- Yazarların, hakem sürecindeyken çalışmalarına ilişkin ham verileri editörler kuruluna iletmesi istenebilir, bu durumda yazarların ham verilerini editörler kuruluyla paylaşmaları beklenebilir. Yazarlar, yayımlanan bir makaleye ilişkin verileri 5 yıl süreyle saklamakla yükümlüdürler.
- Yazarlar çalışmalarında bir hata tespit ettiklerinde editörü ve editörler kurulunu bilgilendirmelidir. Düzeltme veya geri çekme süreçlerini editörler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirmelidirler.

Hakemlere İlişkin Etik İlke ve Kurallar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler çift taraflı kör hakemlik süreci ile değerlendirilmektedir. Çift taraflı kör hakemlik, yansız, nesnel ve bağımsız bir değerlendirme sürecinin sağlanabilmesi için yazarların hakemlerden, hakemlerin de yazarlardan gizli tutulması anlamına gelmektedir.

Hakemlere makaleler değerlendirilmek üzere Dergipark sistemi üzerinden iletilmektedir. Hakemler, değerlendirdikleri makalenin KAYPOD'un temel yayın alanlarına katkısını ve makalenin yayımlanabilir olup olmadığına ilişkin kararlarını kendilerine sistem üzerinden iletilen formu doldurmak suretiyle gerçekleştirmektedirler. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'nde hakem olarak görev yapan akademisyenlerin etik sorumlulukları şunlardır:

- Hakemlerin uzmanlık alanlarına ilişkin makalelere hakemlik yapmaya özen göstermeleri gerekmektedir.
- Hakemler çıkar çatışması olabilecek çalışmaları değerlendiremeyeceklerini editörlere iletmelidirler.
- Hakemler makaleleri tarafsız olarak değerlendirmelidirler.
- Hakemlerin değerlendirdikleri makalelere ilişkin çevrimiçi Makale Değerlendirme Formunu doldurmaları gerekmektedir. Hakemler değerlendirdikleri makaleye ilişkin görüşlerini makale değerlendirme formunda gerekçeli olarak ifade etmelidirler.
- Hakemler makale değerlendirmelerinde yazarları rencide edecek bir dil kullanmaktan kaçınmalı, aksine önerilerinde kullandıkları üslubun bilimsel olması gerekmektedir. Olumsuz bir durum ile karşılaşılması halinde editörler hakem ile iletişime geçerek yorumlarını yeniden gözden geçirmeleri ve düzeltmelerini talep edebilirler.
- Hakemlerin kendilerine verilen süre içerisinde etik sorumluluklara uyarak değerlendirmelerini tamamlamaları gerekmektedir.

Editör(ler)e İlişkin Etik İlke ve Kurallar

- Editörlerin Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan olduğu 'COPE Dergi Editörleri için Etik Davranışlar ve En İyi Uygulamalar Kılavuzu'nda yer alan etik sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdürler. Editörlerin etik görevleri ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:
- Editör derginin niteliğinin artırılması ve gelişimine katkıda bulunmak için çaba sarf etmekle yükümlüdür.
- Editörün, yazarların ifade özgürlüğünü desteklemesi gerekmektedir.
- Editörün, dergide hakem değerlendirmesinin gerekli olmadığı bölümlerin (editöre mektup, davetli yazılar, konferans duyuruları vb.) açıkça belirtildiğinden emin olması gerekmektedir.

- Editörün yayımlanan makalelerin dergi okuyucularının bilgi ve becerileriyle uyumlu olabilmesi için çaba sarf etmesi gerekmektedir.
- Editör, hakemlerin bilgi ve uzmanlıklarına uygun makaleleri değerlendirmelerini istemelidir. Böylece makalelerin alanında uzman kişilerce uygun bir şekilde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Editör, hakemlerin bir makaleyi değerlendirmeden önce makaleye ilişkin çıkar çatışmaları bulunmadığını belirtmelerini talep etmekle yükümlüdür.
- Editörün hakem değerlendirme sürecine ilişkin gerekli tüm bilgileri ve hakemlerden yapması beklenenleri hakemlere iletmesi gerekmektedir.
- Editör, hakem değerlendirme sürecinin çift taraflı kör hakemlik ile sürdürüldüğünden emin olmalı ve yazarlara hakemleri, hakemlere de yazarları ifşa etmemelidir.
- Editör, hakemleri zamanlama ve performanslarına göre değerlendirmelidir.
- Editör, hakemlere ilişkin bir veri tabanı oluşturmalı ve hakemlerin performansına göre veri tabanını güncellemelidir.
- Editör, kaba ve kırıcı yorumlarda bulunan ya da geç dönen hakemleri hakem listesinden çıkarmalıdır.
- Editör, hakem listesini hakemlerin uzmanlık alanlarına göre sürekli yenilemeli ve genişletmelidir.
- Editör, yazarlara kendilerinden ne beklendiğine ilişkin yayım ve yazım kuralları ile örnek şablonu sürekli güncellemelidir.
- Editör dergiye gönderilen makaleleri dergi yazım kuralları, çalışmanın önemi, özgünlüğü açısından değerlendirmeli ve makaleyi ilk gönderim sürecinde reddetme kararı alırsa, yazarlara bunun nedenini açık ve yansız bir şekilde iletmelidir. Bu süreçte, makalenin dilbilgisi, noktalama ve/veya yazım kuralları (kenar boşlukları, uygun şekilde referans gösterme, vb.) açısından tekrar gözden geçirilmesi gerektiğine karar verilirse, yazarlar bu konuda bilgilendirilmeli ve gerekli düzeltmeleri yapabilmeleri için kendilerine zaman tanınmalıdır.
- Makalelerde gönderim ve yayıma kabul tarihleri yer almalıdır.
- Yazarların makalelerinin durumuna ilişkin bilgi talebi olduğunda çift taraflı kör hakemlik sürecini bozmayacak şekilde yazarlara makalelerinin durumuna ilişkin bilgi verilmelidir.

- Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde son karar editör kuruluna aittir. Editör kurulu objektif ve akademik kriterler dahilinde dergide yayınlanacak makaleleri belirlemekle yükümlüdür.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarını iletmeli ve kendilerinden beklenenleri açıklamalıdır.
- Editör, editörler kurulu üyelerine yayım ve yazım kurallarının en güncel halini iletmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini değerlendirmeli ve derginin gelişimine aktif olarak katılım gösterecek üyeleri editörler kuruluna seçmelidir.
- Editör, editörler kurulu üyelerini aşağıda yer alan rolleri ve sorumluluklarına ilişkin bilgilendirmelidir
 - Derginin gelişimini desteklemek
 - Kendilerinden istendiğinde uzmanlık alanlarına ilişkin derlemeler yazmak
 - Yayım ve yazım kurallarını gözden geçirmek ve iyileştirmek
 - Derginin işletiminde gerekli sorumlulukları yerine getirmek

İntihal ve Etik Dışı Davranışlar

Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi'ne gönderilen tüm makaleler basılmadan önce herhangi bir intihal yazılım programı ile taranmaktadır. Benzerlik oranı %20 ve altında olan makaleler yayına kabul edilir. Bu oranı aşan makaleler ayrıntılı olarak incelenir ve gerekli görülürse gözden geçirilmesi ya da düzeltilmesi için yazarlara geri gönderilir, intihal ya da etik dışı davranışlar tespit edilirse yayımlanması reddedilir.

Aşağıda etik dışı bazı davranışlar listelenmiştir:

- Çalışmaya fikren katkıda bulunmayan kişilerin yazar olarak belirtilmesi,
- Çalışmaya fikren katkıda bulunan kişilerin yazar olarak belirtilmemesi,
- Makalenin yüksek lisans/doktora tezinden ya da bir projeden üretilmişse bunun belirtilmemesi,
- Dilimleme yapılması yani, tek bir çalışmadan birden fazla makale yayımlanması,
- Gönderilen makalelere ilişkin çıkar çatışmalarının bildirilmemesi,
- Çift taraflı kör hakemlik sürecinin deşifre edilmesi.

YAZIM KURALLARI

1. Her makalede, ana başlığın hemen altında, makalenin amacı ve önemini içeren biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150-300 kelime arası öz/abstract yer almalıdır. “Öz”lerin altında, beş kelimeyi aşmayan anahtar sözcükler/keywords bulunmalıdır. Kısacası makaleler, Ana Başlık, Öz, Anahtar Sözcükler, Abstract, Keywords, Makale Metni, Notlar ve Kaynakça sırası ile kaleme alınmış olmalıdırlar.
2. Makaleler 12.000 kelimeyi geçmemelidir.
3. Kamu Yönetimi ve Politikaları dergisine gönderilecek tüm makaleler makale şablonu kullanılarak hazırlanmalıdır. Bu şablon kullanılmadan gönderilmiş makaleler RED edilecektir. Makale şablonuna <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/18581> linkine tıklayarak ulaşabilirsiniz.
4. Ana metin Times New Roman yazı karakteri kullanılarak 11 punto ve iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Paragraf öncesi ve sonrası paragraf boşluğu bırakılmamalıdır. Paragrafların ilk satırları 1,25 cm içeriden başlamalıdır.
5. Makalenin ana başlık ve alt başlıkları iki yana yaslı, Times New Roman 13 punto, 1,25 cm paragraf girintili olarak yazılmalıdır ve 1., 1.1., 1.1.1 gibi ondalıklı şekilde, 1.GİRİŞ’ten başlayarak (Kaynakça Hariç) numaralandırılmalıdır. Giriş, Bulgular vs. bölüm başlıkları koyu ve büyük harflerle yazılmalıdır. Alt başlıklar ise koyu ve kelimelerin ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılmalıdır.
6. Metin içinde kısa alıntılar çift tırnak içinde verilmeli, alıntının içinde tırnak işareti kullanılması gerekmesi durumunda ise tek tırnağa başvurulmalıdır. 40 sözcükten uzun alıntılar blok halinde, tırnaksız, paragrafların ilk satırı ile aynı hizada (soldan 1,25 cm girintili) ve tek satır aralık ile İtalik (Eğik) yazılmalıdır. Alıntı yaparken özgün eserden çıkarılan sözcük ve cümleler parantez içinde üç nokta ile (...) belirtilmelidir.
7. “Uzun alıntılar için Microsoft Word programında Giriş sekmesinin altında bulunan Stiller kısmından Uzun Alıntı stili seçilmelidir. Kısa alıntılar çift tırnak içinde verilebilir.”
8. Kitap, dergi, gazete, film ve program adları metin içinde italik yazılmalıdır. Sayılar metin içinde tutarlı olmak koşuluyla harf veya rakamla belirtilebilir. Türkçe metinlerde tarih belirtilirken önce gün, sonra ay yazılmalıdır.

1.1. Başlıklar

(Hazırlamış olduğunuz Diğer kısımları bu alanın tamamını silerek yapıştırabilirsiniz) İkinci dereceden başlıklar Başlık 2 Seçilerek yapılmalıdır

1.1.1. Üçüncü ve Dördüncü Dereceden Başlıklar Üçüncü dereceden başlıklar Başlık 3,

1.1.1.1. Dördüncü dereceden başlıklar Başlık 4 seçilerek yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Kaynakça 1,25 cm asılı ve 1,25 soldan girintili olacaktır.
2. Dergiye gönderilen tüm yazıların metin içi referansları ve kaynakçaları APA sistemine uygun olarak düzenlenmeli, kaynak olarak Publication Manual of the American Psychological Association'ın altıncı baskısı kullanılmalıdır.
3. Metin içinde yapılan tüm göndermeler, yine metnin içinde, sırasıyla yazarın soyadı, tarih ve eğer alıntı yapılmışsa sayfa numarası yazılarak belirtilmelidir (Barthes, 1975, s. 104). Aynı kaynaklara yapılan diğer göndermelerde de aynı yöntem uygulanmalı, "age." gibi ibareler kullanılmamalıdır.
4. Gönderme yapılan eser iki yazarlı ise, her iki yazarın da soyadları belirtilmeli (Lipovetsky ve Charles, 2004); yazarlar ikiden fazlaysa, ilk yazarın soyadından sonra "ve diğerleri" anlamında "vd." ibaresi kullanılmalı (Jenkins vd., 2009); birden fazla kaynağa yapılan göndermeler ise noktalı virgülle ayrılmalıdır (Alemdar, 1999; Oskay, 1994).
5. Aynı yazarın aynı yılda yaptığı çalışmalar için "a, b, c" ibareleri kullanılmalı (Cassetti, 2011a) ve bu ibareler metin içinde ve kaynakçada aynı olmalıdır.
6. İkincil bir kaynak söz konusu ise metin içi referans, alıntı yapılan yazarın adının metinde geçip geçmemesine göre (aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) veya (Musser'den aktaran Elsaesser, 2004, s. 82) şeklinde düzenlenmelidir.
7. Kaynakçada yalnızca metinde gönderme yapılan kaynaklara tam künyeleri ile yer verilmeli ve türleri dikkate alınmaksızın tüm kaynaklar yazar soyadı ve yıla göre düzenlenmelidir.
8. Çeşitli eserlerin kaynakçada nasıl gösterilmesi gerektiği ile ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur:

KİTAP

Tek yazarlı kitap

Tekşen, Ö. (2014). *Ertelenmiş Vergilerin İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi 1* (1. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Tek yazarlı çeviri kitap

Wacquant, L. (2011). *Kent Paryaları: İleri Marjinalliğin Karşılaştırmalı Sosyolojisi*. (M. Doğan, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

İki ve daha fazla yazarlı kitap

Eco, U. ve Dixon, R. (2012). *Inventing the enemy and other occasional writings*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.

Eco, U., Martini, C. M., Proctor, M. ve Cox, H. (2012). *Belief or non belief? A confrontation*. New York: Skyhorse Pub.

Derleme kitap

Bottomore, T. ve Nisbet R. (Ed.). (2002). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Ankara: Ayraç.

Kitapta bölüm/makale

Giddens, A. (2002). *Pozitivizm ve Eleştiriciler*. (L. Köker, Çev.). T. Bottomore ve R. Nisbet, (Ed.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi içinde*(243 291).Ankara: Ayraç.

MAKALE

Basılı dergide makale

Eco, U. ve Pezzini, I. (1982). *La sémiologiedes Mythologies*. *Communications*, 36(1), 19–42.

Çevrimiçi dergide makale

Caoduro, E. ve Baschiera, S. (2015). *Retro, Faux-vintage and Anachronism: When Cinema- Looks Back*. *Necus*. Bahar 2015. Erişim 8 Mart 2016, <http://www.necus-ejms.org/retro-faux-vintage-and-anachronism-when-cinema-looks-back/>

DİĞER KAYNAKLAR

Yayınlanmamış tez

Pinto, A. (2012). Intergovernmental relations in developing countries. Yayınlanmamış doktora tezi, Picardi Jules Verne Üni- versitesi.

Gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). Representation Problem in the European Union. Le Monde. 4.

Çevrimiçi gazete yazısı

Charrel, M. (5 Mart 2016). Representation Problem in the European Union. Le Monde. Erişim 7 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/idees/article/2016/03/05/aveuglements-europeens_4877082_3232.html

Gazete haberi (yazar adı yoksa)

“Haber Başlığı” (6 Mart 2016). Gazete ya da web sitesi adı Erişim 07 Mart 2016, http://www.lemonde.fr/politique/article/2016/03/06/loi-travail-manuel-valls-promet-des-ameliorations_4877336_823448.html

Websitesi

Hacızade, N. (10 Eylül 2015). Yaşar Kemal'den, Sevmek, Sevinmek, İyi Şeyler Üstüne. Erişim 07 Mart 2016, <http://www.5harfliler.com/yasar-kemalden-sevmek-sevinmek-iyi-seyler-ustune/>

“WEB sitesi adı” Erişim 17 Mart 2016, [https:// googleblog.blogspot.com/2016/03/what-we-learned-in-seoul-with-alphago.html](https://googleblog.blogspot.com/2016/03/what-we-learned-in-seoul-with-alphago.html)

Film

Anderson,W.(1999). Rushmore[Film].

AIM & SCOPE

The field of public policy, which developed in the twentieth century, seems to be at the centre of attention from academic researchers to practitioners. In this context, the aim of our journal is to become an Information Centre related to public administration studies in Turkey and to establish a publication centre focused on public policy discipline. Consequently, it is aimed to bring relevant social sciences studies, especially public administration and public policies, to the literature. In addition, this journal aims to create a common academic platform from different disciplines within the humanities such as Economics and Administrative Sciences, Political Science and International Relations. Contributing to the production of knowledge and value; being a reference source in academic publishing; prioritizing sustainability in public policy, public administration and social areas is the goal of the journal. The editorial board of the Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) believes that since the day it started its publication, the goals can only be achieved through principled publishing policy, respect for science and freedom of expression, and unconditional adherence to the principles of science and research ethics.

1. Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) is an international peer-reviewed scientific journal published three times a year in March, July and November. The journal will be able to issue special issues when necessary.
2. Studies submitted for publication should not have been published elsewhere or sent for publication. The publication language of the journal is Turkish, English, German and Russian.
3. Scientific articles with all subject titles in the field of social sciences are accepted in the journal. Theoretical and experimental studies, book reviews, annotated bibliographies and review articles in the social sciences specified in our journal can also be included.
4. Journal of Public Administration and Policy is a publication field that has adopted an open access policy and defends academic freedom. No fee is charged to the authors before, during or after the publication. No royalties are paid to authors.
5. Manuscripts sent to the journal for publication are sent to the referees after their first evaluation by the editorial board. The editorial board decides whether the article is to be published, revised or rejected in accordance with

the upcoming report from the referees. The publication decision is notified to the author (s).

6. Authors should write the title of their articles, first name, last name, title, institution name, postal address, phone and e-mail addresses on a separate paper and prepare a cover page and send them along with their articles. Turkish and English abstracts should be included in the text that will be sent to the referees, and no credentials should be included in the title of the article, the text of the article, and the Turkish and English abstracts should be included.
7. Each article uploaded to the system must be scanned and uploaded to the system through plagiarism scanning programs such as iThenticate and Turnitin. Articles with a scan result of more than 20% are rejected. Articles are evaluated by at least two referees with blind review practice.
8. The articles to be published in the journal must be submitted in the form of a document such as word or open office and via DergiPark system (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/kaypod>).
9. Ethics committee approval should be obtained separately for clinical and experimental studies on humans and animals that require an ethical committee decision, which ULAKBIM / TR Index started to make compulsory in 2020, this approval should be specified and documented in the article. For qualitative and quantitative field studies with human and animal samples within the framework of the criteria, the approval of the ethics committee should be given in addition to the article and it should be stated that the ethical rules are followed by stating the date and number of the document in the method part of the article.
10. The compliance of the studies submitted to the journal with Research and Publication Ethics is paid attention to. ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) recommendations and COPE (Committee on Publication Ethics) are required to comply with international standards for editors and authors.
11. Articles that do not comply with the spelling and format rules will not be sent to the referee and will not be published.
12. The papers of the author(s) who do not submit the revisions within 30 days will be rejected.

ETHICAL PRINCIPLES AND PUBLICATION POLICY

The Journal of Public Administration and Policy (KAYPOD) was established to publish public administration and public policy studies. The guidelines and policies published by the Committee on Publication Ethics (COPE) were taken into account as open access when creating the ethical duties and responsibilities contained in the Journal Public Administration and Policy. The following are the ethical principles and rules related to scientific research and the ethical principles and rules that authors, referees and editors should follow.

Ethical Principles and Rules Related to Scientific Research

- ♦ Scientific methods should be used at the stages of collecting, analyzing, interpreting and reporting data related to the studies. Results that are not of a scientific nature cannot be included in the scope of research.
- ♦ National and international regulations should be adhered to in the research process and permission should be obtained from the competent authorities. The data obtained during the research process should be used to the extent or form permitted by the competent authorities. In studies aimed at individuals, the consent of the participants should be observed and it should be essential that the information that should not be presented remains confidential.
- ♦ *Researchers are obliged to inform the relevant persons and institutions about the negative situations that may occur as a result of the research. Researchers have the right not to participate in the study due to adverse circumstances.

Ethical Principles and Rules for Authors

- ♦ Articles submitted to the Journal of Public Administration and Policy should be original studies in the related fields of social sciences, especially public administration and public policies.
- ♦ An accurate and appropriate representation of the source is required for all the resources used in the articles.
- ♦ The articles submitted to the journal should not have been sent to another journal and the REGISTERED Copyright Transfer Form should be completed.

- ✦ People who do not contribute ideas to the article should not be included as authors. Unpublished or unpublished works should not be included as a source. All or part of any work cannot be published without permission or without showing the source.
- ✦ Conflicts of interest related to the submitted article should be stated and the reason should be explained. If there are authors or authors, they should indicate the financial sources of the work.
- ✦ The author or authors should act in accordance with the citation system determined by the journal at the article writing stage.
- ✦ Authors may be asked to submit raw data related to their work to the editorial board during the review process, in which case authors may be expected to share their raw data with the editorial board. The authors are obliged to keep the data on a published article for a period of 5 years.
- ✦ Authors should inform the editor and the board of editors when they detect an error in their work. They should carry out the correction or withdrawal processes in cooperation with the editors.

Ethical Principles and Rules for Reviewers

All articles submitted to the Journal of Public Administration and Policy are evaluated by a double-blind peer-review process. Double-blind review means keeping the authors confidential from the reviewers and the reviewers from the authors in order to ensure an impartial, objective and independent evaluation process. Articles are sent to the reviewers via the Dergipark system for evaluation. The reviewers make the contribution of the article they evaluate to the main publication areas of KAYPOD and make their decisions about whether the article is publishable by filling out the form sent to them through the system. The ethical responsibilities of academics who work as referees in the Journal of Public Administration and Policy are as follows:

- ✦ Reviewers should take care of reviewing articles related to their areas of expertise.
- ✦ Reviewers should inform the editors that they cannot evaluate studies that may be a conflict of interest.
- ✦ Reviewers should evaluate the articles impartially. Reviewers should not transfer information from the article to their own study, nor should they take

academic/personal interests into account. Studies should not be shared with third parties during the arbitration process.

- ✦ Reviewers are required to fill out the online Article Evaluation Form for the articles they have evaluated. Reviewers should express their opinions about the article they are evaluating in a reasoned manner in the article evaluation form.
- ✦ Reviewers should avoid using language that will offend the authors in their article evaluations, but on the contrary, the style they use in their suggestions should be scientific. In case of an adverse situation, the editors may contact the reviewers and request that they reconsider and correct their comments.
- ✦ Reviewers should take into account the principles of scientific research and publication ethics of the journal. Reviewers are required to complete their evaluations by complying with ethical responsibilities within the time given to them.

Ethical Principles and Rules of the Editor(s)

- ✦ The editors are obliged to fulfill the ethical responsibilities contained in the 'COPE Guide to Ethical Behavior and Best Practices for Journal Editors' published by the Committee on Publication Ethics (COPE). The ethical duties and responsibilities of editors are as follows:
 - ✦ The editor is obliged to make efforts to increase the quality of the journal and contribute to its development.
 - ✦ The editor is required to support the freedom of expression of the authors.
 - ✦ The editor is responsible for ensuring that the sections in the journal where peer review is not required (letter to the editor, invited articles, conference announcements, etc.), it is necessary to make sure that it is clearly stated.
 - ✦ The editor should make efforts to ensure that the published articles are compatible with the knowledge and skills of the journal readers.
 - ✦ The editor should ask the reviewers to evaluate the articles in accordance with their knowledge and expertise. In this way, appropriate evaluation of the articles by experts in their field should be ensured.
 - ✦ The editor is obliged to request that the reviewers indicate that there are no conflicts of interest regarding the article before evaluating an article.

- ✦ The editor is required to provide the reviewers with all the necessary information about the reviewer evaluation process and what they are expected to do from the reviewers.
- ✦ The editor should ensure that the reviewer evaluation process is carried out by double-blind reviewing and should not disclose reviewers to the authors and authors to the reviewers.
- ✦ The editor should evaluate the reviewers according to their timing and performance.
- ✦ The editor should create a database of reviewers and update the database according to the performance of the reviewers.
- ✦ The editor should remove reviewers from the list of reviewers who make rude and offensive comments
- ✦ The editor should constantly update and expand the list of reviewers according to the areas of expertise of the reviewers.
- ✦ The editor should constantly update the sample template with publication and writing rules for what is expected of the authors themselves.
- ✦ The editor should evaluate the articles submitted to the journal in terms of the rules of journal writing, the importance and originality of the study, and if he decides to reject the article during the first submission process, he should clearly and impartially communicate the reason for this to the authors. In the process, the grammar of the article, punctuation and/or spelling rules (margins, proper referencing, etc.) if it is decided that it should be reviewed in terms of, the authors should be informed about it and given time to make the necessary corrections.
- ✦ The submission and acceptance dates for publication should be included in the articles.
- ✦ When authors have a request for information about the status of their articles, authors should be provided with information about the status of their articles so as not to disrupt the double-blind peer review process.
- ✦ The final decision on the articles sent to the journal for publication belongs to the editorial board. The editorial board is obliged to determine the

articles to be published in the journal within the objective and academic criteria.

- ✦ The editor should communicate the publication and writing rules to the members of the board of editors and explain what is expected of them.
- ✦ The editor should provide the most up-to-date version of the publication and writing rules to the members of the board of editors.
- ✦ The editor should evaluate the members of the board of editors and elect members to the editorial board who will actively participate in the development of the journal.
- ✦ The editor should inform the members of the editorial board of the following roles and responsibilities
 - To support the development of the journal
 - To write reviews about their areas of expertise when they are asked to
 - Review and improve the rules of publication and spelling
 - To fulfill the necessary responsibilities in the operation of the journal

Author Guidelines

1. Papers should be prepared by using the article template. You can download the article template from [here](#).
2. The copyright transfer form should be scanned with signature and uploaded to the system. Download the copyright transfer form from [here](#).
3. The author information form should be filled and uploaded to the system (in Word format). Download the author information form from [here](#).
4. Ethics Committee Approval is required for studies that require ethics committee approval.
 - While the articles are uploaded to the DergiPark system, the Title, Abstract and Keywords should be filled in English and Turkish. All English and Turkish Article Titles should be written in capital letters.
 - Studies should comply with the rules of grammar. A clear and understandable narrative should be followed in the articles; information out

of the purpose and scope should not be included. Valid scientific methods should be followed in the preparation of articles.

- The purpose, subject, scope, method, etc. of the study sections should be adequately explained and studies should be prepared within a certain systematic. In this context, articles that do not comply with the spelling rules will be rejected.
- According to the TR index criteria, the relevant works of the authors who do not have ORCID information will not be accepted.
- Author Information Form must be uploaded to the system during the article submission process. Information regarding author name and affiliation should not be included in the text. You can find the author information form [here](#).

RULES ON THE TEXT AND REFERENCES

1. In each article, just below the main title, there should be an abstract of 150-300 words containing the purpose and importance of the article. Abstracts should not exceed the specified word limit. Keywords that do not exceed 5 words should be added under the abstract. In short, the articles should be written in the order of Main Title, Abstract, Keywords, Article Text, Notes and Bibliography. Paragraphs should not be made in the Abstract section.
2. The word count of the articles should not exceed 12000 words, including the bibliography, abstract and extended abstract.
3. Each article should have a title. The title should be brief and descriptive, consistent with the content of the study. Article titles must be numbered manually.
4. In-text references and bibliographies of all articles should be arranged in accordance with the APA system. The sixth edition of the Publication Manual of the American Psychological Association should be used as the source.
5. In the bibliography, only the references cited in the text should be included with their full citations, and all references should be arranged according to the surname of the author and the year, regardless of their types.

6. If the citation and bibliography were prepared using Endnote, Mendeley, and similar programs, these program links should be removed in the files to be uploaded to the system.
7. Short quotations in the text should be given in double quotation marks, and if quotation marks are required within the quotation, single quotation marks should be used. Quotations longer than 40 words should be written as a block, without quotation marks, in line with the first line of the paragraphs (1.25 cm indented from the left) and in Italics (Italic) with a single line spacing. When quoting, words and sentences extracted from the original work should be indicated with three dots (...) in parentheses.

Note: Ethics Committee Approval should be obtained for studies that require an Ethics Committee Decision, this approval should be stated in the article and submitted as a document during the application.

- ✦ Studies Requiring Ethics Committee Permission are as follows:
 - All kinds of research carried out with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using survey, interview, focus group work, observation, experiment, interview techniques.
 - Use of humans and animals (including material/data) for experimental or other scientific purposes,
 - Clinical studies on humans,
 - Research on animals,
 - Retrospective studies in accordance with the law on the protection of personal data,
- ✦ Also,
 - Stating that the “Informed consent form” has been received in case presentations,
 - Obtaining and specifying permission from the owners for the use of scales, surveys, photos belonging to others,
 - Stating that copyright regulations are complied with for the ideas and artworks used

Note: Ethics committee approval is not required for articles that used data obtained before 2020, retrieved from master's/doctoral studies (must be specified in the article), submitted an application for publication to the journal in the previous year, and accepted but not yet published. You must indicate in the author information form that your study has this status.

Important Reminder: Below are the issues that we request from our referees to be examined during the evaluation process. In this direction, it is useful to check these aspects before uploading your study to the system:

- The relevance of the study to the Journal of Public Administration and Policy as a subject
- The harmony between the title of the article and the content
- The adequacy of the abstract and keywords of the article and its compatibility with the content
- The purpose of the article, its scope and the level of disclosure of its importance
- The adequacy of the theoretical framework of the article
- The suitability of the research method used in the article for the purpose
- The adequacy of the academic language and expression used in the article
- Level of access to basic sources in the article
- The level of compliance with academic ethical rules in the article
- The regularity of the editing of the article and the flow of content
- The originality of the article and its contribution to science
- The compatibility of the conclusion part of the article with the content
- The adequacy of the conclusions and recommendations reached in the article
- Compliance of the article with the spelling rules

JOURNAL OF PUBLIC ADMINISTRATION AND POLICY

KAMU YÖNETİMİ VE POLİTİKALARI DERGİSİ

YIL / YEAR: 2024 / CİLT / VOL.: 5 / SAYI / NO: 2

[/kay.pod.79](#)

[/kaypod2020](#)

[/kaypod2020](#)